

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

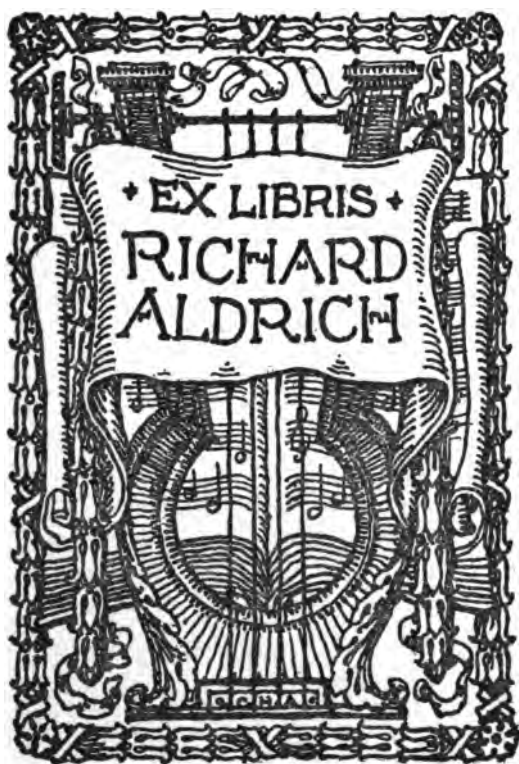
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

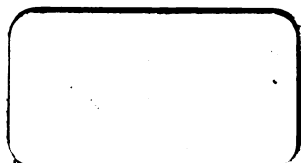
MATERYJAŁY
DO
ETNOGRAFII SŁOWIAŃSKIEJ.

MUS. 548.60.20 (4)

HARVARD COLLEGE LIBRARY

MUSIC LIBRARY

See pp. 116 - 140
misplaced

LUD.

Jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania,
przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni,
muzyka i tańce.

PRZEDSTAWIŁ

OSKAR KOLBERG.

Serya IV.

Z RYCINAMI I DRZEWORYTAMI WEDŁE RYSUNKU W. GERSONA.

K U J A W Y.

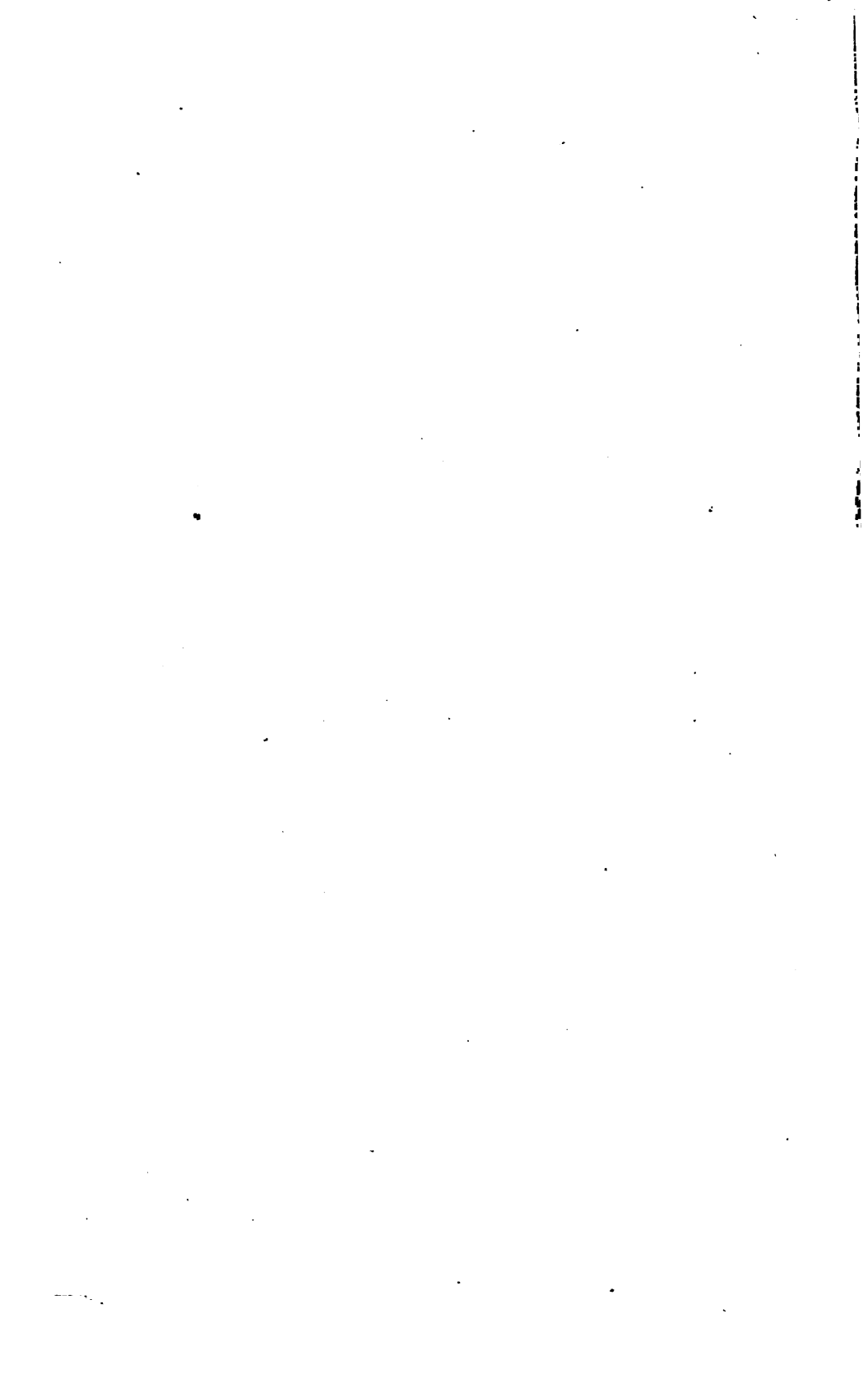
Część druga.

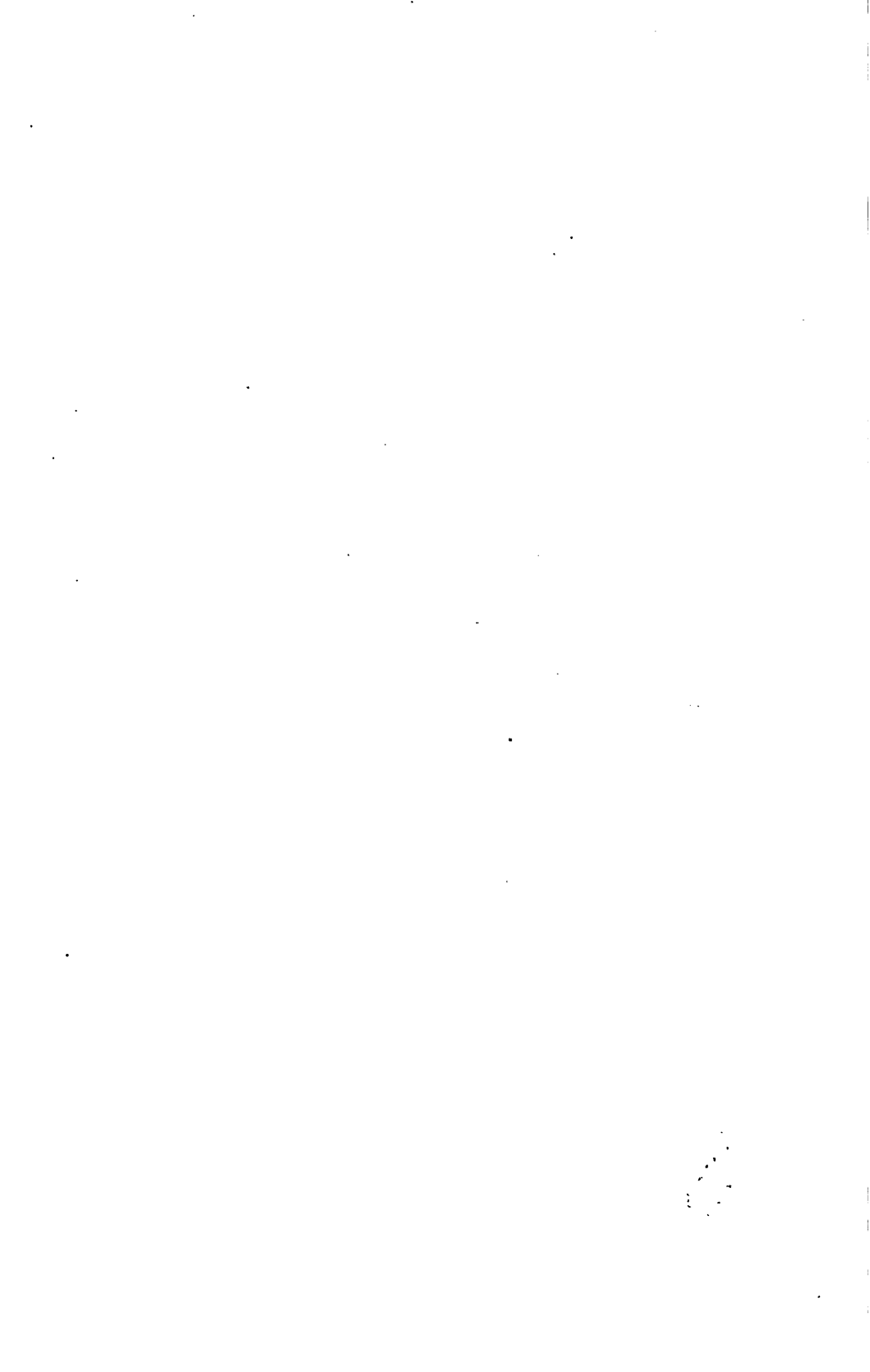
WARSZAWA.

W Drukarni Jana Jaworskiego
Krakowskie-Przedmieście Nr. 415.

1869.

MATERYJAŁY
DO
ETNOGRAFII SŁOWIAŃSKIEJ.

L U D.

Jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania,
przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni,
muzyka i tańce.

PRZEDSTAWIŁ

OSKAR KOLBERG.

Serya IV.

Z RYCINAMI I DRZEWORYTAMI WEDŁE RYSUNKU W. GERSONA.

K U J A W Y.

Część druga.

WARSZAWA.

W DRUKARNI JANA JAWORSKIEGO
Krakowskie-Przedmieście Nr. 415.

1867.

Plus 548.60.20 (4)

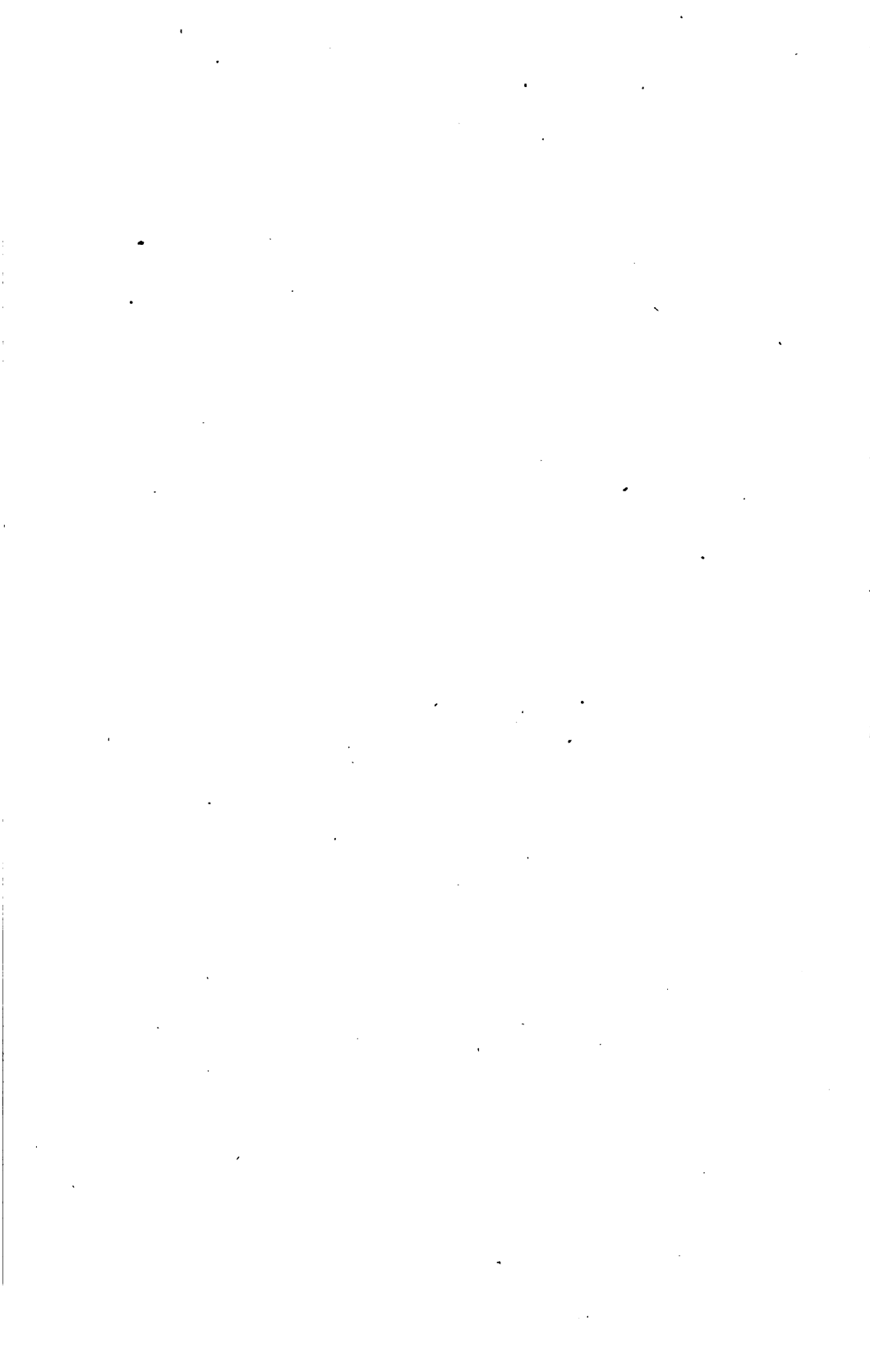
✓

Дозволено Цензурою.

Варшава 3 Іюлія 1867 года.

21
*
5
2
PIEŚNI i DUMY.

MIŁOŚĆ.

I. Pieśni w związku z weselnemi będące.

Zaloty. — Oględy.

108.

(s muzyką.)

Polaki v. Chodzony.

Od Babiaka, Brdowa.

1. Kiedy będzie słońce i pogoda,
wstąpnie Jasiu do mego ogroda.
2. Nawąchasz się kwiatka pachnącego,
napatrzysz się rumieńca mego. —
3. —Cóż mi przyjdzie z twego napatrzienia,
kiedy nie mom do ciebie sumienia. —
4. —Oj padnijże ojcu, matce do nóg,
da będziesz miał sumienie dalibód. —
5. —A chyba-ó by ja rozumu nie miał,
żebym ciebie leniuchu ukochał.

109.

(s muzyką.)

Polaki v. Chodzony.

Op Sompolna (Ruszkowo).

1. Kiedy będzie słońce i pogoda,
przyjdźże Jasiu do mnie do ogroda.
2. Nawąchasz się ziela zielonego,
napatrzysz się rumieńca mego. —
3. Cóż my przyjdzie z twoji rumianności,
kiedy nimom do ciebie wolności. —
4. —A padnij-że ojcu, matce do nóg,
a będziesz ci miał wolność, da dalibóg. —

5. Żebyś ty mnie, moja mała chciała,
usięk(!) bym ci ótęry fury siana.
6. Zrobił bym ci stołeczek dębowy,
żebyś miała na czém doić krowy.

7. Jeszczebym go kazał umalować,
byś nie miała biedy go szórować. —
8. Kiej mię bierzesz od ojca, od matki,
prowadź że me we wszystkie dostatki.
9. Żeby były okna kryształowe,
żeby były stoliki cisowe.
10. Żeby były krzesła w złote szycie,
żeby było sześć koni w karecie. —

110.

(z muzyką.)

Przed wyruszeniem do ślubu (dawniej).

Od Brdowa (Modzerowo).

1. Przyjechało czterech rekrutantów z wojny,
dopraszają się gospody spokojnyj.
2. Jak się doprosili gospody spokojnyj,
dopraszają się i panienki strojnyj.
3. A moi panowie, nie można ji dostać,
trzebaby po nią lud w sto koni posłać. —
4. A jak się matka o tém dowiedziała
zaroz w sto koni po córkę posłała.
5. Córka przyjechała, wszystkich przywitała,
zaroz téż każdemu podarunek dała.
6. Jednemu dała: głowy zabolinie,
drugiemu dała: ziemi rozstąpienie.
7. Trzeciemu dała: w-jeliniowe rogi (*jelenie*),
co ni mógł(!) chodzić dziesięć lat na nogi.
8. Czwartemu dała: lewendowy wionek,
a to był jeji najmiłszy kochanek.
9. Bierzesz me, bierzesz od ojca, od matki,
niechaj my bédą wszelakie dostatki.
10. Niechaj my bédzie w śpiżarni i w skrzyni;
byłaby ze mnie dobra gospodyn.
11. Niechaj my bédzie sto koni w karycie,
dwanaście panien w samym j-aksamiecie.
12. A jak nie bédzie w śpiżarni ni w sklepie,
niechaj-że z tobą diabeł biédę klepie.

(Text ob. Nr. 31, 70.)

111.

(z muzyką.)

Od Włocławka, Nieszawy.

A wyrzycie pacholicy za ten nowy dwór,
czyli jedzie, czy nie jedzie kochaneczek mój?
(Dalszy text ob. Nr. 112.)

112.

(waryant z muzyką.)

Od Kowala (Bogusławice).

1. Otwórzcie mu pacholicy
syroko wrota,
oj zeby jego kónicek
nie obtar(?) złota.
2. Nakryjcie mu pacholicy
cyprowsy stół
na tym stole cukiernicy
różny marcypan.
3. Cemu niejés i niepijes,
cemuś nie wesół?
jeżli niémas swego noza,
a to prosę mój!—
4. —Cemuś mnie grzecna damo
nieprzywitała?
byłby ci ja nieprzyjechał,
aleś kazała. —
5. —Kazała ja ci, to prawda,
tobie samemu,
a tyś przywiózł grzeczniejszego
ku sercu memu. —
6. —Zaprzęgajcie pacholicy,
pojedziem dalej,
kiedy my się w téj marny wai
nie spodobali.
7. Gdzie zajedziem, to zajedziem,
są panny wsędzie,
a ty będziesz płakała,
carne ocy ucierała
z kurmi na grzędzie.

(tekst ob. Nr. 49 od zwrotki 3 do 9.)

113.

(z muzyką.)

Od Kowala (Więclawice).

1. Wyjechałem na polecko,
jeszcze nie był dzień.
Jużci moja kochanecka .
péle w polu len.
Hej hej kochaneczka,
hej péle len!
2. Mówię do niej: pochwalony!
musis moją być,—
a ona mi odpowiada:
nie umiem robić.—
3. —Adyó péles len ten, len ten;
boć to jeno len.—
—Bo mnie moja matulińka
wniewoliła weń.—
4. —A ja ciebie dziewko nie chcę,
carne nogi mas. —
—A ja ciebie chłopcze nie chcę
bo rad w karty gras.
5. —A pójdę ja do jeziora
umyję nogi,
a ty przegrosz sto talarów
jezdeś ubogi.

(tekst ob. Nr. 54.)

114.

(waryant 1 z muzyką.)

Od Kowala (Rakutowo).

1. Rano, rano, raniusieńko
desczyk porania,
juści moja Marysienka
wołki wygania.	3. — Moja Kasiu, Kasiuletku
co za gości mas?
co tak rano, raniusieńko
wołki wygania.
2. Wygnała je na odłogi,
idzie do domu,
przestąpił ji Jasio drózkę
na siwym koniu.	4. — Nie mam ci ja zadnego,
tylko ciebie (Jasia) samego. —
— A ja ciebie Kasiu nie chcę
carne nogi mas. i t. d.

(dalej tekst ob. Nr. 113.)

115.

(waryant 2 z muzyką.)

Od Lubrańca (Paniewo).

1. Da pojechałem w wołki orać,
da jeszcze nie był dzień da i dzień,
da juści moja kochaneczka
da pyle w w polu len da i len.
2. — Da szczęś Boże kochaneczko
da musisz moją być da i być, —
Da a ona mu odpowiada:
— Da nie umię robić da robić.
3. — Da a cóż to tu za robota
da co ty pylesz len da i len. —
— Niedawno-ć mię tu pani matka
da wybiła niém, da i i niém.

116.

(waryant 3 z muzyką.)

Od Sompolna (Ruszkowo).

1. Wyjechałem na poleczko
jeszcze nie był dzień,
napotkałem Marysienkę,
péle w polu len.
— A ja ci się Maryś kłaniom
chcesz ty moją być? —
— A ja ci się Jasiu kłaniam,
Nie umiem robić. — | 2. — A ba to to nie robota,
pélesz w polu len. —
— Dopiero me matulińka
wezwoiliła z niém. —
— A rośnie ta brzezineczka
prosto we wroty,
uczy ona moja Kasiu,
každyj roboty. |
|---|---|

117.

(z muzyką.)

Od Osięcin (Kościelna-wieś).

1. Zalicalem się
na Ukrainie
słyry lateczka
jedny dziewczynie.	3. A ja somsiadę
koniem przejade,
a na zaloty (zaloty)
zaro (zaraz) pojade.	5. Jest tać-ta druga,
oczka my mruga,
grzeczna dziewczeczka,
trochę przygruba.
2. Zalicalem się
rok pole (kole) roku,
odmówiła mi,—
somsia z boku.	4. Jest tać-ta, jest ta
grzeczna dziewczeczka;
chodzi po izbie
gdyby strzołeczka.
(strzała).	6. Jest tać-ta trzecia
grzeczna dziewczeczka;
chodzi po sadzie
gdyby różeczka.
	7. Jest tać-ta czwarta,
ta ślaka warta;
grzeczna dziewczeczka
nosi bąkarta.	

(ob. mel. Nr. 55 i 344.)

118.

(z muzyką.)

Od Sompolna (Morzyce).

1. Wyjrzyj ino chłopczyku
kto to tam przyjechał? —
—A ten ci to kawalir
co wczora odjechał.—	5. Gdy ją prosi w tóńeczek (taniec)
ramionamy wzrusza,
a czy to od wielki pychy,
czyli go wesz kasa.
2. —Wyjrzyj ino na sługę
czyli tyż chęśliwy?
wyjrzyj ino na samego
czyli urodliwy?—	6. —Wyjeżdżaj że, wyjeżdżaj,
jakbyś o tém wiedział;
wszystkie krzeszła powyrzucam
na których'eś siedział. —
3. —Urodliwy jako koń,
głowa jak u śledzia,
gębulinka szczuplutka
jako u niedźwiedzia.	7. I wyjechał przede dwór,
dyszczyk poczan kropić,
a miał surdut pożyczany,
musiał go przewrócić.
4. Czoło czyste wyniesiste
gdyby u prosięcia;
a w życiu'm ci nie widziała
takiego panięcia!—	8. Surdut nowy, kucbajowy,
wiatrem podszywany;
i słomiana szabla z wici,
przypatrzcie się jak się szczyrci
kawaler kochany!

119.

(z muzyką.)

Od Kowala (Rakutowo).

Cóż ja będę czyniła z téj zimy na wiosnę?
 Pójdę ja do boru, pod wysoką sosnę.
 I będę się modliła; ach mój moony Boże!
 A dajże mi kawalera, co służy przy dworze.

120.

(z muzyką.)

Z nad Gopła.

1. Konik zmok(ł), ja'm zmok(ł),
sukieneczka zmokła,
dla ciebie Kasiuniu
stojący u okna.
2. Nie będę ja roli orał
w jesieni,
jéno będę rączki nosił
w kieszeni.
3. Nie będę ja roli orał
ani siał,
jéno będę nad Kasieńką
wymyślał (<i>przemysławiał</i>). | 4. Nie będę ja roli orał
przy rowie,
boby mi ją podeptali
żurawie.
5. Nie będę ja roli orał
przy łące,
boby mi ją podeptali
zające. |
|--|--|

Przyjaciel Ludu, Rok II-gi 1835, Nr. 22.*Wójcicki*, Pieśni lud. T. II-gi, str. 376.

121.

(z muzyką.)

Z nad Gopła.

Zielona łączka, piękny kwiat,
 piękny kwiat, piękny kwiat.
 Wędruj dziewczyno, wędruj jedyna,
 ze mną w świat, ze mną w świat.

Wójcicki, Pieśni lud. T. II. str. 404.*Kolberg*, Pieśni lud. pol. (Warszawa 1857) str. 7 Nr. 1 a.

122. a.

(z muzyką.)

(Mel. Nr. 25. 27. 84.)

Od Kowala (Rakutowo).

1. Wędrowała mała,
precz powędrowała;
w kalinowym borku
piérwszą nockę spała. | 2. I przywędrowała
Aż do saméj Wisły:
—przewieź że mnie, przewieź,
przewoźniczku pyszny. — |
|--|---|

3. I przywędrowała
aż do samej wody:
—przywieź-że mnie, przywieź,
dla mojej urody.
4. Powiedz że mi powiedz,
czémże ci mam płacić,
czy-li talarami,
czy cnotę utracić?—
5. —Nie płac dziewczę, nie płac,
toć to ja zapłacę,
nie utracisz cnoty,
ja talary stracę.—
6. Odrachował ci jé
talary na stole:
obejrzyj się maluśka
czy stanie za twoje?
7. —A mało to, mało,
trzeba jeszcze przysuć;
za wianek sto złotych,
a za cnotę tysiąc.—
8. —A boś ty wianyszek
przy mnie utraciła?
chodziłaś po wodę,
w studnię go puściła.
9. A sięgaj go, sięgaj
prawą rączką do dna,
jeśli go dostaniesz,
toś go jeszcze godna.—
10. Sięgała,—dostała,
wianyszek nie cały,
cztery oblateczki
z niego obleciała.

(Tekst od zwrotki 8 ob. Nr. 36. 76.)

b.

Na tę nutę śpiewają:

1. Nie w każdym ogrodzie
ziele się urodzi—
nie każda synowa
mamuli dogodzi.
2. —A wstoj-że synowa,
czegoż będziesz spała?
wydój-że te krowy,
coś je tu przygnała.—
3. —Nie będziesz my matko,
posagu wymowiać
ni-mom ojca, matki,
nie miał go chto dować.—
4. —A ciszyj sénowa,
nie wywieraj gęby,
bo złapię kamienia,
wybiję ci zęby.—
5. —Nie będziesz my matko,
zębów wybijała,
boś ty moim zębom
chleba nie dawała.—
6. —Więdziałaś sénowa,
jako'm przedtém była,
mogłaś ty nie chodzić
za mojego syna.—
7. —Trzewiczki kupował,
podarunki dawał:
chej-że me malutko,
będę cię szanował.
8. A ja go się jina (*jęła*)
jak woda kaminia,
bodaj mi się była
ziemia rozstąpiła.
9. A bo to ten twój sén
ślachcic, wojewodzió?
eh! wzion torbę na krzéz
poszed dziady wodzić.—
10. —I tyś tyż sénowa
ślachcionką nie była,
eh! wzięnaś *szarczysko* (stara chu-
niem-eś się okryła. [sta szara])
11. —A daj-że my Boże
z tą się babą zetchnąć,
gdzie nojwiększe błoto,
to tę babę wepchnąć.—
12. —A daj-że my Boże
z tego błota wyliżó,
nie dałabym mu się,
z tą poganką zénic.—

(Tekst Nr. 82. 83.)

123.

(s m u z y k ą.)

Przy weselu.

Od Przedcza, Dąbrowic (Łączewna).

A którądyk ty Jasiu jedziesz?
czy po zapłociu czy przez wieś.

Ja jadę drogamy, ja jadę drogamy,
którędyk jadą furmani.

Ob. Kołberg, Pieśni Ludu pol. (Warszawa 1857) str. 170.

124.

(s m u z y k ą.)

Lubień.

Pod borem sośnia, pod nią topola,
wędruj moja Maryś, kić ci niewola.

(Ob. Nr. 53. 71.)

125.

(s m u z y k ą.)

Od Chodcza, Lubienia.

1. Czarna kura pieje,
kowalka się śmieje,
kowalczyki kuja
panny wyskakują.
2. Dalej-że ty Janku,
w tym rucianym wianku,
co ci Kasia dała,
drugi obiecała.
3. Włożyła go w kierzek:
nie rusz-że go piesek,
nie rusz-że go stopka,
bo to mego chłopka.

4. Po boru, po lesie,
wiezie mi go, wiezie,
na siwym koniku,
w czerwonym spodniku.
5. Trzewiczkami tupa (tupie),
talarkami brząka,
ale nie swojemi,
tylko pożycznemi.

Na tęż nutę:

Pod zielonym dębem
Stoi koń kowany. (mel. Nr. 53. 79.)

Ob. J. Lipiński, P. L. Wielkopolskiego str. 141.

126.

(s m u z y k ą.)

Chodzony przy weselu. (Tekst Nr. 22. 36. 43. 74)

Od Radziejewa (Szczebłatowo).

1. Wyjrzała panna pu ogródkowi,
kopać dolyszek swemu wiankowi.

Rum tom da, da da dana da,
rum tom da, da da da dana.

2. I kopala go i wyrzykala:
czegoż ja biedna oj doczekała! Rum tom i t. d.
3. Ah! wianku, wianku, perlamy sadzony.
trzeba cię płakać jak matki rodzony.
4. Trzeba cię płakać albo krzyżem padać,
jedzie Jasio drogą, nie chce do mnie gadać.
5. Ani ón do mnie, ani ja do niego,
bodaj szyję złamał, albo konik jego.

Na tęś nutę:

Pojąnem sobie nie przeplaconą
Księdza proboszcza siostrę rodzoną.

(podobny tekst ob. Nr. 61.)

127.

(z muzyką.)

Od Nieszawy (Zbrachlin).

Jedzie Jasio od Torunia, nad nim koruna,
złota koruna,
Jedzie Jasio opłotkami, hej z konikami,
jedzie do wody.

128.

(z muzyką.)

Owczarski zalotny.

Od Chodcza (Kubłowo).

1. Jechał Jasio od Torunia
bury wąsik ma:
—wyjrzyj, wyjrzyj Marysińko,
czy ci się uda (<i>spodoba</i>). 2. —Jasio, Jasio, Jasineczku,
dobre piwko mom,
uczęstuję, utraktuję,
sama ci się dom. — | <ol style="list-style-type: none"> 3. —Maryś, Maryś, Marysieńku,
chorą mom nogę,
skrzyłaka my ją wyłomał,
chodź nie mogę. 4. Pościel-że my kochaneczko,
łóżę w komorze;
a ułożę się oboje,
może pomoże. — |
|--|---|

129.

(wariant 1 z muzyką.)

Po oczepinach.

Od Brzeźcia (Wieniec).

1. Jedzie Jasio od Torunia,
pędzi gąsiory. | <p>wyglądała ta małuska
za nim z komory.</p> |
|--|--|

2. — Wstap-że Jasiu, wstap-że do
dobre piwko mam; [mnie,
uczęstuje, utrynkuję,
na drogę ci dam.—
3. Jasio skoczył nieuwatnie
wywinął nogę:
nieszczęśliwe zawołanie,
chodzić ni mogę.
4. Idź-że Kasiu po doctora,
po mego pana;
a jak dochtór nie przyjedzie:
przyjeżdżaj sama.
5. Pościel-że my to tu łożę
w nowy komorze:
układaj się téż i pole mnie,
może pomoże.—
6. —Posłać ci się nie wymowiom,
układaj ni mogę,
wdałby ci się Jasiu ogień,
w tę chorą nogę. —
7. —Umiem od ognia, Kasiuniu,
umiem od ognia—
będę ściszał i całował,
do bielnego dnia.—
8. Spadła z górki do kómórki,
stłukła sobie brzuch;
zachorzała, zabolala,
calutki opuch(!).
9. —A idź-że my matko moja
po księdza Jana;
niech my przyjdzie, niech my
mojego syna. [ochrzci,
10. Zabij-że my, matko moja,
wołu tucznego;
babie rogi, księdzu nogi,
sama całego (mówi: zjem!).
11. Zabij-że my, matko moja,
prosiat sześciory;
babie jedno, księdzu drugie,
a dla mnie czworo (zjem!).
12. Wstaw-że my téż, matko moja,
w gornysiu (garczku) kaszy;
oj w gornysiu, gornyszeczkę,
siédem gorcej mo (ma).

Lud. Ser. I. Nr. 154.

130. (mel. ob. Nr. 421.)

(waryant 2 z muzyką.)

Służewo.

Jedzie Jasio od Torunia, pędzi gąsiory, gąsiory,
wyglądała kochaneczka za nim z komory z komory.

(Tekst Nr. 129.)

131.

(z muzyką.)

Polski (Chodzony).

Włocławek.

Świesi miesiąc a nie grzeje,
do kochania serce mgleje.

Zaprzęgajcie sześć koni,
pojedziemy prędy do ni.

(Tekst ob. Kolberg, Pieśni L. p. Warszawa 1857 str. 217 Nr. 19.)

132.

(z muzyką)

Od Kowala (Bogusławice).

1. Przyjechało trzech żołnierzy,
wszyscy pod piórami;
darowali ładny Kasi
skrzynię z talaramy.
2. Jakże jij tu, Kasi, nie dać,
kiedy Kasia ładna,
suknia na ni, jak na pani,
chusteczka jedwabna.
3. Czepiek złoty, swój roboty,
fartuszek kółisty—
nie odjeżdżaj Jasiu drogi,
będziesz pisał listy.—
4. —Jakże ja mom pisać listy,
kiej mię nocka zaszła,
papiéru mi brakowało,
świeca mi zagasła.—
5. —Nie stójdzie-ż mi nad nią,
nad tą Kasią ładną;
obiecała a nie dała
chusteczkę jedwabną.—
6. —Poczekajcie, poczekajcie,
dam-ci ja wam potém;
wyszyję ją, wyszyję ją
samém szczerńém złotem.
7. Wyszyję ją, wyhaftuje,
poprzetykam złotem,
żeby ojciec, żeby matka
nie wiedzieli o tém.—
8. —Ojciec nie wie, matka nie wie,
ale ludzie wiedzą,
panu-ojcu, pani-matce
o tém dopowiedzą.—
9. A pan-ojciec jako lato
nie gniewa się na to;
pani-matka jako zima,
ciągle przypomina.

J. Lipiński, P. L. Wielkop. str. 69.

133.

(waryant 1 z muzyką)

Od Osięcin, Izbicy.

1. Z poniedziałku na święto,
furmanowi konie wzięto.
A zabrano furmanowi konie,
nie wie chtërną drózką bieżć po nie.
2. —O dróżyńę nie pytaj,
do Torunia zarypaj.
Do Torunia, do nowego miasta,
tam dziewczula wrone konie pasła.
3. I pasła ję nad wodą,
chwaliła się z urodą.—
Oj cóż to tam za uroda była,
kiedy konie w morzu potopiła.
4. Stoi sobie na moście,
I kłania się staroście:
—kłaniam, kłaniam, starosto Jasińku,
co tam słychać w Krakowie na rynku?—

5. —Słyszałem tam nowinę,
będziesz miała dziewczynę.—
—Bodajżeś ty tą drożyną zwrócił,
a kiejś mi tak bardzo serce smucił.—
6. —Nie smuć my się dziewczyno,
dam ci na miód, na wino;
i chałupkę z krukowego (v. kokowego) drzewa.—
—Nie takich my kawalerów trzeba.
Ino takich, co przy boku (*lub* szabelkę) noszą,
ojca, matkę o dziewuchnę proszą.

albo: (Sompolno)

Moja izba z lipowego drzewa,
nie takiego tutaj durnia trzeba.
Ino tego co pieniążki nosi,
ojca, matkę o córuchnę prosi.

Lud. Serya I str. 131 Nr. 156.

134.

(waryant 2 z muzyką.)

Włocławek.

Z poniedziałku na święto, furmanowi konie wzięto.
Wzięto, wzięto furmanowi konie,
a on nie wie którą drogą po nie.

(Tekst Nr. 133.)

135.

(waryant 3 z muzyką.)

Od Gniewkowa (Branno.)

A z niedzieli na święto, furmanowi konie wzięto.
Oj wzięto, wzięto furmanowi konie,
nie wie furman jaką drogą po nie.

(Tekst Nr. 133.)

136.

(z muzyką.)

Od Włocławka (Wistka, Dąb.)

1. Pocóżś mnie, matulińku,
za matę wydała—
kiedy ja się w gospodarstwie
nie rozumiała.

Teraz-ci się muszę uczyć
umieść, ugnieść, uprać, uszyć,
matulu moja.

2. Lepij było u matuli
słuchać muzyki,
kied' growali i śpiewali
jako słowiki.
Teraz-ci ja muszę robić,
i do muzyki nie chodzić,
matulu moja.
3. Lepi było u matuli,
ładnie'm chodziła —
co niedziółka, co świętuszko,
to'm się stroiła.
Trudno teraz ładnie chodzić,
bo-ć ja ciężko muszę robić,
matulu moja.
4. Wszak'ście wy, matulińku,
męża świadoma;
nie użyje nic dobrego
za mężem żona.
Tylko biędy i niewoli,
od chłopotu głowa boli,
matulu moja.
5. Już wyjeżdżam matulińku,
z domu waszego;
nóżki ściakam i całuję,
z serca prawego.
Nóżki ściakam i całuję,
za wychowanie dziękuję,
matuli moji.
6. A i was się, pana-ojca,
wcale nie boję,
i o łaskę pana-ojca
więcy nie stoję.
Bijał-ci mnie bez przyczyny —
już mnie bierze Jasio miły,
przyjaciół wieczny.
7. Którnemu ja przy ołtarzu,
rączkę podała,
i kochać go i szanować
przyobiecała.
Szanować go aż do śmierci! —
dopomożcie waszyscy święci,
sam panie Boże!

(Ob. także Nr. 93. tekst.)

MIŁOŚĆ.

II. Stałość. — Życzliwość. — Wymówka.

137.

Inowrocław.

1. — Stane ja się wodną rybeczką
będę pływała wielką wódeczką,
a już twoją nie będę,
twoji woli nie czynię. —
2. — Mają rybacy takie siateczki,
co wylawiają wszystkie rybeczki;
a ty moją musisz być,
moją wolę uczynić. —
8. — Stane ja się wietrznym gołębiem,
będę siedziała w boru na dębie.
a już twoją nie będę,
twoji woli nie czynię. —

4. — A ja się stanę dzikim jastrzębiem,
będę stróżował w boru pod dębem;
a ty moją i t. d. —
5. — Stanę ja się siwym kaczorem,
będę pływała wielkiem jeziorem;
a już twoją i t. d. —
6. — Mają strzelcy takie wystrzały,
co wystrzelają wszystkie kaczory;
a ty moją i t. d. —
7. — Stanę ja się gwiazdą na niebie,
będę świeciła ludziom w potrzebie,
a już twoją i t. d. —
8. — A ja dam dziadom taką jałmużnę,
że mi uproszą u Boga żonę;
a ty moją i t. d. —
9. — A już-ci widzę że boskie rzędy,
czém ja się stanę, ty za mną wszędy;
już-ci muszę twoją być,
twoją wolę uczynić. —
10. — Rznijcie wy skrzypki we wszystkie strony,
dziękuję Bogu żem dostał żony;
Kasia moją musi być,
i moją wolę uczynić. —

*J. Lipiński, Pieśni Ludu Wielkopolskiego str. 185.
Lud. Serya I. str. 185 Nr. 161.*

138.

(z muzyką.)

Kujawiak.

Od Inowrocławia, Pakości.

Czegoś oczka zapłakała, dziewucho moja da moja —
Oj tegóm ja zapłakała, nie będę twoja da twoja.

(dalszy tekst ob. Nr. 139.)

139.

(z muzyką.)

Szlachecka.

Od Nieszawy.

1. — Czemuś oczka zapłakała,
dziewucho moja? —
— Oj tego'm ja zapłakała,
nie będę twoja. — 2. Będziesz ty moją, dziewucho,
będziesz ty moją,
oj tylko się przysieweczki
w polu dostoją. | <ol style="list-style-type: none"> 3. Przysieweczki z pola zbiorę,
ówiartkę umłócę;
i zaniosę organiócie
na zapowiedzie. 4. Ej mam-ci ja cztery byczki,
za cztery bite (talary),
oj będzie to weselisko
sute, bo sute. (<i>lub: ej dana sute.</i>) |
|--|--|

5. A więc widzisz moje dziewczę,
wszystko skończone;
ej cię wezmę, ej cię wezmę
za swoją żonę.—

Ob. *Wójcicki*, *Pieśni Ludu T. I.* str. 279.

140.

(z muzyką.)

Od Radziejowa (Broniewo, Piaski).

<p>1. Kaj-ści my się kochaneczku
zabawił?
co-ści my się na słoweczku
nie stawil. —</p> <p>2. —Zabawiłem się maluśka
we Żninie,
u kochanki, u jedynj
na winie.</p> | <p>3. Zabawiłem się, maluśka,
na miedzie,—
a chtëż me do mego domu
powiedzie?</p> <p>4. Nie powiedzie me nicht jnszy,
nicht (<i>nikt</i>) inszy,
ino Bóg w Trójcy jedyny,
najmilszy.</p> |
|---|--|

141.

(z muzyką.)

Krakowiak.

Radziejewo, Kruszwica.

<p>1. Leć glosie po rosie
prosto pu trachtowi (<i>ku traktowi</i>),
powieǳ dobry wieczór
memu kochankowi.</p> <p>2. Powieǳ dobry wieczór,
kłaniaj się ode mnie;
żeli ón mnie kocha,
ja jego wzajemnie.</p> <p>3. Widzę ja z daleka
siwego konika:
kochanek mój jedzie,
serce me przenika.</p> | <p>4. A gdy podłańczuku (<i>podły dla niej</i>,
a gdy serce czuje, [<i>unizony</i>]
będę cię kochała
puko (<i>półki</i>) tylko żyję.</p> <p>5. Przy bystrym jeziorze,
wileń (<i>jelen</i>) wodę pije—
pamiętaj, pamiętaj,
ja (d)la ciebie żyję.</p> <p>6. Ja (d)la ciebie żyję,
(d)la ciebie umieram,
(d)la cię świat zamykam,
grób sobie otwieram.</p> |
|---|---|

142.

(z muzyką.)

Od Osięcin (Bodzanowo bach.).

<p>1. Najlepsza furmanka
z koników kasztanków,—
najlepszy mi jeden
ze wszystkich kochanków.</p> | <p>2. Jeden-ci mi na śnie,
jeden mi na jawie,
najmilszy-ó mi jeden
przy każdej zabawie. —</p> |
|---|---|

3. U lელიi pióra,
u wienienia (*jelen*) różki, —
najmilsze, najmilsze
u Marychny różki.
4. Wisi jab(i)ko, wisi,
ino upaść myśli,—
stoisz mi Marychno,
stoisz mi na myśli.
5. Jak cię z myśli spuszczę,
na sercu mi staniesz,
pamiętaj Marychno,
że-ć mi się dostaniesz.
6. Chusteczka ponsowa,
na różki złożona—
pamiętaj Marychno,
będziesz moja żona.
7. Wisi jabko , wisi,
przepasane na krzyż,—
podobno-ć Marychno
za innemi patrzysz.—
8. —Zebym ja wiedziała,
żeś ty o (*dla*) mnie stały,
nigdy-by me oczka
innych nie szukały.—

143.

(z muzyką.)

Od Strzelna.

1. W całym moim życiu, jednogom lubiła,
już go nie opuszczę, póki będę żyła.
A ja bym ci tak życzyła,
żebyś ty go opuściła,
bo będziesz narzekać póki będziesz żyła.
2. Choć będę narzekać, nikt nie będzie słyszeć,
gdzie ón się obróci będę listy pisać.
A ja mówię: nie odpisze,
powie że papieru brakło,
ciemna nocka zasła, świeca mu zagasła. (Nr. 132.)

144.

(z muzyką.)

Od Sompolna (Ruszkowo).

1. —Poszła'm do gościńca, stanęła'm u proga,
mój miły tańczy, nie boi się Boga;
koło mnie się obciera,
jeszcze mnie się zapiéra.
2. Wejǳie do szynkarki, kieliszkamy brząka,
ja biedna sierota na niego spoglądam.
Nimom teraz nikogo,
tylko Boga jednego.
3. Poszła'm do pokoju, siadłam na łóeczku,
przypomina my się o mym kochaneczku.
A ón idzie i woła:
— otwórz, otwórz mi miła!—

4. — Ja ci nie otworzę, bo sa (tu) niemasz po co,
rozniewales mi się, i som nie wiesz o co.—
(On) — Otwórz, otwórz aby raz,
jeszcze ze mną pogadasz.—
5. Ona mu otwiera, on chusteczkę daje;
chusteczkę jedwabną w wyszywane kraje (brzezi).
(Ona)— Ja chusteczki nie weznę,
i na ciebie nie wejrę.—
6. —Żebyś ty wiedziała, tobyś ty ją wzięła;
ta sama chusteczka, coś ty ją wyszyła.
I ja-ó jestem to ten sam,
com u ciebie wczoraj stał.—

145.

(z muzyką.)

Radziejowo.

<p>1. —Bodaj-żeś my (mi) kochaneczko
wtedy za mąż poszła,
jak we młynie na kamieniu
pszeniczka wyrosła.—</p> <p>2. —Bodaj-żeś my kochaneczku
wtedy się ożenił,
jak na polu na zagonku
suchy dąb rozwinął.—</p> <p>3. —Rozwijaj się suchy dębie
choć na cztery liścia,
ja kochałem panienczkę,
nie miałem złych myśli.</p> <p>4. Ani myśli, ani chęci,
ani złego zdania;—
czarne oczki, biała szyja
u mego kochania.</p> <p>5. Zańdziej słońce, wżeńdzi miesiąc,
i gwiazdy w około;
wyńdzi, wyńdzi kochaneczko,
przemów do mnie słowo.—</p> | <p>6. —Nie wyńde ja, nie przemówię,
Boga się muszę bać,
tój pszeniczki, tój zielonyj
na kamieniu nie siać.</p> <p>7. Nie wyńde ja, nie przemówię,
bo się Boga boję;
powiadają dobrzy ludzie
że nie będę twoja.—</p> <p>8. —Niech gadają, niech gadają,
choć po całym świecie;
wyńdzi, wyńdzi panienczko,
mój różanny kwiecie.</p> <p>9. Niech gadają, obgadują
tu po Radziejowie,
niech my wyńdzie kochaneczka,
słoweczko my powie.</p> <p>10. Niech my wyńdzie, niech my powie
aby jedno słowo,
przestanie gadać świat cały,
całe Radziejowo.—</p> |
|--|---|

146.

(z muzyką.)

Duma.

Izbica.

<p>1. Wziąnem sobie panienczkę,
w siódmym roku za żoneczkę:</p> | <p>—Chowaj mamu Ruzię moję,
bo ja już na wojnę jadę.</p> |
|---|--|

2. Aż do roczku do siódmego,
do przyjazdu do mojego. —
Już siódmy roczek nastaje,
a ja żołnierz z wojny jadę.
3. —Kłaniam, kłaniam, mamó moja,
a czy żyje Ruzia moja?—
—Żyje, żyje, za mąż idzie,
pozostawiłeś ją w bidzie.—
4. —Za kogo?—Za Litwickiego,
za sierżanta tutejszego.—
—Podaj mamó skrzypce moje,
pójdę zagrać Ruzi swoje.—
5. —Ach mój synu, źle mi radzisz,
wesele my rczprowadzisz.
Nie zagraż senu, nie zagraż,
bo wesele my rozegnasz.
6. —Nie na zdradę mamó jadę,
do swéj Ruzi na poradę.
Jak usiędę w rogu stoła,
to mnie pozna Ruzia moja.
7. Jak mnie Ruzia zobaczyła,
cztery stoły przeskoczyła;
na piątym się zatrzymała,
i ze mną się przywitała.—
8. —Kłaniam, kłaniam mój (z)Dąbrowy,
z namy były pier(w)sze (z)mowy.
Pan Litwicki z drugiej strony,
niech se szuko drugiej żony.

Na tęś nutę:

Czego siedzisz w zadumaniu?
czy nie myślisz o kochaniu?
Nie wymyślisz nic inaczy,
tylko tak jak Bóg przeznaczy.

Ob. *Kolberg*, Pieśni Ludu pol. (wyd. Warsz. 1857) str. 229. 230.

MIŁOŚĆ.

III. Skarga.—Niechęć.—Żal.—Tęsznota.

147.

(z muzyką.)

Gniewkowo.

1. Hej, hej, deszczyk pada, po koń siada
na biały brzezynie,
kochajże mnie moja Maryś szczerze nie zdradliwie.
2. Hej, hej, i wyjechał ten Mazurek
da i na rozstalne drogi,
hej złamał Mazurek szyję, da i jego konik nogi.

148.

(waryant 1 z muzyką.)

Od Brześcia (Kruszynek).

1. Przede dworem, przede dworem na dębie,
kruchały (*gruchały*) tam, kruchały tam gołębie.

Ino jeden, ino jeden nie kruchał,
co maluśką, co maluśką wysłuchał.

2. Ujrzał-ci ją w jezierzce,
ona chusteczki pierze.
—A jakżeś ich wołała,
kiedys im jeść dawała? —
3. — Wołałam ich: dys, dys, dys.
a gdzieś był Jasiu dziś? —
—Bogu cię tu poruczam,
już się innym zalicam. —
4. — Zalicaj się, zalicaj,
mnie chusteczki powracaj. —
—Wieleś mi ich nadała?
coś mi wracać kazała. —
5. —Jednę'm dała we złocie,
nie wie matka ni ojciec.
Drugą'm dała, na niej kwiat,
nie wie siostra ani brat.
6. Trzecią'm dała na ganku
tobie Jasiu kochanku (*lub*: poganku).
Czwartą'm dała z leliją;
Jasiu, Jasiu, wróć mi ją. —
7. —A nie wróć, nie wróć,
pod konika podrzucę.
Konik nóżką strątuje,
resztę innym daruję. —

(Mel. ob. Kolberg, Pieśni Ludu polsk. wyd. Warsz. 1857. Nr. 3.6 i 3.0, str. 14. 19.)
J. Lipiński, Pieśni Ludu Wielkop. str. 201.

149.

(w a r y a n t z z m u z y k ą.)

Od Kowala (Kłótno).

1. W ciemnym lesie na dębie,
krukały tam gołębie.
A ten jeden nie krukiał,
co panienkę wysłuchał.
2. —A wołałam: dyziu, dyż,
nie przyjeżdżaj Jasiu dziś.
A przyjeżdż-że w niedzielę,
łódeczko ci wyściele.
3. A łódeczko lipowe,
poduszczeni puchowe.
Gdzie odjeżdżasz? — Pod Kalisz.
—Komu me tu odstawisz? —
4. —Już cię Bogu policam,
już się jénszym zalicam. —
—Zalicaj się, komu chcesz,
mnie chusteczki powrócisz.
5. —A dość my ich nadałaś?
kiej powracać kazałaś. —
—Dałam jedną z wyszyciem,
jag'em była dziecięciem.
6. Dałam drugą z céreczką
jag'em była dziweczką.
Dałam trzecią ze złota
choć'em była sierota.
7. Dałam czwartą z kwiatami,
nie było ij przygany.
Dałam piątą jedwabną,
choć nie nową, to ładną.
8. Dałam szóstą z różyczką,
przetykaną srebrozyczką.
Dałam siódmą z leliją,
proszę Jasiu, wróć my ją. —
9. —A wróć ci ją, wróć,
w niwecz ci ją obróć.
Konikamy strątuje,
resztę w bućik obuję.

150.

(z m u z y k ą.)

Chodzony.

Od Kowala (Rakutowo).

1. Złapałem rybkę
przy téj mętnej wodzie,
- złapałem, złapał
płynący po spodzie.

2. Wyślizgła mi się
z moich własnych rąku,
za com nie godzien
takiego niewdzięku.
(za cóżem zasłużył
na taką niewdzięczność).
3. Gdybym ja wiedział
w które nurty poszła,
płynąłbym za nią
w przewodzie przez (bez) wiosła.
4. I gdybym wiedział
czyli moją będzie,
posłałbym serce
swe do niej na wędzie.
5. I wy mętryce (geometry)
co gwiazdy liczycie,
powiedzcie wy mnie,
kej wy ją widzicie.
6. Siedzi w sadeczku,
w zielonym persowym;
czesze swój warkocz
grzebieniem perłowym.
7. Ja idę do niej
a ona się śmieje;
ach moje serce
dziwo (omal) nie omgleje.
8. Ach ja myślałem
żeś mnie ty kochała,
a tyś tyranką
nademną została.
9. — Kwita z przyjaźni,
fora z serca mego;
już kpie nie pragnij
kochania mego.
10. I gdyby świnią
te pieniądze miała,
toby ci się durniu,
także spodobala.
11. A chociażbyś ty
jak król był bogaty,
kwita z przyjaźni,
schowaj swe dukaty.

151.

(waryant 1 z muzyką.)

Od Babiaka (Olszak).

1. Ej zobaczysz dziewucha,
że cię Bóg skarże,
że ty ze mną psiajucho,
nie chcesz żyć w parze.
Czyli chłopak nie młody?,
czy to nimom urody?,
czego więcęć chcesz dziewucho,
(czego więcęć chcesz psiajucho)
czego więcęć chcesz?
2. Mom guziczek u pasa,
bity ćwieczkami;
buty sadłem smarowane,
z podkówieczkami.
Świeżych wiechci naslałem,
by ci się spodobalem.
Czego więcęć chcesz dziewucho,
(czego więcęć chcesz psiajucho)
Czego więcęć chcesz i t. d.
3. Mam czapeczkę graniastą,
i pas siatkowy;
grosz na piwo w kieszeni,
zawsze gotowy.
A czy to ja kaleka,
czy to ni mom konika?
czego więcęć chcesz i t. d.

J. Lipiński, Pieśń Luda Wielkop. str. 212.

152.

(waryant 2 z muzyką.)

Od Lubrańca (Paniewo).

1. Zobaczysz-ci kochaneczko
ze cię Bóg skarze,
da czy nam to tak nie ładnie
obojgu w parze.
Da czy to ja kalika?
czy ja nie mom wąsika?
co mnie nie lubisz.
2. Kłęczała w kościele
między pannami,
kiej najśliczniejsza róża
między kwiatały.
Ja mówię paciérze,
a do niej mnie chęćka bierze,
wzdycham serdecznie.
3. A jak będziesz wychodziła,
rzuć na mnie okiem;
da to ja pójde za tobą
szerokim krokiem.
Radbym się z tobą przywitać,
o twoje się zdrowie spytać,
z jakim obstajesz?
4. Nie stoję ja kochaneczko,
o twe posagi—
mom ja ręce do roboty,
to'm nie ubogi.
Żeby był zabezpieczony,
żem doczekał z ciebie żony
mojej kochanej.

153.

waryant 3 z muzyką)

Od Strzelna (Ludziska).

Czego więcej chcesz dziewucho, czego więcej chcesz?
A czy to ja nie młody,
czy ja ni mom urody;
mom urodę dziewucho, czego więcej chcesz.

(dalej tekst ob. Nr. 151.)

154.

Andante.

Od Sompolna (Ruszkowo).

1. Weź że mnie Jasiu, weź że mnie,
Da nam matula pierzynę.
Pierzynę puchową,
sto złotych gotową,
skrzynię malowaną,
Kasińkę kochaną,
weź że mnie Jasiu, weź że mnie.
2. Nie chcę cię Kasiu, nie chcę cię,
masz złych sąsiadów, gania cię.
Że nie rano wstajesz,
bydelku nie dajesz,
i ludzi nie budzisz,
i sama się brudzisz,
nie chcę cię Kasiu, nie chcę cię.

Przyjaciel Ludu, Rok III-ci 1837, Nr. 44.

155.

Niekiedy przy weselu.

Od Kowala (Bogusławice).

1. Listeczki opadły,
gałązeczki stoją—
- powiedz, powiedz kochaneczko,
czy ty będziesz moja?—

2. — Już'em powiedziała,
i parol wydała,
że ci jutro na kobiercu
będę ślubowała.
3. — Nie będziesz robiła,
tylko się stroiła;
w j-adamaszkach, grodeturach,
będziesz my chodziła.
4. Przyjmiesz fraucymera,
francuzkiego stroju;
będziesz sobie kieby imość
chadzać po pokoju.
5. Pokoje obite,
krzesła złotem szyte —
i trębacze za stołamy,
półmiski złociste.
6. Na stołeczku siadła,
jak chusteczka zbladła,
a już to dziś trzeci dzionek
kochanka nie jadła.
7. — Czemu żeś nie jadła,
czemuś nie roztropna,
zaplakałaś czarne oczki,
warkoczkaś nie splotła. —
8. — Nie będę go pletła,
ani układała,
tylko ciebie psie-hultaju
będę poklinała.
9. — Poklinaj ty jak chcesz,
byle co nadało;
ja pojedę w cudze kraje,
ciebie tu zostało. —
10. — A mój Franulińku,
cóżes my (mi) wyrządził?
zawiózłes mnie w ten cudzy kraj,
sam'es w niem zabłądził. —
11. — Jak'em ja zabłądził,
tak ja i wyblądzę,
ale tobie kochaneczko
niecnotę wyrządę. —
12. Keń mi się podziały
one moje stroje?
co mi były obiecane
u rodziców moje. -
13. Keń mi się podziały
one moje sługi?
coś ci mi ich obiecywał
cały rządzik długi.

14. Keń my się podziały
one moje lata?
co'm użyła, używała
u rodziców świata.

(mel. Nr. 224).

156.

Od Kowala (Bogusławice).

1. — Podaj rączkę, Franuleńku moja,
podaj mi drugą,
bo już ja jadę, Franuleńku moja,
w tę drogę długą. —
2. Rączkę podaje Bartolinek drogi,
serce mu się kraje,
bo już odjeżdża Bartolinek miły,
w te dalekie kraje.
3. — Kiej odjeżdżasz, Bartolinku
[drogi,
Boże cię błogosław,
przynajmniej mi ty, który talar
[bity
na trzewiczki ostaw. —
4. Ostawił ij Bartolinek miły
trzy talary bite:
kup-że ty sobie, Franuleńku moja,
szczęrem złotem szyte. —
5. I wyjechał; wyjechał na pole,
serce mu truchleje.
Wracaj mój koniku, wracaj mój
bo Franula mgleje. [bułany,
6. I przyjechał pod její okienko:
wyjździ Franulko!
a Franula go nie zaroz poznała,
służącego wysłała:
Przebacz, przebac, Bartolińku
bom cię nie poznała. [drogi,

7. Poczujesz mi Bartoszu przyjechał
na mój lament, na płacz;
albo mi trzeba wrócić mój wianek
[czek,
albo mi go zaplać.
8. Przysiężesz mi, Bartolinku miły,
przysięgę ja tobie;
będziem razem żyli, potem spoczy-
[wali
oboje w jednym grobie.—
9. —W jednym grobie, Franuleńku
i w jednej trumnie: [moja,
kiejś się ty tutaj do mnie przymy-
[kała,
przymknij i tam ku mnie.
(mel. Nr. 413).

157.

Od Kruszwicy, Radziejowa.

1. Pójdiesz ci ty przez las,
ja kole lasu,
krzyknę raz, drugi raz,
ozwij się Kasiu.
2. Kasia usłyszała,
głosem zawołała:
Nie odjeżdżaj Jasiu,
będę płakała.
3. Płacz ty tam i nie płacz,
nie będę slyszal
choćby jak najdalij,
będę listy pisał.
4. Pisz ty tam, i nie pisz,
nie będę czytała
bom się w tobie Jasiu,
szczerze nie kochała.

tekst Wojcicki P. 1. T. II str. 182.

J. Lipiński. P. 1. Wielk. str. 87.

MIŁOŚĆ.

IV. Chęć ożenku.

158.

Izbica.

1. Dejże panie Boże, żonki jak na-
[prędzy,
żeby ja nie cierpiał tak długo téj
Aby była bogobojna, [nędzy.
i do wszystkiego przystojna;
aby była cnota,
wziąbnym ją przez (bez)
[złota.
2. I wdowuli nie chcę, boby wyma-
[wiała:
Cóżes ultaju miał, jam ci wszystko
[dała,
Jakby wzięna mózgi suszyć,
nieboszczyków z grobu ruszyć;
aby nie chcę takéj
żony ledajakiéj.

3. I urodnyj nie chcę, bobym mieć-
[wał gości,
książęta, panięta, i tych co po
[chweście (*kwiecie*).
A ja chodząc kole ściany
podpiram mur, paragany (*par-*
[kany),
chcąc zębów nie zbierać,
trza się poniewierać.
4. I bogatyj nie chcę, boby nie robiła,
skorno rano wstając, jużby kawę
[piła.
Długo sipiać, nic nie wie-
[dzieć
ino we zwierciadle siedzieć;
zguba to mętowi
i gospodarzowi.
ob. *Lud.* Ser. II str. 140.

159.

(z muzyką.)

Od Brdowa, Koła.

1. Rajono mnie za rolnika,
nie pójde za nim.
A bo rolnik w roli orze,
to i mnie téż robić każe,
nie pójde za nim.
2. Rajono mnie za bednarza,
nie pójde za nim.
A bo bednarz siedzi w dziurze,
ej tam-ci obręcze struże,
nie pójde za nim.
3. Rajono mnie za garncarza,
nie pójde za nim.
A bo garncarz siedzi w glinie,
oj tam-ci mu tylek gnije,
nie pójde za nim.
4. Rajono mnie za kowala,
nie pójde za nim.
A bo kowal wstaje do dnia
oj i szuka po wsi ognia;
nie pójde za nim.
5. Rajono mnie za grajczyka,
pójde ja za nim.
A bo grajczyk rano wstaje,
na dzień dobry mi zagraje,
pójde ja za nim.

MIŁOŚĆ.

V. Strata wianka. — Żal.

160.

(waryant 1 z muzyką.)

Od Służewa (Zakrzewo).

1. Na Sędzińskim polu
stoją dwa pacholu;
oj jak stoją oj tak stoją,
aż ich nózki bolą.

2. I poczęni gadać,
i poczęni radzić:
oj jakby to, oj jakby to
tę dziewczynę zdradzić.
3. — Kup ty Jasiu piwa,
a ja gorzałeczki;
oj tak-ci to, oj tak-ci to
zdradzają dziewczki.
4. Dla Marysi gorzałeczki
dla Marysi piwa;—
a Marysia kata zjadła
lédwo na mnie żywa.—
5. Dla Marysi gorzałeczki,
dla Marysi wina,—
dla Marysi sto talarów,
żeby moją była.
6. — Za szklaneczkę piwa,
i za drugą wina,
oj nie będę, oj nie będę
we wionku chodziła.—
7. Nie będziesz, nie będziesz,
boś ci mu nie rada,
oj bo ciebie da uwiedła
tych pacholąt zdrada.
8. Nie będziesz, nie będziesz,
boś ci go niegodna;
oj pijalaś i hulalaś
z dworusamy do dnia.

161.

(waryant 2 z muzyką.)

Od Kowala (Bogusławice).

1. Na bogusławskim polu
stoi dwóch pacholów.
Jak stoją, tak stoją,
j-aż ich nóżki bołą.
2. I poczęni dumać,
i poczęni radzić;
jakby to, jakby to
tę dziewczynę zdradzić.
3. — Kupże ij ty piwa,
a ja gorzałeczki,
tak by to, tak by to
do swojij dziewczki.—
4. —A ja głupia była,
piwa'm się napila;
w rucianym wianyszku
nie będę chodziła.—
5. —A bież-że ty lasem,
a ja kole lasu,
krzyknij raz, drugi raz:
ozwij (*odezwij*) my się Kasiu!
6. Kasia usłyszała,
na Jasia wołała;
Jasiu mój, nie wędruj,
bo będę płakała.—
7. —Będziesz-ci płakała,
ale sama na się;
będziesz-ci kołysać
tę maluśką Kasię.—
8. —A ja głupia była,
żem się odezwiała
(*lub: żem to uczyniła*);
w rucianym wianyszku
nie będę chodziła. (ob. N. 157.)

162.

(waryant 1 z muzyką.)

1. Wyzed(i) w pole pan starosta
z rana na zające,
i napotkał trzy panienki
na zielonyj łące.
2. Piér(w)szej było: Maryjanna,
a drugiej Zuzanna,
a tyj trzeciej nie wymawiam,
bo to jego panna.

3. A ta trzecia niewymówna,
bo to jego sama;
nic nie mówi, nic nie rzecze,
ino się (r)ozśmiała.
4. Przyszed(ł) do niej pierwszy sługa,
co ta pani czyni?—
—wije wianki z macierzanki
na zielony skrzyni.
5. Przyszed do niej drugi sługa
żeby jeden dała;
ona na to nic nie rzekła,
tylko się (r)ozśmiała.
6. Przyszed do niej trzeci sługa
w czarnym j-axamicie:
śmij się, śmij się, mościa panno,
sam jegomość idzie.—
7. —A niech idzie, niech nie idzie,
już łóżko usłane,
dwie pierzyny, sześć poduszek,
złotem wyszywane. —
8. A wzięń-ci ją za rękę,
wzięń-ci ją za obie,
- poprowadził do pokoju
jako imość sobie.
9. Od pokoju do pokoju,
j-aż do trzeciego:
usiądz-że tu mościa panno,
będzie coś nowego.
10. Posadził ją na krzeselku
naprzeciwko sobie:
usiądz-że tu mościa panno,
j-aż po świecę poślę. —
11. I trzy świece się spały,
nim się namówili,
a czwarta się dopalała,
kiej się położyli.
12. Od północy do północy,
o czwarty godzinie:
obróć że się mościa panno,
prawym boczkiem do mnie. —
13. —Nie obróć, nie obróć,
bo-ć me główka boli;
com straciła swój wianyszek
dla twojej swawoli. —

(mel. Nr. 114.)

163.

(waryant 2 z muzyką.)

Od Przedcza, Kłodawy.

Wyjechał-ci pan starosta w pole na zające
i napotkał trzy panienki na zielony łące.

(tekst ob. Nr. 162.)

164.

(z muzyką.)

Od Włocławka.

1. —A dzień dobry panience,
gdzie panna wędruje?—
— Tam do boru na jagody,
gdzie wasan poluje.
2. —Wędruj panno, wędruj-że,
nie trzeba się spieszyć;
i ja też tam wnet powrócę,
będziema się cieszyć. —

3. Panna się pospieszyła,
jagód nazbierała;
trafiła na kierz laskowy,
w niego się schowała.
4. Skorno się powrócił,
ona mu się skryła
w ciemnym gaju pod laszczyną,
listkiem się przykryła.
5. Skorno ją tam zoczył
i z konika skoczył,
ściska rączki i całuje,
kochać obiecuje.
6. — A puść me pan, puść me,
niech my (mi) rąk nie ściska;
już słoneczko nad zachodem,
do domu nie blisko.
7. — Nie spiesz panno, nie spiesz,
pobawię się z tobą;
każę zaprządz parę koni,
odeślę cię do dom.
8. Nie chłopocz się panno,
nie pójdziesz ty sama;
każę zaprządz do powozu,
pojedziesz jak dama. —
9. — A boć(to) ja tego warta,
od takiego pana? —
— Wartaś panno, warta, warta,
boś się spodobała,
(*albo: boś my buzi dała*). —
10. — Ach ja (teraz) nieszczęśliwa,
co'm ja uczyniła?
za kawałek z masłem chleba,
panu gęby dała.
11. Za kawałek chleba,
za kieliszek wina,
teraz będę kołysała
maleńkiego syna.
12. Za chleba bułeczkę
i sέρα skibeczkę,
dostałam ci ja, dostała
małą dziecineczkę.
13. Za marne kurczátko
i za chleba bułkę,
dostałam-ci ja, dostała,
tę małą kukulkę.
14. A lulaj my (mi), lulaj,
ty maleńki rodzie,
com ja ciebie tu nalazła
w tym dzikim ogrodzie.
15. A lulaj my, lulaj,
w tyj nowy koléboe,
a przedtém-ci mi mówili:
dzień dobry panience!
16. A teraz my mówią:
dzień dobry waspani!
co raz my się tylko wspomni,
zaleję się łzami!

(inna mel. Nr. 191).

165.

(z muzyką.

Od Chodcza (Ząbin, Bodzanowo).

1. Żebyś ci ja miała
skrzydelka jak gąska,
poleciała-bym ja
za Jasiem do Śląska.
2. Usiodłabym ci ja
na śląsko(w)skim płocie:
przypatrz się Jasiulek
ubogij sierocie. —
3. — Żebyś ci ty była
uboga sierota,
nie miała-byś wionka,
ze szczyrnego złota. —
4. — A trzy lata-ć ci ja
na niego służyła,
ze szczyrnego złota
wionek'em uwiła.
5. Powieszę ci ja go
w izbie nade drzwiami,
co spojrzysz matula,
zaleje się łzamy. —
6. — Ta moja córuchna
w wionyszku chadzała,
teraz chodzi strzecha,
kiej córús nie chciała. —

(Tekst Nr. 58.)

166. (ob. mel. Nr. 16.)

(z muzyką).

Kujawiak.

Od Kowala (Rakutowo).

1. U jeziora bystrzej wody,
placze dziewcze swęj urody.
Trzej ptaszkwie ją cieszyli:
nie płacz Maryś, jedzie miły.
2. Jaka miłość, taka miłość,
kto się podał: to zdradliwość.
I ja się też w nią podała,
j-aż mnie główka zabolala.
3. Jak płakała, tak płakała,
j-aż ją główka zabolala.
Zabolala, ciężko boli,
mój Jasinek inną woli.
4. Inną woli, a mnie rzuca,
inną kocha, mnie zasmuca.
Mnie porzucił mój kochany,
za wianeczek, za ruciany.
5. Niechaj woli, niech się raczy,
o mnie Pan Bóg nie zabaczy.
Nie zabaczy, nie opuści,
jak ptaszeczka w ciemnej puszczy.
6. Surwy (*surmy*) grają, psy szczekają:
wyjrzyj Maryś co tam mają?
Wyhodzi Maryś za nowy dwór,
czy nie jedzie najmiłszy mój?
7. Jedzie, jedzie, spada z góry,
skaka pod nim konik wróny.
I zajechał w podwyreczko,
I zapukał w okieneczko:
8. — Czyli ty spisz, czyli czujesz,
czyli się o mnie frasujesz? —
— Ni-li ja śpię, ni-li czuję,
ni się o ciebie frasuję.—
9. — Rozwiewć ogień w okieneczko,
już odjeżdżam kochaneczko.
Już odjeżdżam, konia siodłam,
ciebie Maryś Bogu oddam.—
10. — Bodaj ja była skonała,
niżli-m tego doczekała.
Bodaj'm była niedożyła
ciężaru co'm se kupiła.—
11. — Moja Maryś, nie życz sobie;
a cięży mnie niżli tobie;
a cięży mnie z twym wianeczkiem,
niż tobie z mym dziecięcziem.
12. Ty dziecię masz, to uchowasz;
jak uchowasz, do ludzi dasz.
A ja wianek nosić muszę,
zabrałem go na swą duszę.
13. A tam na tym strasznym sądzie,
a jakże tam stanąć będziel
Zadrzą żyłki pod kolany,
za wianeczek, za ruciany.

Ob. *Lud Ser.* I. str. 146 Nr. 176.

67.

(z muzyką).

Od Brześcia (Śmiłowice).

1. A jak-ci ja byłam
nadobną dzieweczką,
hej to widzieli mnie ludzie
świdrową dziureczką.
2. A teraz nie widzą,
choć otwarte wrota —
a gdzie my (mi) się też zapodział
mój wianek ze złota.
3. Mój wianek ze złota
perłamy wysuty;
oj to płakać my go, płakać,
a głosem okrutnym.
4. Mój wianek ze złota
perłamy sadzony,
oj to płakać my go, płakać,
jak matki rodzony.

<p>5. Lata konik, lata,
cugle przepieptuje —
szelma dubelt ten kawaler
co kocha, całuje.</p> <p>6. Kochać obiecuje,
i wzdycha do Boga;
a zabaczy wnet o tobie,
jak odejdzie (od) proga.</p> <p>7. — Myślisz ty dziewulo,
żem ci się zalicał;
chociażem cię pocałował:
kawalerski zwyczaj.</p> | <p>8. Myślisz ty dziewulo,
żeś ty moja miła,
chociażem cię pocałował,
a tyś się mnie jina (<i>jęła</i>).</p> <p>9. Nie chódź kole woza, —
nie tykaj się osi —
oj i nie daj chłopu gęby,
choć cię o nią prosi.</p> <p>10. Nie chódź kole gumna,
nie tykaj się gnoju —
oj i nie zaczepiaj chłopa,
nie da ci pokoju.</p> |
|---|---|

(Tekst Nr. 36, 74.)

168.

(z muzyką).

Od Lubrańca (Redecz kalny).

1. Oj ciężkie rozstanie chłopalek, da ciężkie rozstanie,
oj bodaj było nie powstało nasze kochanie.
Wzionesz mi Jasio wianek, weźże i mnie samę,
bo ja po wianyszku sierotą zostanę.
2. Uważaj, uważaj chłopalek, na méj matki ciężki płacz,
albo my wianek wróc da i wróc, albo my go zaplać.
Płacić go nie będę, zwracać go nie myślę,
wsiądę na konika, pojedę za Wisłę.

169.

(z muzyką).

Obertas.

Od Kowala (Bogusławice).

<p>1. Oj żebym ci ja była
da i u matuli dłuży,
oj byłaby ja była,
da i jak kwiatyszek róży.</p> | <p>2. Oj a ja teraz jesdem
jak ta białna lelija —
oj wyndę na poleczko,
wiatr mną gnie i powija.</p> |
|---|--|
3. Oj wyszła na poleczko,
da i robić ij się nie chce —
ej spojrz na słoneczko,
óno wysoko jeszcze.

(Tekst ob. Nr. 25, mel. Nr. 443.)

170. (mel. Nr. 359.)

(z muzyką).

Kujawiak.

Od Brdowa, Sompolna.

<p>1. Uczyłam się trzy niedzieli,
nim się ludzie dowiedzieli.</p> | <p>Jak się ludzie dowiedzieli,
ojcu, matce powiedzieli.</p> |
|---|---|

2. Tatusinek żeby lato,
nie mówił my słowka na to.
Matulinka żeby zima,
wymawiała co godzina.
Co godzina, co momenta,
nieszczęśliwe komplementa.

Na tę nutę niekiedy:

U jeziora bystrzej wody,
placze dziewczę swej urody i t. d. (Tekst ob. Nr. 132, 166).

171.

(z muzyką.)

Od Osięcin (Bodzanowo bachorne).

<p>1. A żeby-ć ja tak słuchała,
jak my (mi) radzono,
było-ć by my takij krzywdy
nie wyrządzono.
Płochosć moja to zrobiła,
chłopotu mnie nabawiła,
teraz wyrzekom.</p> <p>2. Już me panny przyjąć nie chcą
do kompanii,
ani ze mną dyszkurować,
ani ze mną pić.
Od siebie me odganiają,
czaparagą nazywają:
idź między baby!</p> | <p>3. A nie szkódźcie my panienki,
wy-ście w tyj drodze;
może-ć wam téż na to przyjdzie
co mnie niebodze.
Przedtém ja téż tak mawiała,
kie'm z kuroskiem (<i>kogutem</i>) ja
sama zbłądziła. [wstawiała,</p> <p>4. A koźdy-ć to tak mężczyzna
jak wilk się łasi,
a jak prędko co poczuje
zemknie od spasi.
A jak jeszcze pomiarkuje,
jeszcze dalij w świat wędruje;
ty bądź w chłopocie!</p> |
|---|--|

172.

(z muzyką.)

Chodzony.

Od Lubrańca (Redecz kalny).

1. A niewinna dziewczula, co ja téż uczyniła?
a bodajem, bodajem na świecie nie żyła.
Straciłam wianek za podarunek.
dla Jasia marnego, dla złego,
teraz boleję za niewinność moję.
2. --A podam ci ja sposób, a byleś to zmyśliła,
a bodajes matuchnę raz uspokoiła.
Że cię pszczołka ukąsiła,
kiejś ją od bydła spędziła
na téj to łączce, na zielony.
3. --A i ty psie Jasiulu, twoje wykrety do czasu,
a nie uńdę, nie uńdę, od matuli hałasuj.
A nie uńdę ja od nij i kary,
bodajem poszła na mary
za twą niecnotę, coś mi wyrządził.

173.

(z muzyką.)

Od Piotrkowa (Głuszyn).

1. Pocóżś me matulinku za mąż nie dała,
kiedy ja się tego roczku opowiadała.
Daj me leda chłopu,
pozbędziesz chłopotu,
matulu moja.
2. Idą ci ludzie do ludzi, córeczki mają;
dyć iém się te z całą cnotką do dom wracają.
A tyś się wróciła,
jak dojna krowicha
z mlikiem do domu.

(Ob. Nr. 93.)

174.

(z muzyką.)

Od Kowala (Więclawice).

1. — A pod borem siwe konie,
biegaj Jasiu, biegaj po nie. —
2. — A nie pójdę, bież ty sama,
założę ja koniom siana. —
3. Pędzi kochaneczka konie,
niesie dzieciąteczko w łonie.
4. — Mój Jasieńku, zetnij lipkę,
dla dziecięcia na kolibkę. —
5. — Nie będę ja lipki ścinał,
ja tam mu się nie przycyniał.
6. Przycyniali się tam drudzy,
pana Zalewskiego słudzy. —

175.

(z muzyką.)

Od Lubrańca (Redecz wielki).

1. A na stodole sowa siado,
i wysłuchuje, co chto gado.
I wysłuchala dwoje ludzi,
a oboje to byli młodzi.
2. A ności ności! wiertnią owsa,
a będziesz miało oraz chłopca.
A ności, ności! wiertnią jęczminia,
a będziesz miało oraz syna.

176.

(z muzyką.)

Od Izbicy.

1. Na zielony łące
pasie Jasio owce.
Idzie za nim grzeczna Kasia,
dzieciątko mu niesie.
2. Oj niesie mu, niesie,
w białym prześciradle:
Weź że Jasiu to dzieciątko,
boć mu tak nie ładnie.
3. Oj niesie mu, niesie,
w czerwonym obrusie:
Weź że Jasiu to dzieciątko,
Nie zapieraj mu się.
4. Oj niesie mu, niesie,
w kwiecistym fartuszk:
Weź że Jasiu to dzieciątko,
boś ty stał przy łóżku.

5. Oj pójdę ja, pójdę
tam gdzie mnie nie znają,
a jeszcze mnie dobrzy ludzie
panną przywitają.
6. A witają panno,
nadobna dziewczeczko,
a gdzieś ty to podziałą
małe dziecięczo?

7. A jakże wy wiecie,
że ja miała dziecię?
A już ci to z twojej twarzy,
już opadło kwiecie.
8. Już róża opadła,
już ci opoblada,
byłaś panną, grzecna Kasiu,
teraz podupadła.

177.

(z muzyką.)

P. Sukiennicka. Tkacka.

Od Bydgoszozy, Koronowa.

1. Na krakowskiej ulicy,
piją tam sukiennicy.
2. Przysed jeden do panny,
ustan(ą) przede drzwiami.
3. — A chtëż to tam kołace,
spytają go: czego chce?
4. Eżli młody, to go wpuść,
pomoże nam wełny prząć.
5. Eżli stary, nie wpuszczaj,
wełnę by nam rozprószał. —
6. — Połóż czapkę i żupan,
położysz się sam jak pan.

7. Połóż czapkę na stole,
położym się oboje. —
8. Jaskółeczka świergoli:
wstawaj Jasiu, dzień biały!
9. Narachował złotych sześć:
— Kup wianeczek jaki chcesz. —
10. Kasia wianek targuje,
krawczyk tłomok pakuje.
11. Kasia wionek kupuje,
krawczyk z miasta wędruje.
12. — Użar-eś mnie jako pies,
teroz idziesz z miasta precz. —

178.

(z muzyką.)

Od Kowala (Rakutowo).

1. Gnała woły do dąbrowy
Marysia;
biegający, krzykający,
szukający, wołający
Wojtysiu.
2. — Jużem teraz podupadła
Wojtysiu. —
Dawnoś ty już taka była,
adyć nic-eś nie mówiła
Marysiu. —
3. — Trzeba będzie teraz stękać
Wojtysiu. —
— Pojadę ja po babią-maś,
będzie ona za cię stękać,
Marysiu. —

4. — Trzeba będzie kurczęciny
Wojtysiu. —
— A pójdę ja opłotkami,
złapię kurę z kurczętami,
Marysiu. —
5. Trzeba będzie gorzałeczki
Wojtysiu. —
Pojadę ja do Warszawy
będzie wódka z korzeniami,
Marysiu. —
6. Trzeba będzie kolibeczki
Wojtysiu. —
— Pojadę ja do Krakowa,
jest tam kolibka gotowa,
Marysiu.

7. — Trzeba będzie piastuneczki
Wojtysiu. —
— A jest-ci tu siostra Jagna,
będzie piastuneczka ładna,
Marysiu.

8. — Trzeba będzie ojca-kuma
(*albo: Trza będzie chrzestnego ojca*)
Wojtysiu. —
— A jest-ci tu majster Figa
co batogiem dobrze śmiga,
Marysiu. —

179.

(z muzyką.)

Od Służewa (Koneck).

Na rokicie białe kwiecie,
powijała małe dziecię.

Powijała i płakała:
czego ja też doczekała!

180.

(z muzyką.)

Kujawiak.

Od Włocławka (Krzywagóra).

1. Co ja zrobiła matusiu!
co ja zrobiła, zrobiła,
com się dała chłopcu uwieść,
bom głupia była, da była.
2. Żeby komu co godnemu,
nie byłby żal sercu memu;
ale takię to marnocie,
rozbujał się w mojej cnotcie.

3. Da żeby wsiad(i) na sto koni,
mojej cnoty nie zdogoni;
da żeby wsiad i na dwieście,
moja cnotka pije w mieście.
4. Ej żeby wsiad i na trzysta
choć moja cnotka nie czysta,
ej żeby wsiad na chce wiele,
zdogoni cnoty w kościele.

(gdy ślub weźmie.)

181.

(z muzyką.)

Od Babiaka (Olszak).

Nieszczęśliwy ten ganeczek, oj iej iej, je!
com straciła swój wianeczek, Boże Boże mój!
Było w ganeczku nie siadać
rum tom tom tuli da
i z kawalerem nie gadać,
rom tom tuli da.

J. Lępiński, Pieśni Ludu Wielkopolskiego str. 198.

MIŁOŚĆ.

VI. Swawola. — Igraszka.

182.

(waryant 1 z muzyką.)

Od Kowala (Kłótno).

<p>1. Czyli za górceczką
czyli za olszyną,
pasła trzodę dziewczyneczką,
gdyby przepióreczka.
Parobeczek do ni,
ona mu się broni;
o drózkę się pyta,
a za rączkę chwytą. —
— Puść me Jasiu, jak cię proszę,
niech sobie trzodę z polaspłoszę. —</p> <p>2. — Jeżli-ć o to chodzi,
nawrócę ci trzody;
ale mi musisz dać
buzineczki wprzód. —
— Cóż ci przyjdzie z buzi mojej?
widzisz, człowiek za krzem stoi. —</p> <p>3. — Niechaj sobie stoi,
ja buzińki pragnę;</p> | <p>jak mi buzi nie dasz
wionek ci ukradnę. —
— Cóż ci winien ten mój wianek?
wywrócisz mi z mlékem dzbanek. —</p> <p>4. — Nie wywrócę dzbanka,
a ja kocham ciebie; —
ona mu się broni,
rączką, nóżką grzebie.
— Ach, ratunku! — mocny Boże,
z téj murawki twarde łoże.</p> <p>5. — A nie płacz dziewczyno,
pocieszę cię miło:
jak będzie nieszczęście,
to nie ja przyczyną.
(lub: nie gadaj że tego
że to ja przyczyną). —
— A chtëż, a chtëż, kiedy nie ty?
będę krzycheć: gwałtu! retyl!)</p> |
|--|---|

183.

(waryant 2 z muzyką.)

Przedecz.

1. Pod borem pod borem, pod oną krzewiną,
pasła pastereczka gdyby przepióreczka.
— Puść me Jasiu, kieć cię proszę,
niech se trzodę z pola spłoszę.
2. Cóż ci przyjdzie z buzi mojej,
widzisz: człowiek za krzem stoi,
cóż ci winien ten mój wianek,
wywrócisz my z mlikiem dzbanek.

184.

(waryant 3 z muzyką.)

Od Brześcia (Wieniec).

1. Pasła pastereczka młode jagnięteczka,
Przyszed pasterz do niej, ona mu się chroni.
Daj mi pokój, o co proszę,
Aż swą trzodę z pola spłoszę.

2. Nie frasuj się dziewczę, nawrócę ci trzody,
 Ale mi musisz dać buziuleczki wprzód.
 Co ci przyńdzie z buzi moji,
 Pod laszczyńką ktoś tam stoi.

185.

(waryant 4 z muzyką).

Od Przedcza, Kłodawy.

1. W olszynie, w gęstej krzewinie,
 Stała się przygoda jednej dziewczynie.
 Ja byłem pijany, kiej's się zabawiła,
 Ja o tém nie wiedział, żebyś wianek miała.
2. Oj był był, na moji głowie,
 Widzieli go wszyscy kawalerowie.
 Masz grosz moja miła, by to prawda była,
 Kupisz sobie iénszy, a jeszcze zieleńszy.

J. Lépinski. P. I. Wielk. str. 51.

186.

(waryant 1 z muzyką.)

Od Lubrańca, Izbicy (Sulkowo).

1. Ja ze swoją kądzieliną pod kominek,
 a za moją kądzieliną pański synek.
 Oj dobrze z kądziela,
 kto ją ma, przedzie ją;
 kto nima, to prosi
 o kądziolkę pacesi (*paczanego płótna*).
2. Ja ze swoją kądzieliną między wiśnie,
 jaki taki chłopaczysko, to mnie ściśnie.
 Oj dobrze z kądziela,
 kto ją ma i t. d.
3. Ja ze swoją kądzieliną między śliwy,
 a za moją kądzieliną—stary, siwy.
 Oj dobrze z kądziela
 kto ją ma i t. d.
4. Ja ze swoją kądzieliną pod koryto,
 zarobiłam parę groszy, dobre i to.
 Oj dobrze z kądziela,
 kto ją ma i t. d.

187.

(waryant 2 z muzyką.)

Od Brześcia (Kruszyn).

1. A ja z moją kądzieliną do ogrodu, Ra ra ra, z Kądziela,
 a za moją kądzieliną co narodu! a mam ją, przędę ją.

2. A ja z moją kądzieliną pod jabłonie,
 chłopal za nią, chłopal za mną, ściska dłonie.
 Ra ra ra, z kądzielą,
 a mam ją, przędę ją:

188.

(z muzyką.)

Niekiedy przy Weselu.

Od Brdowa, Przedcza.

1. Za stodołą na rzyce,
pasła Kasia kaczyce.	11. Heruś, heruś, koczorze,
zimna woda w jeziorze.
2. Heruś, heruś, koczorze!
bystre wody w jeziorze.	12. Zimna woda, gruby lód,
twoja buzia gdyby miód.
3. Bystra woda, gruby lód—
Kasi buzia gdyby miód.	13. Nie przyjeżdżaj w sobotę,
będę miała robotę.
4. —W Radziejowie nowy kram,
cóż ci Kasiu kupić mam?—	14. Jno przyjeżdż w niedzielę,
łóżeczko ci uścielę.—
5. —Nie kupuj my orzeszków,
nie rób ze mnie pośmieszków.	15. Usłala-ć mu na ławie,
wyżej rzyci niż głowie.
6. Tylko my kup wstążeczkę,
jeśli kochasz dziewczeczkę.	16. Chciał się Jasio przewrócić,
wpadł w czebrotkę, zmaczał rzyś.
7. —Nie kupuj my nożyczków,
nie rób ze mną potyczków.	17. Kasia mu ją suszyła,
pół-rzyci mu spaliła.
8. Tylko my kup trzewiczki,
zaraz pójdziem w tóńeczki (<i>tańce</i>).	18. Miała łupę dębową,
sprawiła mu rzyś nową.
9. Jak z tóńeczków wyńdziemy,
na spacerek pojńdziemy.	19. A ón ię się domyślił,
mściciela ię wymyślił.
10. Ze spaceru przyńdziemy,
na łóžeczku siąńdziemy.	20. Rzytki mu nie dorobił,
na klechę go sposobił.

189.

(z muzyką.)

Kujawiak.

Od Chodcza (Mstowa).

1. Kąpała się Kasia w morzu,
pasła kaczyńki we zbożu;
przyszedł z kościoła Jasinek
i nawrócił ij kaczynek. | 2. Heruś Kaczko i Koczorze,
zimna woda na jeziorze,
zimna woda i gruby lód,
moja buzia tak żeby miód. |
|---|--|

J. Lipiński, Pieśni Ludu Wielkopolskiego str. 138.

190.

(z muzyką.)

Od Kowala.

1. Z tamtęj strony jeziora,
z tamtęj strony lipcem jaworem,
Wojtek za borem—jeziora. | 2. Pasła panna gąsiora,
pasła panna lipcem jaworem,
Wojtek za borem—gąsiora. |
|--|--|

3. A jakżeś go wołała
a jakżeś go i t. t. d.
4. Kiedyś mu jeść dawała
kiedyś mu jeść i t. d.
5. Wołałam go: libuś mój
wołałam go i t. d.

6. Nie kasaaj my brzusek mój!
nie kasaaj my i t. d.
7. Ach ja ciebie nie kasaam
ach ja ciebie i t. d.
8. Tylko roseę otrząsam,
tylko roseę i t. d.

ob. *Lud. Ser. II* Nr. 180 str. 142.

191.

(z muzyką.)

Od Raciążka, Gniewkowa.

1. Dzień dobry panienco, gdzie panna wędrujesz?
Na jagody, na czerwone, gdzie wasan polujesz.
2. Skorno ją tam znalaz, skoczył z konia zaraz.
Na jagody, na czerwone, cieszyli się zaraz.

Text ob. Nr. 184.

192.

(z muzyką.)

Inowrocław.

Mój mężu, powiedz księdzu,
niechaj nie żartuje,
ja do niego do spowiedzi,
on mi wygaduje, ej ej ej i t. d.

193.

(waryant 1 z muzyką.)

Od Radziejowa (Klonowo, Skibin).

1. Córnuś moja, dziecię moje, kto po sieni chodzi?
Jaś, Jaś, matuleńku, Jasio konia chłodzi.
2. Córnuś moja, dziecię moje, kto po izbie puka?
Tak, tak, matuleńku, kowal ognia szuka.

194.

(waryant 2 z muzyką.)

Od Kruszwicy (Piaaki).

Anuleńku dziecię moje, a chto to tam puka?
Matulińku dobrodziejko, kotek myszki szuka.
Kot, kot, matuleńku,—kot,
Narobił my w pokoiku tupot.

Tekst ob. *Wachne z Oleska* P. I. w Galicyi str. 419.
Wójcicki P. I. T. I str. 118.

195.

(z muzyką.)

Od Strzelna, Gembie.

Córuchno, Anuchno, co w pokoju stuka?
Matulińku, dobrodзикo, kotek myszki szuka.

196.

(z muzyką.)

Od Lubrańca (Redecz wielki).

1. Prosił-ci ją w ogrodzie,
by mu dała w ochłodzie
marchewkę urwać.
2. A óna mu nie dała,
bo się matki bojała—
marchewkę urwać.
3. Prosił ją na jabłoni,
by mu dała co z dłoni
jabłuszko urwać.
4. A óna mu nie dała,
bo się matki bojała—
jabłuszko urwać.
5. Prosił-ci ją na kruszy (*gruszy*)
by mu dała co z duszy
kruszyczkę urwać.
6. A óna mu nie i t. d.
7. Prosił-ci ją na śliwie,
by mu dała szczęśliwie,
śliweczkę urwać.
8. A óna mu nie i t. d.
9. Prosił-ci ją w alkierzu,
by mu dała na pierzu,
pióreczko urwać.
10. A óna mu nie i t. d.
11. Prosił-ci ją w piwnicy,
by mu dała przy świcy
piwka utoczyć.
12. A óna mu nie i t. d.
13. Prosił-ci ją na ławie
by mu dała łaskawie
swoji gębusi.
14. A óna mu nie i t. d.

197.

(z muzyką.)

Romanza.

Od Radziejowa (Kłonowo).

1. U młénarza Marcina
jest tam piękna dziewczyna.
2. A pan o nią nie wiedział,
włódarz panu powiedział.
3. I posłał pan włódarka,
po Marcina młénarza.
4. — Pójdź młénarzu do pana,
po jakiegós szatana. —
5. Młénarz stoi na grobli,
pon mu mówi: dzień dobry.
6. Młénarz w progi wstępuje,
pon go winem częstuje.
7. Młénarz pije a płacze:
czém to wino zapłacę?
8. — Nie zapłacisz ty wina,
zapłaci Kasia twoja. —
9. — Weź mi panie i konie,
swoji Kasi zabronię.
10. Weź my panie i świnię,
swoją Kasię przebiję.
11. Weź my panie i owce
i zabieraj co som chcesz.
12. Weź my panie i żonę,
wazystkę z domu fortónę.
13. Weź my panie łabędzie,
twoją Kasia nie będzie. —
14. Ni móg(ł) pon z nim poradzić,
i kazał się w miech włożyć.
15. — A włóžta-ż mnie we wory,
popakujta na wozy.
16. Wsypta me do jęczmienia
zawiežta me do młéna.
17. Nie wiež-ta me po łące,
bo mnie zjedzą zające.
18. Nie wiež-ta me po rowie,
bo me zjedzą żórawie.
19. A stańta tam u młéna
jest tam piękna dziewczyna.
20. Nie stawta me we młynie,
bo me zmęlą dla świni.
21. Nie stawta me w młynicy,
tam śpi Kasia przy świcy. —
22. A stawta me w podwyrko
nie stoi-ć tam iéj wyrko.
23. Jeszcze nima pół-nocy,
już się do niej miech toczy.
24. — O (d)ła—Boga, retu mał
oż to za miech z rękoma?

25. Jezdeś Boże nad namy,
oż to za miech z nogamy?

26. Żebyś był dobry, panie,
nie chodziłbyś ty do muie.

27. Chowalbyś se służeczki,
nie szukałbyś Kasieczki.

198.

(z muzyką)

Od Brdowa.

U młynarza naszego jest tam Kasia u niego
oj da rada rada, oj da rada rada,
jest tam Kasia u niego.

199.

(z muzyką)

Od Raciążka (Sierzchowo).

•U ménarza Marcina
jest tam piękna dziewczyna.
Dajda rajda, tomty dada romty
jest tam piękna dziewczyna.

200.

(z muzyką)

Polski (taniec).

Od Przedcza, Dąbrowic.

Dalij raptem do ni, raptem do ni,
nie uważaj, choć się broni,
Nie uważaj kawalerze,
choć się broni to nie szczerze.

J. Lipiński, P. L. Wielkopolskiego str. 174.

201.

(z muzyką)

Przy weselu.

Od Kruszwicy, Radziejowa.

1. Spadła z wiśni.—
widzieliśmy;
i rozdarła fartuszczyk,—
zszywaliśmy.

3. — Nie kręć nici,
nie mrzuj głodu,
pójdź do łóżka, grzeczny Jósiu,
dam ci miodu. —

2. Jeden zszywał,
drugi trzymał;
a ten trzeci nici kręcił
(lub: nęcił, kręcił)
i umglał.

4. — Nie dała byś,
krzyczała byś,
żeby przyszło co do czego,
umglałabyś. —

5. — Nie umglej,
nie bój że się,
niedaleko jezioreczko
(lub: jest tam woda we stawicaku),
ochłodzę się.

202.

(z muzyką.)

Weselna.

1. Spadła z wiśni,
widzieliśmy;
i rozdarła sukieneczkę,
zsywaliśmy.
2. Jeden zsywał,
drugi trzymał;
a przyleciał Smolid..ka,
porozrywał.
3. —Matko, druchno! —
—Co, córuchno? —
—A kochał mnie Smolid..ka
dopiruchno. —

6. A to jaki? —

—A to Grzela. —

—Będiesz sa miała córuchno
przyjaciela.

Od Włocławka (Wistka).

4. A to kędy? (*kub: kieni*) —
—A to w sieni. —
—A bodajże Smolid..kę
diabli wzięni.
5. A to kiedy? —
—A to wczoraj. —
—A bodajże Smolid..ka
w smole gorzał.
(*kub: A to kiedy?* —
A to dzisiaj. —
A bodajże Smolid..ka
marnie wisiał.)

203.

(z muzyką.)

Od Włocławka, Nieszawy.

Siedzi tam pani między beczkami,
trzyma bandurkę między rączkami.
Nie żałuj stempla ani talara,
będzie muzyka całą noc grała.

204.

(z muzyką.)

Włocławek.

1. Już to temu pięć lat będzie,
jak chodziłam na żołędzie.
2. Zawszem z sobą Jasia brała,
żebym więcej nazbięrała.
3. I wlaził Jasio na dęby,
jam mu za to dała gęby.
4. I natrzęsł Jasio żołędzi,
nazbięrałam na trzy piędzi.
5. Leci po żołędzi żołędź,
aż nie mógł fartuszek objąć.
6. Podźwigam się, stój człowieczel
wszystka żołędź mi uciecze.
7. I nie mogłam zrobić kroku,
chorowałam trzy ówieró roku.
8. Jak mi będzie, tak mi będzie,
abym miała te żołędzie.
9. Abym miała karmić świnię,
muszę chodzić w tę dębinę.

205.

(z muzyką.)

Mieszkański Walc.

Włocławek.

1. W dębinie ja wołki pasła
romtiridera, romtiridera.

W dębinie me nocka zaszła
romtiridera, romtiridera.

2. Ach mój Boże co się dzieje
romtiridera, romtiridera.
Opadli mi skarb złodzieje
romtiridera, romtiridera.

3. Trudno bronić skarbu tego
romtiridera, romtiridera.
Co każdy ma klucz do niego
romtiridera, romtiridera.

MIŁOŚĆ.

VII. Smutek. — Strapienie. — Stary.

206.

(z muzyką.)

Od Lubrańca (Sułkowo).

<p>1. A za mąż-ci me wydają,
a toś ja tam ni mom woli.
Za starego, zgrzybiałego,
da j-aż ci me główka boli.</p> <p>2. Siedzi stary w rokinie,
kiwa brodą po dziewczynie.
A ty stary, siwobroda,
ja dziewczyna jak jagoda.</p> | <p>3. Obrócił się do mnie pyskiem,
da i chcioł me pocałować.
Wolę w grobie niż z dziadziakiem
leżeć, niż dziada szanować.</p> <p>4. Oj układ się tuż pole mnie,
da i kieby piwna kłoda;
a i ja téż pole (<i>kole</i>) niego
leżę, niewinna jagoda.</p> |
|---|--|
5. A zerwał my rumianeczek
da i bez wysokie ściany,
a nie zerwał żagaweczki,
da bo się nią bojał sparzyć.
A i ja téż tak dziewczula,
tobą dziadu się zarazić.

207.

(z muzyką.)

Od Przedoza (Jasieniec).

1. Na górce młynicki,
na górce liczber liczber, łom com comber
młynicki.
2. Nieszczęśliwa moja mać
nieszczęśliwa liczber i t. d.
moja mać.
3. Za starego chce mnie dać,
za starego liczber i t. d.
chce mnie dać.

208.

(z muzyką.)

Duma.

Od Piotrkowa (Głuszyn).

<p>1. Z tamty strony jeziora,
stoi lipka zielona.</p> | <p>A na ty lipce, na ty zielonyj
trzej ptaszkiwie śpiewają.</p> |
|---|---|

2. Jeden mówi: moja to!
drugi mówi: jak Bóg do!
A trzeci mówi: Kasiu najmilejsza,
czemuś my taka smutna?
3. — Jak ja nimom smutna być
za starego każę iść.
4. A w ty nowy kómorze,
stoi łoże zielone.
A na tém łożu, na tém zieloném,
chto to będzie na nim społ?
5. Żeżli będzie stary społ,
żeby już więcy nie wstoł.
A żeżli młody, piękny urody,
a bodaj-że ozłociał.

209.

(z muzyką).

Duma.

Od Kruszwicy (Góra, Szarlej).

1. Z tamty strony jeziora
stoi lipka zielona.
A na ty lipce, na ty zielony
trzej ptaszkiwie śpiewają.
2. Nie byli to ptaszkiwie
tylko (moi) kawalerowie.
I zmaiwali sie o jedny dziewczynie
chtóremu sie dostanie.
3. Ciężko tobie lipino,
zielony liścik puścić.
A cięży cięży, mnie marny dziewczynie
kawalera opuścić.

Ob. Lud Ser. II. str. 144. Nr. 175.

210.

(z muzyką).

Duma.

Od Strzelna.

1. Oblekę kontusz, oblekę żupan,
szablę przypaszę;
pójde do Marysi, pójde do jedyny,
to ją ucieszę.
2. Ja pójde czerniem, ja pójde czer-
a ty kaliną; [niem,
ja będę księdzem, ja będę księdzem
a ty dziewczyną.

(Pieśń Ludu polskiego Warsz. 1857, str. 8 i 10.)

211.

(z muzyką).

Duma.

Od Piotrkowa (Głuszyn, Orle).

1. Moji matki rodzony,
stoi jawór zielony.
2. Stoi pod nim łódeczko,
leży na niem Jasieczko.
3. Leży, leży, choruje,
na Kasińkę wskazuje.
4. — Moja Kasiu, ratuj me,
szukaj ziółka, lekuj me. —
5. — Czém że ci mom ratować,
nimom ziółka, lékować. —
6. — Bież-że Kasiu do gaju,
ułam rószczkę rozmaju. —
7. Jeszcze Kasia nie doszła,
już-ci za nią trzy posła.
8. — Wróć się Kasiu do domu,
wież Jasińka do grobu. —
9. Kasia ziele cisnęła.
za głowe sie schwyciła.
10. O mój Boże kochany,
wzion-ęś my kwiat różany.
11. O mój Boże jedyny,
wzion-ęś my kwiat lelii.
12. Zagrajcie mu w organy,
mój to Jasio kochany.

13. Zagrajcie-ż mu w wielki dzwon,
boć to jego wieczny dom.

Ob. Pieśń Ludu Polskiego. (Warsz. 1857) str. 190.

MIŁOŚĆ.

VIII. Zdrada. — Zabójstwo.

212.

(z muzyką.)

Duma.

Od Chodcza, Dąbrowic.

<p>1. Dziewcze moje, daj my wionek —
Dziewcze moje, seryjanum rektum
prekuretur dektum,
daj my wionek.</p> <p>2. — Dała-ć bym ja tobie i dwa,
żebyś się brata nie bojała;
seryjanum i t. d. —</p> <p>3. — Otruj-że ty brata swego,
będziesz miała mnie samego:
seryjanum i t. d.</p> <p>4. Bież do sadu wiśniowego,
znalizi węża czerwonego.</p> <p>5. Bież na rynek, kup-że rybę;
ugotuj to w czarnojusze (<i>krwi</i>),
zglądziś swego brata duszę.</p> | <p>6. — Siostró moja, co gotujesz? —
— Rybki, rybki, braciszku mój! —</p> <p>7. Wzion-ci jedną, zwinol nogę;
wzion-ci drugom, zwinol rękę;
a za trzeciom, głowa leci.</p> <p>8. — Siostró moja, otrulaś mel —
— Gadosz bracie, napiżesz się;
weż poduszki, przespój-że się. —</p> <p>9. Wieczne-ż, wieczne przesipianie,
z tém się światem pożegnanie.</p> <p>10. Wysła ona przede wrota:
wyndzi, wyndzi, dworzenie mój! —</p> <p>11. — Otrulaś ty brata swego,
otrulaśbyś mnie samego. —</p> <p>12. Chociaż by my torbę nosić,
abyś miała chleba dosić.</p> |
|---|--|

Ob. Pieśni Ludu Polskiego (Warsz. 1857) str. 120.

213.

(z muzyką.)

Duma.

Od Babiaka, (Mchowo).

A na Podolu biały kamień,
a na Podolu —
synorum rektum podórektum dektum —
biały kamień.

214.

(z muzyką.)

Od Piotrkowa (Głuszyn).

<p>1. A w Warszawie w kamienicy,
pili winko rzemieśnicy;
tuli da, tuli da, hopsasa,
tuli da, tuli da, niewola.</p> <p>2. Pili, pili, nie płacili,
grzeoną damę namówili;
tuli da i t. d.</p> | <p>3. A jakże ją namówili,
do powozu ją wsadzili.</p> <p>4. Jak się bracia dowiedzieli,
i gonił ją polecili.</p> <p>5. Dogonili ją we Rbowie,
ona siedzi w białogłowie.</p> <p>6. — A witaj-że siostró nasza.
gdzieś podziała szwagra Jasia? —</p> |
|--|--|

7. —Siedzi ón tam za stołamy
pije winko i z panamy.—
8. —A witajże szwagrze młody!
napijem się krwi jak wody.—
9. —Nie w takiej ja wojnie bywał,
a krwi jak wody nie pijał.—
10. I wycion go jeden w nogi;
poznaj szwagrze cudze progi.
11. I wycion go drugi w szyję;
poznaj szwagrze chto cię bije.
12. A jak będziesz syna miała,
to mu będziesz tak śpiewała:
13. Lulaj lulaj miły synku
zabili ci ojca w rynku.
14. Miałeś ojca mieszczanina,
a wujaszka poganina.

Ob. Pieśni Ludu Pols. (Warsz. 1887) str. 241, 242.

215.

(z muzyką.)

Duma.

Od Chodcza (Choczeń).

1. Posłuchajcie ludzie
co się u nas stało,
że się para ludzi
w sobie pokochało.
2. Chodził i przychodził,
zawsze ją namawiał;
różne manegnatki (*anegdoty*)
przed oczy przedstawiał.
3. Przyszed do ni w nocy
o drugij godzinie:
a wstoj Magdaleno,
odprowadzisz ty mnie.—
4. Magdalena wstała
odprowadzić miała;
na to nic nie rzekła
tylko zapłakała.
5. Magdalena idzie,
łzami się zaliwa,
i białą chusteczką
oczka se obciera.
6. Odprowadziła go
do pańskiego dworu,
a ón ij tam jeszcze
nie daje pokoju.
7. Odprowadziła go
aż do pańskij miedzy,
a ón ci ją, ón ją
jeszcze dalij wiedzie.
8. Odprowadziła go
na rozstalne drogi:
bież że teraz z Bogiem
Matyszeczką drogi.
9. Odprowadziła go
do pańskij stajnicy,
a ón-ci ją teraz
i zabijać myśli.
10. Mój ty Matyszeczk
kiej mię myślisz zabić,
pozwól my się, pozwól,
do Boga pomodlić.—
11. —Moja Magdaleno,
tyj modlitwy dosię;
już nic nie pomoże,
dłuży Boga prosić.
12. Na szyję ij wskoczył,
ręce ij połamał,
i żadny litości
już nad nią nie uznał.
13. I jak-ci ją zabił,
tak-ci jom pochował;
pod zielonym dębem
grób ij wyfundował.
14. Przyszed do rodziców
z wielkim oświadczeniem,
że ón młénarozankę
Magdalane zabił.
15. A mój Matyszeczk,
a cóżes ty zrobił,
coś ty młénarozankę
Magdalane zabił.
16. Ach moi rodzice
wy my to mówicie,
a o mojem żalu
w mém sercu nie wiécie.
17. Magdalana leży
pod zielonym dębem,
a ja będę leżał
na polu pod niebem.
18. A moi rodzice,
na miasto znać dajcie,
jaką ja ij śmierć dał,
taką i mnie dajcie!—

19. A moi rodzice
na miasto znać dali,
jaką ja ij śmierć dał
taką i mnie dali.

20. Kołem ręce łamią,
i mieczem siekają,
jak ón ij udzielał,
tak mu udzielają.

21. Ach kawalerowie,
moi towarzysze,
żebyście się niekochali
w dziewczętach tak szczyrze,
Bo z tego kochania
do nieszczęścia przyjdzie.

(Pieśń Ludu polskiego. Warsz. 1857, str. 72 i 73).

216.

(z muzyką.)

Od Przedcza, Brdowa.

Wyjechał pan z chartamy na pole
i zostawił malutkie pachole,
żeby dworu pilnował
żeby dworu pilnował.

(ob. Pieśń ludu pols., Warsz. 1857, str. 85 i 91).

217.

(z muzyką.)

Duma.

od Lubrańca (Redecz.)

1. Oj z tamty strony(—) — na błoni
wywija Jasio — na koniu.	8. Wszystkie panienki — za stołem,
tylko wojtówna — za progiem.
2. Wojtówna za nim — chodziła,
dziecię w fartuszu — nosiła.	9. Wszystkie panienki — w wioneczku,
tylko wojtówna — w czypeczku.
4. Póty nosiła — nosiła,
jaż je na wodę — puściła.	10. A ty wojtówna — co wolisz,
czy tu w tę wodę — czy w ogień?
4. Płyń dzieciątko — do młyna,
do młynarczyka — Marcina.	11. A ty wojtówna — co wola,
czy ty popłyniesz — czy spłoniesz? —
5. Stoi młynarczyk — na łądzie,
i ujrzał dziecko — na wodzie.	12. Weźcie me panny — do boru,
upalcie ze mnie — popiołu.
6. Kazał ón sieci założyć,
i dziecko na brzeg — wyłożyć.	13. I rozsijcie go — po polu,
urodzi wom się — kąkol.
7. Kazał ón dziecko — pochować,
która-ż panienka — jego mać?	14. Urodzi wom się — modry kwiat,
nie jedna panna — zapłacze
na całki świat.

15. Będą go panny — pełały,
i o wojtównie — śpiewały.

(ob. Pieśń ludu Pols. Warsz. 1857, str. 156.)

218.

(z muzyką.)

Od Raciątka (Sierzchowo).

Oj łowiło dwóch rybaków na rzęce,
napotkali dzieciąteczko w kolébce,
oj w kolébce —, w kolébce.

(ob. Pieśń ludu pols. Warszawa 1857, str. 162).

219.

(z muzyką.)

Od Kruszwicy (I'iaski).

Z tamty strony jezioreczka jadom ułany,
hěj hěj mocny Boże jadom ułany.

(ob. Kolberg. Pieśni ludu pols. wyd. 1857 r., str. 195, 198 i 199).

7. Boć to moje jest żenienie
w wodzie tonienie.	12. A postawcie mnie, postawcie
między drogamy,
8. Boć to moja jest i suknia,
kej w wodzie studnia.	13. A obstawcież mnie obstawcie
więcy szablamy.
9. Służyli-ć my družbowie —
wodne linkowie.	14. Chto pojedzie, chto pojedzie:
złodziej tu wisi.
10. Służyli-ć my druchniczki —
wodne płociczki.	15. Nie złodziej-ci to tu wisi
tylko młodzieniec,
11. A wyjmijcież me z wody
wyjmijcie z wody.	16. Co utracił swoje życie
za panny wieńcio.

220.

(z muzyką.)

Od Kowala (Kłótno).

Duma kościelna.

1. A w niedzielę z poranna,
poszła na ziele panna.	15. — Siedmi dzieci straciła,
i ósmém się groziła. —
2. I znalazła złotą nić,
poczęna s(obi)e wiéńiec wić.	16. Posadzili ją na murowanym stołcu,
dali ij smoły w pu-garcu.
3. Przyszed do nij młodzieniec,
prosił ij się o wiéńiec.	17. — A ty panno pij wino,
bo nie piłaś, jak żywo. —
4. — A cyś to ty mło-lziéniec?
ino z piekła zesłaniec. —	18. — Ja pijała z panamy,
nie z takiemy durniamy.
5. — A coś ty za paniénka?
siedmior dzieciom mateńka.	19. Ja pijała słodziuchne,
a nie taką śmierzduchę. —
6. Jédno leży pod ławą,
przyrośnięte murawą.	20. I podnieśla powiekę,
zobaczyła człowieka.
7. Drugie leży pod progiem,
przytrząśnięte barłogiem.	21. — Idź człowiecze do domu,
nie powiadaj nikomu.
8. Trzecie leży pod łóżkiem,
przykryłaś je fartuszkciem.	22. Jno matce, macierzy:
niech nie mówi pacierzy (za mnie).
9. Czwarte leży w oborze,
i wyrzeka: mój Boże!	23. I na mszę niech nie daje, —
bo już w piekle ostaję.
10. Piątęś świńmy skarmiła,
szóstę w piecu spaliła.	24. Powiedz matce, macierzy,
niech usłucha, uwierzy.
11. Siódme leży w czyrzeńku (cierniu),
nieszczęśliwy wianeczku! —	25. Ma tam tego jeszcze dwie,
chowa lepij jako mnie.
12. Porwały się wiatry chochoły,
j-aż się chójki łomaly.	26. Matusia muie lajała,
a do dworu wysłała.
13. Zaniós-ci jom przed piekło
i zapukał w to okno.	27. Jeszcze za mną wyjrzała,
czy'm się pięknie ubrała.
14. — Co to ciało działało?
co się w piekło dostało. —	28. Ja'm do ka(r)czmy chodzila,
i dworaków wodziła.

29. I pięknie'm się ubrała,
i—na wieki przepała.

221.

(z muzyką.)

Od Izbiicy (Chalno).

1. A w niedzielę raniuchno,
poszła panna na ziółko,
na ziół-ko, serdelu,
na ziół-ko.

2. I nolała złotą nić,
i zaczęła wionki wić,
wionki wić serdelu,
wionki wić.

(mel. ob. P. L. pols. 1857 r. str. 176, 189, 191.)

MAŁŻEŃSTWO.

Kłótnia.—Zgoda.

222.

(z muzyką.)

Żona do męża.

O Sompolna, Lubrańca.

1. Był téż to tu pan,
co ja go nie znam,
jénom-ci go raz widziała,
będę o nim pieśń śpiewała,
bo tego godzien.

2. A żona jego
przy-zła do niego.
I za łeb go uchwyciła,
o ziemię go uderzyła,
kijem go biła.

3. —Nagotuj tu jeść,
pojadę ja precz,
A jak z goścmy tu przyjadę,
jeść gotowo nie zastanę,
kijem mi weźniesz. —

4. A ubogi mąż,
nagotował już.
Żona z goścmy przyjechała,
i jeść gotowo zastała,
co rozkazała.

5. Dają na stół jeść, [siecść.
chciał pole (w podłę, koło) nij
—Patrzyś tobie sk.... synie,
a tam kędy jedzą świnię,
nie pole (koło) mnie siecść.

6. Ach, ach, ach, ach,
będą tu bitwy;
do koła kuchni
będą gonitwy.
Latała za mężem,
z okrutnym orężem,
z główniemy.

7. A po co bijesz? —
—A po co pijesz? —
On-ci do nij rączki składa,
i do nówek ij upada:
stój, bo zabijesz!

8. Radabym była
bym cię zabiła,
bym takiego psa hultaja,
bym takiego poganina,
ze świata zbyła.

(lub 8. A on już przed nią
i ręce składa,
i na kolana
przed nią upada:
stój, bo zabijesz! —
—Radabym zabiła
ciebie psie hultaju
pozbyła.—)

9. —Ach moja żono!
 cóżem ci winien?
 żem wszystko robił,
 com ci powinien.
 Żem w domu nocował,
 i na roli pracował
 dla ciebie. —
10. — Cicho ultaju!
 już tego dosiód;
 jak cię pochwycę,
 będziesz się prosić. —
 Złapała onego
 jak dziada starego
 za brodę.
11. Widzi Pawłoski
 że to nie żarty;
 że tu już z niska
 niema ni rady.
 Ugiął się do pasa,
 gic, gic, gic, do lasa,
 przed żoną.
12. Patrzył panienki
 i wy mężatki:
 Kiedy męża żona bije,
 to w nim wątroba nie gnije;
 piękny i gładki.

223.

(z muzyką.)

Od Brdowa, Przedcza.

1. Stała się nam tu taka ogłoska,
 wybiła męża pani Pawłoska.
 Wybiła, wyprąła,
 i za drzwi wygnała,
 do sieni.
2. Stoi Pawłoski w sieni za drzwiami,
 trzyma się za łeb obiema garściami.
 A cóż ja ci żono winien,
 czy nie robię com powinien;
 ja w polu pracuję
 i w domu nocuję
 przy tobie.
3. —Oj żono, żono, za co me bijesz?
 co ja zarobię to ty przepijesz.
 Zasiewam dla ciebie,
 i zbieram dla ciebie,
 ty bijesz. —
4. —Ciszyj hultaju, już tego dosiód,
 jak cię pochwycę, będziesz się prosić.
 Jak wyleci za mężem,
 z ognistym orężem,
 z głowniami.
5. Widzi Pawłoski, że to nie żarty,
 już skóra zbita i łeb obdarty.
 Jak się ugnie do pasa,
 gic, gic, gic, do lasa,
 przed żoną.
6. Żona to widzi, że ón ucieka,
 złapała flaszkę, wiat mu krzyka:
 —Pijałam, pió będę,
 bijałam, bió będę,
 niech przyjdzie!

224. (ob. nuta N. 156 i 217.)

(z muzyką.)

Od Osiecin, (Borucin).

1. Oj biada my biada,
 żem poszła za dziada —
 cóż ja będę robiła?
 Ni ja dziada sprzedać,
 ni jego wytmienić,
 cóż ja będę robiła?
 Oj biada mi i biada,
 a ja biedna dziewczyna!
2. Dziad wyszoszyrzył zęby,
 woła na mnie: gęby!
 jako leśna bestyja.
 Oczy mu w łeb wpadły,
 wąsy mu opadły,
 broda mu osiwiała.
 Oj biada mi i biada,
 a ja biedna dziewczyna!

3. Żeby my się trafił
jaki młody chłopiec,
mile-ó bym go przyjął.
A z tym starym dziadem,
widzi Bóg dalibóg,
jak ja będę świat żyła?
Oj biada mi i biada,
a ja biedna dziewczyna!

225.

(z muzyką.)

1.	Z tamtej strony miasta
hoc, hoc, hoc,—
chodziła niewiasta
hoc, hoc, hoc.
Tak sobie mówiła:
hoc, hoc, hoc,
grzeczną panną była,
hoc, hoc, hoc.		Od Osięcin (Bodzanowo bach).
Boć my (mi) starca dali
ach, ach, ach,
biędę my nagnali,
ach, ach, ach.
2.	Za starego idę,
hoc, hoc, hoc,
cóż komu do tego,
hoc, hoc, hoc.
Stary ma pieniędzy
hoc, hoc, hoc,
nie użyję nędzy,
hoc, hoc, hoc.	4.	Wyjść my nieda nigdzie
ach, ach, ach,
jechać nie pozwoli,
ach, ach, ach.
To-ć my cięży głowa,
ach, ach, ach.
toc my serce boli,
ach, ach, ach.
3.	Krewni, przyjaciele —
ach, ach, ach, —
winni (zawinili) mi tak wiele,
ach, ach, ach.	5.	A ty stały siwy,
hoc, hoc, hoc,
idź z koszem na grzyby!
hoc, hoc, hoc.
A ty młodzusiutki
hoc, hoc, hoc,
daj my buziuleńki!
hoc, hoc, hoc.

226. (ob. mel. N. 182.)

(z muzyką.)

1.	Zachciało się starej babie
młodego galanta,
rozumiała że on głupi,
trafiła na franta.	3.	— Powiedziałaś stara babo,
że ty masz dukaty,
jak my ich tu nie pokażesz,
połamię ci gnaty.
2.	Młody galant staręj babie
skórę wyfutruje,
baba lata jak szalona
starości nie czuje.	4.	— Baba rada i nierada,
idzie do komory,
jak wynosi tak wynosi
z dukatami wory.

Od Włocławka, Nieszawy.

227.

(z muzyką.)

Od Inowrocławia, Gniewkowa.

1. Jużcibym się był ożenił, żebym damę naloż(ł),
żeby miała sto talarów, żeniłbym się zaroz.
2. Jest tu babka, jest tu babka, ma talarów dwieście,
dalej chłopcy, dalej chłopcy, babę z niemi weźcie.

228.

(z muzyką.)

Radziejowo.

1. Ma babka, ma babka talary w lesie;
kijem ją, kijem ją, niech je przyniesie.
2. Daj pokój, daj pokój, ubogij babce,
już niesie, już niesie talary w kapce.

229.

(z muzyką.)

Od Kowala (Bogusławice).

1. A bije mnie mąż, mój Boże,
a bije mnie mąż!
A za cóż to już, mój Boże,
a za cóż to już? 2. Psie hultaju, psie rakarzu,
czego mnie bijesz?
stołobuzie, urwipolciu,
jak się upijesz. 3. A bijesz mnie i rzemykiem,
bijesz uzdeczką. —
—A nie szafuj-że bestyjo
swoją gąbeczką. 4. —A nie będę już, mój Boże,
a nie będę już; | <p>Stołobuzie, urwipolciu,
a toć przestań już.</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. A bijesz mnie i rzemieniem,
i pchasz ramieniem. —
—A nie szafuj że my jucho
swojem gębieniem. — 6. —A nie będę już mój Boże,
a nie będę już. —
—A toć przestań raz bestyjo,
toć nie szczekaj już. — 7. —Nic nie mówię już, mój Boże,
nic nie mówię już. —
—Gadaj, gadaj,—choć przegadas,
ja nie przebiję (t. j. <i>nie przestaną</i>
<i>bić</i>). |
|--|---|

230.

(z muzyką.)

Od Brześcia (Wieniec).

1. —Żono kochana, dajże mi śniadanie.
—Mężu kochany, nie robileś na nie.
Tydy, rydy, rydy, rom tom tom,—tydy, rydy, rydy, rom tom.
2. —Żono kochana, a dajże mi obiad.
—Mężu kochany, bardzo byś się objad(ł).
Tydy, rydy i t. d.
3. —Żono kochana, dajże mi podwieczór.
—Mężu kochany, jużci ciemny wieczór.
Tydy, rydy i t. d.

231.

(z muzyką)

Babiak.

Na piecu orał, w kachlu siał,
 Żona płakała, on się śmiał.
 Nie płacz żoneczko, będzie chlib,
 pu-ćwierci żyta, mieszek pliw (*worek plów*).

232.

(o muzyką)

Od Kowala (Kłótno, Świątkowice).

1. Com zarobiła,
tom zarobiła.
to mój Franek przepił;
żebym mu była
nic nie mówiła,
to by mnie był nie bił.
—Nie szczekaj pyskiem,
nie dostaniesz biczyskiem. | 2. Bił mnie w komorze,
bił mnie na dworze,
bił mnie na wiórzysku.
Wycion me w łepkę
podar(ł) my czepek,
wytrząsał po pysku.
—Weź w gębę wody
będzie na cię chłopiec dobry.
(albo: Weź, chluśnij z gęby wody,
i nie daj chłopu wygody). — |
|--|---|

(mel. Lud. Serya II. str. 132. N. 157.)

233.

(z muzyką)

Babiak.

1. Matko moja, mateczko : ,
nie dajcież mnie daleczko : .
Nie dajcie mnie za Jasia : ,
za tego-to obiesia (<i>obwieś, wiselec</i>).	3. A ty Jasiu nie bij me,
idź do karczmy, przepij me.
A mnie chłopcy wykupią,
tobie skórę wylupią.
2. Daliście mnie za niego,
za tego nic dobrego,
a 'on się zapomina,
i bije co godzina.	4. Chłopał, chłopał, tu do mnie!
brzęk talarkiem — wykup mnie!
łup kijaszkiem — załopocz!
—mężulka my zachłopocz!

PIJATYKA.

Karczma.

234.

(z muzyką)

Od Izbiicy (Orle).

1. Cóż to z tego będzie,
żona po mnie idzie. | A ja z tego kontent
że me nońdzie (<i>znajdzie</i>) wszędzie. |
|---|--|

Tom II.

2. Znalazła me w szynku,
w szynku przy kiliszku:
—Pójdź do domu, mężu,
bo ci dam po pysku.—
3. —Moja żono miła,
nie daj my po pysku;

- wypijma se oba
w ka(r)czmie po kiliszku,
5. Po kiliszku wódki
i po szklance piwa,
potém śpiwający
do domu pójdziéma.

235.

(s m u z y k ą.)

Od Lubieńca, Gostynina.

1. Są na boru szysyki,
a w polu kamysyki,
a w ogrodzie laszczyna.
W kóminie popiół —
daj mi Jasiu pokój,
ja'm nie twoja dziewczyna.
2. —Cóż to za dziewczyna,
co to za jedyna,
co tak ładnie tańcuje? —
—Ja sama widzę,
że ja ładnie idę,
każden my się dziwuje. —

3. Czem(u gdy) najładniej grają,
do domu wołają:
pójdź do domu dziewczeczko!
Ja sobie myślę:
jeszcze ja się wyśpię,
jeszcze do dnia daleczko.
4. Popędzę ja woły,
na zielone doły,
będą my je chłopcy paśó.
Ja będę spała,
póki będę chciała,
będą my je nawracać.

Na tęś nutę:

A jak'eś mi mawiał
kiedyś mnie namawiał,
a mówiłeś mi: moja's ty.

A teraz me bijesz
kiedy się upijesz,
i mówisz mi: głupia's ty!

236.

(s m u z y k ą.)

Od Strzelna, Pakości.

1. Nie sama ja, nie sama, da do karczemki chodzę,
mam sobie kómpaneczkę, da ze sobą ją wodzę.
2. Ja twoją kompaneczkę, da gorzałeczką spoję,
a tobie ty dziewucho, da figielka wystroję.

(text. ob. N. 74).

237.

(s m u z y k ą.)

Od Inowrocławia (Jakaice).

1. Wedle stołu sobie skaczę,
gdy w kieliszku dno zobaczę.
O to to ja pan,
i o nic nie dbam.

2. Kiej ja sobie w pałę wleję,
z całego się świata śmieję.
O to to ja pan,
i o nic nie dbam.

3. Drzwi bez zamka, puste mury,
 piec bez kachli, w oknach dury (*dziury*).
 O to to ja pan,
 i o nie nie dbam.
4. A mam-ci ja brata żydka,
 u którego kredyt krédka.
 O to to ja pan,
 i o nie nie dbam.

238.

(z muzyką.)

Przy grze lub zakładzie w karczmie śpiewana.

Od Kowala.

A mój towarzyszu, ja o tobie tuszę,
 żeś ty najad(ł), napił, ja zapłacił muszę.
 To jedną, to dwie,
 co tobie, to mnie,
 a będzie to tego trzydzieści i dwie.

239.

(z muzyką.)

Złodziejska.

Od Lubienia (Kurowo, Zawada).

Dobry wieczór karczmareczko,
 z Bogiem sobie żyjesz,
 trzech złodziejów za karczmą jest,
 a ty z czwartym pijesz.
 Rom-ta rom-ta dada, rom-ta dada dyna.
 ob. Kolberg: Pieś. I. pols. (Warsz. 1857) str. 287.

240.

(z muzyką.)

Od Włocławka, Kowala.

Kaczmareczka rada
 bo u niej biesiada,
 ale kaczmarsz nie rad,
 bo dziś jeszcze nie jad(ł).

ob. Pieś. I. pols. (z r. 1857) N. 38. C. 38. F. (str. 285) N. 456 (str. 445).

WOJNA.

241.

(z muzyką.)

Andante.

Od Kowala (Bogusławice).

1. Zabębiono, sadzwoniono,
 na wojenkę zatrąbiono.
 Starsza siostra wyskoczyła,
 bratu konia skulbaczyła.
2. Młodsza siostra miecz podała,
 nad braciąskim zapłakała.
 Nie płacz siostro, nie płacz brata,
 wróci ci się za trzy lata.

3. A nie wyszło rok, pu-tora,
już żołnirze jadą z pola.
—Kłaniam, kłaniam, żołnierowie,
daleko tam brat na wojnie?—
4. —Leży-ó ón tam w szczérym polu,
trzyma głowę na karku.
Konik jego pole (*kole*) niego,
nóżką grzebie, żałuje go. —
5. Dla żałości swego pana,
wykopał dół po kolana.
Kiedym ja miał swego pana,
jadałem ja gołe ziarna.
A jo (*ja*) tera ga(r)sztki słomy,
(r)ozdziobią me gapy, wrony.

Ob. Lud. II. str. 156. Nr. 257.

242.

(waryant 1 z muzyką)

Od Włocławka (Modzerowo).

1. —Gdzie to jedziesz Jasiu?
—Na wojenkę Kasiu,
na wojenkę daleczną.
—Weź me Jasiu z sobą,
rada'm jechać z tobą
na wojenkę daleczną. —
2. —Cóż tam będziesz robić?
Kasiu Kasineczku,
na wojence daleczny.
—Będę chusty prała
i pieniążki brała,
na wojence daleczny. —
3. —Gdzież je będziesz prała?
Kasiu Kasineczku,
na wojence daleczny.
—U króla na stawie
na lipowy ławie,
na wojence daleczny. —

Ob. Pieśni ludu Pols. (wyd. r. 1857) str. 271.

243.

(waryant 2 z muzyką)

Od Kowala, Lubrańca.

Gdzie to jedziesz Jasiu?
na wojenkę Kasiu,
na wojenkę daleczko.
Weźniesz i mnie z sobą,
na wojenkę daleczko.

ob. Pieśni ludu Pols. (1857 r.) str. 270.

244.

(z muzyką)

Od Izbicy, Koła.

1. A kto chce rokoszy użyć,
niech idzie do wojska służyć.
W wojsku rokoszy użyje,
krwi jak wody się napije.
2. Gdy mu mórður przymierzają
kijmy plecy wykładają;
a gdy go na musztrę proszą,
pięćset pałek za nim noszą.
3. I wszy go się tyż najedzą,
rodzice o tém nie wiedzą.
Gdyby rodzice wiedzieli,
od żalu by potruchleli.
4. Gdy na wojnę wyjeżdżają,
szabelkami wywijają.
A gdy ułan z konia zleci,
niekt (*nikt*) po niego nie podleci.

5. Wtém przychodzi dwóch żołnierzy: 6. Gdy go do trómnę wkładają,
otóż to tu brat nasz leży! pięć ładunków nabijają.
Felfeber z książki wymaże, Gdy go do grobu spuszcza, —
starszy trómnę robió każe. pięć ładunków wystrzelają.

7. A za jego służbę dawną:
wu wu brzęczą, barabanią;
a za jego trudne lata,
trębacz trąbi: trata tata.

245.

(z muzyką.)

Od Lubienia (Czaple).

1. A w Warszawie w pierwszym domie 3. Przypatrzcie się moi ludzie,
szyją mondur właśnie dla mnie. i wam samym na to przyjdzie.
A kapotę na piątek, Boże miły! Panie mój!
na niedzielę, na świętek. jaki ciasny mondur mój.
2. Jak mnie będą ubierali, 4. Jak my będziemy maszerować,
wszyscy ludzie zapłakali. — każą ci nam konie kować
Panie ojcie bywaj zdrów! podkówkami mosiężnymi;
a za mną też pacierz mów. mością-panno, siadaj z namy.
5. A siadaj-że, maszli siadać,
bo ja nié mam czasu gadać;
wetchnę czapkę na ucho:
bywaj zdrowa dziewucho!

246.

(z muzyką.)

Od Lubrańca (Otmianów).

A prosiłam Boga i święty Barbary,
żeby mój Wosinek nie stawał do miary.

247.

(z muzyką.)

Od Izbiocy (Grójec).

Szopkowa.

1. Za boramy,
za lasamy,
tańcowała Małgorzatka
z żołnierzamy.
2. Woła ociec,
woła matka:
— pójdz do domu, pójdz do domu
Małgorzatka. —
3. — Ja nie pójdę,
mom jeszcze czas;
zarobię-ó ja sto tysięcy
i złoty pas. —
4. — Tańcuj z namy
żołnierzamy,
budują nam chałupczkę (*stragan*)
pod mostamy.
5. I my tyż tam
mieszkać będziem,
gorzałeczkę, miód i piwo
pijać będziem.
6. Da jak my sie
powrócima,
gorzałeczkę, miód i piwo
zapłacima. —

248.

(z muzyką.)

Wojacka i rzemieślnicza.

Kowal.

1. Świnia kwiczy, baran beczy,
boć to żołnierz, straszne rzeczy!
To bida, to bida, hej sa sa sa,
to bida, to bida, niewola.
2. Stoi żołnierz na kwaterze,
ostatnią gęś babie bierze,
to bida i t. d.
3. Baba idzie do wachmistrza,
(*kub*: idź se babo do burmistrza!)
a gęś z garka łeb wytrzysoza,
to bida i t. d.
4. Żołnierz złapał kawał kija,
a gęś do garka łeb skryła,
to bida i t. d. [panie,
5. Koczor (*kaczor*) mówi: kwak, mos-
boć i nam się w łeb dostanie.
to bida i t. d.
6. Kogut do kur: cip! na grzędę,
zeby żołnierz nie zjad(ł) jedeny,
to bida i t. d.
7. Do jendyczki: gul na góry,
zeby żołnierz nie zjad któryj,
to bida i t. d.
8. A w Warazawie na ulicy,
piją piwo rzemieś(ł)nicy,
to bida i t. d.
9. Piją tydzień, dwie niedzieli,
a majstrowie nie wiedzieli,
to bida i t. d.
10. Przyszed do nich starszy cechmistrz:
—wstajcie dzieci do roboty,
to bida i t. d.
11. Wstajcie, wstajcie do roboty,
już to dosiść tej ochoty,
to bida i t. d.
12. Oni jego nie słuchali,
skórę jemu wylatali,
to bida i t. d.
13. —A my bracia źle zrobili,
cośmy majstra tak wybili,
to bida i t. d.
14. Trzeba buty nasmarować,
w inne kraje powędrować,
to bida i t. d.
15. Wędrujący do Kalisza,
jest tam Kasia i Marysia,
to bida i t. d.
16. Okieneczko (r)oztwierała,
jadła, picia nastawiała;
to bida i t. d.
17. I tam z namy grała w karty,
boć myślała że to żarty,
to bida i t. d.
18. A to były takie żarty,
coć wygrała chłopca w karty,
to bida i t. d.
19. Gdyby-ć była jeszcze grała,
toć i dziewczkę by wygrała,
to bida i t. d.

KOŁYSKA.

249.

(z muzyką.)

Od Kowala (Bogusławice). ~

Oj kołysz że się kołysz,
da i kolibeczko sama,
a ja sobie pójdę,
da i kędy będę chciała.

250.

(z muzyką.)

Kowal.

o muzykę.

251.

(z muzyką.)

Od Kowala (Więclawice).

1. A—a—bzi bziana,
porwał wilczek barana,
a owieczkę psi psi psi,
a ty Józiu śpij śpij śpij.

2. A—a—ziu ziana
a z wieczora do rana,
jak się wyśpi, to skacze,
jak niedośpi to płacze.

252.

(z muzyką.)

Od Piotrkowa (Głuszyn).

1. A, wa, kotki dwa,
szare bure obydwą,
Letą do lasa
i wołają hopsasa.

2. Kuj, kuj, kowalu,
pojedziema do boru.
A od boru do mamy,
dostaniema śmietany.
A od mamy do taty,
tam jest piesek kudłaty.

3. Zabijemy jałowice,
damy księdzu połowice,
organistów flaki,
żydówce tabaki,
żydowi kiszki,
porobi nam świeczki.

253.

(z muzyką.)

Od Piotrkowa (Głuszyn).

1. Szed chłop, szed chłop bez rynek, kupił sobie bębenek. Na bębenku ru tu tu, na piszczałce fiu fiu fiu. Hej hej hej.	2. Na skrzypczkach ra ra ra, tańcowała Barbara. Na oboi ta ta ta, a na trąbce tra ra ra. Hej hej hej.
--	---

254.

(z muzyką.)

Od Lubienia (Struże).

Oj i kołysz że sie kołysz—oj da kolibeczko sama.
A ja a ja sobie pójdę—oj da kędy będę chciała.

255.

(s muzyką).

Od Lubrańca (Redecz Kalny).

1. Sikoreczka, mały ptaszek,
odjechał me mój chłopaszek,
i nie dał my serca smucić,
bo niedługo miał powrócić.
2. Jak pojechał, tak przyjedzie,
jak me kochał, tak me będzie.

RÓŻNE.

256.

(waryant 1 z muzyką.)

Od Lubienia (Klóbka).

1. W mazowieckim mieście
miała baba kozła;
am fiut, taput,
dzik dzik dzik mazura—
miała baba kozła. 2. A ten kozieleczek
był taki rozpustny,
wyjad(!) babulince
ogródek kapusty.
Am fiut i t. d. 3. Wzięna babulińska
kija dębowego,
wybiła, wybiła
koziółka milego.
Am fiut i t. d. 4. I wygnała kozła
na rozstajne drogi,
i poszła zajrzeć:
tylko same rogi!
Am fiut i t. d. | <ol style="list-style-type: none"> 5. Wzięna babulińska,
rogi pozbięrała,
z samemy różkami
do domu wracała.
Am fiut i t. d. 6. A w jednym różku
groszku napróżyla (<i>napratyla</i>)
a w drugim różku
piwka nawarzyła.
Am fiut i t. d. 7. Zaprosiła państwo,
państwa jegomości:
a pijcie a jedzcie
z mego kozła kości.
Am fiut i t. d. 8. A jak sie najęcie,
jak sie napijecie,
za mego koziółka
pana Boga prosicie,
Am fiut i t. d. |
|---|--|

257.

(waryant 2 z muzyką.)

Od Inowrocławia.

1. Była babulińska pięknego rodu,
miała koziółka o jednym rogu.
Hop sztynder Madaliński,
fika, z góry ta,
zbara ciup, ciup, pinderyndum hura
barabsza mazura.

2. A ten koziołeczek bardzo rozpustny, 4. Poszła babulińska na wysoką górę,
zjad(ł) babulińce zagonek kapusty. nie znalazła kozła, tylko jego skórę.
Hop sztynder i t. d. Hop sztynder i t. d. [czki,
3. A babulińska tém rozniewana, 5. Poszła babulińska między gęste krza-
i drugi różek strącić mu kazała. nie znalazła kozła, tylko jego flaczki.
Hop sztynder i t. d. Hop sztynder i t. d.

258.

(z muzyką.)

Od Służewa, Osięcin.

1. Mojj babulińce do nosa ,
moja babulińska jak osa.
Ha, ha, mój Boże,
cóż to babulińce pomoże?
2. Mojj babulińce do ucha ,
moja babulińska jak mucha.
Ha, ha i t. d.
3. Mojj babulińce do oka ,
moja babulińska jak sroka.
Ha, ha i t. d.
4. Mojj babulińce do czoła ,
moja babulińska wesola.
Ha, ha i t. d.
5. Mojj babulińce do palca ,
moja babulińska: hoc walca!
Ha, ha i t. d.
6. Mojj babulińce do pięty,
moja babulińska: mój święty!
Ha, ha i t. d.
7. Mojj babulińce do nogi ,
moja babulińska: mój drogi!
Ha, ha i t. d.
8. Mojj babulińce do kolon (kolan),
moja babulińska: pozwolom!
Ha, ha i t. d.

259.

(z muzyką.)

Od Lubienia (Unisławice),

Dzieciom.

1. Służyłem u pana na piersze lato,
dał ci my, dał ci my przepióreczkę
Moja przepióreczka [za to
latała, fruwała koło okieneczka.
2. Służyłem u pana na drugie lato,
dał ci my, dał ci my czyżyka za to.
Mój czyżyk dziubie mak.
Moja przepióreczka
latała, fruwała koło okieneczka.
3. Służyłem u pana na trzecie lato,
dał ci my, dał ci my kaczyzkę za to.
Moja kaczką mówi: tak,
mój czyżyczek dziubie mak.
Moja przepióreczka
latała, fruwała koło okieneczka.
4. Służyłem u pana na czwarte lato;
dał ci my, dał ci my gąseczkę za to.
Moja gęś: gęgu, gęgu,
moja kaczką mówi: tak,
mój czyżyczek dziubie mak.
Moja przepióreczka
latała, fruwała koło okieneczka.
5. Służyłem u pana na piątę lato,
dał ci my, dał ci my jendora za to.
Mój jendorek: ręgu, ręgu,
moja gęś: gęgu, gęgu,
moja kaczką mówi: tak,
mój czyżyczek dziubie mak.
Moja przepióreczka
latała, fruwała koło okieneczka.
6. Służyłem u pana na szóste lato ,
dał ci my, dał ci my prosiaka za to.
Moje prosię: zetrzało się,
mój jendorek: ręgu, ręgu,
moja gęś: gęgu, gęgu,
moja kaczką mówi: tak ,
mój czyżyczek dziubie mak.
Moja przepióreczka
latała, fruwała koło okieneczka.
7. Służyłem u pana na siódme lato,
dał ci my, dał ci my cielátko za to.
Moje ciele, kuprem niele,
moje prosię zetrzało się,

mój jendorek : ręgu, ręgu,
moja gęś: gęgu, gęgu,
moja kaczką mówi: tak,
mój czyżyczek dziubie mak.

Moja przepióreczka
latała, fruwała koło okieneczka.

8. Służyłem u pana na ósme lato,
doł ci my, dał ci my parę koni za to.

Moje konie, włóczą w bronie,
moje ciele, kuprem miele,
moje prosie, zetrztało się,
mój jendorek : ręgu, ręgu,
moja gęś: gęgu, gęgu,
moja kaczką mówi: tak,
mój czyżyczek driubie mak.

Moja przepióreczka
latała, fruwała koło okieneczka.

9. Służyłem u pana na dziewiąte lato,
dał ci my, dał ci my parę wołów za to.

Moje woły, orzą w roli,
(lub: robią w doły)

moje konie, włóczą w bronie,
moje ciele, kuprem miele,
moje prosie, zetrztało się,
mój jendorek : ręgu, ręgu,
moja gąska : gęgu, gęgu,
moja kaczką mówi : tak,
mój czyżyczek dziubie mak.

Moja przepióreczka
latała, fruwała koło okieneczka.

(NB. Wszystkie wstawione wiersze od drugiej począwszy strofy, śpiewają się na nutę czterech taktów, od 9-go do 12-go.

260.

(z muzyką.)

Fraszka.

Od Lubrańca (Paniewo).

Był duda był,
miał dudy miał,
ale te dudy, nie tego dudy,
bo te dudy, od tego dudy,
ten duda miał.

261.

(wariant 1 z muzyką.)

Od Gniewkowa.

1. Siedzi dudek na kościele
robi piwko na niedzielę.	5. I usiadła na kominie,
kazała grać po łacinie.
2. Wszystkich ptaków zaprosili,
a o sowie zabaczyli.	6. I usiadła se na ławku,
kazała grać po warszawsku.
3. Gdy się sowa dowiedziała,
Na wesele przyleciała.	7. A wróbel ją bierze w toniec,
udeptał ją w mały palec.
4. I usiadła na przypiecku,
kazała grać po niemiecku.	8. —Tu wróbelcze, ty szatańcze,
połamię ci wszystkie palce! —

262.

(wariant 2 z muzyką.)

Od Niezawy (Zbrachlin).

1. A przed laty, przed wielu,
było ptastwa wiele —
a pan I-orzeł jako król
wyprawiał wesele. | 2. Pojął sobie panienki,
i tę panią kaczkę,
a tę małą cyrankę,
pojęli za szwaczkę. |
|---|---|

3. Mucha grała na arfie,
wyciągała tony;
a jendory postanęły,
zadarły ogony.
4. Wróble żyto młóciły,
nikomu nie dały;
co młóciły to zjadły,
wiać go nie kazały.
5. A czapla chlib piekła,
sroka pomagała;
jak czeluście wycierała,
plecy zmorusała.
6. Sowa piwo warzyła,
w téj dębowej dziurze,
a dzieciół i j pomogła,
w czerwonym kapturze.

263.

(z muzyką.)

Od Kłodawy, Przedcza.

1. Dziwne widły z grabiamy,
sły groch młócić do gaju;
wilk kobyłę przydybał
siedzący na jaju.
2. Myszka mąkę szynkowała,
a kotek ję oganiał;
szczurek w polu orał,
a piesek mu poganiał.
3. Stodoła się (r)ozigrała,
zające gonila,
koza (lub: izba) dziwy zobacyła,
oknem wyskoczyła.
4. Siekiera się ożrebiła,
świder jaje zniós —
dobre kluski przez pietruski,
tylko masła włoż.

264.

(z muzyką.)

Od Chodcza (Kubłowo).

Umar Maciek umar,
szkoda Maćka szkoda,
oj boć nam kupił piwo,
i tańcował żywo,
hosa, hosa, toć.

265.

(z muzyką.)

Brdów.

Myśliwska.

1. Siedzi zają pod miedzą,
myśliwce o nim nie wiedzą,
Siedzi sobie, rozmyśla,
swoją destament (r)ozpisuje,
siérota.
2. W ogródeczku ja siadam,
po listku jarmuż ja zjadom.
A ja sobie łączką żyję,
zamiast wina, rosę piję,
siérota.
3. Uciekołem 'ode wsi,
gónili me jako pał.
Strzelcy trąby pogubili,
i za lby się pochwycili,
i po pyskach się pobili —
już ja pon! —
ob. Lud. II. str. 36.

*) Bywają i dykteryjki bez muzyki, np.

Boże bądź miłościw!

Dokąd droga? — Do Pakości.

Jest tam kościół murowany,

gomółkami pobijany.

W tym kościele zakazano

żeby mięsa nie jadano;

jeno klóski i gomółki;

są tam panny jak wartolki.

(Przyjaciel ludu, rok 2. 1885 N. 26.

266.

(z muzyką.)

Dziadowska.

Od Radziejowa.

1. A kiedy przyjdzie ów dzień ostateczny,
dobrzy do nieba, źli na ogień wieczny.
Ach jakież to wtenczas bandzie narzekanie,
zambów zgryzanie.
2. Ojciec ze synem weźmie rozłączenie;
jeden do piekła, drugi na zbawienie.
Ach jakież to i t. d.
3. I matce z córką rozłączyć się trzeba;
córką do piekła, a matka do nieba.
Ach jakież to i t. d.
4. I babie z wnuką rozłączyć się trzeba,
wnuka do piekła, a baba do nieba.
Ach jakież to i t. d.
5. I dziadek z wnukiem weźmie rozłączenie:
bo wnuk do piekła, a dziad na zbawienie.
Ach jakież to i t. d.

267.

(z muzyką.)

Legenda.

Od Piotrkowa (Głuszyn).

1. —Dziwce moje daj my wody!
wszystkim duszom na ochłodę. — 2. —A ta woda nie jest czysta,
nspadło w nią trowy, liścia. — 3. —Ej ta woda, ta jest czysta,
a ty dziwko jezteś grzyszna. 4. Sidmiu's synów porodziła,
i w ty wodzie potopiła. — 5. —Hm, co za prorok prorokuje,
czy nie grzychy obznajmuje?— 6. —Ja nie jezdem żaden prorok,
ino jezdem sam Bóg z nieba. — | <ol style="list-style-type: none"> 7. Jak uznała że z nieba Bóg,
upadła mu krzyżem do nóg. 8. —Wstoń dziwko, nie lękaj się,
bież do kościoła, spowiadaj się. — 9. Tak się długo spowiadała,
że j-aż się w proch ozsypała. 10. Same zwóny zazwóniły,
i świce się zaświciły,
obrazy się ukloniły. 11. Radość wiałka się zrobiła,
do nieba dusza ji poszła. |
|---|---|

(text porównaj z N. 220.)

*) Dziadów żebrzących, siadających pod kościołami i smętarzami, mniej tu nierównie dzisiaj niż było dawniej. Zabawną bywa niekiedy ich allokucya o jałmużnę do przechodniów, w słowach np.: „Szanowne, miłosierne, litości godne osoby!”

PIEŚNI PASTERSKIE.

Muzyka od N. 268 do N. 331.

PIESNI I DUMY.

Polakicyli Chodzony.

od Babiaka, Brdowa.

108

Kiedy bę - dzie słońce i po-go-da wstapże Ja - siu
do me-go o-gro-da, wstapże Ja - - siu do me-go o-gro-da.

Polaki czyli Chodzony.

od Sompelna (Ruszkowo)

109

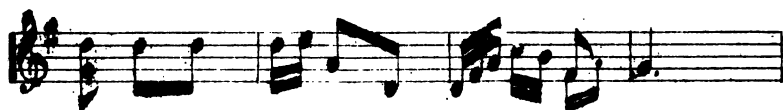
Kiedy bę - dzie słońce i po-go-da,
przyjdźże Ja-siu do mnie do o-gro-da. Dana, da - - na,
dana, dana, dana, dana, da - na, dana, dana, dana.

Przed wyruszeniem do dąbki (Gawniaj)

od Brdowa (Modersowa)

110

Przyręchało ęty - rech rekrutan-tów z woj - ny.

od Kowala (Więclawice)

113.
Wy-je-cha-łem na po-le-cko, je-śc-ie nie był

dzień, już-ci mo--ja kocha-ne-cka pę-le w po--łu

Chór.

len. Hej hej kocha-ne-cka, hej pę - le len.

od Kowala (Rakutowo)

114.
Rano, ra-no, ra-niu-sień-ko, de-szyk pora-nia.

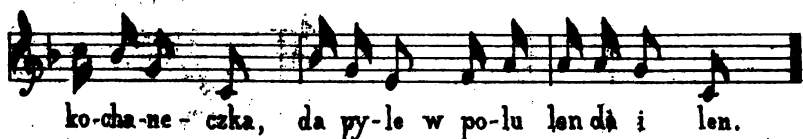

już-ci mo-ja Ma-ry-sień-ka woł-ki wy-ga-nia.

od Lubrznicy (Paniewo)

115.

Da poje-chałem w wołki o-rać,

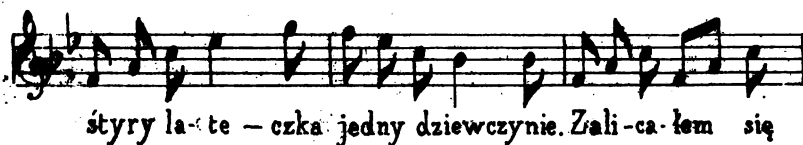

da jeszcze nie był dzień da i dzień, da już-ci mo-ja

od Sompolna (Ruszkowo)

od Orzęcin (Koscielna-wieś)

od Sompolna (Morzyca)

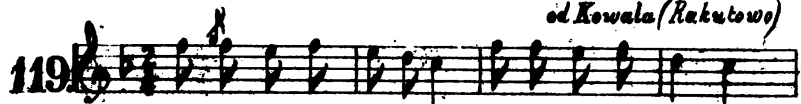

Wyjrzyj i - no chłopczyku, kto te tam przy - je - chał.

A ten ci to ka wa lir co wczera j od - je - chał.

od Kowala (Rakutowo)

Cóż ja bę - dę czyniła z tej zi - my na wio - snę?

Pój - dę ja do bo - - ru pod wy - so - ką sosnę.

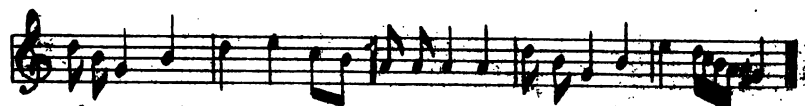
z nad Gopla.

Konik zmok, jam zmok, sukis - ne - - czka zmo - - kła,

dla ciebie Ka - siuniu sto - ja - cy u o - kna. Nie będę ja

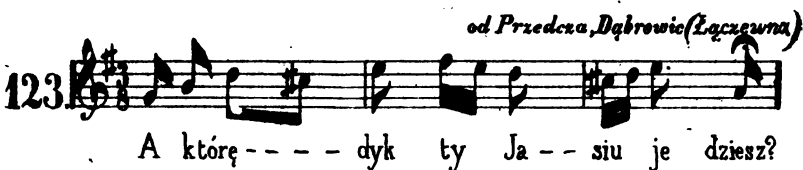
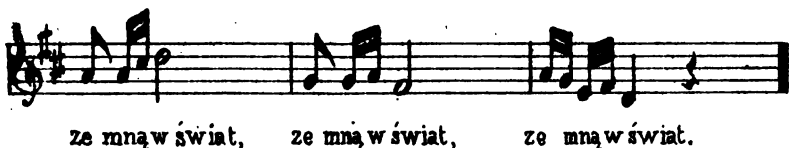
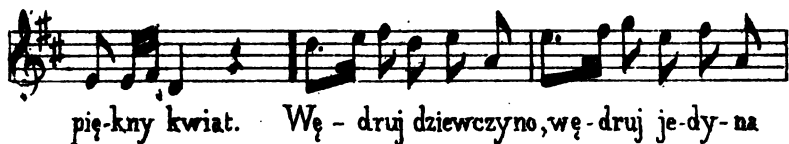

roli o - ra! w je - sie - ni jéno bę - dę rączki nosić w kieszani.

z nad Gopla.

Zie - lo - na dączka, piękny kwiat, piękny kwiat,

od Kowala (Rakutowo)

od Przednia Dąbrowie (Łączynowa)

Pod borem sośnia, pod nią ta - - po - la,

wędruje mną moja Maryś, kiej ci nie-wola.

od Chodcza, Lubenia.

Czarna ku-ra pie-je, ko-wal-ka się śmieje,

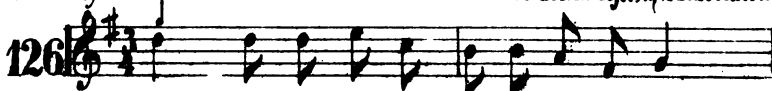
ha ho ha, ha ho ha, ko-wal-czy-ki ku-ją,

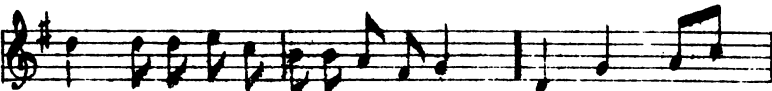
ha ho ha, ha ho ha, panny wy-ska-ku-ją:

Chodzony.

od Rodziejowa (Szczoblatowa)

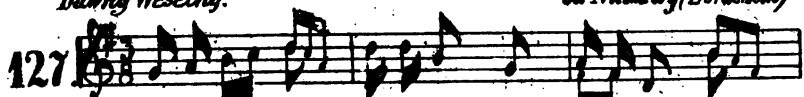
Wyj - rza - ła pan-na ku o - gró-dko-wi,

ko - pąc da-ły-szek swemu wiankowi. Rum tom . da,

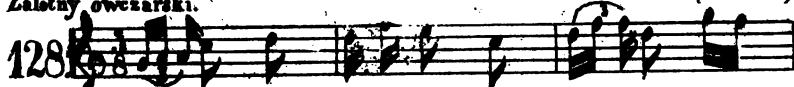
da da da-na da, . rum tom da, da da da: da-na.

*Dawny Weselny.**od Nieszawy (Zbrachlin)*

Jedzie Ja - sio od To - ru - nia, jedzie ko -- ru - -

-- na, złota ko - ru -- na, złota ko ru na.

*Zaletny owczarski.**od Chodcza (Kubłowo)*

Jechał Ja -- sio od To - ru -- nia, bu - ry wą - sik

ma ma ma, bury wą sik ma. Wyjrzyj, wyjrzyj

Marysiénko czy ci się u -- da da da, czy ci się u - da.

*Po oczepinach.**od Brańsca (Wieniec)*

Jedzie Ja - sio od Toru -- nia pędzi gą - sio - -

- ry, da da - na, pędzi gą - sio - ry.

Sluzba.

* 130

Jedzie Ja-sio od Torunia, pędzi ga-sio --

ry, ga-sio ry, wygląda - ła kochaneczka oknem z ko-mo --

- ry z komo ry. **(Temat ten użył Szopen do Fantazji op. 13).**

Polki (Chodzony) *od Włocławka.*

131

Świeci miesiąc a nie grzeje, do kocha - nia serce mgłęje.

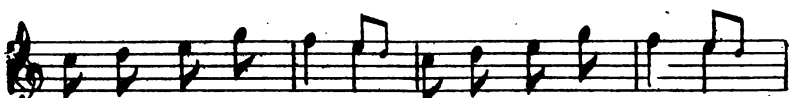
Zaprzęga-j-cie sześć ko - ni, po - je-dziemy prędzy do niej.

Przyjechało trzech żołnierzy, wszyscy pod pió- ra - mi,

da-ro-wa-li ła-dny Ka-si skrzynię z ta-la-ra - mi.

Nie stój-cież mi nad nią, na tą Ka-sią ła-dną,

o-bie-ca-ła a nie da-ła chu-ste-czkę je-dwa-bną.

od Osiecin, Izbiicy.

Z poniedział-ku na świę-to, furmano - wi

konie wzię-to. A za-bra-ne furmano-wi ko-nie,

nie wie którą dróżką bie-zyc po-nie.

Włocławek.

Z poniedział-ku na święto furmano - wi

konie wzię-to. Wzięto, wzięto furmano-wi ko-nie,

a ón nie wie którą dro-gą po nie.

od Gniewkowa (Branno)

A z niedzie-li na świę-to, furmano - wi

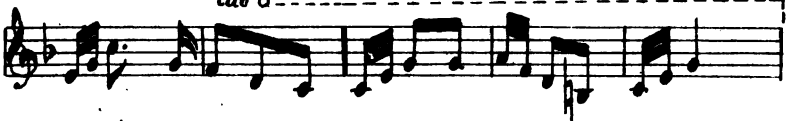

konie wzię- to. Oj wzię-to furmano - wi ko-nie,

nie wie furman ja-ką dro-gą po nie.

Lub 8ta

od Włocławka (Wistka, Dąb)

Po có-żes mnie matuliń - ku za mąż wy-da - -

Przyjechało trzech żołnierzy, wszyscy pod pió - ra - mi,

da-ro-wa-li ła-dny Ka-si skrzynią z ta-la-ra-mi.

Nie stoj-cież mi nad nią, na tą Ka-sią ła-dną,

o-bie-ca-ła a nie da-ła chu-ste-czkę je-dwa-bną.

od Osięcin, Izbiły.

Z poniedział-ku na świę-to, furmano-wi

konie-wzię-to. A za-bra-ne furmano-wi ko-nie,

nie wie którą drożką bie-zyc po- nie.

W Łocławek.

Z poniedział-ku na święto furmano-wi

konie wzię-to. Wzięto, wzięto furmano-wi ko-nie,

a ón nie wie którą dro-gą po nie.

od Gniewkowa (Branno)

A z niedzie-li na świę-to, furmano - wi

konie wzię- to. Oj wzię-to furmano - wi ko-nie,

nie wie furman ja-ką dro-gą po nie.

Luś 8va

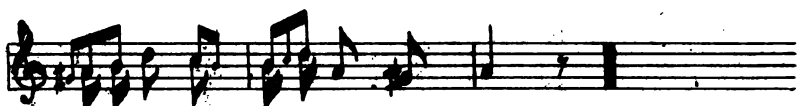
od Włocławka (Wistka, Dąb)

Po có-żes mnie matulin - ku za mąż wy-da--

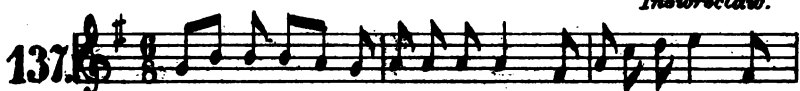

-ła. Teraz ja się muszę u - czyć umieść, u - gnieść,

uprac, uszyć, matulu mo - - ja.

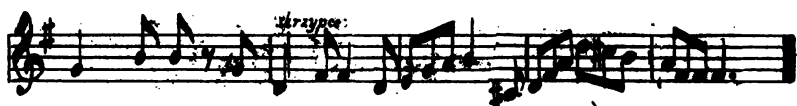
Inowrocław.

137. Sta - nę ja się, wodną ry - be - czka, będę pływa - ła

wielką wódeczką, a już two - ja nie będę, two - jej wo - li

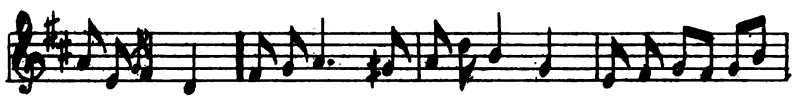
nie czynię.

Kujawin.

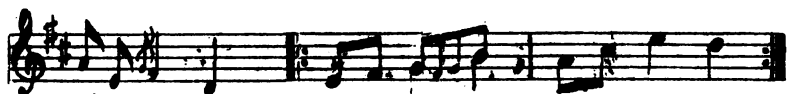
od Inowrocławia, Pakości.

138. Cze - goś oczka za - pła - ka - ła, dzie wucho mo - -

- ja da mo - ja. Oj tegom ja za - pła - ka - ła, nie bę - dę two -

- ja da two - ja.

od Nieszawy.

139. Czemuś ocz-ka za - pł-a-ka-ła dziewucho mo - -

- - ja? Oj tegom ja za-pł-a-ka-ła nie bę-dę two -

- - ja oj tegom ja za-pł-a-ka-ła, nie bę-dę two-

- - ja da-da-na, nie bę-dę twoja.

od Radziejowa (Broniewo, Piaski)

140. Kaj-si my się ko-cha-ne-czku za - ba-wił?

coś ci my się na słoweczku nie sta-wił.

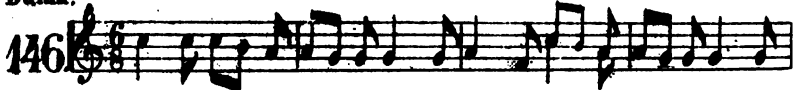
Bodajżeś mi kocha-ne - czku wtedy się o - że - nił,

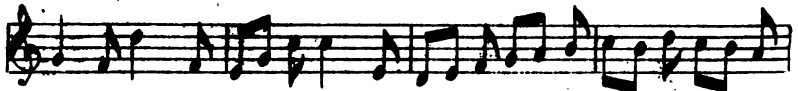
jak na po - lu na zagon - ku suchy dąb roz - wi - nął.

Duma.

Lubica.

Wziąnem sobie panie - neczkę w siódmym roku za żonczkę.

Chowaj mamó, Rózię mo-ję, bo ja już na woj-nę ja - dę,

cho-waj mamó Ró-zię mo-ję bo ja już na wojnę ja - dę.

Gniezdowo.

Hej hej hej że! deszczyk pada, na koń sia - da,

na biały brze - zi - nie, kochajże mnie mo-ja Ma - rys

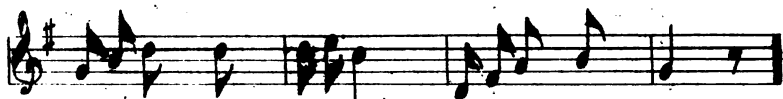

szczerze nie zdra - dli - wie.

od Babiaka (Olzrak)

Ej zoba - czysz dziewucho, że cię Bóg ska - rze.

że ty ze mną psiajucho, nie chcesz żyć w pa - rze.

Czyliś chłó - pak nie młody, czy to ni mom u - ro - dy,

czegoż więc chcesz dziewucho, czegoż więc chcesz.

od Lubrańca (Paniewo)

Zo - ba - czysz ci kochaneczko że cię Bóg ska - -

rze, da czy nam to tak nieła - dnie oboj - gu w pa - -

rze. Da czy to ja ka - li - ka, czy nie

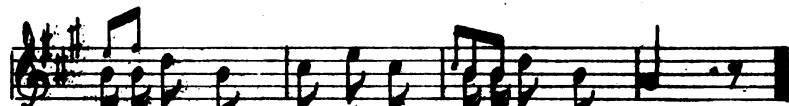
mom wasi - ka, co me nie lu - bisz.

Czego wię - cy chcesz dzie-wu - lo, czego wię - cy chcesz?

A czy ja nie młody, czy ja ni mom u - ro - dy;

mom u - ro - dę dzie-wu - lo, czego wię - cy chcesz?

od Sompolna (Ruszkowa)

Weź - że mnie Jasiu, weźże mnie, da nam matula pierzynę.

Pie - rzy - nę pu - cho - wą, sto zło - tych go - to - we, skrzynię ma - lo - wa - ną,

Ka - si - nę ko - cha - ną, weź że mnie Ja - siu, weź że mnie.

od Kowala (Bogusławice)

Li - ste - czki o - pa - dły, ga - łą - ze - czki sto - ją,

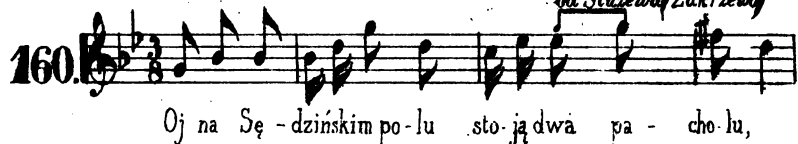
po - więdz, powiedz, kochaneczko, czy ty bę - dziesz mo - ją.

od Brdowa Kola.

od Stuzewa (Zakrzewo)

od Kowala (Bogusławice)

161.
 Na Bo-gusławskim polu sto-i dwóch pa-cho-lów.

 Jak sto-ją, tak sto-ją, j'az ich nóżki bo-lą.

od Kowala (Grabów)

162.
 Wyszed w pole pan staro-sta z ra-na na za-ją-ce

 i na-po-tkał trzy panienki na zie-lo-ny łą-ce.

od Przecza, Kłodawy.

163.
 Wy-je-chał ci pan sta-ro-sta w po-le na za-

 -ją-ce i na po-tkał trzy panien-ki na zie-lo-ny

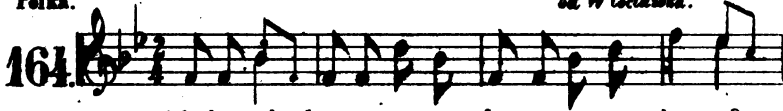

 łą-ce.

Polka.

od Włocławka.

A dzień do-bry pa-nien-ce, gdzie panna wę-dru-je?

Tam do bo-ru na ja-go-dy, gdzie waspan po-lu-je.

Skrzypce.

od: 'na (Ząbiv, Bodzanowo)

Żebyśmy ja mia-ła skrz,delka jak ga-ska,

od Lubrańca (Redecz kałny)

168.

Oj ciężkie rozsta-nie chło-pa- lek, da ciężkie roz - - -

- - sta-nie, oj bo-daj by-ło nie posta-ło nasze ko - - -

cha - - nie. wzio-nęs mi Ja-siu wia-nek, weź ze i

mnie samę, bo ja po wia-ny - szku sierotą zo stanę.

od Kowale (Bogusławice)

169.

Oj że-bym ci ja by-ła da-i u ma - - -

tu-li dłu-ży, oj była-ć by - ja była da i jak kwia - - -

- - tyszek ró - zy.

Ob. Nr. 443.

Kujawiak.

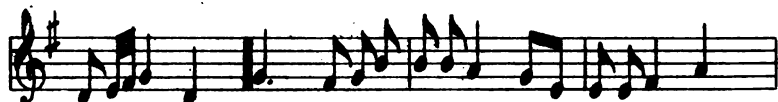
od Brdowa, Przedcia.

U - czyłam się trzy niedzie - li, nim się lu - dzie

dowiedzie - li. Jak się ludzie dowiedzie - li, przed matu - łą

powiedzie - li, jak się ludzie dowie dzieli przed matu - łą

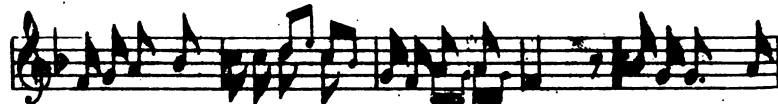
powiedzie - li.

od Osiecin (Bodzanowo bacherne)

A - ze - być ja tak słu - cha - ła, jak my rado - no,

by - łać by my takij krzywdy nie wyrządzone. Płochać me - ja

to zrobi - ła, chłopotu me na - bawi - ła, teraz wyrze - kom.

Chodzony.

od Lubrańca (Radość kalny)

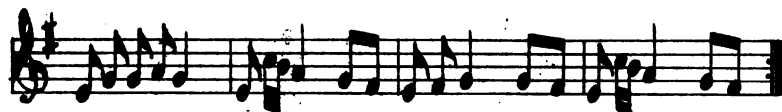
A niewin-na dzie-wu-la, co ja też uczyni-ła?

a bodaj'em bo-da - jem na świe-cie nie ży-ła.

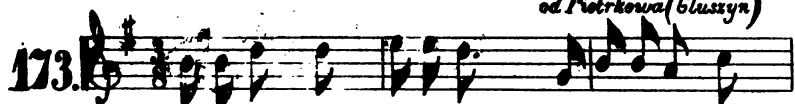

Straciłam wianek za poda-runek dla Jasia mar-ne-go, mar-ne-go,

teraz boleje za niewin-ność mo-ję za nie-winność mo-ję.

od Piórkowa (Głuszyn)

Po-có-żes me ma-tu-liń - ku za mąż nie da - -

-ła, kiedy ja się te-go ro-czku opo-wia-da - -

- -ła. Daj me le-da chło-pu, po - zbę

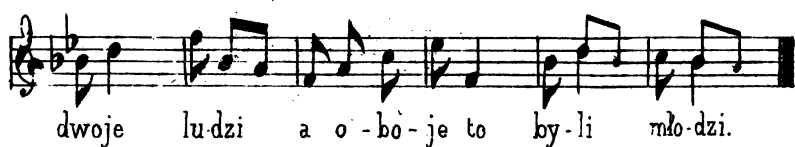
-dziesz chłopotu ma-tu-lu mo - ja.

od Kowala (Wędrzyskie)

od Lubrańca (Redecz wielki)

od Izbiicy (Zagrodnica)

Sukiennicka.

od Bydgoszczy, Koronowa.

Na Krakow-skię u-li-cy, na Krakow-skię

u-li-cy, pi-ją tam su-kienni-cy.

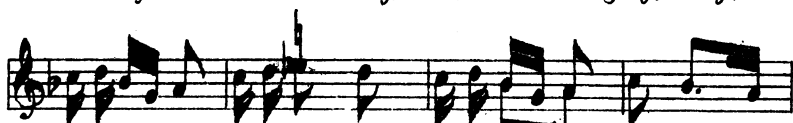

od Korywala (Rakutowo)

Gnała wo-ły do dą-bro-wy Ma-ry - -

sia, Mary-sia, Ma-ry-sia; bie-ga-ją-cy,

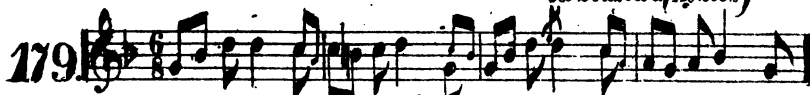

krzykają-cy, szu-ka-ją-cy, woła-ją-cy Woj-ty - -

sia, Woj-ty-sia, Woj-ty-sia.

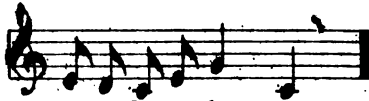
od Słuziewa (Koneck)

Na rok-i-cie bia-łe kwiecie po-wi-ja-ła ma-łe dzieć-cie.

do-praszają się gospo-dy spokoj-něj, do-praszają się

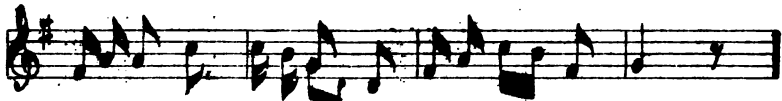

gospo-dy spo-koj-nej.

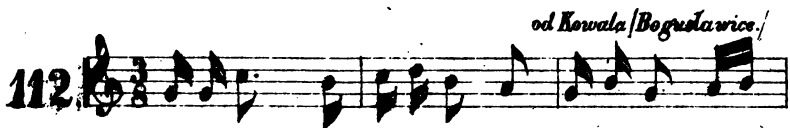
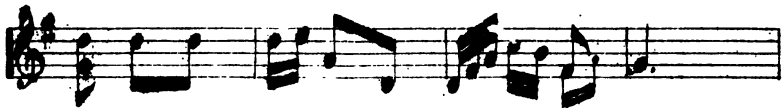

od Włodawki, Niesawy.

A wyjrzyjcie pacholi - cy za ten nowy dwór,

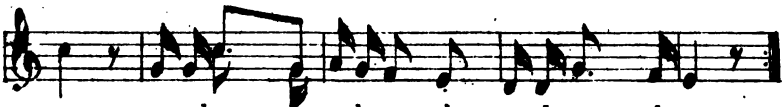

czyli je - dzie, czy nie je - dzie ko-cha-ne - czek mój.

od Kowala / Bogusławice /

Otwórzcie mu pa-cho-li - cy sy-ro-ko wro -

- ta, oj żeby je-go koni - cek nie ob - tar zło - ta.

od Kowala (Węclawice)

113.
Wy-je-cha-łem na po-le-cko, je-sze nie był

dzień, już-ci mo--ja kocha-ne-cka pé-le w po--rłu

Chór.

len. Hej hej kocha-ne-cka, hej pé-le len.

od Kowala (Rakutowo)

114.
Rano, ra-no, ra-niu-sień-ko, de-scyk pora-nia.

już-ci mo-ja Ma-ry-sień-ka wol-ki wy-ga-nia.

od Lubrznicy (Paniewo)

115.

Da poje-chałem w wólki o-rać,

da jaazcze nie był dzień da i dzień, da już-ci mo-ja

ko-cha-ne - czka, da py-le w po-lu len dą i len.

od Sompolna (Ruszkowo)

Wy-je-cha - lem na po-le - czko, jeszcze nie był

dzień, napo-ka-łem Ma-ry-sien-kę pole w po-lu len.

A ja ci się Ma - rys kłonią, chcesz ty moją być?

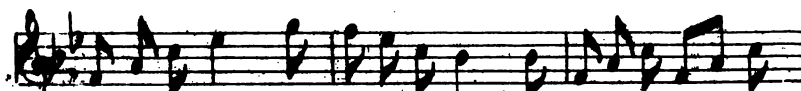

A ja ci się Ja - - siu kłonią, nie umiem ro - bić.

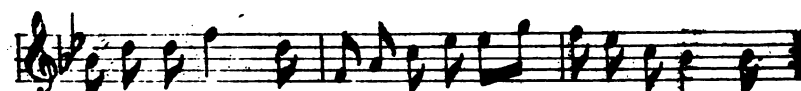
od Osięcin (Kasidna-wieś)

Za-li--ca - łem się na U-kra-i - - nie

stryr la-te - czka jeden dziewczynie. Za-li-ca-łem się

rok po-le ro - ku, od-mó-wi-li mi somsia-za z ko - ku.

od Sompolna (Merzyce)

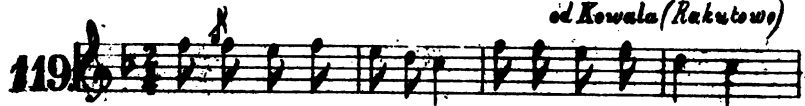

Wyjrzyj i - no chłopczyku, kto tam przy - je - chał.

A ten ci to ka wa lir co wczera j od - je - chał.

od Kowala (Rakutowo)

Cóż ja bę - dę czyniła z tej zi - my na wio - sę?

Pój - dę ja do bo - - ru pod wy - so - ką sosnę.

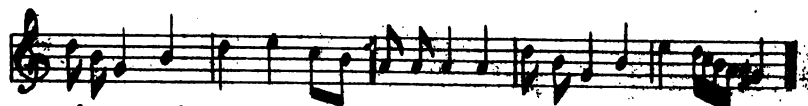
z nad Gopla.

Konik zmok, jam zmok, sukie - ne, - - czka zmo - - kła,

dla ciebie Ka - siuniu sto - ja - cy u o - kna. Nie bę - dę ja

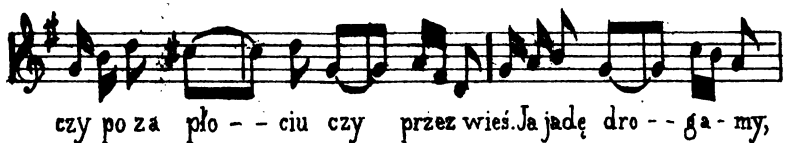
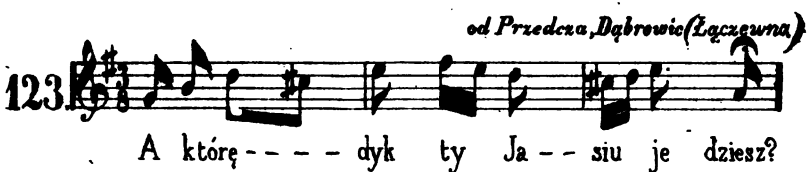
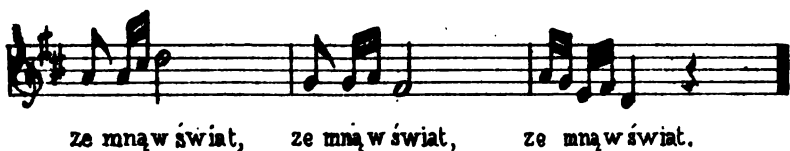
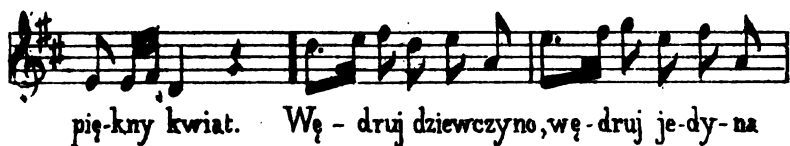

roli o - raż w je - sie - ni jéno bę - dę rączki no sił w kie - zani.

z nad Gopla.

Zie - lo - na dączka, piękny kwiat, piękny kwiat,

Lubień.

Pod borem sośnia, pod nią ta - - po - la,

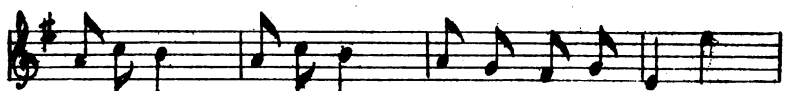

wędruje mną moja Maryś, kiejcinie-wola.

od Chodcza, Lubnia.

Czarna ku-ra pie-je, ko-wal-ka się śmieje,

ha ho ha, ha ho ha, ko-wal-czy-ki ku-ją,

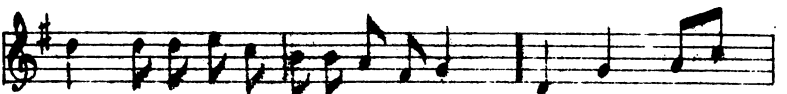
ha ho ha, ha ho ha, panny wy-ska-ku-ją:

Chodzony.

od Rudziejowa (Szczoblatowa)

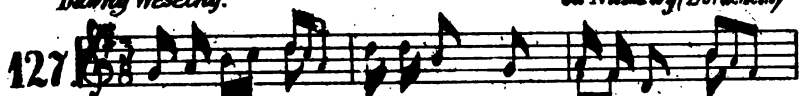
Wyj - rza - ła pan-na ku o - gró-dko-wi,

ko - pać da-ły-szek swemu wiankowi. Rum tom . da,

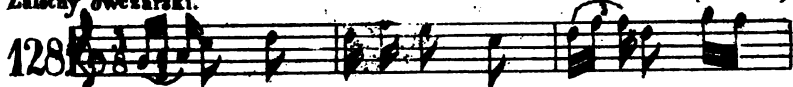
da da da-na da, . rum tom da, da da da: da-na.

*Dawny Weselny.**od Niemcewicz (Zbrachlin)*

Jedzie Ja - sio od To - ru - nia, jedzie ko - - ru - -

-- na, złota ko - ru - - na, złota ko ru na.

*Złoty owczarski.**od Chodźca (Kubłowo)*

Jechał Ja - - sio od To - ru - - nia, bu - ry wą - sik

ma ma ma, bury wą sik ma. Wyjrzyj, wyjrzyj

Marysienko czy ci się u - - da da da, czy ci się u - da.

*Pe oczepinach.**od Brześcia (Wieniec)*

Jedzie Ja - sio od Toru - - nia pędzi gą - sio - -

- ry, da da - na, pędzi gą - sio - ry.

Sluzba.

Jedzie Ja-sio od Torunia, pędzi gą-sio - -

ry, gąsio ry, wygląda - ła kochaneczka oknem z ko-mo - -

- ry z komo ry. *(Temat ten użył Szopen do Fantazji op. 13).*

Polski (Chodzony)
od Włocławka.

Świeci miesiąc a nie grzeje, do kocha - nia serce mgłęje.

Zaprzęgaj-cie sześć ko - ni, po - - je-dziemy prędzy do niej.

Przyjechało trzech żołnierzy, wszyscy pod pió - ra - mi,

da - ro - wa - li ła - dny Ka - si skrzynię z ta - la - ra - mi.

Nie stój - cież mi nad nią, na tą Ka - sią ła - dną,

o - bie - ca - ła a nie da - ła chu - ste - czkę je - dwa - bną.

od Osięcin, Izbiicy.

Z poniedział - ku na świę - to, furmano - wi

konie wzię - to. A za - bra - ne furmano - wi ko - nie,

nie wie chtë - rą drózką bie - żyć po - nie.

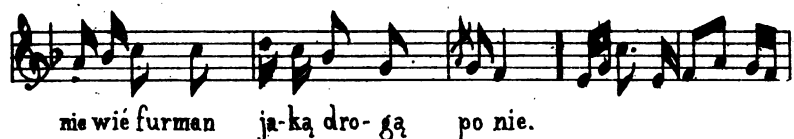
Włocławek.

Z poniedział - ku na świę - to furmano - wi

od Gniewkowa (Branno)

lub 8ta

od Włocławka (Wistka, Dąb)

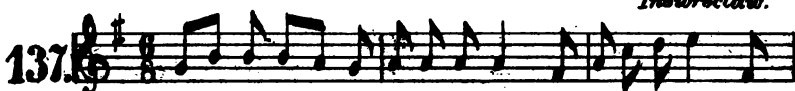

-ła. Teraz ja się muszę u - czyć umieść, u - gnieść,

u - prać, uszyć, matulu mo -- ja.

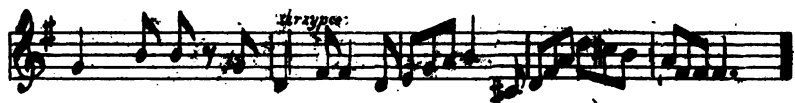
Introweclaw.

Sta - nę ja się, wodną ry - be - czką, będę pływa - ła

wielką wódeczką, a już two - ja nie będę, two - jej wo - li

nie czynię.

Kujawin.

od Inowrocławia, Pakości

Cze - goś oczka za - płaka - ła, dzie wucho mo --

- ja da mo - ja. Oj tegom ja za - płaka - ła, nie bę - dę two -

- ja da two - ja.

od Nieszanoy.

139. Czemuś ocz-ka za - pł-a-ka-ła dziewucho mo - -

- -ja? Oj tegom ja za-pł-a-ka-ła nie bę-dę two -

- -ja oj tegom ja za-pł-a-ka-ła, nie bę-dę two-

- -ja da-da-na, nie bę-dę twoja.

od Rudziejowa (Broniewo, Piaski)

140. Kaj-sci my się ko-cha-ne-czku za-ba-wił?

coś ci my się na słóweczku nie sta-wił.

*Brakorvah.**Radziejowo, Kraszewica.*

Leć głosie po ro - sie, prosto' ku trachto - wi,

powiedz do -- bry wie - czór me-mu kochan-ko-wi.

Powiedz do -- bry wie - czór, kla-niaj się o - de mnie,

ze-li on mnie ko - cha, ja je - go wza-je-mnie.

od Osięcin (Bodzanowo łachorne)

Naj-le-psza fur - man - ka z koników ka - szan-ków,

naj-le-pszy mi je - - den, ze wszystkich ko - chan-ków.

od Strzelna.

Wcałkim mo-im ży-ciu jednogom lu - bi-ła,

już go nie o - puszcę pó-ki bę - dę ży - ła.

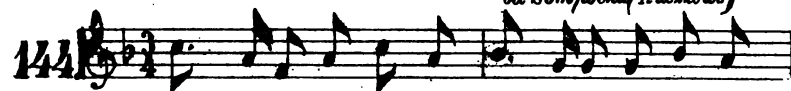

A ja bym ci tak zyczy - ła. żebyś ty go o - pu - sci - ła,

bo będziesz na - rzé - kać pó-ki bę - dziesz ży - ła.

od Sompelna (Ruszkowo)

Po - szła do go - ściń - ca, sta - nę - ła u pro - ga,

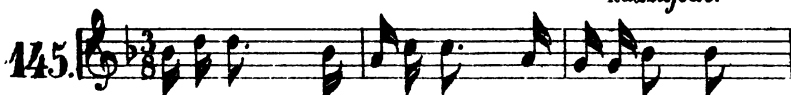

mój miły tań - cu - je, nie bo - i się Bo - ga. Ko - ło mnie się

obciera, jeszcze mnie się zapiera.

Radziejowo.

Bodaj żeś mi ko - chane - czko wtedy za mąż

poszła, jak we młynie na kamie - niu pszeniczka wyro - śła.

Bodajżeś mi kocha-ne - czku wtedy się o - że - nił,

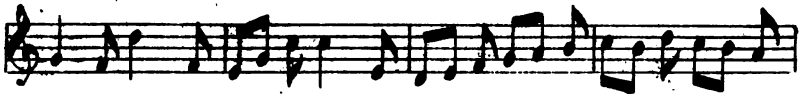
jak na po - lu na zagon - ku suchy dąb roz - wi - nał.

Duma.

Isbica.

Wziąnem sobie panie - neczkę w siódmym roku za żonczkę.

Chowaj mamo, Rózię mo-ję, bo ja już na woj-nę ja - dę,

cho-waj mamo Ró-zię mo-ję bo ja już na wojnę ja - dę.

Hej hej hej że! deszczyk pada, na koń sia - da,

na biały brze - zi - nie, kochajże mnie moja Ma - ryś

szczerze nie zdra - dli - wie.

Ej zoba - czysz dziewucho, że cię Bóg ska - rze.

że ty ze mną psiajucho, nie chcesz żyć w pa - rze.

Czyliś chłó - pak nie młody, czy to ni mom u - ro - dy,

czegoż więcy chcesz dziewucho, czegoż wię - cy chcesz.

od Lubrańca (Paniewo)

Zo ba - czysz - ci kochaneczko że cię Bóg ska - -

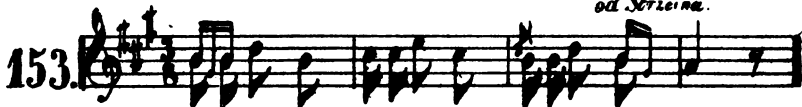
rze, da czy nam to tak niela - dnie oboj - gu w pa - -

rze. Da czy to ja ka - li - ka, czy nie

mom wasi - ka, co me nie lu - bisz.

Czego wię-cy chcesz dzie-wu-ło, czego wię-cy chcesz?

A czy ja nie młody, czy ja ni mom u-re-dy;

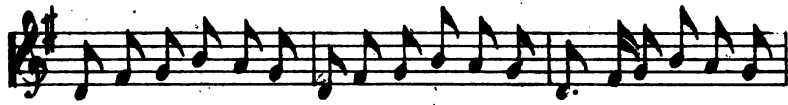

mom u-ro-dę dzie-wu-ło, czego wię-cy chcesz?

od Sompolna (Rusikowa)

Weź-że mnie Jasiu, weźże mnie, da nam matula pierzynę.

Pie-ry-nę pu-cho-wą, sto zło-tych go-to-wo, skrzynię ma-ło-wa-ną,

Ka-si-nę ko-cha-ną, weź-że mnie Ja-siu, weź-że mnie.

od Kowala (Bogusławica)

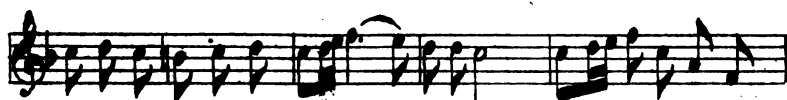
Li-ste-czki o-pa-dły, ga-łą-ze-czki sto-ją,

po-wiedz, powiedz, kochaneczko, czy ty bę-dziesz mo-ją.

od Kowala (Bogusławice)

Po - daj rącz - kę Fra - nu - leń - ku mo - ja,

Fra - nu - leń - ku mo - ja, po - daj mi drugą, bo już ja ja - dę

Franu - leń - ku mo - ja w tę dro - - - gę dłu - gą.

Kruszwica, Radziejów.

Pój - dziesz ci ty przez las, ja ko - le la - su,

Krzy - knę raz, dru - gi raz, o - zwij się Ka - siu.

Ka - sia u - sły - sza - ła, głosem za - - wo - ła - ła:

Nie od - jeź - dzaj Ja - siu, bę - dę pła - ka - ła.

Łbica.

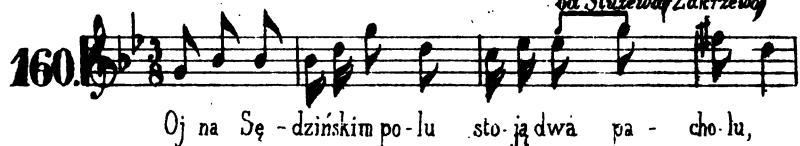
Dej - że panie Bo - że, żon - ki jak najprę - dziej,

od Brdowa Kola.

od Stuzewo (Zakrzewo)

od Kowala (Bogusławice)

161.
Na Bogusławskim polu sto-i dwóch pa-cho-lów.

Jak sto-ją, tak sto-ją, j-aż ich nóżki bo-lą.

od Kowala (Grabkowo)

162.
Wyszed w pole pan sta-ro-sta z ra-na na za-ją-ce

i na-po-tkał trzy panienki na zie-lo-ny łą-ce.

od Przecza, Kłodawy.

163.
Wy-je-chał ci pan sta-ro-sta w po-le na za-

-ją-ce i na po-tkał trzy panien-ki na zie-lo-ny

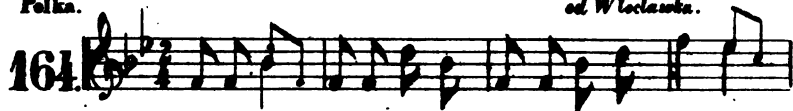

łą-ce.

Polka.

od Włocławka.

A dzień do-bry panien-ce, gdzie panna wę-dru-je?

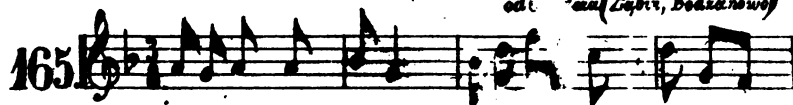

Tam do bo-ru na ja-go-dy, gdzie waspan po-lu-je.

Strzyżyc.

odc. 1. (Zabiv, Bodzanowo)

Żebyśmy ci ja mia-ła skrz, delka jak ga-ska,

od Lubrańca (Redecz kałny)

Oj ciężkie rozsta-nie chło-pa- lek, da ciężkie roz - - -

- - sta-nie, . . . oj bo-daj by-ło nie posta-ło nasze ko - - -

cha - - nie. wzio-nę mi Ja-siu wia-nek, weź ze i

mnie samę, bo ja po wia-ny - szku sierotą zo stanę.

od Kowala (Bogusławice)

Oj że-bym ci ja by-ła da-i u ma - - -

tu-li dłu-ży, oj by-łać by-ja by-ła da-i jak kwia - - -

- - tyszek ró-zy.

Ob. Nr. 443.

Kujawisk.

od Brdowa, Przedsza.

170.

U - czyłam się trzy niedzie - li, nim się lu - dzie

dowiedzie - li. Jak się ludzie dowiedzie - li, przed matu - łą

powiedzie - li, jak się ludzie dowiedzieli przed matu - łą

powiedzie - li.

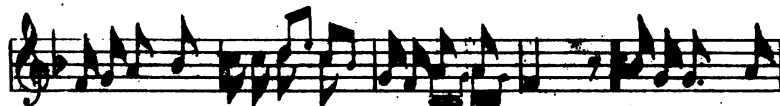

od Osiecin (Bodzanowo bachorne)

171.

A-że-być ja tak słucho - ła, jak my rado - no,

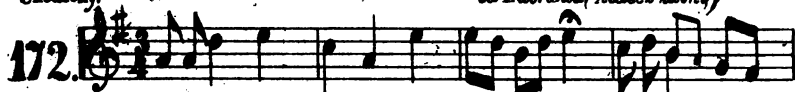
by-łać by my takij krzywdy nie wyrządzone. Płochać me - ja

to zrobi - ła, chłopotu me na - bawi - ła, teraz wyrze - kom.

Chodzony.

od Lubrańca (Radosty kaliny)

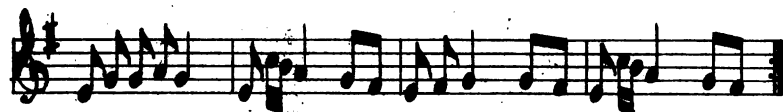
A niewin-na dzie-wu-la, co ja téż uczyni-ła?

a bodaj'em bo-da - jem na świe-cie nie ży-ła.

Straciłam wianek za poda-runek dla Jasia mar-ne-go, mar-ne-go,

teraz boleje za niewin-ność mo-ję za nie - winność mo-je.

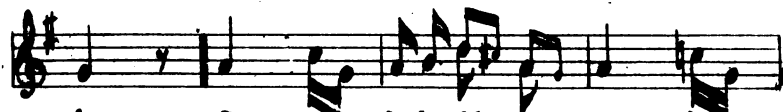
od Piotrkowa (Głuszyń)

Po-có-żes me ma-tu-liń - ku za mąż nie da - -

- ła, kiedy ja się te-go ro-czku opo-wia - da - -

- ła. Daj me le-da chło-pu, po - zbę

- dziesz chłopotu ma-tu-lu mo - ja.

od Kowala (Wypławies)

od Lubrańca (Redca wielki)

od Izbiicy (Zagrodnica)

Sukienicka.

od Bydgoszczy, Koronowa.

Na Krakow-skiej u-li-cy, na Krakow-skiej

u-li-cy, pi-ją tam su-kienni-cy.

od Koryntha (Rakutowo)

Gnała wo-ły do da-bro-wy Ma-ry - -

sia, Mary-sia, Ma-ry-sia; bie-ga-ją-cy,

krzyka-ją-cy, szu-ka-ją-cy, woła-ją-cy Woj-ty - -

sia, Woj-ty-sia, Woj-ty-sia.

od Słuzew (Koneck)

Na rok-i-cie bia-łe kwiecie po-wi-ja-ła ma-łe dzie-ć.

Po--wi-ja-ła i plaka-ła: cze-go ja też do-cze-ka-ła.

Lajawink.

od Właśka (Krywogóra)

Co ja zro-bi-ła ma-tu-siu,

co ja zro-bi-ła, zro-bi-ła, com się da-ła chłopcu u-wieść,

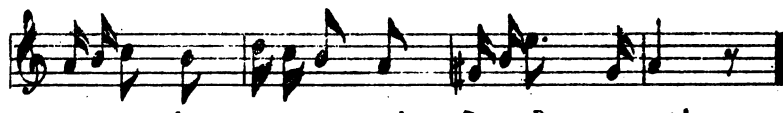

hom głupia by-ła da by-ła.

od Babinka (Olzaki)

Nieszczęśliwy tengane-czek, oj, iej, iej, je!

com straci-ła swój wiane-czek, Boże Bo-że mój!

Było w ga-ne-czku nie sia-dać, rom tom tom, tu-li da.

i z kawa-le-rem nie-dać, rom tom tu-li da.

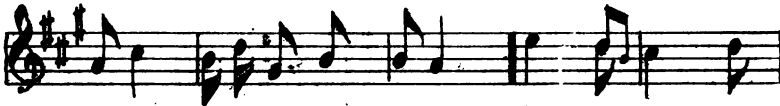
Czyli za gó - reczką, czyli za ol - szy - ną,

pa - sła trzodę dziewczyneczka, gdyby przepió - reczka.

Pa-ro-be-czek do ni, ona mu się broni, .. o dróżkę się

py - ta, a za rączkę chwyta. Puść me Ja - siu,

jak cię proszę, niech se trzo - dę z po - la spło - szę.

Przedcz.

Pod borem, pod ho - rem, pod oną krze - wi - ną,

pa - sła pa - stureczka . gdyby przepióreczka. Puść me Ja - siu,

kiej cię pro - szę, niech se trzodę z pola spło - szę, coż ci przyndzie

z buzi moj-i, widzisz, człowiek pod krzem sto-i, cóż ci wi-nien

ten mój wia-nek, wywrócisz my z mlikiem dzbanek.

od Brześcia (Wieniec)

Pa-sła pa-ste-re-czka młode jagniąteczka, przyszed pasterz do ni,

o-na mu się chroni. Daj mi po-koj, o co

pro-szę, aż swą trzo-dę z po-la spło-sze

od Przeciera, Kłoda wy.

W ol-szy-nie, w gęstej krzewinie, sta-ła się przygo-da

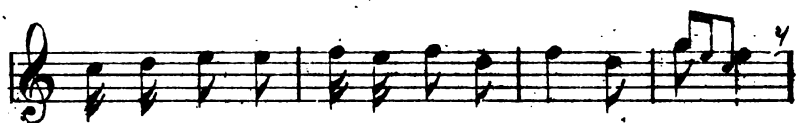
jednej dziewczynie. Ja byłem pi-ja-ny, kiedy się zabawia-ła,

ja o tém nie wie-dział że-byś wianek mia-ła.

Ja ze swojā kądzieli nā pod ko - mi nek,

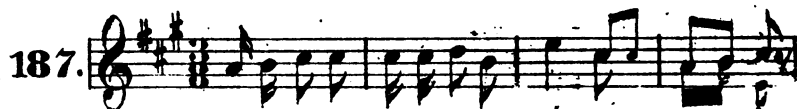
a za mo-jā kądzieli nā pa-ri-ski sy-nek

Oj do-brze z kądzielā kto ją ma przedkijā,

kto ni-ma, to pro-si o kądziolkę Pa-ce si.

A ja z mo-jā kądzielinā do o - gro - du

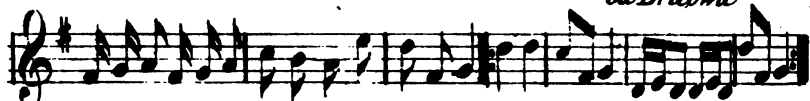
a za mo-jā kądzieli nā co na - ro - du!

Ra ra ra z kądzielā, a mamjā przede ją,

Za do do tō, nariżę Za str do tō, na rzece postakias.

Ka-czyce kaczyce pała Kasia kaczyce.

Kujawiak

Ką-pała się Kasia w morzu, pała ka - czyri

ki we zbożu przyszedł kościół - si - nek i nawrócił

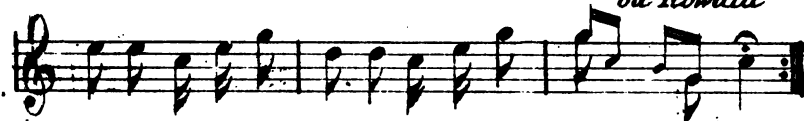
od Chodoka / Mstowo /

iy ka-czynek

Z tamtej strony je - rio - ra, z tamtej stro - ny
od Kowala

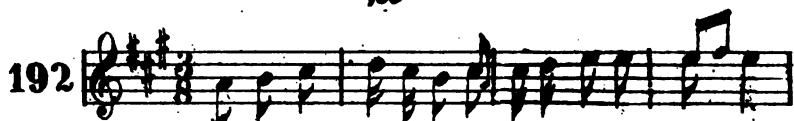
lip - cem ja - wo - rem, Wojtek za bo - rem je - rio - ra

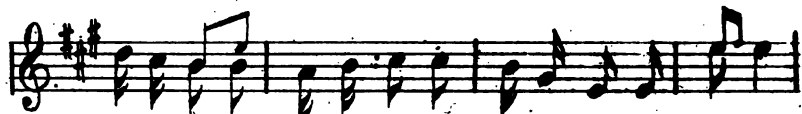
Dziś do - bry pa - nieniec, gdzie pan - na wę dru - jesz

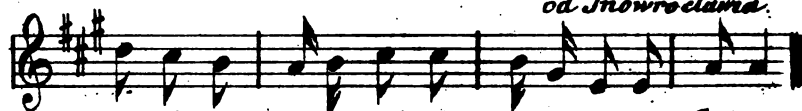
Na ja - go - dy, na czerwone, gdzie wasa po - lujesz - lujesz

Mój mężu powiedz mi, nie-choj nie iar-tuje,

ja do niego do spo-wiedzi on my wy-ga-du-je.
od Inowrocławia.

ej ej ej do spo wie dzi, on my wyga-du je.

Gieruś moja dxi cie, mo je kłopo sie-ni

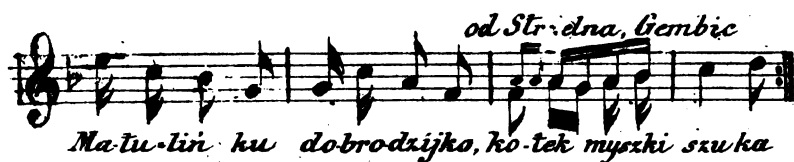
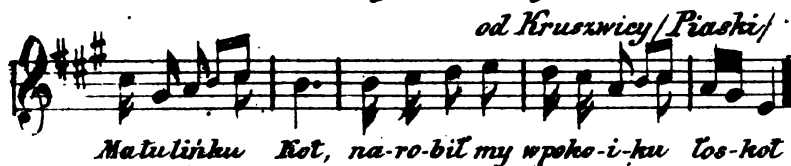
chodzi. Jas, Jas, ma-tu-lin-ku, Jasio ko-nia chłodki

od Radziejowa / Skibin /

A-nulinku, dxi cie moje a chłoto tam pu-ha?

Tomty, romdy, tady, Tomdy, romdy, tady, jest tam piękna dziewczyna

U mynarza naszego, jest tam kasia u niego

Oj da rada, rada, ej da rada, rada jest tam kasia

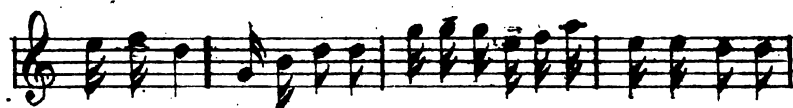
od Brdowa

u niego.

U me-narza Mar-ci - na jest tam piękna

dziewczyna. Daj dy, rajda, tomty da da romty, jest tam piękna

od Raciązka / Sierchowo/

dziewczyna

Polaki

Da-tij raptem do-ni, raptem do - ni

Przy weselu

od Kirusnicy Radziejowa.

Weselna

od Włodawka/Wiśtka/

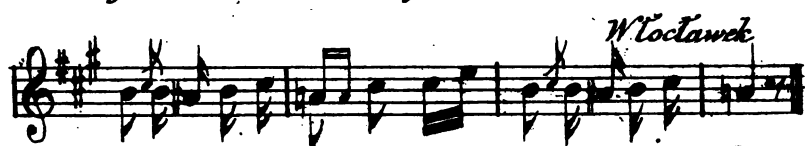
od Włocławka, Niezawy

Jako to-mu, pięci lat będzie, romti di ri di da,

jak chodziłam na io-łę - dzie romti-di ri-di da.

romti di ridi rom ta tadi romti di ri di da

Wdębi-nieja wółki pa-sta romi ri de ra.

romti ri de ra Wdębinie mnie nocka zasła romti ri deri de ra.

A za mąci me wy da ją, a toi

ja tam ni-mom wo-li. Za sta-re-go.

Duma

209

z tamtych stronny je- xio-ra sto-i lipka xie - li - na

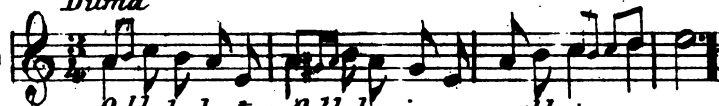
od Kruszwicy / Góra, Szańce

A natej lipce, a naty zielony, trzej płaskowie śpiewa-ja

Duma

210

O-ble-kę kontus O-ble-kę kupan, szablę przy pa-sze

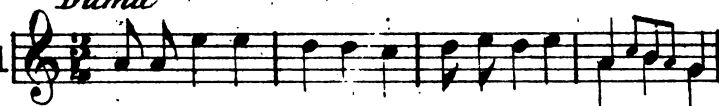
od Strzelna

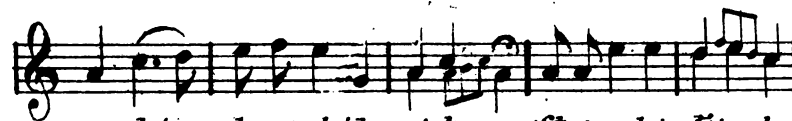
pojdę do Maryni pojdę do je-dy-ny. to ją u-cie-szę

Duma

211

Moj matki ro-dzo-ny, sto-i ja-wor xie-lo - ny,

ser-deń - ko ser-deńko, xie-lo ny. Sto-i podniew-tóieczko,

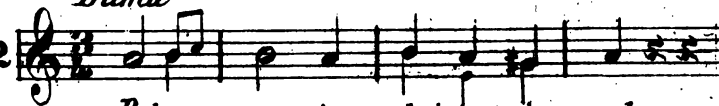
od Piórkowa / Głuszyn, Orle/

le-izy na niem Ja-sieczko, ser-deń - ko ser-deńko, Jasieczko.

Duma

212

Dziwce mo - je daj my wio - nek.

Dziw - cze mo - je seryja - num rek - tum

pre - hu - re - ktor dek - tum *od Chodca / Narty /* daj my wio - nek

Duma

213 A na po - do - lu bio - ty ha mien,

a na po - do - lu sy - no - rum rek - tum

po - do - rektum dek - tum bio - ty ha - mien *od Babiaka / Mchong /*

Duma

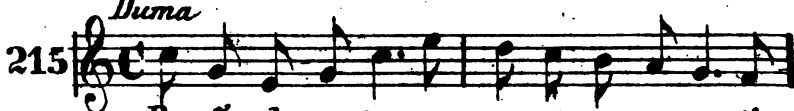
214 A w Warszawie w hamie - ni cy, pi - li win - ko

od Piotrkowa / Głuszyn

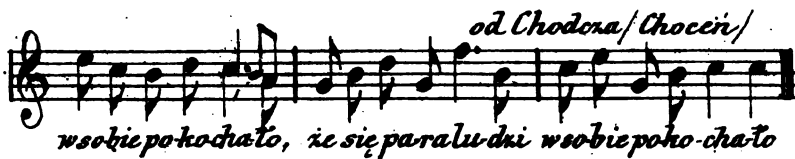

rzemieśnicy, tu li datulida hopsa sa tu li datulida niewola

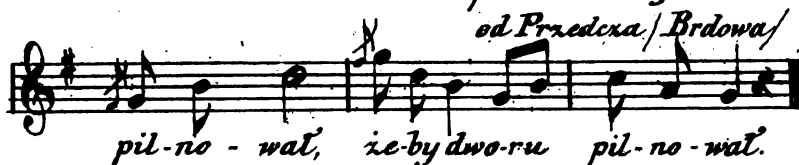
Duma

215 Po - stu - chajcie ludzkie co się u nas stało;

Duma

Duma

Duma 112

218 *Oj to-wi-to dwóch rybaków na rze-ce,*

 na pot-ka-li dzie-ciąteczko w ko-lob-ce

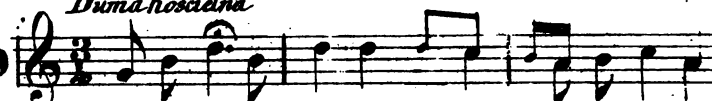
 *od Raciążka/Słomkowo/
oj w ko-lob-ce w ko-lob-ce*

Duma

219 *Złamty str-ny je-zio-recz-ka ja domu-ta-*

 *od Kruszwicy/Piaski/
ny, hej, hej mocny Bo-że ja domu-ta-ny*

Duma Kościelna

220 *A w niedziele z po-ran-na po-szła panna*

 *od Jzbicy/Chalno/
na zie-le, na zie-le*

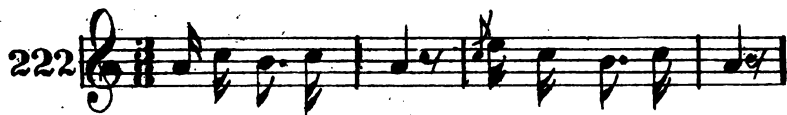
Duma Kościelna

221 *A wnie dziele ra niuchno po-szła pan-na*

od Jzbicy/ Chalno/

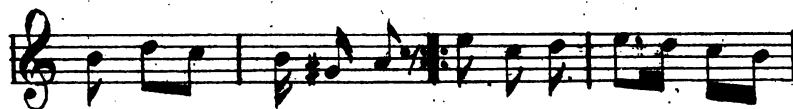
na xiótho. Na xiót-ko, ser-de-tu na xiót ko.

Na-go-tuj tu jeść po-ja-dę ja preck.

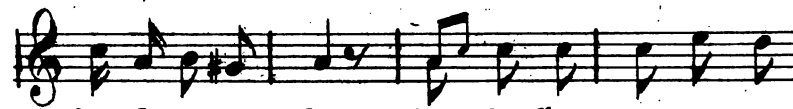
A jak xgośimy tu przyjadę, jeść goto-wo nie-xa-sta-nę

ki-jem mi weź miesx. Ach ach ach ach

bę-da tu bi-twy do ko-ta kuch-ni

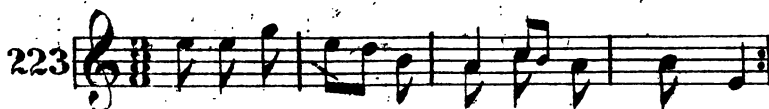

bę-da go-ni-twy la-ta ta za mę-ziem,

od Sompolna., Kłecznawa.

z o-krutnym o-rę-ziem xgłow-nia-my.

Sta-ta się nam tu ta ka o-głos-ka

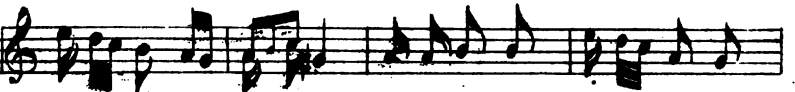
od Chodca, Lubiemia (Kłobka)

od Piotrkowa (Głuszyn)

A za la-sem wołki mo-je, za la-sem, a mam-ci ja

piszczałecz-kę za pasem. Wez-nę, wez-nę piszczałecz-kę

z za pa-sa, za-gra-m, za-gra-m moim wołkom od la-sa.

od Gniewkowa, Inowrocławia.

od Przedcza, Kłodawy.

A za la - sem czarna chmura, desz po - le - je,

a gdzie ja się z by - de - lecz - kiem za - po - dzie - je.

a gdzie ja się z by - de - lecz kiem za - po - dzie - je.

od Chodcza, Lubrańca.

Jagiem jechał z Lubrańczyka do Koła zginęła my

Już ci bym się był o że-nił, że bym da-me

na-łox(t), że bym i-ała sto ta-lar-ów, że nił bym się za-roz.

Jest tu babka, jest tu babka, ma-ta-la-rów dwieście

od Inowrocławia

da-lij chłopc-y, da-lij chłopc-y ba-bę nie my wex cie..

xy-jesz, trzech słodziejów za karczmą jest, a ty ucawarłym

pi-jesz. Romta romta da da, romta da da,

dy na.

od Lubienia/Kurmo, Zagada/

240

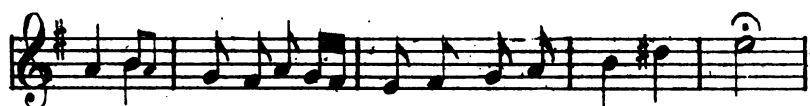
Kaczma-różka rada, bo u niej bie-sia-da,

a-le Kaczmarz nierad bo dziś jesz-cze nie jadł.

od Włodawka i Duninowa.

po-ja - dę ja sto bę na wo - jen - kę da lecz - ko

na wo - jen kę da lecz - ko.

od Koisala, Lubranica.

A kto chce ros - koszy u iyc, niech i dzie do

woj - ska służyć. W woj - sku ros - ko - szy u - i - je,

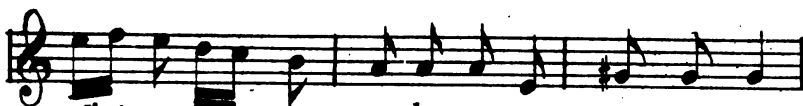

od Jzicy, Bzdowa.

krwi jak wo - dy się na pi - je.

A Warszawa wpis(w)ymdomie, sxy-ją mon-dur

włas nie dla mnie, a ka-po-tę na pia-tek,

na nie-dzie-lę na świą-tek.

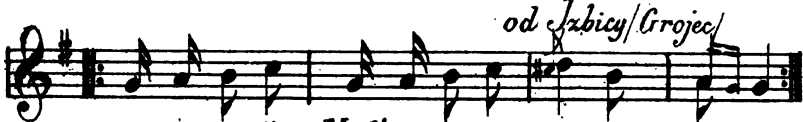
A pro-si-tam Bo-ga i świę-tyj Bar-ba-ry,

ie-by mój Wó-si-nek nie sta-wał do mia-ry.

Za bo-ra-mij, za la-sa-my,

tan-co-wa-ta Mał-go-ria-ta ziołnie-rya-my.

Świniakwiozy, baran be-czy, boć to ziołnier.

Ma bab-ka, ma bab-ka ta-la-ry wle-sie;

ki jem ją, ki jem ją, niech je przy-niesie. Daj po-koj, daj po-koj,

u-bo-gi-gi babce; już niesie, już niesie ta-la-ry wkapce.

A bi-je mnie mą-ki mój Bo-że, mą-ki mój Bo-że,

a bi-je mnie mą-ki. A za còż to już mój Bo-że, już mój Bo-że.

od Kowala/Bogusławicza/

a za còż to już.

Ło-no ko - cha - na, dajcie mi śnia-dania

Mę-zu-ko - cha - ny, nie ro - bi - łeś na nie

od Brześcia/Wieniec/

Tydy, rydy, rydy, rom tom tom tydy, rydy, rydy rom tom

231

Na pie-cu o-rał, wkachł siat, i ona pła-

ka-ta, on się śmiał. Nie płac żo- neerko,

Babiale

bę-dzie chłob, pu-cwier-ci iży-ta, mie-siek pliw.

232

Com rabiła, tom rabiła, to moj Franek przepił

od Kowala/Swiatkowice/

Nie srae- kaj pys-kiem, nie dosta- niesz bicuyskiem

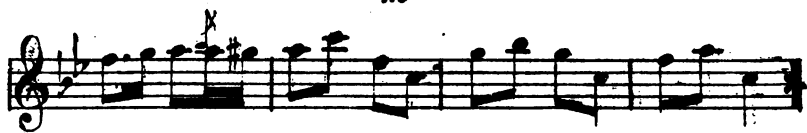
233

Matko moja, matczko, matczko, matczko.

Nie dajcie mnie za Jasia za Jasia za Jasia.

Có to te-ge bę-dzie zo-na po mnie i - dzie

zo-na po mnie i - dzie po mnie i - dzie.

Są na bo-ru sryski a w po-łu ka-mycki

a wo-grodzie lasowy-na. Na ko-mie po-piół

daj mi ja-siu pokój jam nie two-ja dziew-czy-na.

Nie sama ja, nie sama, do kar -

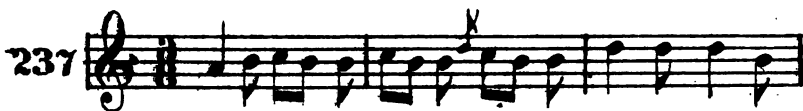
czemki chodzę, mam so-bie kumpę - niechę, da re so-

ba ją wodzę.

od Strzelna, Pakoici

Wodleso-tu so-bie ska-cę, gdy wkielisz-ka

od Inowrocławia/Jaksia/

dno robacę o to ja pan pan i o nic nie dbam.

Amojłowarzuu ja o tobie tuszę. To jedną to dwie,

od Kowala.

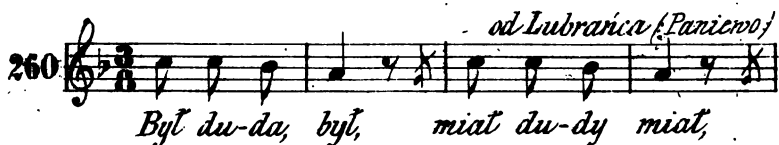

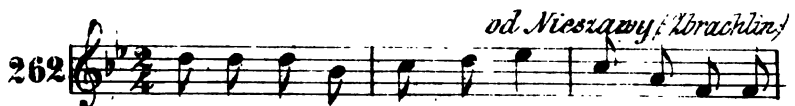
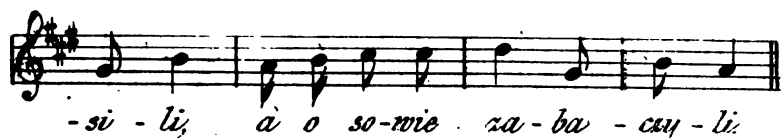
co to-bie to mnie, a będzie to te-go trzydzieści i dwie.

Złodziejka

Do-bry wie-czór kartx-marex-ko zBo-giem so-bie

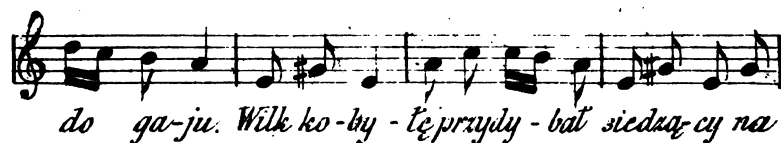

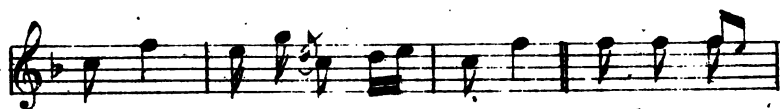

A przed la-ty przed nie-lu, by-ło ptastwa-

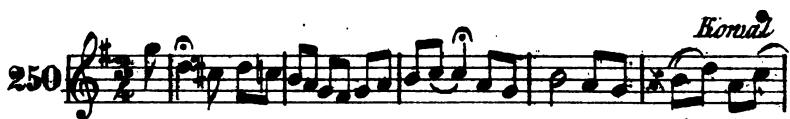

Dzinne widły zgra-bra-my, słychać groch młocić

Od Chodcy / Kubiorko!*U-mar Maciek w-mar, siko-da Mac-ka**siko-da, sikhoda Macika siko-da. Oj boc nam**ku-pił pi-wo i tan-cował iy-wo i tan-**-co-wał iy-wo ho sa, ho sa toć.**Mysłińska.**Brdów**Siedzi za-jąc pod mie-dzą pod mie-dzą,**Mysłiwce o nim nie wiedzą nie wie-dzą.*

251 *od Konrada Więtarzycy*

Bui, bui, bui, buiena, porwał wilczek ba-ra-na;

a o-nieczkę psi, psi, psi, a ty Jó-ziu spij, spij, spij.

252 *od Piotrkowa (Głuszyn)*

A, wa, kot-ki dwa, sia-re bu-re o-bydwa.

Le-tą do la-sa i wo-lą-ją hopsa sa.

A, a, a, a, a, a, a, a.

253 *od Piotrkowa (Głuszyn)*

He la, he la, he! Szed chłop, szed chłop

bez rynek, ku-pił so-bie bę-be-nek. Na bę-

-ben-ku ru tu tu, na piszczałce fiu, fiu, fiu

Od Lubienia Struies

254 *Ad Lubienia Struz*

Oj i ko-tyś ze się ko-tyś oj da ko-li -

-bečko sa-ma. o! da ko-li - beč-ko sa-ma.

od Lubranca / Bedea Raina

255 *in chromatic scale rising*

Si - ko - recz ka, ma - ty pta - srek,

od - je - chał - me mój ktoś - pa - szek.

The first staff of music is in treble clef with a key signature of one flat (B-flat). It contains a sequence of notes: a quarter rest, a quarter note B-flat, an eighth note A, a quarter note G, an eighth note F, a quarter note E, an eighth note D, a quarter note C, an eighth note B-flat, a quarter note A, an eighth note G, a quarter note F, an eighth note E, a quarter note D, an eighth note C, a quarter note B-flat, and an eighth note A. The notes are written in a rhythmic pattern that suggests a descending scale with some syncopation.

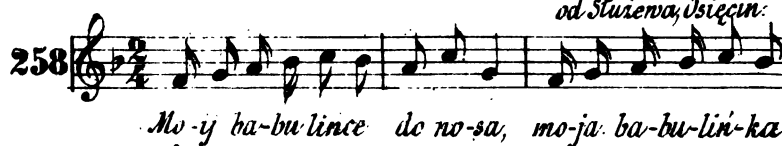
J *nuc* - *dať*-*my* *ser* - *ca* *zmu* - *ciť*.

bo nie - dłu - go miał po - wró - cić.

od Lubięcia (Płocka)

256 *od Lubienia: Hłobka*

W Ma-zo-wieckiem mieście, mia-ła ba-ba

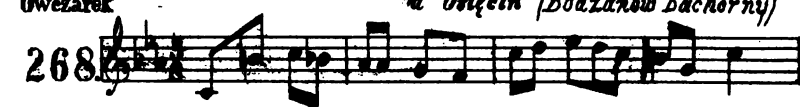

PIESNI PASTERSKIE

Oweczarek

d. Osiecin (Bodzanów Bachorny)

268

d. Gniewkowa (Brazno)

269

Nie wy-ga-miaj ow-cza-ryszku ow-ec na ro-se na ro-se

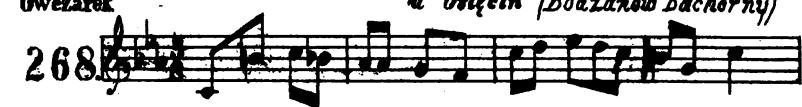

PIESNI PASTERSKIE

Oweczarek

w Osięcin (Bodzanów Bachorny)

268

w Gniewkowie (Braano)

269

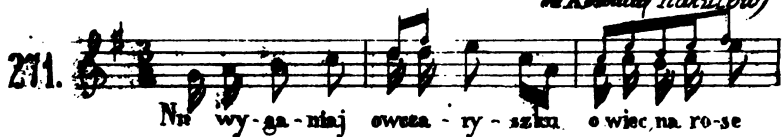
Nie wy-ga-miaj ow-cza-ryszku ow-ec-na ro-se na ro-se

od Włocławka (Łęg, Modzerowie,

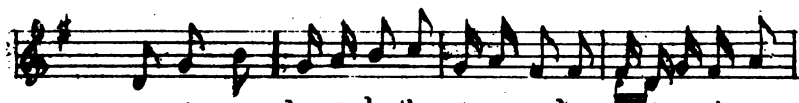
od Kowale (Rakulów)

Nu wy-ga-niaj oweza-ry-szku o wiec na ro-se

na ro se, bom ci wianka nie u-wi-ła, coś ci wynio-sę,

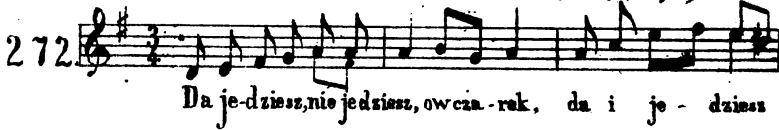
wy-nio-sę, bom ci chustki nie u-szy-ła, coś ci wynio-sę,

wy-nio-sę?

od Iziby (Grójec)

Da je-dziesz, nie jedziesz, owcza-rak, da i je - dziesz

nie je - dziesz, da i je - dziesz, nie je - dziesz. A przeczuwało to

no je sar - ce że me nie weź niesz nie weź niesz, że me nie weź niesz.

od Sompelna (Sadlno)

Nie wy-ga-niaj ow-cza-ryszku o - wiec na re...

sę, na re-se bo jak pój-dę z kar czmy do dom to je roz-pło--

sze, roz-pło-szę, to je roz-pło-szę, roz-pło-szę.

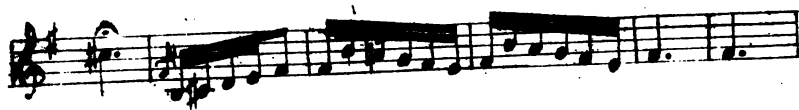
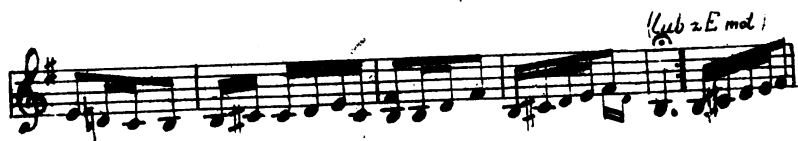

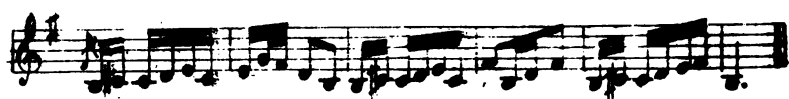

Wolarek.

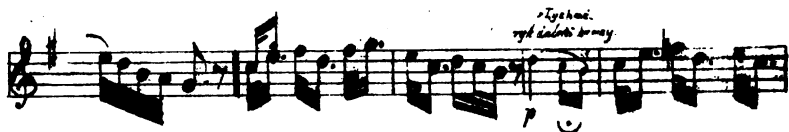

od Chodźca, Przędza.*od Chodźca, Kowala (Szutkows)*

Krowiarok Moderato.

od Kowala (Wielkonoce)

*Tychod.
rył daleki brany1. uchoł
rył daleki brany

Vivace

3. № 886.

Owczarek.

od Kowala.

280.

Za bydłem nawracając je.

od Kowala.

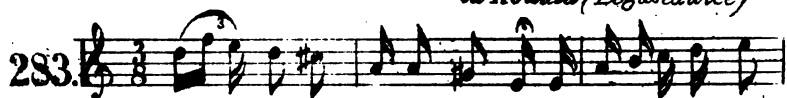
281.

od Kowala (Rakutois)

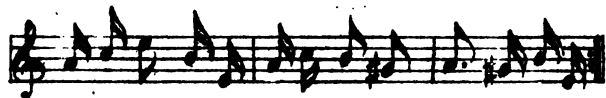
od Kowala (Bogusławice)

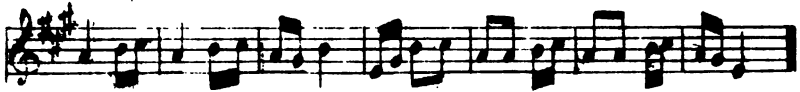
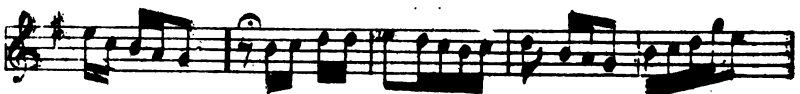
Da owcza-rzu psie ra-ka - rzu da dwie torby masz,
Ko-ło - dzie-ju, psie zło-dzieju da ładne cárki masz,

masz da i masz. Da spo-ję cię za groszy ostory da i wy bio rę
masz da i masz. Ukła - dę się wedle proga da i po - pro - szę

wszystkie sery da to mi wszystkie dasz da i dasz.
pana Bo ga cla to mi je-dnę dasz da i dasz.

od Rikosi (Koscielce)*od Inowroclawia.**od Włodarka.*

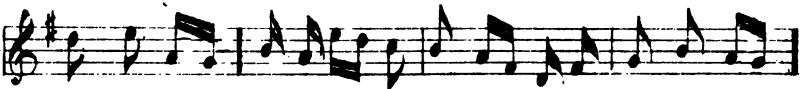
od Brzeźcia, Włocławka.

A za-la-sem mo-je wołki aa la'-sem, a mam ci ja
A za-snę-na moja mała za-snę-na, za-ję-to ij

piszczaa - łeczkę za pasem. Jak ja na tej piszczałeczce
cztery wo-ły z jęcz-mie-nia. A o-de-cknij moja ma-ła,

za cznę grać, będą ci się moje wołki do dom brać.
o-de-cknij, na-wrócisz ci cztery woły o-de wsi.

od Lubrańca (Paniowo, Głuszyn)

Wy-ganiaj wo-ły bła-du-siu, wyga-niaj wo-ły da wo-ły,
A z o-bo-ry jak z o-bo-ry, a-le z podwyrza z podwyrza.

A jak-że ja mam wyga-nić, nie chcą z o-bo-ry z o-bo-ry.
A mamci ja dość kłopotu od to-go Ja-na pastyrza

A za la-sem wółki mo-je, za la-sem, a mam-ci ja

piszczałecz-kę za pasem. Wez-nę, wez-nę piszczałecz-kę

z za pa-sa, za-gram, za-gram moim wółkom od la-sa.

od Gniewkowa, Inowrocławia.

od Przedcza, Kłodawy.

A za la - sem czarna chmura, desz po - le - je,

a gdzie ja się z by - de - lecz - kiem za - po - dzie - je,

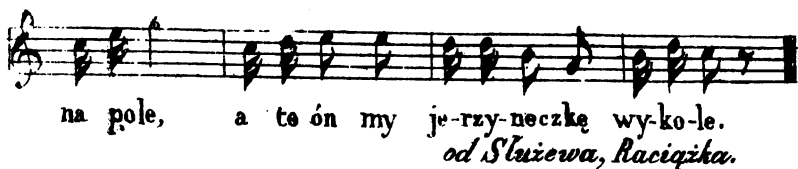
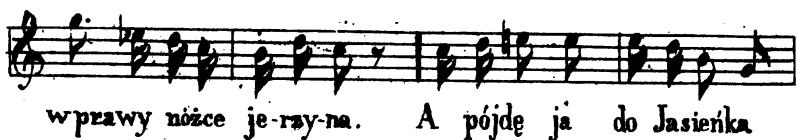

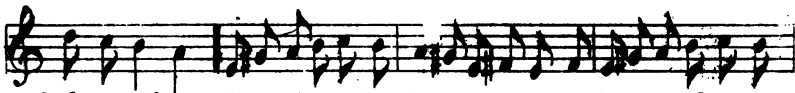
a gdzie ja się z by - de - lecz kiem za - po - dzie - je.

od Chodcza, Lubrańca.

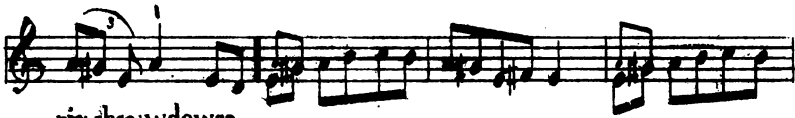

Jag'ęm jechał z Lubrańczyka do Koła zginęła my

był tu wdowiec. Da i jedna gaska, da i jedna owca, da i mafulin-ku

nie chce wdowca.

od Chodcza (Bodzanów)

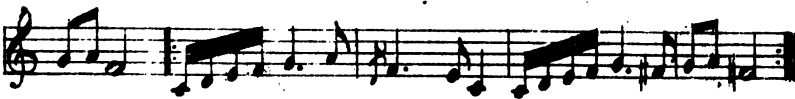

Nie da le-ko, święty Michał, owczarskie go-dy da go-dy.

zgo-dzę sobie owczaryszkę do swej wygody wygody.

od Chodcza (Chocień)

od Kowala, (Więclawice)

Ha la la la ku da-bro-wie, za-li-cał się

pastuż krowie. A pastu-rek ja-ło-wi-cy, wszysko bydlę

za nim ry-cy.

od Kowala (Węclawice)

Da ko-nie w życie, konie w owsie, da konie w ta-tar-

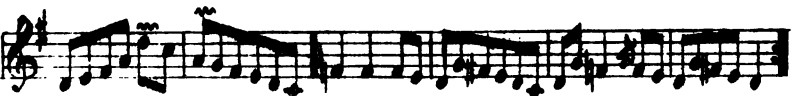

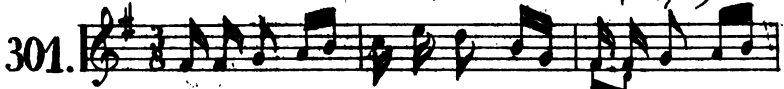
ce, tatar-ce. Da za-li-cał się pański fernal da w piecu kuchar-

ce ku-char-ce.

od Słaziewa (Koneck, Gęsin)

od Lukienta (Czapła)

Oj da ow-cza-reczku Ku dla, da i o-wiecz-

ka ci schudła, oj da daj-że owcy so-li da bo owcę -

brzuszek boli.

*ok. Nr 271.**od Gnieńkowa.*

Wolrek. *Allegro.*

od Osiecin (Lekarszowice)

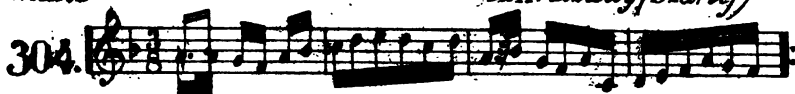
303.

Wolrek

od Kruszwicy (Szarlej)

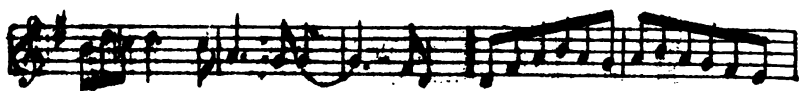
304.

Krowiarek.

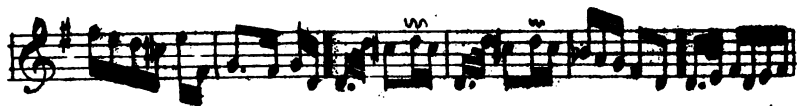
od Stradna, Kruszwicy (Stodoły)

305.

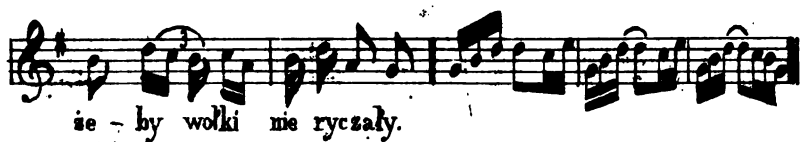
od Racizka, Niemiary.

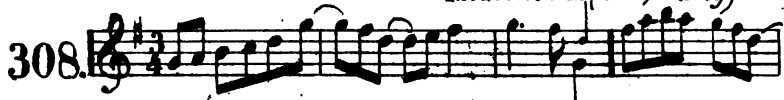
od Osięcia (Borowin)

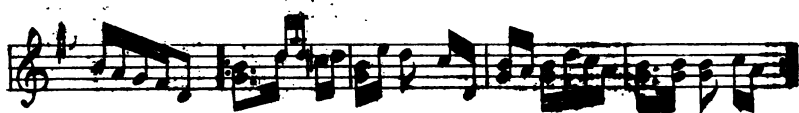

A wyganiaj wo-ły zaspala,

od Nowocławia (Gtra, Skarlgj)

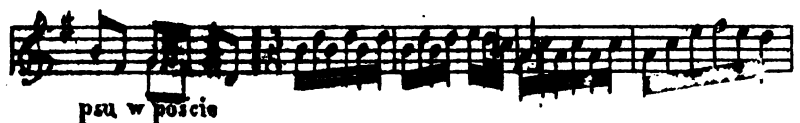
od Labranica (Boniewo, Obmianów)

Owczarek prawowierczy.

od Pokosci.

od Brdowa, Przedora (Blonna)

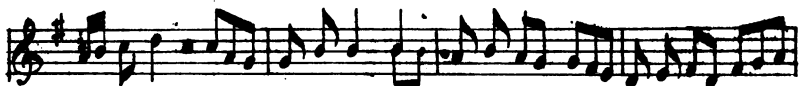
Żona do męża,

od Kruswicy, Strzelna.

312.

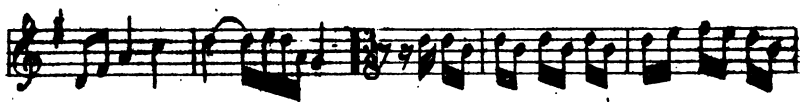
A jeżeli ci się nie podo-bom, a odprowadź me

Jasiu do domi. A odprowadź me w taką mierzę, jakęś mnie wzięją
(do domu matki)

od macie-rze. Wzionesi me jak ja-go-dę, odprowadzasz

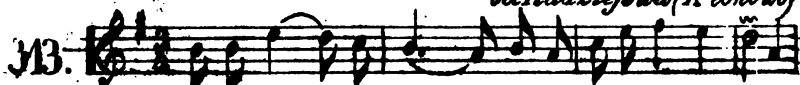

jako kie-dę.

od Radziejowa (Klonowo)

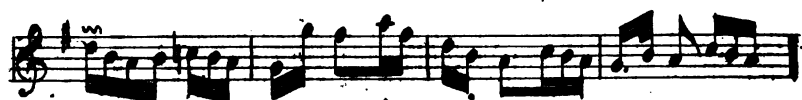
313.

O Bo-że mój je -- dy ny, wyprowadź me Boże

Przyszła owca do Micha-ła, piosneczkę mu zaśpiewała:
Za owies'em zapłaci-ła, da bom ci się okoci-ła,

mój Mi-cha-le daj mi ow-aa, bo ja bę-dę twoja owca.
a za siano-m ci odda-ła bom ci jagnię wycho-wa-ła.

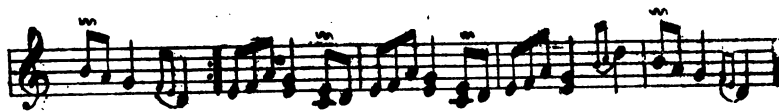
od Lubicy (Lubomir)

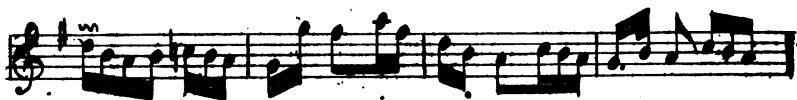
319.

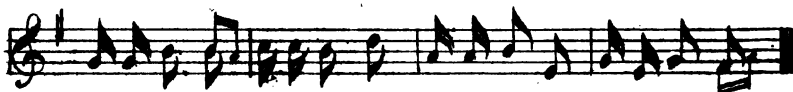
od Lubrańca (Bontars, Otmianów)

320.

Przyszła owca do Micha-ła, piosneczkę mu zaśpiewała:
Za owies'em zapłaci-ła, dał bomci się okoci-ła,

mój Mi-cha-le daj mi ow-aa, bo ja bę-dę twoja owca.
a za sianom ci odda-ła bomci jagnię wycho wa-ła.

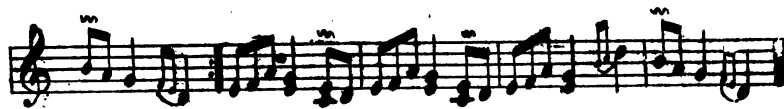
ad Libitum (Lubomir)

319.

od Lubrańca (Bontego, Osmianów)

320.

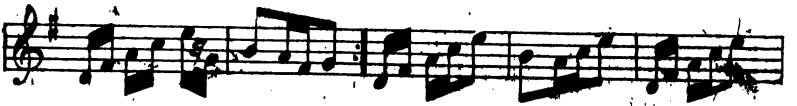

Taniec "Chodzony pastercki."

Andante.

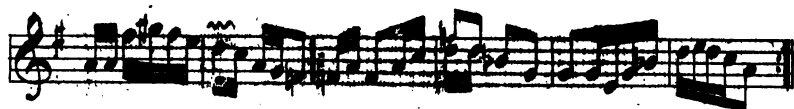
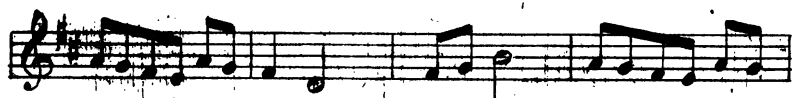
od Kowala (Stryński, Górecki)

321.

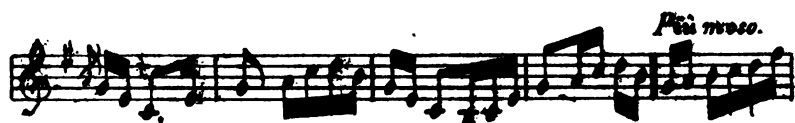
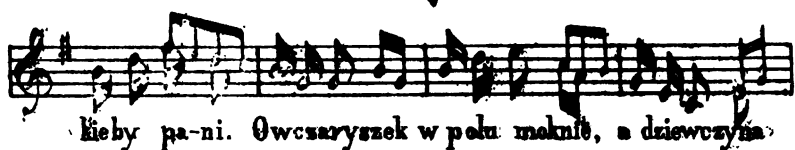

od Nieścianki (Zbrachlin, Nitaczewy)

od Sompelna (Ruszkowo)*od Stuzowa (Gosin)**Owczarski Karczemny.**od Izbiety, Biedowa (Chociszewo)**od Inowrocławia Pakości.*

Owczary - szek za ow-ca - mi, a dziewczyna

Owczarek wolny z herdu de Kajano (pół) kółuqar cig. od Leblay, Brodawa (Mława)

Obertaa owczarski.

od Włocławka (Brzezle)

DWORY i MIASTA.

332.

(s m u s y k ą.)

<p>1. Już ty śpiewasz skowroneczku,
już-ci i ja orzę,
obu nas przy robocie
jedno widzi zorze.
Bóg wspomóż, skowroneczku,
i dodaj nadzieje;
wszakże ja i dla ciebie,
i dla siebie sięję.</p> <p>2. Szczęśliwy-ś skowroneczku,
nie wiele ci trzeba;
dosyć ci pól kwiecistych,
i czystego nieba.
Nie tak nam, skowroneczku,
nie tak nam się dzieje;
nam wszystko gradem grozi,
wszystko ci się śmieje.</p> <p>3. Twa luba, skowroneczku,
ciebie tylko kocha;
u nas przyjaźń niestała,
i miłość jest płocha.
Śpiewaj-że skowroneczku,
ja zanucę z tobą,
ciesząc się twojem szczęściem,
zapłaczę nad sobą.</p> | <p>4. Unos się skowroneczku,
nad przyjemnym kwiatem;
bierz z niego słodycz życia
i króluj nad światem.
My darów takich nigdy
zbierać nie możemy;
dni nasze pełne trosków,
goryczą żyjemy.</p> <p>5. Gdy skończysz skowroneczku
twe przyjemne lato,
żyć będziesz dość szczęśliwie
chociaż nie bogato.
Nas zawsze chęć prowadzi
do lepszego mienia;
ścigamy mijające
krótkie z życiem cienia.</p> <p>6. Naucz nas skowroneczku
żyć twoim sposobem,
przyjaźnią łączyć serca,
rozdzielać się grobem.
Nie pragnąc nigdy nadto,
przestawać na małym;
pracować bez przymusu,
a mieć szczęście stałym.</p> |
|---|--|

Ob. Pieśni Ludu, Serya II, str. 182. N. 216.

333.

(s m u s y k ą.)

1. Ja ciebie nie zapomnę,
nie, to być nigdy nie może;
to serce nigdy nie złomne,
tobie na zakład złożę.
2. A smutną idąc koleją,
tą tylko chcę żyć nadzieją,
że ciebie nie zapomnę,
nie, to być nigdy nie może.

obacz: Lud. Ser. II, str. 174 N. 205.

334.

(z muzyką.)

Mazurek.

1. Sprawiedliwość, Zosiu śmiała,
serce's mi jak nie zabrała.
pode drzwiami niech nie stoję,
za skradzione serce moje.	3. Ani szpetne na mnie stroje,
wonią sianem łaki moje;
mam ja trzody, pola, gaje,
a serduszka wciąż nie staje.
2. Wszak'em przecie chłopak godny,
i ochoczy i swobodny;
od Krakowa do Lublina,
każda lubi mnie dziewczyna.	4. Oj zdradliwe twe oczęta,
długo człowiek popamięta.
Zosiu, Zosiu, nie bądź sroga,
ja cię kocham, bój się Boga.

(słowa K. Brodzińskiego.)

335.

(z muzyką.)

1. Kochanku, gdzieś mi bywał,
co mi tak późno przychodzisz?
czy cię tam inna zajmuje,
co jęj momenta słodzisz.	3. Ty myślisz że ja szczęśliwa,
że ja cię opuścić muszę.
Te wszystkie moje zmartwienia
poniesiesz na swoją duszę.
2. Pręysięgałeś mi na wszystko,
na wszystkie świętości nieba;
a teraz myślisz mnie zdradzić.
Mężczyźnie wierzyć nie trzeba.	4. Straciłam wszystko co miałam,
niech stracę sama i siebie,
że z tobą rozstać się muszę.
Ach, czyż zobaczym się w niebie?

336.

(z muzyką.)

1. Chcesz abym ci piosnkę wysnuł
długą, jak nić z motka.
Oto-ś piękna, ty wiesz o tém,
i to pierwsza zwrotka.	3. Cóż ci jeszcze mam zaśpiewać,
czyja buzia słodka?
Oj filutko, ty wiesz o tém,
i to trzecia zwrotka.
2. Chcesz abym ci więcej śpiewał;
co to na mnie mruga?
Piękne oczki, ty wiesz o tém,
i to zwrotka druga.	4. I cóż więcej mam zaśpiewać,
biedna moja głowa.
Ja cię kocham, ty wiesz o tém,
i to pieśń gotowa.

337.

(z muzyką.)

1. Kochałem ja piękność w świecie,
ale ją kochałem szczerze.
Ona mi w młodości kwiecie,
oddala serce w ofierze.	2. Ona zwała mnie aniołem,
swojej duszy uwielbieniem.
Ja ją wzajem: swém marzeniem,
szczęściem swém i utrapieniem.
(lub: Jednę tylko w życiu całém
znałem i kochałem szczerze.
Ona mi w swém wieku kwiecie
dała wsę erce w ofierze.)	3. Mówiła mi, że w mój twarzy
widzi królów i cesarzy.
Jam jęj wierzył, bom nie wiedział
że w mój lubjęj djabeł siedział.

4. Dopiero po roku całém,
na mój łubój się poznałem.
Poznałem jój serca połów,
że nas miała trzech aniołów.

5. Ale za to moja miła
tak mnie kochać wyuczyła;
że już odtąd panny, panie,
wszystkie kochać jestem w stanie.
(*lub*: wdowy, wiochny, panny, panie,
wszystkie kochać jestem w stanie).

w a r y a n t.

1. *lub*: Znałem jedną piękność w świecie
znałem i kochałem szczerze i t. d.

2. *lub*: Zwała mnie swoim aniołem,
ja ją mój duszy połową,
mój szczęściem, mój marzeniem,
mą pociechą, utrapieniem.

338.

(z muzyką.)

1. Jam róża w maju urosła,
w wiosennej porze się wzniosła.
Jeszcze me pączki kwiat kryją,
nietkniętą ręką nieczyją.

2. Ja jestem latorośl młoda,
na każdą stronę się podam.
Jeśli wam miły kwiat róży,
zasłaniajcie mnie od burzy.

3. Gdy mnie wiatr mroźny owieje,
lub promień słońca ogrzeje,
chronieć mnie od téj zarazy,
młodziuchna mogę mieć skazy.

4. Wolno mi się przypatrywać,
wolno z daleka dziwować,
ale mnie zrywać jest szkoda,
bom jest świeżuchna i młoda.

5. Chociaż ja cierniem ukolę,
jednak się zerwać pozwolę.
Lecz tylko temu w ofierze,
kto wezmie wiernie i szczerze.

339.

(z muzyką.)

Kujawiak.

1. W szczęśliwości sobie żyłem.
puki ciebie nie lubilem,
teraz oczki ciągle płaczą,
puki ciebie niezobaczają.

2. A ja z twojij białej ręki
czyrpał słodczyce lubeńkie;
aleś ty jest dla mnie zdradna,
bo tak każda ktura ładna.

3. Na baliku tańcowałem,
tam cię pierwszy raz widziałem;
tam się miłość naszczepiła
gdzie spektynność dawnij była.

4. W różnych miejscach już bywałem
różne damy widywałem,
lecz na sercu nie bolałem
puki ciebie nie poznałem.

5. A ty kochasz puki widzisz,
jak odjadę to ty sztydzisz.
A kto po odjeździe mojem,
ten będzie kochankiem twojem.

6. Ale kiedyś tak zuchwała
żeś się w innym pokochała,
niech tak będzie — i ja przecie
znajdę sobie inną w świecie.

340.

(s m u s y k ą.)

Od Nieszawy, Gniewkowa.

1. Gdy w czystém polu słoneczko świeci,
dziełek przy pracy prędkiej uleci.
I mnie chwile słodszej płyną,
z moją Kasieńką jedyną,
z moją Kaliną.
2. Krówka powraca do swej zagrody,
szukając cienia i czystej wody.
I mnie tęskno bez mojego
Jasineczka najmilszego,
kochanka mego.
3. Pójdę ja wiązać pszeniczkę w snopki,
albo układać żyto (*kub* siano) w półkopki.
A jak mi się kwiat nawinie,
serwuję go i dam w daninie
mojej Kalinie.
4. Pójdę ja zrywać trawkę zieloną,
zaśpiewam sobie pieśń ulubioną.
Com śpiewała kochanemu
Jasiowi mi życzliwemu,
kochaniu memu.
5. Kwitnie w ogrodzie lilija biała,
rośnie na stawie trzcina wspaniała.
Fraszki lilija, fraszki trzcina,
bo mnie miłsza ma dziewczyna,
moja Kalina.
6. Wdzięcznie pod wieczór w wiosennej chwili,
słówek nad strugą piosneczkę kwili.
Ale miłszy jak głos jego,
głos Jasia ulubionego,
kochania mego.
7. Wszystko na świecie koleją płynie,
jesień po lecie, wiosna po zimie.
Nasze szczęście nieprzemienne;
w każdej porze i godzinie
kochać się będziem statecznie,
kochać jedynie.

Wachow z Oleśka P. I. w Galicyi str. 251. ;
Wójcicki P. I. T. II, str. 250.

341.

(s m u s y k ą.)

Siałem proso na zagonie
nie mogłem go żąć,
pokochałem lube dziewczę,
nie mogłem go wziąć.

Tak siał a nie żąć,
pokochać nie wziąć,
jak ja wspomnę lubą,
nie mogę ją kłać.

342.

(z muzyką.)

Kowal.

<p>1. Béstry konik na wygonie,
bardziej niż spętany;
nieszczęśliwy kto pokocha
a nie jest kochany.</p> <p>2. A jak będziesz wodę brała,
uwatżaj nie zmacić;
kiedys mnie raz pokochała,
czegoż mnie masz smucić?</p> | <p>3. Bo jeżeli wodę zmacisz,
trza czekać do ranka;
jak mnie wymażesz z pamięci,
postradasz kochanka.</p> <p>4. Oj świeci miesiąc i świeci,
wiatr napędza słoty;
jam od ciebie oddalony
umiéram z tęschnoty.</p> |
|---|--|

343.

(z muzyką.)

<p>1. Powiadają żem ja płocha,
że się czterech we mnie kocha.
Wolę czterech niż jednego,
bo nie widzę nic w tém złego.</p> <p>2. Na mnie ludzie narzekają,
i z tego mnie obmawiają,
żem ja grzeczna dla każdego,
ja nie widzę nic w tém złego.</p> | <p>3. Że jak pójdę do kościoła,
że włożę coś modniejszego,
że jestem sobie wesola,
ja nie widzę nic w tém złego.</p> <p>4. Że ja pójdę na dolinę, *)
że pogadam z kim godzinę,
z przyjacielem brata mego,
ja nie widzę nic w tém złego.</p> |
|--|---|

5. Że ja kocham Stasia, Jasia,
że mi go zazdrości Basia,
ja nie mam serca takiego,
i nie widzę nic w tém złego.

*) Dolina Szwajcarska, ogród spacerowy w Warszawie.

344. (mel. ob. N. 117.)

(z muzyką.)

Rinaldini.

1. Już się nachyla słońce do wody,
słabym promieniem pozłaca góry.
Srebrzyste niebo pokryły chmury,
pasterka spędza swą trzodę z pola.
2. Dzielny koń igra po pięknej łące,
rączy ogary gonią po lesie.
Daleko echo ich odgłos niesie,
śpiewem dzień żegna ptaków tysiące.
3. Noc czarnym płaszczem ziemię pokrywa,
zdala szum rzeki słyszeć się daje,
nad brzegiem luba Rozalija staje,
cała w rozpacz tak się odzywa:

4. Gdzieś jest teraz mój Rynaldini,
czyli na próżno łyż hojnie leję,
straciłam bowiem lubą nadzieję,
los sobie z szczęścia igraszkę czyni.
5. Wtém jakiś szelast z daleka słyasę,
sama niewiem co czynić lękliwa?
Aś tu Rynaldo z za gór przybywa,
na czele dzielnych swych towarzyszy.
6. Oto nadzieja już mnie nie łądzi,
jesteś, dotychczas gdyś uszedł zguby,
Rynaldo drogi, kochanku mój luby,
niech cię obleję łzami mojemu.

345.

(s m u s y k ą.)

Od Brdowa.

1. W zielonym gaju, w tak miłym chłodzie,
rwały maliny w równej urodzie
dwie dziewczeczki bardzo ładne
i nader twarzą sobie składne.
2. Przypatrując się ich pięknej minie,
ja zrozumiałem że dwie boginie,
a to były dwie dziewczeczki,
z naszej wioski pastereczki.
3. Tak ja za niemi, a one w stronę,
lecz po leszczynie próżny wiatr gonę,
i stanąłem zadumiały
na ich widok tak spaniały.
Wszystkie jeich powinności
znajdują się w ich piękności.
4. Narcyz, tulipan swe liście składa
lilija więdnę, róża opada.
Za czasem się wszystko psuje,
żadna piękność nie wiekuję.

346.

(s m u s y k ą.)

1. Co te panny dokazują,
cały nam świat porzucają.
Piszą listy w różne strony,
żeby księża mieli żony. 2. Podstolanka nie od tego,
rada kochać wikarego.
Podolanki, gdzie kraj miły,
Kamedułów polubiły. | <ol style="list-style-type: none"> 3. A ci starzy waryjaci
mówią bez żadnej przyczyny:
że wiek młody źle się traci,
siedząc ciągle u dziewczyny. 4. Bajcie sobie stare dziady,
jak wam się tam żywnie zdarzy;
posłuchamy waszkiej rady,
jak i sami będziem starzy. |
|---|--|

(text: Kajetana Węgierakiego.)

347.

(s m u s y k ą.)

Strzelno.

1. Panienki wierne są,
jednego kochać chcą.
Gdy przyjdzie ten i ów,
kochają obydwóch.

Panienki, co?

czy prawda to?

2. Wdowuła rozczuła,
bo pragnie mężuła.
Jak serce rozboli,
uścisknąć dozwoli.

Wdowuło, co?

nie prawda-ż to?

3. Mężatka inaczej
te rzeczy tłumaczy.
Jak serce rozboli,
to kochać dozwoli.

Mężatki, co?

czy prawda to?

4. Kawaler w to tylko dmie,
że nie kocha nigdy dwie.
A jak serce rozpuści
to naraz i trzydzieści.

Kawaliry, co?

czy prawda to?

(lub: Mężczyźni o-ledwie,
kochają kiedy dwie.
Jak serce rozpieści,
to na raz czterdzieści.)

5. Także też i pan mąż,
do żonki gdyby wąż.
Choćby ją stałe miał,
za inną goni w ozwał.

Mężowie, co?

czy prawda to?

6. I pastérz użony
zaklina z ambony.
A gdy mu uda się,
ściśnie swą gosposię.

Proboszczu, co?

czy prawda to?

7. Także też wikary,
nie zważa choć stary.
Niech no się umiérzchnie,
gosposię uściśnie.

Wikary, co?

nie prawdaż to?

348.

(s m u s y k ą.)

1. Już się państwo pozbięrało,
żeby modnej mszy słuchoło.
Bije dwunasta godzina,
w tém wychodzi starościna.

2. Panny za nią postrajone,
fiderlami obwieszzone.

Guwernantka z tyłu panien,
groźne oko daje na nie.

2. Szepcą pacierze i modły,
by gachów do siebie wiodły.

4. Mężatka się modli cicho,
żeby męża wzięło lichy.
Przeklina żywnie pierwszego,
prosi Boga o drugiego.

5. A mężulek za ławkami
szczęrze się modli ze łzami;

o nowe zdobycze prosi,
wzdychając do swojej Zosi.

6. Semplimista z swoim smyozkiem
w wykwintném fraczku paryjskiem,
Kyrie, Gloria, Credo krzyczy,
dla nowej sobie zdobyczy.

7. I kokietka zakwaszona,
balsamami namaszczona,
hojne tu zanosz dary,
szczeruple odbiera ofiary.

8. Modlą się też i rolnicy,
by rodziło w ich winnicy,
z którejby plony zbierali,
i co dzień się upijali.

9. Patronowie z rejentami;
rachują się dochodami:

- myślę jakby bez przeszkody
prawdziwe zmasać dowody.
10. Doktor zaś napudrowany,
hojnie szampanem zalany,
chociaż zabił niejednego,
prosi Boga o innego.

11. A kaznodzieja z ambony
gorliwym duchem wzruszony,
takich Mszy słuchaczy laje —
i nabożeństwo ustaje.

349.

(z muzyką.)

Od Pakości, Gniewkowa.

1. Kiedy chciałem pocałować anioła dziewczynkę,
odmówiła téj drobnostki, skromną strojąc minkę.
Ha ha ha ha ha, znamy te figielki,
wiem że u was pocałować nie jest grzech tak wielki.
2. Kiedym żądał od dziewczyny na pamiątkę kwiatka,
odmówiła téj drobnostki, bo nie każe matka.
Ha ha ha ha ha, znamy te figielki,
wiem że u was dać nam różę nie jest grzech tak wielki.

350.

(z muzyką.)

Włocławek.

1. Zawsze ja miałem przyjaciół,
gdym był w szczęściu i nadziei;
skoro mnie los z mańki zaciął,
wszystkich razem diabli wzięli.
Niech sobie jak chce kto plecie,
przyjaźni niéma na świecie.
2. Słodką nadzieją przyjaźni,
zawsze bywałem łudzony,
już mnie ta więcej nie drażni,
bom w niej został omylony.
Niech sobie jak chce kto plecie,
przyjaźni niéma na świecie.

351.

(z muzyką.)

Piosnka skazanego.

Inowrocław.

1. Od urodzenia tyłem swobodnie,
dorośłem dosyć szczęśliwie.
Ja w cywilności miałem wygody,
lecz to nie było tycżliwie (*tyczniem*).
2. Zachciało my się téj większej sławy,
abym był bliższy królowi;
szedłem wojskowo i bez obawy
czyniłem to co wojskowy.
3. Lecz potem wkrótce tak się trafiło —
poszło mi wszystko inaczy,
a więc najbardziej mi się sprzykrzyło,
że i chłop w wojsku coś znaczy.
4. Był tam sierżantem, czynił przykrości,
zniesić tego nie potrafiłem,
a więc z rozpaczcy oraz ze złości
jemu w łeb za to strzeliłem.

5. On już nie żyje, a ja jeszcze chodzę,
choć'em okuty w kajdany,
i myśl o śmierci codziennie słodzę,
na którą jestem skazany.
6. Żegnam was pola, żegnam was wody,
i łąki i bory i gaje,
żegnam was mili koledzy, tyjcie,
jak'em ja z wami żył wzajem.

352. a.

(z muzyką.)

Staropolski zalotny.

Od Brześcia, Kowala.

1. Niechże Jezus Chrystus będzie pochwalony!
przybywam w te strony na poły zemdlony.
Niechże się dowiem co ważę,
czy się tu bywać odważę.
2. A niechże się dowiem czy będę przyjęty,
czy mogę ja stanąć między konkurenty.
Czy pogardliwa rekuza,
nie da amatorom arbuza.
3. Powieźdź że mi szczerzę aśćko miłościwa,
czy tu nie napróżno konkurent przybywa.
Niech że się darmo nie łudzę,
i koni moich nie trudzę.
4. A kiedy tak bardzo swe konie szacujesz,
że ich i na chwilkę już dla mnie żalujesz.
Weź ze swe konie i siebie,
obejdzie się tu bez ciebie.
5. Opuszczam te strony na poły zemdlony;
niechże Jezus Chrystus będzie pochwalony!
Toć się do rzeki nie wrzucę,
affekt do innej obróć.
6. Mości dobrodzieju, nie bądź waść tak chybki,
na co w innym stawie nowęj szukać rybki.
Gdy rybka w siatkę złapana,
czeka przysięgi waćpana.
7. Niech się już nie trzdą konie skarogniade,
ja już własną rączką sianka im nakładę.
Jedna im troska zagraża,
zaciągnąć nas do ołtarza.
8. Niechże Jezus Chrystus będzie pochwalony,
opuszczam te strony, a zadowolniony.
Do stópek aśćki się ścielę,
za tydzień nasze wesele.

352. b.

(s muzyką.)

Od Bydgoszczy.

1. Niechże będzie Jezus Chrystus pochwalony,
powiedz że mi aśka czym nie pogardzony.
Powiedz mi proszę, co wać,
niech się tu bywał odważyć.
2. Powiedz że mi aśka szczerym dokumentem,
czy ja tu nie prótnym jestem konkurentem.
Niech siebie próżno nie łudzę,
niech koni moich nie trudzę.
3. A kiedy swe konie tak bardzo szacujesz,
że dziś waś ich bardziej niżli mnie żałujesz.
Nie trudź że koni i siebie,
obejdzie się tu bez ciebie.
4. Opuszczam te progi, na polu zemglony,
niechże Jezus Chrystus będzie pochwalony!
Teraz i potem, na wieki,
wypuszczam waśkę z opieki.
5. Gdzież to asieńdziej taka śpieszna droga,
a kiedyś już taka wola pana Boga,
z pokorą jej się oddają,
i żoną waści zostają.

353.

(s muzyką.)

Staroszlachecki Polonez.

Od Kowala, Gostynina.

1. Z wysokich Parnasów
niezbyt dawnych czasów,
pompatyczne składam intenta.
Nie bądź że okrutna,
ani bałamutna,
fortonę i serce
składam na kobierce,
i o rączkę wasińdzki proszę. | <ol style="list-style-type: none"> 2. Przecież i cyprysy
mają swe kaprysy,
że się przed zefirem nie ugną.
Ale przyjdą ohwile,
że się schylą mile,
i wnet po kolacyi,
z wielkiej konsolacyi,
już nawzajem na siebie mrugną, |
|---|---|

354.

(o muzykę.)

Taniec Polski zwany Starosta.

Od Izbiy.

1. Starosta spadł z mosta,
spadł mówię z mosta,
niezważając na to,
że pod mostu łąta,
starła (mu) na nodze się krosta. 2. Pani starościna,
Kobiętka jedna,
wziąwszy mastki (maści) drogic, | <p>obwinęła nogę.</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Starosta z pod mosta,
mówię: z pod mosta,
stęka i wyrzeka,
że pod mostu łąta
na nodze boli go krosta. 4. Panna starościanka,
ciur, leje do dzbanka, |
|---|---|

- ciur leje oliwę
na ojcową nogę.
5. Staroście jakby nic,
mówię: jakby nic,
wziął ojca na plecy,
i do sali leci,
kładzie go z raną niby nic.
6. Starosty marszałek.
Wziął pruchną kawałek,
(ob. Kolberg. Pieśni ludu pols. (Warsz. 1857) str. 446. N. 460.)
- i szedł z nim do sali,
lokaje nie dali.
(v. przyłożył na ranę).
7. Starosta to chwali,
mówię: to chwali—
i kichnął na sali,
a damy goszczące
dmą, dmą, dmą w pruchno świecące.

355.

(s m u s y k a.)

Krakowiak kuligowy.

Od Lubrańca.

D o g o s p o d a r z a :

1. Państwo sołtysostwo niech będą łaskawi
posłuchać kruszynę co im družba prawi.
2. Żle się dzieje w świecie, lecz Bóg może zdarzy,
że się i pomyślność jakowa skójarzy.
3. Wtenczas panie Sołtys, my uszy do góry,
a kto nam dokuczał, winda z nim do góry.

D o p a n i e n :

4. Panienki, panienki, nie żartujta sobie,
bo ja z aprensy, to sobie co zrobię.
5. Lub namówię chłopców że w świat pojedziema,
i wszyscy z żonami do was powróciema.
6. Nie pomogą słochy ani narzekania,
nie będzie chłopaków, nie będzie kochania.

D o o r g a n i s t y (do muzyka):

7. Zacny organisto, ożeś i chwała tobie,
żeś się tu potrudził dla nas w takięj dobie.
8. I jak szczęście błyśnie będziemy widzieli,
kto radość i smutek z przyjacielem dzieli.
9. I wieniec z dębiny uwijem ci sami,
boś perła pomiędzy jest organistami.

356.

(s m u s y k a.)

Od Strzelna.

1. Jak się miewasz Kasiu droga,
Kasiu jedyna!
czy ty sobie przypominasz
śwego Marcina ?
Co to z tobą raz na wińcu (<i>wiencu</i>)
w karczmie wywijał,
i od rana do wieczora
twe zdrowie spijał.
Da dana. | <ol style="list-style-type: none"> 2. I ja cię tyż także witom
drogi Marcinie,
i o zdrowie twoje pytom
tylko jedynie.
Wczoraj, gdym się z tobą, bracie,
rozstać musiała,
tom spokoju w ojca chacie
więcej nie miała.
Da dana. |
|--|--|

3. A i mnie tyś także wzięna
taka tęknica,
poszedem zaroz do dworu
prosić dziedzica.
Ażeby pozwolić raczył
przebyć tą stronę,
i zobaczyć krewnych swoich
i przyszłą żonę.
Da dana.

4. Moja matuś mnie swatają
z starym borowym,
a tatusio krzyczy, laje,
klnie ciężkim słowem.
A ja biedna płakać muszę,
w tém moja wina,
że nimogę kochać Jana,
tylko Marcina.
Da dana.

5. Moja Kasiu, moja droga
tylko mi nie beczy,
weź chusteczki, utrzy (w)oczki,
rzuć fraszunek precz.
Jutro rano w ojca chacie
rzuć się śmieje
do nug ojca, do nug matki,
a już wesele! —
Da dana.

357.

(z muzyką.)

1. Rażno chłopcy, hej parobcy,
hej dziewczęta, zwiłajta się.
Felek Basię, Wojtek Kasię,
każdy swoją, rażnięj zasie!
2. Gospodyni, dobądź z skrzyni
półkwartowe na stoł szklanki.
Ty twój Hanki, ja mój Franki,
każdy zdrowie swój kochanki.
3. Lecz półkwarta pić nie warto,
dawaj garca, dolęj dzbana.
Dana dana, jeszcze dana,
bodaj pić z pełnego dzbana.

4. Skrzypek słuca, więc od ucha
mazowieckie zagra tany.
Wszak jest znany między pany
skoczny nasz mazur kochany.
5. Kto ochoczy, niech wyakoczy,
niechaj nam tupać pomoże.
Kto nie może, żal się Boże,
niechaj pójdzie spać w komorze
6. A kto może szczęść mu Boże,
dalej z nami w rażne koło.
Dalej w koło, w górę czoło,
tańczmy chłopcy a wesoło.

358.

(z muzyką.)

1. Chłopek-ci ja chłopek,
dobrze w polu orzę;
wszystko mi się dobrze dzieje,
chwałaż tobie Boże!
2. Mam woliów parę,
co mi chodzą w pługu;
chałupczkę własną
bez żadnego długu.
3. Trzeba się ożenić,
by nie być żołnierzem;

chociaż ci to ohetka bierze,
żeby chodzić z krzyżem.
4. U sąsiada mego
jest dziewczyna hoża;
rączka biała, nóżka mała,
buzia gdyby róża.
5. Chociaż woda mała,
jednak młynek miele;
często przy wielkich dostatkach
szczęśliwych nie wiele.

z Wielkopolski i Kuja .

6. Niech się co chce dzieje,
śmiało sobie orzę,
wszystko mi się dobrze wiedzie,
chwała tobie Boże!
7. Mam parę chłopaków,
dwie śliczne dziewczęta;
- a kto tylko na nie spojrzy,
myśli że panięta.
8. A do tego jeszcze
ukochaną żonę,
niedbам o wielkie dostatki,
nawet o koronę.

((Pieśni w Poznaniu u Rejznera r. 1894 wydane). Sowiński Chants pol. N. 34.

359. (nuta ob. N. 169.)

(s muzyką.)

Od Przedcza, Koła.

Wesoły ja parobeczek,
zalecam się do dziewczeczek.
Do dziewczeczek się zalecam,
każdęj taniec przyobiecām.

(Dalsze słowa jak pod N. 357.)

360.

(waryant i s muzyką.)

Od Strzelna.

Kujawiak.

1. Gdzie się działy one lata,
co człek sobie użył świata.
Jadał, pijał, wyśpiwował,
co niedziela w karczmie bywał.
2. Ze słoniną jagły jadał,
i w niedzielę się nagał.
Kreszał ognia podkuwkamy,
i wywijał nad babamy.
Oj ta dana i da dana.
3. Jechałem ja do Krakowa
kupić sukna woł da i woł (wał);
za złotówkę ótyry łokie
jakiego będę żywnie ohoił.
4. Jadę-ci ja da z Krakowa,
krawczyki siedzą da siedzą,
jedno jaje we dwóch kraje,
a czterech jedzą da jedzą.
5. Pudźcie do nas krawczykowie
uszyć sukmanę, sukmanę,
ani dłuższą, ani krótszą,
cztery łokie za kolana.
6. Z guziczkami, z pętlczkami,
niech się błyszczą, niech się świecą,
kiewo miesiąc, kiewo gwiazdy,
niech że widzi żywy każdy.
7. Idę ci ja da z kościoła
w nowém odzieniu, odzieniu,
ludzie my się przypatrują
z kądeś młodzieniu, młodzieniu?
8. Mom dla ciebie gospodarę
i dziewuchę istny kwiotek,
ożeń że sie da chłopaku
dochowasz się pięknych dziątek.
Oj ta dana i da dana.

361.

(waryant 3 s muzyką.)

Od Bydgoszczy.

Gdzie się działy one lata,
kiedy człowiek użył świata.
Jadał, pijał i wywijał,
co niedziela w karczmie bywał.

(ob N. 360.)

362.

(z muzyką.)

Krakowiak.

1. Chociaż-ci ja jeźdem chłopek,
czy tét taki, czy owaki,
jednak tylko sobie
z panów nic nie robię.
2. Niedbom-ci ja wcale o to,
choć nie jeźdem ni ucsonym,
ani szewcem, ani krawcem;
tyle że wieśniakiem,
skocznym Krakowiakiem.
3. Żeby nie chłop, ktoby orał?
kto zasięwał i chlib zbierał,
i kto-by pracował,
panów utrzymywał?
4. Musiałyby same pany,
i ślącice i ślącicioni,
i mieszczenie i mieszczone,
i ksiądz probosz, organista,
i haréndarz, wszystkie żydy,
z cepmy machnąć, w pługu chodzić,
pyrki skrobać, kłuski zgnietać,
bo nie mówię (w)skrycie,
wszak im mile życie.
5. Wszystko to jest nasza praca,
te pałace, te pieniądze,
te karyty i te cugi,
i te konie, wszystko bydło,
czém się pany puszą,
a nom głowę suszą.
6. Choć nie stanie nas na wino,
herbatyje i goldwassry,
i likiery i purtery;

Od Pakości, Inowrocławia.

- jest jednako dobry trunek
na frasunek,
u prominatora,
naszego dochtora.
7. Jak się wszyscy tam zeńdziema,
z pieszczalczką i z basamy,
z przedlicznymy dziewczętamy,
iz greckiemy (*grackimi*) chłopakamy,
nie wiema o bidzie:
dawaj wódki żydzie!
8. A wypiwszy gorzalczkę,
każdy swoją kochaneczkę,
Stach Dorotę, Wojtek Kaśkę,
Grzech Marynę, Maciek Łuchę,
grecko (*gracko*) w tonieo bierze,
przytępuje szczerze.
9. Jak jo (*ja*) byłem u dziedzica
za fernala,
to tam jakieś kuntredansa,
i h-anglezy, macyłoty, (*matelót*)
lakieszmerda, szmerda-damy, (*longue*
[*chaine, chaine de dames*])
jakiś brunda, (*rondé*)
to się uczą, to się kłocą,
patrzają na swe buty,
skaczą jak kokuty.
10. My zaś nie tak po dziwaku,
skorno nom skrzypki zagrają,
i na basach zabrdakają,
to sztajera, to trobońca,
kujawiaka, ocertońca,
wywijamy w koło,
skocznie i wesoło.

363.

(z muzyką.)

Krakowiaki.

1. Szerokie jest Radziejowo,
jeszcze szersze Gniezno—
powiedz że mi kochaneczko
bez kogo cię tęskno.
2. Tęskno-ó mię, ach tęskno?
bez chłopca mojego;
żeby nie wy wszyscy
byłabym już jego.
3. Dawno w świecie żyję,
i wiele widziałem,
nikogo prócz ciebie
jeszcze nie kochałem.
4. Żadna mię oczkami
prócz cię nie zwabiła,
chociaż była piękna,
chociaż była miła.

5. Ażebyś ty ze mną
dobrą przyjaźń miała,
tobys ty się w buzię
pocałować dała.
6. Dałabym ci buzi,
boś chłopiec jest miły,
ale coby drugie
na to mi mówiły?
7. Nie zdradzę cię panno,
tylko mi daj szczerze,
bo ja twym wymówkom
wcale już nie wierzę.
8. Raz'em ci przyrzekła,
i słowo'm ci dała ;
w tym roku ci jeszcze
będę ślubowała.
9. Majątku nie pragnę,
piękności się lękam ;
powiedz mi Franusiu,
zaraz z tobą klękam.
10. Nie pragnę ja zbiorów,
ani zechcę złota ,
lecz ciebie Franusiu,
bo cię zdobi cnota.
11. Terazniejsze chłopcy
bardzo ciężko grzeszą,
gdy miesiąc kochają
już do drugiej spieszą.
12. Panowie, panowie,
co wy to robicie?
panny się starzeją,
wy się nie żenicie.
13. Ty nie masz majątku,
ja też nie bogata ;
zepsujesz mi wianek ,
napróżno utrata.
14. Gitareczka w rękę,
uuty na stoliku —
pokochałam ja się
w pięknym studenciuku.
15. Ach Boże mój Boże,
co kochanie może !
me serce zajęte
jak wezbrane morze.
16. Krakowiacek Jacek
dał dziewczynie placek,
a ona mu syra (séra),
żeby jego była.
17. Przy studni studziennéj
jelen wódę pije, —
pamiętaj Jasieńku,
że dla ciebie żyję.
18. Że dla ciebie żyję,
dla ciebie wzdychała,
ohociaż matka kijem
po grzbiecie machała.
19. Machała, machała,
niechaj wej se mocha (macha),
Jasieńku, Jasieńku,
Kaśka ciebie kocha.
Wójcicki P. I. II. 183.
20. Namówiłbym kamień,
namówiłbym wodę, —
a ciebie dziewczyno,
namówić nie mogę.
21. Namówiłbym wodę,
żeby łady rwała, —
a ciebie nie mogę,
żebyś mnie kochała.
22. Sąsiedzi gadają
i coś sobie wrószczą ;
że my się kochamy,
tego nam zazdroszczą.
23. Niechaj że gadają,
i cóż im do tego ;
niechaj każdy kocha,
co mu jest milego.
24. Kocham ja chłopczynę,
alboż mi kto zgani ,
alboż ju nie jestem
serca mego pani?
Wójcicki P. I. II.

25 Choćby mi dawano
krocie, miliony,
to ja nie opuszczę
swój ulubionęj.

26. A za nie są krocie
za nie miliony,
kiedy kto dostanie
z grymasami żony.

27. Bo ani ją sprzedać,
ani ją zamienić.
Uważajcie chłopcy,
jak się macie żenić.
Wójcicki P. I. II.

28. Tu leży chłopczyna,
miłość go zdradziła;
niestałość tej pani
w grób go wprowadziła.

29. Uważajcie chłopcy,
jak zawierzać pannom,
abyście nie poszli
w grób miłości za mną.
Wójcicki P. I. II.

Przedec.

30. Z tamtej strony młyna
kwitnie jarzębina —
kochaj mnie chłopczyno,
ja piękna dziewczyna.

31. Pościłabym środy,
pościłabym piątki,
żeby cię dostała
za Zielone Świątki.

32. Od Zielonych Świątek
do Bożego Ciała —
spytaj mnie się durniu,
czy cię będę choiała.

K. Kozłowski Lud. Czeraskie str. 287. N. 132.

33. Stoi dąb nad wodą,
gałązki się chwieją, —
za tobą dziewczyno,
oczy mi się śmieją.

34. Stoi dąb nad wodą,
gałązka opada, —
powiedz mi dziewczyno,
coś ci mi tak błada?

K. Kozłowski Lud. Czeraskie str. 281 N. 100.

35. Śpiewają słowiki
choć w ciemnej nocy, —
kochajcie mnie dziewczyno,
bo to w twojej mocy.

36. Śpiewa słowik śpiewa,
gdy słoneczko wchodzi, —
choć ja cię kocham,
tóż to komu szkodzi?

37. Słowik ze słowikiem
zostać się nie może, —
a ja z tobą muszę,
ach mój mocny Boże.
Wacł. z Oleśka P. I. w Gal.

38. Krakowiaczek młody,
nie pił nigdy wody :
a na starość musi,
bo go kaszel dusi.

39. Stary ja, stary ja,
stary ja na gębie;
ale mam talary
młodzieńcze w dębie.

K. Kozłowski Lud. Czeraskie, str. 290. N. 146.

40. Śniło mi się w nocy,
że mnie nie chcą chłopcy;
śniło mi się we dnie,
że mnie jeden weźmie.

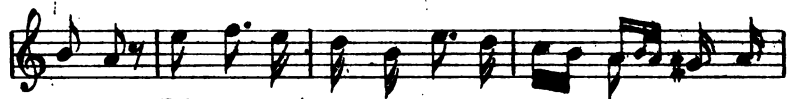
PIEŚNI SZLACHECKIE I MIEJSKIE.

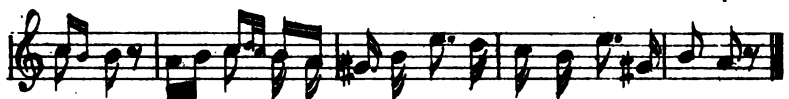
Już ty spiewasz skowronczaku już ci i ja

orze, o - bu nas przy ro-bo-cie jedno ni - dzi

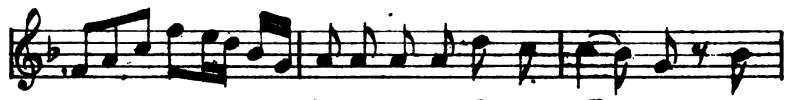
no - rze. Bóg wspomoi skowronczaku, i do - daj na-

dzieje, wsłakie ja i dla ciebie i dla siebie się-je

Ja ciebie nie za-po - mnę, nie, to być ni - gdy

nie mo - że, to ser-ce nigdy nie sto - mna, to-

bie na za-kład sto-ię a smu-tną i-dąc ko-

- le - ją, tą tyl - ko chęć ię na dzie - - ją,

z ciebie nie - sa - po - mnę; nie, to być ni - gdy nie moie.

Mazurek (Stawa Brodzińskiego).

334 *sprawniedli - wość, zo - siu śmiała, serceś mi jak*

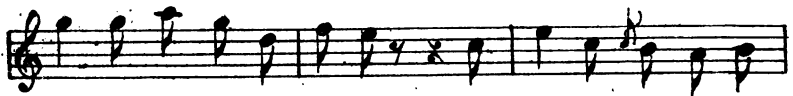
nie za - bra - ła. Po - de - drzawiami niech nie do - je,

za skradzio - ne ser - ce mo - je. ser - ce mo - je.

335 *Ko - chan ku gdzieś mi by - wał, co*

mi tak po - no przy - chodisz? czy cię tam in - na rzy -

- mu - je, co jej mo - men - ta sło - dzisz.

Chcesz abym ci piosnkę wysnuł długą jak nić

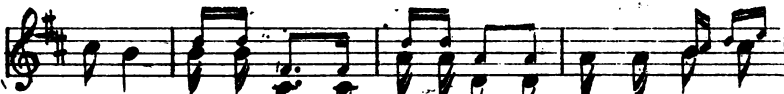
z motką, oto-s' pię - kna, ty wiesz o tem,

i to pierwsza zwrotka. i to pierwsza zwrotka.

Kochałem ja piękność wspaniałą, a-le ją kochałem

sierce. O-na mi w młodości kwiacie od-da-ła ser -

-ce wo-fierze, o na młodości kwiacie od-da-ła serce mo-

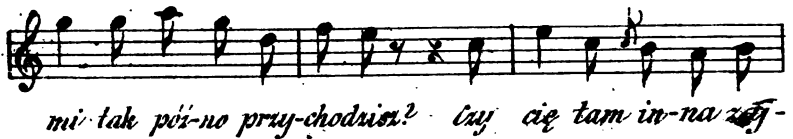
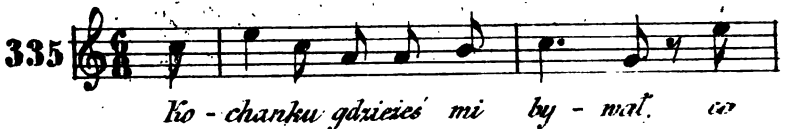
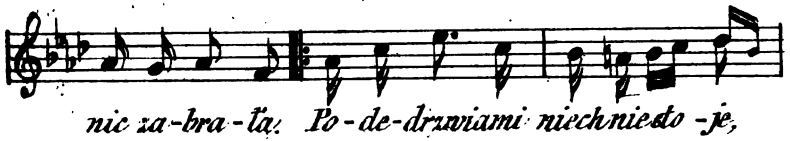
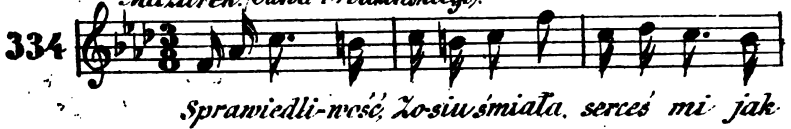

-fierze.

Mazurek, Stawa Brodzińskiego.

Chcesz abym ci piosnkę wysnuł długą jak nić

z motka, oto-s' pię - kna, ty wiesz o tem,

i to pierwsza zwrotka. i to pierwsza zwrotka.

Kochałem ja piękność w snie, a-le ja kochałem

serce. O-na mi w młodości kwiacie od-da-ła ser -

-ce wo-fierze, o na mi w młodości kwiacie od-da-ła serce mo-

-fierze.

Bystry ko-nik na wy-go-nie, bardziej niż spe-

-tany; bystry konik na wy-go-nie, bardziej niż spe-

-ta-ny, nieszczę-sli-ny kto po-kocha, a nie jest ko-

-chany, nieszczę-sliwy kto po-kocha a nie jest ko-chany.

Po niada-ją iem ja pło-cha, ie się czterech

we mnie kocha. Wo-lę czterech niż je-dnego, bo nie-wi-dzę

nie wtem tego, wolę czterech niż jednego, bo nie-wi-dzę

nie wtem tego.

Tuż się na-chy-la słoń-ce do no-dy,

ślabym promieniem postaća gó-ry, srebrzyste nie-bo

po-kry-ty chmury, pasterka spędza słoń-ko z po-la.

od Brdowa.

Wzię-to-nym ga - ju, w tak mi-łym chło - dzie,

rwali mali - ny wrótniej u-ro-dzie, dwieście wiec - ki

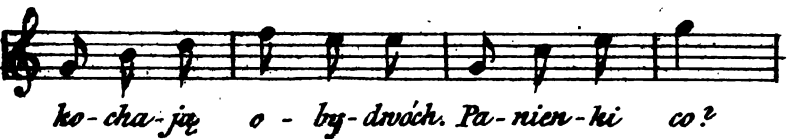
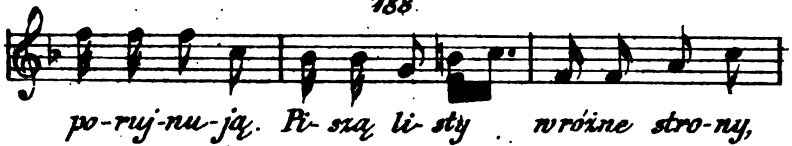
bar - dzo ładne, i nader twa-rzą so - bie składne,

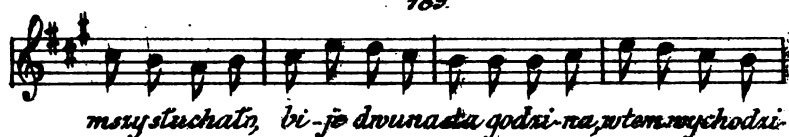

i na-der twa - rzą so - bie składne.

co te pan-ny do-ka-ru-ją, ca-ły świat nam

Włocławek.

Zawsze ja miałem przy-ja-ciół, gdy'm był

wszczęściu i na-dzie-i, sko-ro mnie los z mań - ki

za - ciół, wszystkich razem dia-bli wzięli, Niech so -

- bie jak chce kto plecie, przyja-zni niema na świecie.

Pieśńka skazanego wojskowego.

Jnowrocław

od u - ro dze-nia ży-łem swo - bo - dnie,

do-rostem do-syć, szczęśliwie, ja wcywilno-sci

zawsze ja miałem przy-ja-ciół, gdy m był

wszczęściu i na-dzie-i, sko-ro mnie los z mań - ki

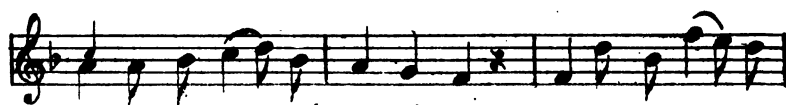
za - ciół, wszystkich razem dia-bli wzięli, Niech so -

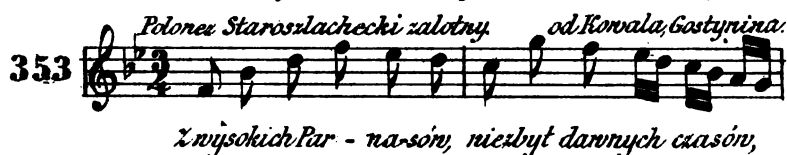
- bie jak chce kto plecie, przyja-źni niema na świecie.

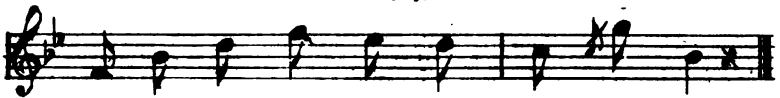

od u - ro dze-nia ży-łem swo - bo-dnie,

do-rostem do- syć, szczęśliwie, ja wcywilno-ści

i o rze-kę wa-sieńki-pro-się

Polonez zwany Starosta.

od Włocławka.

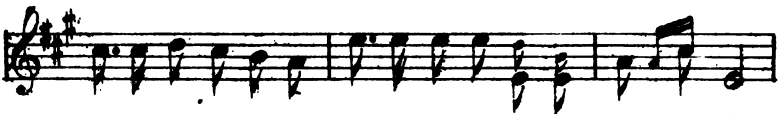
Sta-ro-sta spaść z mosta, spaść mój z mosta,

niezważając na to że pod mostu łata starta (my się na no-

dre kro-da. Pa-ni sta-ro-ści-na kobietka ja-dy-na,

wziąwszy maści drogę, obwiązu-je na-gę. Sta-ro-sta

z pod mo-sta, mój z pod mosta, stę-ka i wy-rie-ka,

że pod mostu łata na no-dre bo-li go krosta.

Krakowiak kuli gony.

od Lubrączy.

Parostwo sołty - sostro niech bę-dą tas-

ka-ni, . po-słu-chać kruszy-nę co im drużba

prawi, postuchać kruszynę co im drużba pra-wi.

356 Jak się miewasz Kasiu dro-ga, Kasiu je-dy

na, czy ty so-bie przy-po-mi-naś twego Marci-

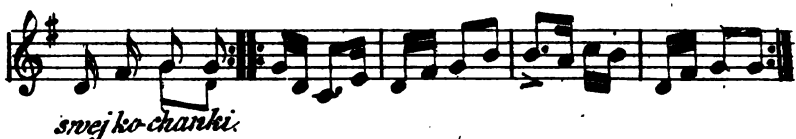
na, oj da-da twego Marci-na.

od Ruciżka / Ciechocinek /

357 Rai-no chłopcy, hej pa-rob-cy, hej dżiennocęta

T A Ñ C E.

T A Ń C E.

Główną do tańca podniętą, jest tu, jak wszędzie, ochocza i do pojęć ludu zastosowana muzyka. Gdy mu skrzypek po kujawsku *zarzempoli* (uderzy w strunę), a bas w takt do tego *zabęczy* (zahuczy), opuszcza parobek karczenną ławę i spieszy do dziewcząt, aby się z niemi raz i drugi wykręcić w tańcu po izbie. Jeżeli leniwy i ociągając się zechce, wyprzedzą go w tém same kobiety, rażniej zwykle niż mężczyźni do tój biorące się ochoty, a których daleki odgłos skrzypiec i miła wieść zabawy, w okamgnieniu z drugiego nieraz końca wsi do gościnnego zdolne poprowadzić są domu.

Kujawy mają właściwy sobie taniec zwany *Kujawiakiem*.

Niekiedy wszakże rażna młodzież, (co dawniej zapewne częściej miało miejsce), a zawsze prawie biesiadnicy wiejscy w czasie uroczystego obchodu, rozpoczynają tu taniec ten: *Polskim* (Polonezem), czyli inaczej: *Chodzonym*, *Wolnym*, *Okrągłym* (jak go w rozmaity mianują sposób), niby wstępem,¹⁾ którego nieraz kwadrans lub półgodziny ciągną, nim na inny żwawszy przemieniają. Przodkuje w nim chłop stateczny albo żonaty, lubo dziś nie koniecznie już na tę okoliczność zważają. W polskim tym tańcu, mężczyzna idąc z prawej, gdy kobieta z lewej odeń postępuje strony, puszcza ją naprzód o krok lub dwa przed siebie, nachyla się ku niej z lekka, a podniósłszy swą prawicę w górę i podawszy ją towarzyszcze, bierze nią jój także prawą i również podniesioną rękę. Tak trzymając się spodem za ręce a wysoko, suną oboje naprzód, gdy za niemi kroczą

¹⁾ Przmiotnik: *Chodzony* służy zwykle na oznaczenie tańca *Polskiego*, *Okrągłego*, *Powolnego*. Kujawiak lubo w ogóle szybszym, rażniejszym i kręconym bywa, otrzymuje jednakże gdy nie dość żwawo się uwija, również nazwę *Kujawiaka chodzonego* albo *powolnego*.

posuwisto i na tenże sam sposób, inne dalsze pary. W Polonezie takim, zrazu powoli i jednostajnie, w końcu dość rześko tańczonym, ukazują się pewne urozmaïcenia; zdarza się bowiem, że wśród pochodu, pojedyncze pary obracają się raz lub dwa razy koło siebie, podnosząc ręce po nad głowę, t. j. że w téj i owéj parze, mężczyzna wraz z kobietą, każde swoim torem, ona na lewo (na kseb), on na prawo (na odsib), obraca się w miejscu, nie puszczając wcale rąk za które się trzymają, albo chyliowo tylko dłonie puszczając (bez przerywania tańca), i palcom podobnyż nadając obrót.²⁾ Robią więc oboje ruch kolisty, około własnej swojej osi. Wolny ten taniec, idąc czas jakiś ku prawej stronie, zwraca się następnie ku lewej (co niekiedy kilkakrotnie się powtarza), czyli że: gdy pierwéj kobiety stanowiły zewnętrzną ścianę poruszającego się koła tańczących osób, stanowią ją później mężczyźni. Kroki tego tańca, mało się różnią od zwyczajnego miarowego chodu; wszelako nie brak im przytupywania.

Gdy się już należycie po izbie nachodzili, do czego nieraz ten i ów śpiówkę przyplątał, ktoś z bardziej ochotczych tancerzy, zwykle przodkujący, zawoła: *oć*, lub *na odsib*, *na odsibkę*, (t. j. od siebie, na prawo, w stronę od prawej ręki mężczyzny; ob. ten wyraz w Słowniczku) i teraz właściwie rozpoczyna się *Kujawiak*. Tańczą go też same pary, gdy starzy i zmęczeni opuścili koło. Tańczą spokojnie i regularnie, a chwilowy nieporządek i zamieszanie, jakie się mogły zakraść, ztąd chyba wynikły, że nie każdy dosłyszał rozkazu przodkującego, ani ma chęć natychmiast go usłuchać. Tam gdzie nie poprzedził *Kujawiaka* Polonez, pierwszy z tych tańców rozpoczynają tak zwanym *śpiącym* czyli *chodzącym Kujawiakiem*, który w następstwie przecieź staje się obudżonym i coraz ruchliwszym tańcem. Zabierając się do *Kujawiaka* (od Lubienia, Przedcza, Izbi-cy, Radziejowa), mężczyzna z kobietą zwracają się twa-

²⁾ Dawniej w tańcu tym więcej niż dziś gestykulowano rękami. Zawsze niemal tańczy go mężczyzna z kobietą a niekiedy mężczyzna z mężczyzną; gdy tymczasem w *ksebcie* i *odsibce*, jeśli *Chodzony* ich nie poprzedził, bardzo często parę tańczącą stanowią dwie kobiety (prawie nigdy dwóch mężczyzn) co zresztą i w innych stronach naszego kraju jest powszechném.

rza ku sobie (gdy wprzód, w *Polskim*, szli obok siebie), obejmują się oburącz, t. j. mężczyzna opiera mocno obie ręce dłońmi na obu bokach kibici tancerki, gdy ona w tenże sam sposób trzyma się mężczyzny; ztąd też ręce ich krzyżują się wzajem (lecz męzkie idą spodem, przez co mężczyzna staje się osią tańca), i w takiej pozycji, prosto się trzymając, walcują czyli obracają się w kółko ku prawej stronie dość powolnie, acz znacznie zwawiej niż w poprzednim tańcu. Niekiedy mężczyzna pochyli głowę na ramię lub po nad gorsem swojej taneczniczki, a prawą swą ręką wzniesioną chwilowo do góry, potrząsa w powietrzu na znak zadowolenia. Przodownik w tańcu, wiodący *rej*, zwykle ten sam, który przodkował u roboty (jak np. u żniwa, košby na łące i t. p.), pokręciwszy się czas niejaki, a za nim całe grono tancerzy, zarzuca swą ręką lewą (gdy prawą ma wolną) na około kibici tancerki, która bierze go w pas prawą ręką a lewą ma wolną, zatrzymuje się nagle na krótko przed skrzypkiem, a zanu-ciwszy mu oberka jakiego życzy sobie mieć granym, lub też przyspiwując mu go już zdala bez żadnego zatrzymywania się w tańcu, huknie naraz ostro i donośnie: *k'seb, na kseb, na ksóbkę* (t. j. ku sobie, zwrot na lewo), zatoczy swą tancerkę kołem w tył od lewej ręki,³⁾ a wówczas cały orszak przerzuca się za nim w stronę przeciwną poprzedniej, t. j. lewą, lub chwilowo szybszym ruchem na przemian to w lewo, to w prawo, i teraz dopiero, biorąc kierunek od prawej ku lewej ręce (mężczyzny), pod nazwiskiem *Mazura*, rozpoczyna się Obertas, bez właściwej wszakże tańcowi temu zamaszystości mazurskiej, lubo nie bez pewnej krewkości i rubaszości, której towarzyszą częstokroć przy niedość szybkim innych par zawrocie, dobre dozy nieuniknionych (lecz nie rozmyślnych) szturhańców, zgniaceń, guzów, sińców, a nawet i wywrotu z potrątowaniem nieszkodliwem acz dość dotkliwem nie jednej pary w wir ten wplecionej, lub też rzuty jej uczestników

³⁾ Niekiedy tancerz prawą ręką obejmuje tancerkę w pas (mając lewą wolną), ona zaś trzyma go się w pasie lewą ręką (mając prawą wolną), zawsze jednak obrót ich tańca idzie ku lewej stronie; lecz wówczas mężczyzna prawą ręką koło to zatacza ku lewej.

na siebie (zwłaszcza gdy końcowe pary w szybkości nie odpowiedzą przodkującym), przy czém zdarzy się, że barczysty i silny chłop potrafi swą tanecznicę jak piłkę przez ramię na drugą prześmignąć stronę, aby ją na ziemi położyć lub też osadzić na czyimś karku. Obertasa owego tańczą tu w ten sam sposób jak wszędzie, z hołubcami, wybijaniem i przytupywaniem podkówek lub napiętków, a nawet niekiedy przysiadaniem do ziemi na lewej nodze, gdy prawa zatacza koło.⁴⁾ Rozhulawszy się na dobre, nie łatwo i nie prędko parobek taniec przerywa; owszem, przedłuża go jak może, mocno napiętkami przytupuje, i woła na grajka, któryby wreszcie rad taniec urwać: jedna, jedna, jedna trzy (cztery i t. d.) godziny!⁵⁾ Niekiedy tylko, aby wytchnąć chwilowo, czy też dla zmiany nuty albo kierunku, stawia tancerz dłużej nieco przed skrzypkiem, nasuwa czapkę lub kapelusz na ucho, klaszcze ochotczo w dłonie, i śpiewa mu swego ulubionego, który grajek od razu lub po kilku próbach wybierze na strunach, choćby go przedtém nie grywał i wcale nawet nie znał, a skoro mu już płynnie idzie, przodownik puszcza się znów

⁴⁾ Wśród najszybszego nawet obrotu, tancerze nie zwykli robić elastycznych podskoków rozpychając umyślnie sąsiadów i innych tancerzy po drodze dla własnej wygody, ani podnosić jednej lub drugiej nogi wysoko do góry, jak to niektórzy malarze u nas na swoich obrazach przedstawiają. Owszem, kroki ich są raczej posuwiste, i tylko drobnieją w szybszym tempie, co już sami włościanie *skakoniem* nazywają.

⁵⁾ Ruch tych tańców potwierdza list J. Bl. któryśmy z Kujaw otrzymali, w tych słowach: „Niedźwiedź za jedno biorę Kujawiaka z Obertasem. O ile jednak, wsłuchawszy się i napatrzwszy tańcom ludowym, sądzić mogę, jest uderzająca różnica pomiędzy właściwym *Kujawiakiem* a *Obertasem* tańconym w innych okolicach kraju. *Kujawiak*, wolny od skoczności i rubasznosci, jest raczej poważny, a często tęskny i rzewny; niema żadnego przycisku i niepotrzebując przytupnięcia, tańczy się, że tak powiem, okrągło. Ruch jego jest daleko wolniejszy niż *Obertusa*, i wreszcie tę ma odrębną cechę że się nigdy nie kończy, lecz w kółko ciągle powtarza. Tańcząc Kujawiaka, rozpoczynają go zazwyczaj *Śpiącym*. Mężczyzna z kobietą obejmują się wzajem oburącz (w pasie, w stanie), obracają się wolniutko z lewej strony (mężczyzny) ku prawej; pokręciwszy się tak czas jakiś, puszczają się następnie szybszym ruchem w lewo i w prawo, wazakże bez zamieszności właściwej *Obertasowi*. Ten ostatni znanym jest również w Kujawach, jak i w innych kraju stronach, i tańczą go niemal w ten sam sposób jak wszędzie, ale tu nazywają go *Mazurem*.”

w tany, to na prawo, to na lewo, ciągnąc drugich za sobą;—i dla okazania swego zadowolenia, wyśpiewuje co mu tylko na język ślinka przyniesie. Zwracając się następnie głosem znów z pośród koła tańczących do skrzypka, i do wtórującego mu na grubiej czyli *tlustěj marynie* (kontrabasie) basisty, któremu nierzadko dodany jeszcze jest do pomocy drugi basista *smukujący* (v. *smyczkujący*) na *basach* mniejszych (basetli), do czego przybywa miejscami bębenek (rzadziej obój lub klarnet), zanuci im śpiewak na całe gardło:

(Od Radziejowa.)

1. Hej grajczyku będziesz w niebie,
a basista wedle ciebie.
Cymbalista jeszcze dalej,
bo w cymbały dobrze wali.
Oj da da da, dobrze wali.
2. Hej! graj graju, i baj bajul
będziesz w niebie, będziesz w raju.
A basista dalej kłęczy,
bo w awe basy dobrze bęczy.
Oj da da da, dobrze bęczy.
3. I tamten też z drugiej strony,
gracko siepiąc a powoli
twardym smykiem na marynie,
niebo sobie wyrzempoli.
Oj da da da, wyrzempoli.
(*albo*: przyniewoli).
4. Ja Kujawiak, ty Kujawiak,
da wszyscyśma tu jednacy,
mamy soli, mamy chleba,
wody, wódki co potrzeba.
(*albo*: mamy chleba co potrzeba,
sól i wódkę, a przy pracy.)
Oj da da da.
5. Ja Kujawiak, ty Kujawiak,
wazyscyśma tu z jednéj strony;
tobie Błacho, a mnie Wacho,*)
szukajcież nam ludzie żony.
Oj da da da.
6. Ja Kujawiak, ty Kujawiak,
wazyscyśma tu Kujawiaey,—
i dziewuch nam nie zabraknia,
tylko drewek każdy łaknie.
Oj da da da.

*) To jest: „tobie na imie jest Błażej, mnie zaś: Wawrzyniec.”

7. Tylko drewek trocha więcy,
i bas niech mi lepiej bęczy;
tylko grajezyk trocha głośniej,
a ty mi dziewucho rośniej!
Oj da da da.
8. Pomykaj się Ruziu młoda,
co-ś gadają: co-ś uroda;
pomykaj się i ty stary,
co chowasz w dębie talary.
Oj da da da.
9. Hej zawracaj od komina,
a uważaj której niéma.
Jest tu Kaśka, jest Maryna,
tylko mojej Żowki niéma.
Oj da da da.
10. Hej zawracaj, a powracaj,
a uważaj: która dama.
Jest tu dama, twoja sama,
tylko mojej Żowki macaj (szukaj).
Oj da da da.

Widzimy zatem z powyższego opisu, że taniec kujawski, z trzech właściwie składa się tańców, coraz to szybszym nacechowanych obrotem. Są niemi: 1) *Chodzony* czyli *Polski*; 2) *Odsibka*, *Ocibka*, czyli Kujawiak właściwy, środek pod względem ruchu między Chodzonym a Obertasem trzymający; 3) *Ksebka* czyli Mazur v. Obertas kujawski, z tańców tych najprędszy. Czasami przecież (dzisiaj już bardzo często, a miejscami zawsze prawie), odrzucają owego Chodzonego (Łażonego, Powolnego), rozpoczynając taniec od razu od Odsibki, a kończą go na Ksebce.⁶⁾

Pod Włocławkiem jednak (jako i w wielu miejscach na Powiślu i ku Pałukom) przeciwnie: *Kujawiakiem* zowią częstokroć taniec zaraz po Chodzonym biorący kierunek na *Ksebkę*, czyli pomykanie się ku lewej stronie (t.j. przeczucie się na bok od lewej męczyzny ręki), gdy mężczyzna z kobietą trzymają się oburącz, *Obertasem* zaś czyli prędkim Mazurkiem bywa idąca na prawo *odsibka*, trzecią tu i najzwawszą część stanowiącą, w której obie płci w pas się trzymają jedną ręką, mając drugą swobodą.

⁶⁾ Trzy te tańce, w zupełności po sobie wykonane, noszą miejscami zbiorową nazwę *Okrągłego* (tańca); które to miano atoli pod Kruszwicą i Strzelnem, służy samemu tylko Chodzonymu.

Pokazuje się z tego, że zmiana kierunku może być dowolną (zależną może nieco od ruchu poprzedzającego *Chodzonego*, który także wedle woli może iść na kseb lub na odsib), i nie tyle wpływa na nazwę tańca, ile raczej sposób tańczenia a z nim i zmiana szybkości ruchu. Tempo tego ruchu średnio może być oznaczone w ten sposób: Chodzony $\text{♩}=100-120 \text{ M.M.}$, Kujawiak wolniejszy $\text{♩}=120-140 \text{ M.M.}$, prędszy $\text{♩}=140-160 \text{ M.M.}$, Obertas $\text{♩}=160-180 \text{ M.M.}$

Nadmienić tu wypada, że gdy Kujawiak może być to szybszym, to wolniejszym, więc w pierwszym razie naznaczyłem go w nutach w tempie, jakie zwykle szybszemu odeń służy Obertasowi, t. j. $\frac{3}{8}$ z nadpisem *Kujawiak*, dla odróżnienia go od pomienionego Obertasa, w drugim zaś razie w tempie $\frac{3}{4}$ z takimże nadpisem (lub bez tegoż), dla odróżnienia go od poważniejszego i powolniejszego Chodzonego, wszędzie właściwym nadpisem nacechowanego. Zresztą ruchy te w przybliżeniu tylko oznaczyć się dadzą, gdyż w ciągu samegoż tańca wielokrotnym ulegać zwykły zmianom, lubo w ogóle nie zbyt daleko odskakują od wskazanej wyżej w liczbach normy. Od prędszego wracają niejednokrotnie tancerze dla wytchnienia do wolniejszego, a nawet i do Chodzonego; całego wszakże tańca na tym ostatnim zamykać nie zwykli. Często nawet zaraz po nader wolnym Chodzonym (Łażonym), rzucają się kapryśnie w najszybszy wir tańca, czy to na kseb czy też na ocib.

Muzyka towarzysząca owym tańcom, wciąż w jednym i tym samym rodzimo-miejscowym wyrabiająca się duchu i toku, a snująca się jakby z kłębka, którego pierwotnej nici w zamierzchłych nieraz pewnie szukaćby należało wiekach, odpowiednią jest krokom i znaczeniu każdego z tych trzech kujawskiego tańca ruchów. Poważna zwykle w pierwszej części, staje się rzewną, miłą i uroczą w drugiej, a w hulaszczą przechodzi wesołość i dosadność przy urozmaiceniu w trzeciej. Taką bywa ona, gdy jeden duch który je natchnął, wszystkie te części ożywia, a potęgując w dalszych, uczucie napomknięte w pierwszej części, lub rozkazom jej posłuszne, dając niejako stosowne na wezwane jej odpowiedzi i wyjaśnienia, w jedną, mniej więcej doskonałą sprzęga je z sobą całość. Wówczas też

w jednakowej lub pokrewnej zwykły one dźwięczyć tonacyi. Wszelako nie zawsze, a nawet i nie często miewa to miejsce; bo niecierpliwy tancerz przy zmianie tempa, nie daje grajkowi czasu do namysłu, zmagając go do zaintonowania i przyczepienia do poprzedzającej części, pierwszej lepszej a żwawiej melodyi, jaka się jego pamięci nasunie; a zdarza się i to, że niepomny na to co poprzedziło, zanuci mu i grać każe (sypiąc grosz do skrzypiec) ulubioną sobie piosnkę, wcale niezgodną co do treści (muzycznej) z poprzedzającą nutą, dając np. zapowiadającemu wesołość pogodnemu i pompatycznemu zaczęciu w Chodzonym, smętną lub rzewną (acz prędszą) następczynię ksebkę, albo téż melodyę, która smętny zaczęła brać zakrój i rozwinięcia onegoż oczekiwała, uzupełniając junačką, twardą i hałaśliwą odsibką. Rzeczą to już samego grajka, aby niezgodne te części jako tako z sobą powiązał; czasami czyni on to dość sprawnie, najczęściej atoli urywa część pierwszą, by po chwilowej dopiero pauzie rozpocząć drugą.

Wszakże melodye te (o ile miejskimi, dworskimi i cudzoziemskimi naleciałościami nie zwichnięte) w zasadzie wiernymi zawsze pozostają ogólnemu piętnu muzyki wielkopolskiej. Oprócz charakteru ich miejscowego, wydatniające się w toku i rysunku melodyjnym, jest niém przeważnie także rytm na 3 części równej mocy w takcie (miara rytmiczna odpowiednia molossowi); części te bywają rozdrabniane (często staccato) na 6 równych mniejszych części, kruszone na trójki i na mniejsze jeszcze wartości, urozmaicane synkopami i naciskami na słabsze części, podnoszone wreszcie do coraz większej ruchliwości, zbliżonej do miary tribrachys. Ztąd téż Kujawiaka po czytuje wielu za żwawszego tylko w ruchu Chodzonego, pomykającego się w krokach niemal zdwojonych, które stopniowo przechodzą w bardziej jeszcze posuwiste kroki Obertasa kujawskiego, nie tracąc częstokroć w tém przeobrażeniu ani na rzewności, ani na pogodzie, ni tęsknocie, bądź szumnie, bądź skromnie w Chodzonym zapowiedzianej.

Tancerze w usposobieniu podnieconém zabawą i obfitemi *haustami*, nadawać często zwykli swym Kujawiakom, a raczej wywiązującym się dopiero z nich Oberta-

som, rozliczne miana i przydomki, będące miarą ich przymiotów, jak: dosadności, ognia, zamaszystości, a choćby rzewności i dziwactwa. Więc jeden otrzymuje nazwę np. *jedwabnej struny* (gdy miękki, pieszczotliwy, choć zwinny), drugi jest *siarczystym* (gdy dużo ognia posiada), trzeci *kutwą* (gdy się ociaga), czwarty *maczkiem* (gdy drobno drepcze) i t. p.⁷⁾ Bywa *Kujawiaczysko* gnuśnie, ospale się wlokące (a miano to nadają mu najczęściej Mazury), bywa i jasny *latawiec* i kręty *obertaniec* czy *fyrtańiec*. Wesół jest tu zawsze *skocznym*, smętny *miłosiernym*. O dobrym tancerzu mówią: *nawet go nie czuć w ręku; — idzie jak woda; — idzie jak ogień; — ogniście tańczy.*

Oprócz tych tańców, t. j. *Chodzonego* (Polskiego) i *Kujawiaka* z *Mazurkiem* (Obertasem), które, jakeśmy to rzekli, już to występują w połączeniu już pojedynczo, upowszechniły się nadto jeszcze między ludem Kujawskim wraz z flicikami i katarynkami: *Lender* (Ländler, w tempie na trzy lub na dwa kroki, t. j. takt wolny $\frac{3}{8}$ lub $\frac{2}{4}$), *Walc* lub *Sztajer* (takt szybszy $\frac{3}{8}$) i *Szot* (takt $\frac{2}{4}$) zwany tu także *Szorćem*, *Soczćem*, zwłaszcza między dziewczętami, gdyż rzadko w pośród płci męskiej znajdują zwolenników. Ten ostatni jest to rodzaj *Polki ślizganęj*, różne obok tego noszącej nazwy wedle zastosowania i drobnych w szybkości ruchów odmian, jak: *Szorczyk*, *Oryl* (Szot fli-sacki), *Skoczek* albo *Hocy*, bardziej na tupaniu niż podskakiwaniu polegający. Znanym jest także *Kołodziej*, stary taniec, już to w takcie $\frac{3}{4}$ i $\frac{3}{8}$, już jednym krokiem podwójnym (czyli na jedno *pas*, niby Galopada $\frac{2}{4}$) po prędkim Obertasie albo Walcu, i to jakoby w rodzaju Wyrwasa dla popisu, najczęściej w jedną parę. *Kowal* (takt $\frac{2}{4}$) jest już to tańcem popisowym z mimiką i klaskaniem na miejscu (*Herr Schmidt!*) naśladowanem z niemieckiego lub też czeskiego tańca⁸⁾, już *Kowalem* polskim (takt $\frac{3}{8}$)

⁷⁾ Czynić to zwykli i Mazurowie z pod Warszawy, gdy sobie podochocą, mówiąc np. zagraj tego z *końca świata* (gdy pełen niezwykłych modulacyj, z dalekich niby a nieznanym stronom kraju przybiegl), inny znów jest z *piekła rodem* lub *diabelskim młynem*, inny ma lecieć: *do pioruna* i t. p.

⁸⁾ Klaskanie w tańcu, mianowicie przed rozpoczęciem Chodzonego, jakkolwiek nie zawsze praktykowane, znane jest na Pałukach, w całej Wielkopolsce i na Szląsku.

z przytupywaniem i przysiadywaniem chwilowém do ziemi (jak w Kozaku) tańczonym osobliwie w *borach* (między Borowiakami wschodnio-południowego pasa) podczas wesela po oczepinach, gdy pannę młodą udającą kulawą jałoszkę sprzedają mężowi i kowal ją podkuwa niby bydlę. Niekiedy łączą Kowala z Kołodziejem.

Pomniejsza zaś szlachta, mieszczenie i officjaliści, równie jak i wyższe społeczeństwa warstwy, tańczą prócz tego znane powszechnie w całym kraju tance, jako to: Mazura szlacheckiego z figurami, Drabanta (*trabańca*), Krakowiaka Kuligowego, Galopadę, Polkę trzęsioną, Kontredansa, Lansiera i t. d.

Grajkowie wiejscy zazwyczaj wszystkie tańce na skrzypcach wykonywają z tonu, którego tonikę łatwo poddaje im każda próżna skrzypiec struna; a tok gry pokazuje czy tonika ta odnosi się do tonacyi nowój czy do kościelnej.⁹⁾ Pierwsza struna próżna (*G*), lub częściej jeszcze druga (*D*), służy im w wielu razach za ciągły wtór lub chwilowe zdwajanie wyższego jakiego tonu wówczas, gdy melodyę wygrywają w pierwszym razie na drugiej, w drugim na trzeciej strunie, trzecia zaś (*A*) gdy wykonywają ją na czwartej czyli *kwincie* (*E*), co wszystko stanowi jedną z wyrazistych cech wykonania wielu owych grajków. Niższa owa struna dopomagając wyżej, bierze czasami sama zakrój pewien melodyjny, który wyższa dalej rozwija i dopowiada, jak to widzimy w N. 108, 413, 414, 426. Grając Kujawiaka, którego najlepiej pojmuje, bo go stworzył, skrzypek wiejski rad przystraja go w kwieciste zwroty i mnoży w szczegóły téjże samej natury (nierazko piskliwe i jęklive w górze, jakoby wachające się co do wzięcia stanowczego tonu), na dokładne oddanie których, nie starczą niekiedy nasze znaki muzyczne, przydłużając obok tego lub opóźniając (*tempo rubato*) miejscami części taktów i całkowite takty, albo je zbijając czyli chłoniąc w sie-

⁹⁾ Większość tych tanców idzie w tonacyach twardych dzisiejszego systemu, odpowiadających w układzie swój gammy, dawniej kościelnej tonacyi jońskiej. Tonacya eolska (kościelna), widna w wielu dumach jak np. w N. 208, 209, 211, 220, 221, 65, 85 i w niektórych pieśniach o chmielu, bardzo rzadko pojawia się w tańcach.

bie, które to wykonanie prowadzi za sobą mniejsze lub większe w podobnych taktach wartości w czasie, niż tempa $\frac{3}{4}$ i $\frac{3}{8}$, lubo te nie rażą, gdy symetrycznie w danych a równych powracają okresach. Niektórzy improwizatorską obdarzeni zdolnością, rzadko kiedy powtarzają bez ozdób jedne i te same frazesa, ale owszem coraz to inne z nich wytwarzają, albo je nowemi obwieszają melismatami.¹⁰⁾ Skrzypcom towarzyszą bardzo często *Basy* czyli *Maryna*, której dwie tylko próżne strony w takt huczą, nie zawsze ściśle się stosując do nakazanej im przez skrzypce tonacyi. Dawniej widywano nadto *Dudy* i *Cymbalki*, dziś zarzucone; te ostatnie pojawiają się jeszcze tylko, i to z rzadka, na weselach żydowskich. Teraz przygrywają skrzypcom już to Basetle, już Oboje, już Klarnety, Flety, Trąbki, Bębenki i t. d. to razem, to po kilka, to z osobna.

Mnóstwo między wieśniakami spotykamy ludzi do muzyki uzdolnionych, którzy w braku nauczyciela, owiani tchem muzykalnej atmosfery kujawskiej, z popędu czy z potrzeby stają się samouczkami, ulegają i porywać się dają wirowi grassującej w około nich melomanii starszych skrzypków, i nie omieszkują rychło składać dowodów swęj z uwagą, pilnością i wytrwałością dopełnionej nauki tak w samej karczmie, jak i po za tym przybytkiem wesołości. Takim np. między wielu innemi był w jednym dworze parobczak nazwiskiem *Maślanka*, który będąc *szmają* (mańkutem, jednorękim), wyuczył się grać na skrzypcach *na szmajndę* t. j. lewą ręką *smykował* (wodził smyczek po strunach), palcami zaś prawej ręki przebiegał na strunach, które stosownie do tego działania, miał nawiązane na opak. Grajkowie w ogóle, w wielkiem u gawiedzi wiejskiej są

¹⁰⁾ W dziale muzyki tu dołączonym, starałem się je oddać mniejszymi nutkami, jako odmianę, przy nakreśleniu większymi nutami melodyi głównej, rdzeń poniekąd śpiewu tworzącej. Częstokroć to, co grają skrzypce jako urozmaicenie, napisałem w dalszym ciągu po skreśleniu śpiewu, jakkolwiek głos skrzypiec zwykł towarzyszyć śpiewowi, jak np. w N. 41, 42, 43, 106, 108, 111, 129, 173 i t. d.; niekiedy wszakże grają skrzypce po śpiewie rodzaj odpowiedzi t. j. jakoby drugą część tego, co słyszały w pierwszej wyśpiewaném.

poszanowaniu.¹¹⁾ Karmią i poją ich w czasie zabawy, uczyty i wesela, opłacają stosunkowo sówicięj niż kogokolwiek-bądź, opatrują i doglądają w chorobie, nie żałując często-kroć dla nich fatygi i wyręczenia w sprawach powsze-dnich. W karczmie, dopóki tancerze trunkiem głowy nie zaleją, grzecznie i uprzejmie się z nimi obchodzą, a dziewczki prosząc o grę do tańca nie szczędzą zdrobniałych i pie-szczotliwych wyrażeń: *ej grajczyku!*—*mój grajku!*—*gra-luszczechu, grałuchna!*—Pijani zaś, rozlazłego skrzypiciela *grajdą* zgrubiale mianują.

Pastuszkowie *lenia* (wykręcają) na wiosnę *Piszczałki* z kory wierzbowej. *Fujarką* zaś zowie się u nich flecik z drzewa wystrugany z wypalanemi dziurkami, albo czę-ścięj jeszcze z blachy zrobiony, zdobny niekiedy w skówki mosięże, lecz dla swęj wysokości ceny, rzadko przez kogo posiadany. *Bekasy* są to małe piszczałki dla dzieci, z ząb-kiem sterczącym do góry. Na wspomnianej tedy wyżęj *piszczalce* wierzbowej, pasterz siedzący w polu lub pomy-kający się za bydłem i trzodą, wygrywa sielskie swe nuty to długie, przeciągłe i tęskne, to znów wedle woli ury-wane, krótkie, szorstkie, niemal dzikie, a lubi powtarzać po kilkakroć pewne figury i zwroty melodyjne, poświsty-wać wpadając w oktawy i nony, i z nich spadając w niż-sze tony (naśladowujące już to dalekie echa, już bliższe hu-

¹¹⁾ Powiadają o jednym zawołanym *groczu* (grajku) następującą gad-kę: *Bala* graniem pociągał ludzi za sobą. Razu jednego, grając oberki wy-szedł z karczmy; tancerze téż w te pędy za nim, a skaczą i skaczą. I tak powiódł ich aż na śród pola, potem aż do boru, gdzie ludziska pomęczeni, bez tehu prawie upadali; było tego dopóty, dopóki nie zjawilo się jakieś lichu czy téż diabeł; ten dopióro, jak nie zacapi samego za kark, jak nie zacznie nim miotać na wszystkie strony, i (tak) uniośł go w górę z swém graniem, że jeno coraz słabiej dolatywały jego obertańce do uszów tance-rzy, aż wreszcie zamikł gdzieś daleko w obłokach. Odtąd ani go było wi-dać ani słyhać, onego *Bale*; — ale podobno na polu zjawia się on czasa-mi, to i ciągnie opileców i dziewczki do karczmy na zabawę wtenczas wła-śnie, kiedy największa jest robota, a tam dopióro w izbie karczemnej, zni-ka im z przed oczu razem ze swoim graniem, albo przemienia się nagle w brodatego żydka stojącego za szynkwasem, który do przybyłych odzywa się zaraz: „*Ny, napijcie się ino trocha, — przecież wódka dobra; a wiela to tego dać mój Macieju? cy pu-kwaterek cy więcy?*” — Powiadają że żyd namó-wił czy zapłacił za to diabłu, by mu na się postać *Bali* brać dopuścił.

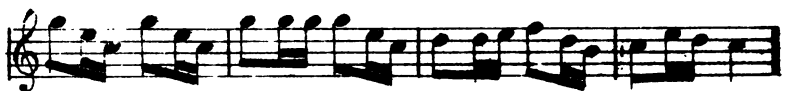
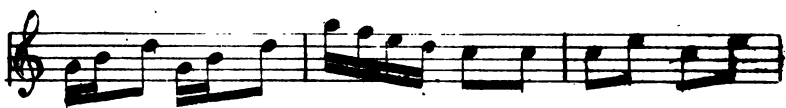
kanie i wabiki), potrącać jaskrawo o tony przyległych sobie dyatonicznych tonacyj (brać np. w dole po tonice *d*, myxolydyjskiej gammy ton *c* i wracać do *d*), modulować z miękkich (mol) tonacyj w inne miękkie, wreszcie zapalając się wpadać ostro na zwiększoną kwartę albo pokrewny jój ton charakterystyczny, wielką septymę, lub też spadać z nich bez przygotowania na tonikę lub na inny niższy (od kwarty czy septymy) interwall. Pewnym będąc, że byle tylko piszczałkę przytknął do ust i w nią zadał, zwierzęta pieczy jego powierzone, znaczenie nuty jego dobrze rozumieją, wygłasza on po części odmienne śpiewy dla wołów i krów, odmienne dla owiec, gęsi i t. p. (są to tak zwane *krowiarki*, *wolarki*, *owczarki*, *gęsiarki* i t. d.), inne nieco by je wygnać w pole, inne by je nawrócić lub nawołać, inne znów by spędzić do kupy, inne by odegnąć. Człowiek tu zespolił się poniekąd z naturą żyjącą w jestestwach swych organicznych. Widnokrąg zakreślony po błękanie niebios jego okiem, a pod nim jako podścielisko zielona łąka i kwieciami woniejącem pokryte pastwisko z hasającym na niem rażno bydełkiem, — otó dlań świat cały, świat życia; większych on przestworów nie pożąda. W nim za przyjaciela, za świadka i słuchacza mając otaczającą go przyrodę, technieniem swęj fletni pragnienie ją ukołysać do snu lub z uspienia rozbudzić; więc oddaje jój tajemnice własnej rzewnością przepełnionej duszy niewysłowionemi dźwięki, do których podniętę poprzednio sam już był z jój skarbnicy poczerpnął. Cóż dziwnego że wyobraźnia jego, nie trzymana na wodzy jak tylko krótką instrumentu skalą, w granicach tak ciasnych snuje nieprzerwanie powiewną a nową wstęgę melodyi, często nie troszcząc się o wymagania narzucane nam przez szkołę o mierze, układzie cząstek, tempie. A przecież, gdy zbadamy ściśle związek utworów swobodnej jego sztuki z naturą, znajdziemy i w nich pewną symetrią cząstek i przyznać będziemy musieli, że wybornie, lubo po swojemu, odgadł on prawa i potęgę tych czynników. Więc jako niekłamany piewca przyrody, karmiąc w sobie święty ogień uczucia po ojcach odziedziczony, i dobrą jak oni wiedziony gwiazdą, nie zboczył z drogi prawdy, ale owszem w otwarte na oścież wszedł jój przy-

bytku wrota, jakkolwiek skromne tylko swego uczucia bławatki, złożyć mógł u stopni jej ołtarza. Mniemam, że piosnki pasterskie, owoc niesklóconego częstém obcowaniem z ludźmi natchnienia, noszą na sobie piętno nader odległej starożytności; a czyścić w ogóle niż inne zachowawszy się z przeszłości, kryją może w swych dźwiękach jedną z nienajpośledniejszych zagadek przedhistorycznego bytu ludu; więc téż zasługują na bliższe poznanie ludzi specjalnie ten przedmiot badających, tak pod względem ducha jaki je przenika, jak i pod względem budowy swój zewnętrznej.

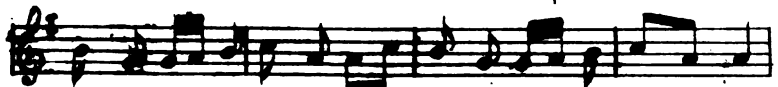
Nadmieniam, że pasterze piosnki swe grywają także i na skrzypcach, i z takowych je po większej części spisałem.

**SZOTY, POLKI,
KRAKOWIAKI, SKOCZKI i t.p.**

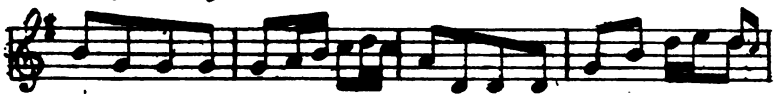
(w takcie 2/4.)

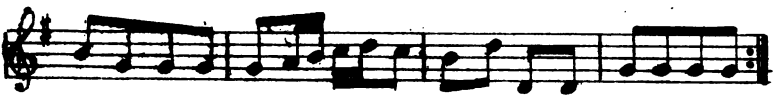

*Posied kozak na rynek, kapustę sku-po - wać
A xtyj muchy dwa koruchy, trzecie ręką - wi - ce,*

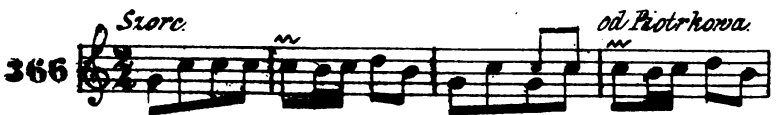

no-cia-ia mu mucha wms, kasal ją ćwier-to - wać
a wy krawcy krajcie dobrze, i-no nie kra-dnij - cie.

366 *Szorc.* *od Piotrkowa.*

Polka u. Szorc.

od Osiegan.

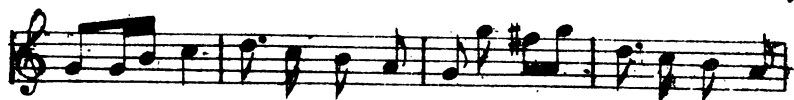
367

ży-dó-necz-ko pójdź pod bez, Ja nie pójdę,

bo sta - bez. Ja nie pójdę, ni mo - ge,, bo ja cho-ra

na no - ge. Mama by mnie o-bi-ta, na sa-ba-sie'm

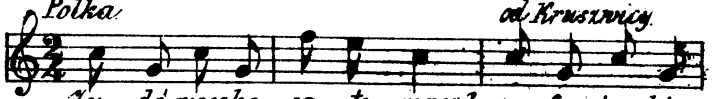
nie by - ta.

Polka

od Kruszowicy.

368

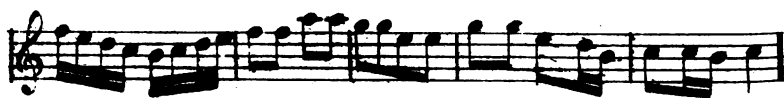
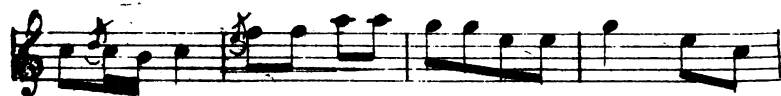
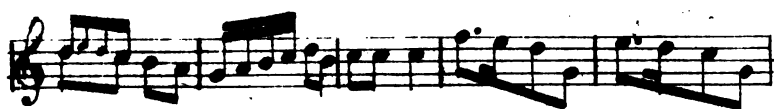
ży - dó-necz-ko co to masz? co far-tuskiem
Ko - go kocham idziebłus ko, a to mu dam

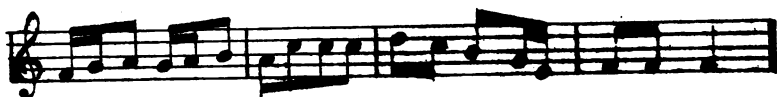
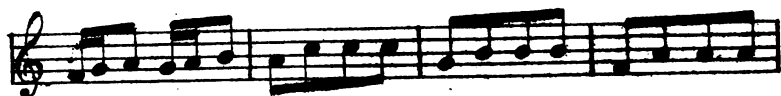
przy-kry-nasz. Jabka mam, kruszki mam, ko-go kocham
ja-błusz-ko. Ko-go kocham troszeczkę, a to mu dam

to mu dam
kru-szecz-kę.

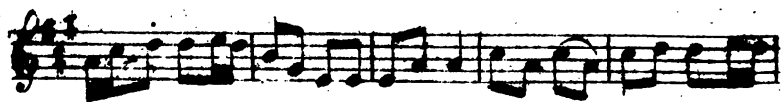
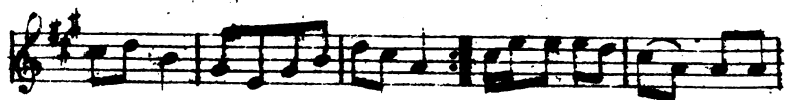
213

od Nieszaroy.*Sworeflisackii**od Strielna, Imomratara:*

273 *Suave.* 248 *ad Chodessa (Chocob)*

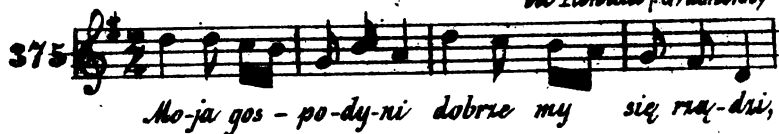

374 *Flis u Pryl:* *ad Lubienia (Chaple)*

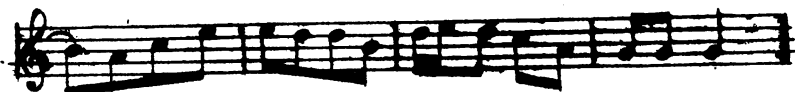
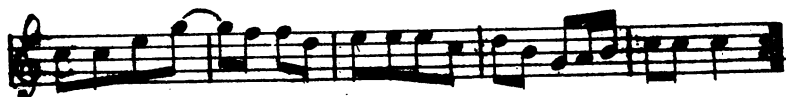
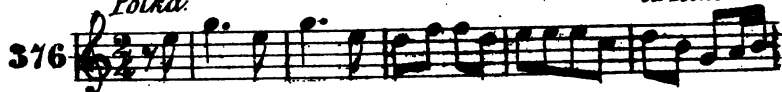

od Komala (Gratkovce)

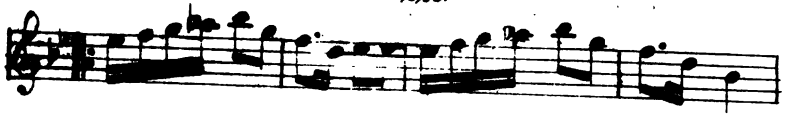
Polka.

od Komala.

od Pradecia Kłodawy

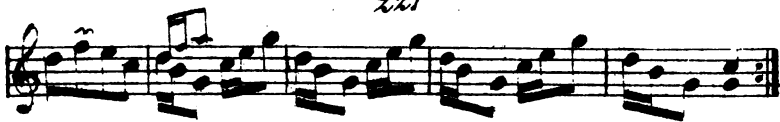

Shociek u Hocy

od Osięcin. Witopa.

379 *od Lubienia*
 Py-ta-ła się matka córy: nie tańcowat stobą kto-ry?

Tańco-wał O - druykiecka, nawracat od przypięcka.

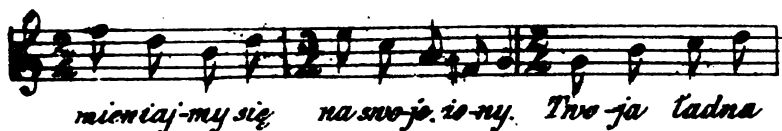

380 *od Lubienia*
 A pod bo-rem o-ry-wat, a sto-mia-ne

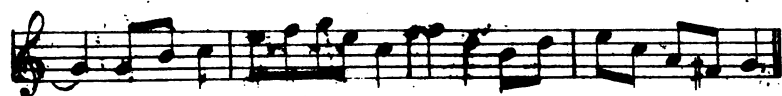
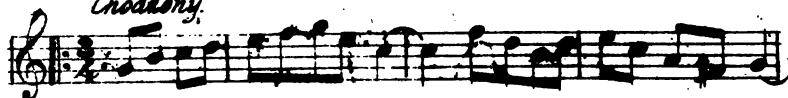
no-gi miał, a drenniano ko-py-to, da-waj gę-by

ko bi ta!

381 *od Lubienia, Gostynina*
 Da mój bra-cie da mój ro-dzo-ny,

Chodzący.

Śmieszek u Flacy

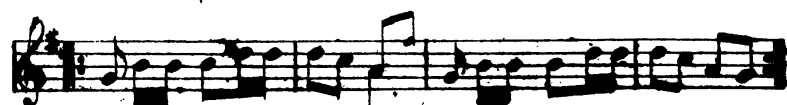
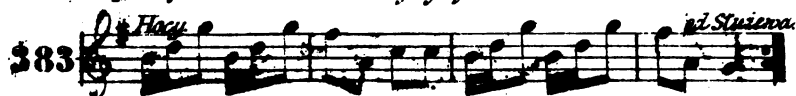
od Baciągi.

Ma tacieśnietu przytęta, ma-cie mo-dac' Mi-cha-ta.
Wg nie-tuoiu nie niedbać, bo ta-tu siem-ga-da-cie.

A jakieś ci go mam dać a z kim się bę-de ga-dać.
A i ja bym też nie dba-ta, gdybym miała Mi-cha-ta.

384 *Skoczak* *223* *od Radziejowa (Płoc)*

385 *od Lubratica (Olsianowo)*

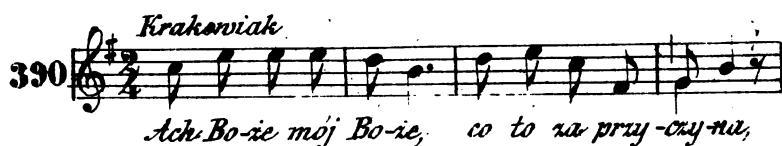
386 *od Kłosa (Bogustanice)*

U-cio-ka-ta kyc po rowie, go-ni-li ją dwa pa-no-nie
J spoj-niedni cę wysłucham, i po-ku-ty ci nie radam

Nie-u-cie-kaj i nie bij się, masz trzoniczki a o-bij się.
Na trzoniczki po-da-ru-ję, jeszcie odpro-wadzę do domu

o! Hymna! Błogosław!

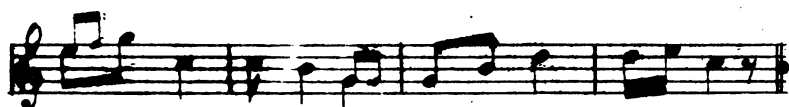
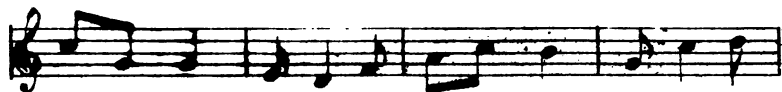

Je - dnej by - to Han-ka, a dru-giej Ma-rynka.

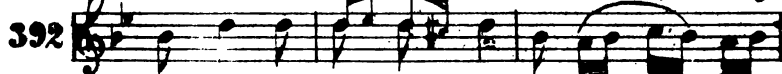

A trze-ciej nie-powiem bo ma-ja ko-chanka

Krakowiak

od Przedcia, Kłodamy.

392

Po głę-bo-kiej wo - dzie, pły-wna - - ja
Pły - nie łód-ka pły - nie, po-dzie - - le.

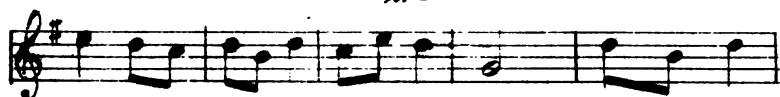

ta - bę - dzie, zna-sie - go ko - cha - nia
się zwo - da, o - sta - nie wi - dzie - nie

po - no nic nie bę - dzie, zna-sie - go
by - to An - driu zło - ba, o - sta - nie

394 *Weselna.* *od Baciązka.*
Si - ny ko - nik si - ny, ju - dec - ka dru -

to - wa, kłó - na dró - ka naj - ta - dziej - sa,

to ta du - bel - to - wa, kłó - na dró - ka

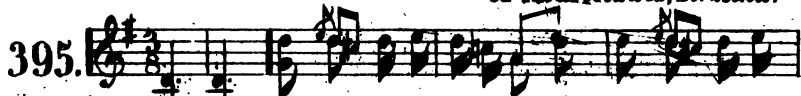
naj - ta - dziej - sa, sel - ma du - bel - to - wa.

KUJAWIAKI.

POLONEZY. OBERTASY. MAZURY.

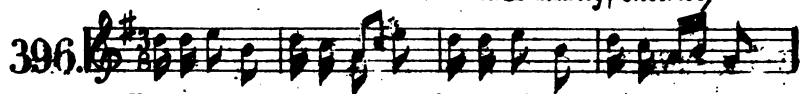
i t. p.

(w takcie $\frac{3}{4}$ i $\frac{3}{8}$)*od Proszcławia, Strzelna.*

A czy widzisz ty Kusiweś, a dyle to Pia -
A jak przyszły postrzyżyny, zapro-sił na

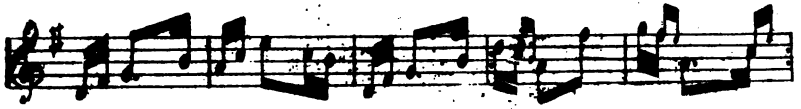
- sta stół-cę, tę to on tam król-em bywał, da po Gopie zawsze pływał.
miód do sianka, o tam chłopaki, dziewczyny, da chwały w tej potrzebie.

od Kruszwicy (Chełmce)

Kujawiak ci ja dziewczyno, Kujawiak ci ja Kujawiak,
Kujawiak ci ja dziewczyno, z Kujawskiej strony da strony,

a i tyś ci Kujawianka, poprawiłaś swego wianka.
pyta mi się Kujawianka, da i czy ja nimam żony.

od Radziejowa (Płowie)

od Chodowa (Głocet)

Stare-go ja męża miała wadzi-lam go
Zdychaj stary wiośle-go ba-ja pójdę

w miech da i miech, da-wa-łam mu suchy rze-py ie-ly pręday
za młode-go.

zdech da-i zdech.

od Nieszczęsy (Łowiczek)

Oj napij-my się wujku, da zie-le - ni się w polku.

Oj na po-lu kume-za, a wstode-le i (w) kło-za.

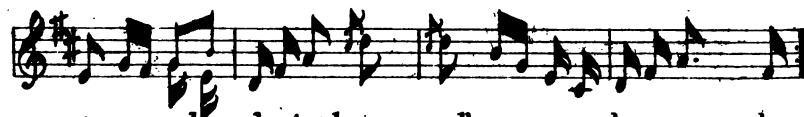

od Przecza (Zbijewo)

Do ciebie jadę da ja - dę, do ciebie ja - dę da - ja - dę,
 Każ my ^(my) otworzyć Marysia, wrótka chrusciane, chrusciane.
 . Każ my otworzyć Marysia albo sama wstąpi da i wstąpi.

nie na żadne obmówisko tylko na ra - dę, na ra - - dę.
 Bo jak ty my nie otworzysz wy - wa - lę ścianę da ścia - nę.
 niechże ja się nie poturam ^(poturam) kole ludzkich ścian da i ścian.

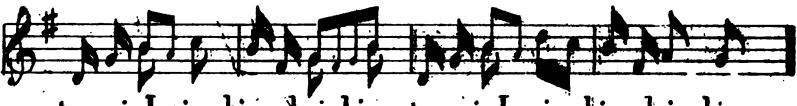
od Gniewkowa (Ostrowo)

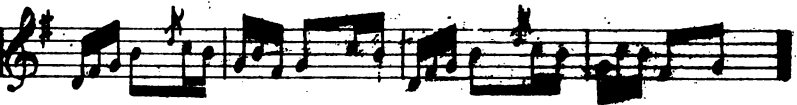
Na moście trawa rośnie,

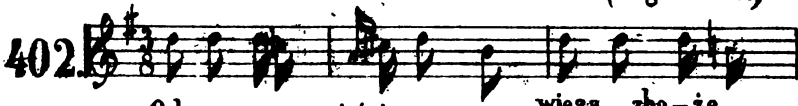
pod mostem bez da i bez; takim ci się spodobą —

to mnie Ja się bierz da i bierz, to mnie Ja się bierz da i bierz.

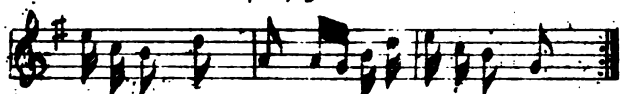
od Kawala (Bogusławice)

Od naszego jasnio pana, więzą zbo — że

do Lejmana; od słachciury i: od chłopa wieza, zboże
NB. Neumann i Martzop kupcy starożakoni w Włocławku.

do Marco - pa, wie - za, zboże do Marcopa.

od Emiewkowa.

Oj tuli (i) tulinecz - ku, od - jeżdżasz me Józineczku.

Nie odjeżdżam, ale muszę, zapali - łaś moją duszę.
 Nie słomką, ni ogieńkiem, ino słówkiem miłusieńkiem.

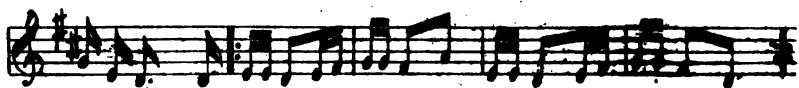
od Babiaha.

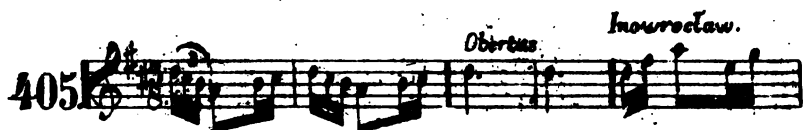
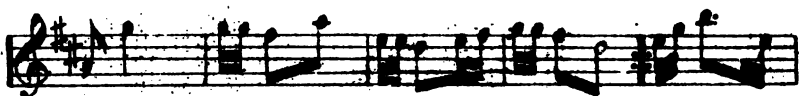
Karczmarczesko lij piwecz - ko, i pisz na ścia -

- nę na ścia - nę, zapłaci ci Marysien-ka jak ją dosta -

- nę dosta - nę.

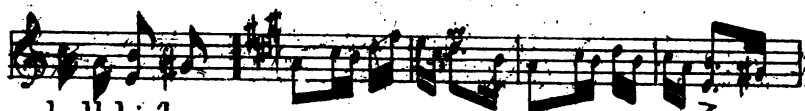
od Przednia.

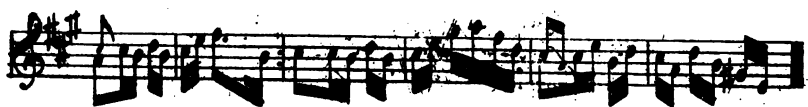
Coś mi miłui — ka mi-lui — ka, coś mi mi — — lui —
A cy z rana, cy z wieco — ra, po — je — cha — — li

— ka miłui — ka. Trzewicek sie polyska je samaś ble — dziui —
po dochtora. A dla ka — go? Dla Marysi. A co ij to?

— ka, błedziuska.
Nosek wi — si.

od Przednia.

Czemu druchny nie śpiwacie, czy ol — szo — we

pyski ma cie? Czy olssowe, czy dabo — we, teć ta — ta — kie

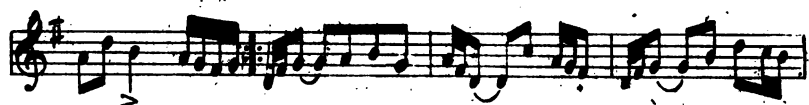

nie weso — ło.

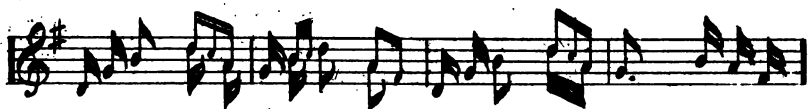
Chodzany. *Andante.*

od Włostawka.

Brząka-ły na-łozni-ki brząka-ły i cu-gle,

Zalica łem się cztery latka wszystko o-błu-dnie, obłudnie (*Ende rig*)

409.

Cięzka to za-łość da znać, ciężko to za-
Kąbie od sie bie od siebie, kśobie od sie

- łość da żałość były steczki do dzieweczki, musiały za -
-bie od siebie, jedna dróżka do Raciążka, druga do cie -

- rość da za-rość.
bie do ciebie.

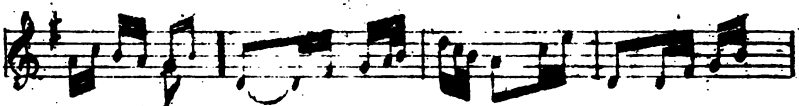

od Osięcin (Jarantowice)

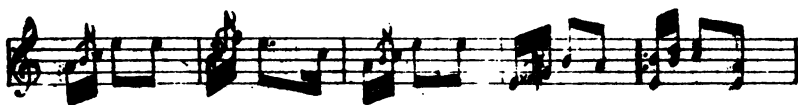
A ino pój-dę za Bacherzą, same my się

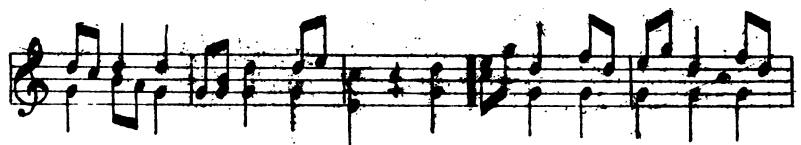
nożki wożą. Za Bacherzą zimne zdroje, same pija,

usta moje.

* N° 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418. zebrał M. hr. Mięczyński, N° 419 i 420 napisał p. J. Niewiarowska. Z N° 421 korzystał Chopin w swojej Fantazyi Op. 13; N° 422 i 423 podał Sowiński.

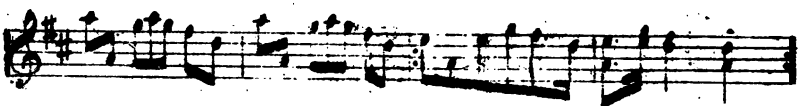
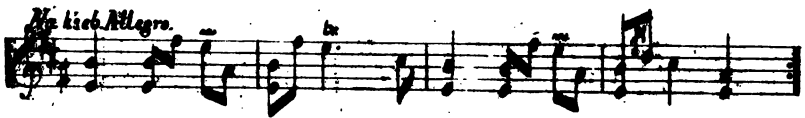
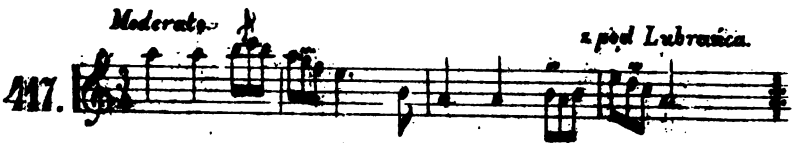

od Radziejowa.

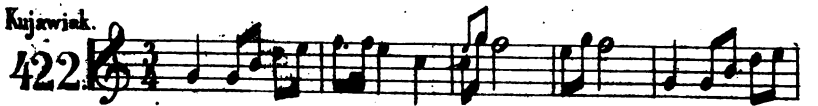
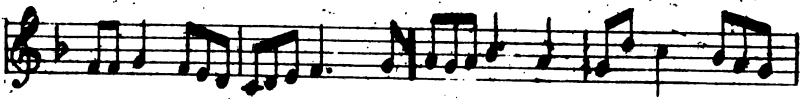
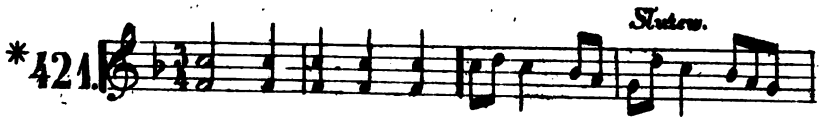

od Brześcia (Wieniec)

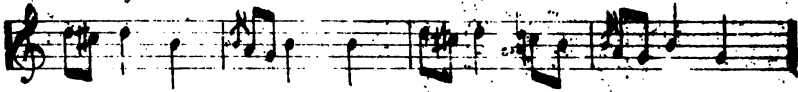

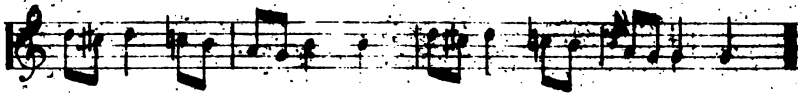

Chór męczyzn.

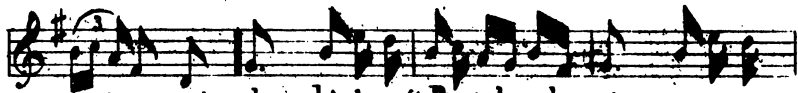
Chór dziewcząt

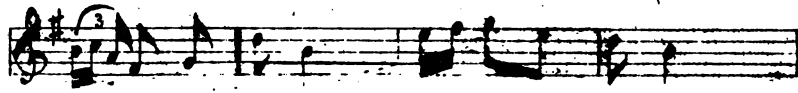
od Osięcin (Bodzanowo baci.)

Da pójdę ja do ogro - du, da u - to -

- pie się watawie, da kiedy mój Bartuś - nek nie patrzy na

od Włocławka (Mediarnowoj)

Swinia my się opreczy - ła w sieni na grzę -

- dzie, na grzędzie. Je-dno pro - się ta-kie ma-dre,

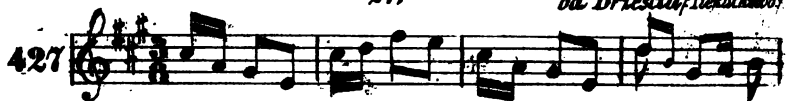

sałtysem bę-dzie, da będzie.

od Raciągika/Ciechocin/

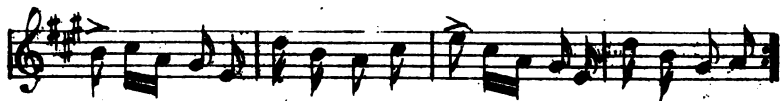

Da

z-te-gos my się chłopcuśdał, to-po-ryskoś ta-dne strugat.

Struizę chłopcuś, struizę miły, to-po-rysko do sie-kiery.

od Włocławka / Wisła /

Oj dzieńcuśno ko-chana, ztysiącaś ny - bra - na,

da od ser-caś nie odję - ta, do buzi przy - tknię - ta.

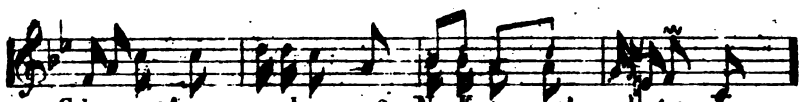
od Briescia / Skibice / Smitowice /

Oj po-jedź Jasiu pojedź, Oj nie-daj koniom stojed.

Oj na-to-ja się wzi-mie jak im traw - -

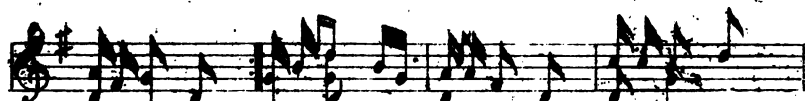
Ma - ją cór - kę na wydaniu, duży po - sag za nią da ją:

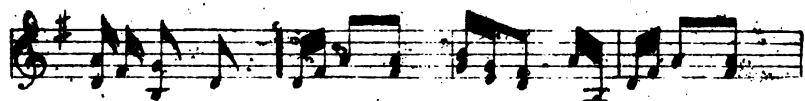
Na Kujawach masz ić szukać, u karczmarza masz zapukać.
 ćwiertnią kruszek, torbę torek; zjeść podu - zek samych polek.
 (łorki starci, - palci - palci, be - ki / bu - siarę) niewypchanej.

Idą woł-ki, dzwonią woł-ki wteń, jęczmień

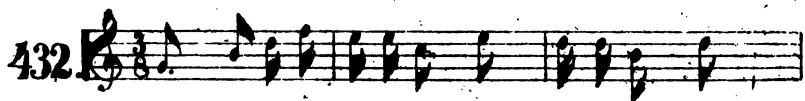
do stoł-ki. I-da wołki granie-mi wiezą jęczmień

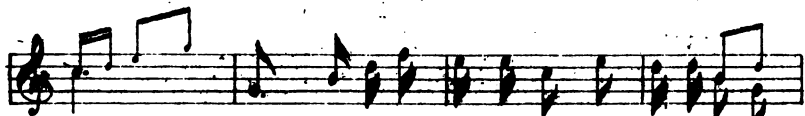
naszej pani,

od Inowrocławia.

Spojrzyj ino raz chłopaku, spojrzyj i — no

raz.

Nie spojrzę ja a — ni ra — zu, bo innego

masz.

od Jibicy, Chodors.

433

ciei-ko my cię ial daio-wu-cho, ciei-ko my cię
A te ludzkie o-mó-wis-ka, pój-da, na strą-
ial da i ial, przy te ludzkie o-mó-wiska nie bę-dę cię
-nę na stro nę; tyś ko-cha-nek, to ma-luską, weźniesz za io-
miat da i miat.
-nę za io-nę,

Ob. mel. N° 19. 100.

od Brdowa

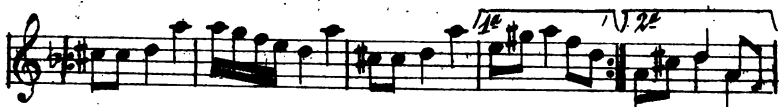
434

z bo - ru je - dzie - my, je - dzie - my, z bo - ru je - dzie - my, je - dzie - my,

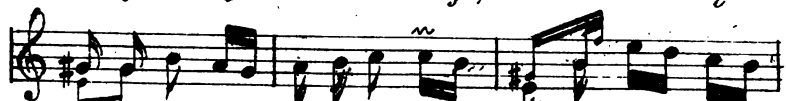

stajeneczka otwo - riona, do niej je - dzie - my, je - dzie - my.

od Sompolna / Buszkow

*zawróć by - dła od mocy - dła, od bo - ru ka - -
Oj niech się nie - u - mi - iga, da niech się*

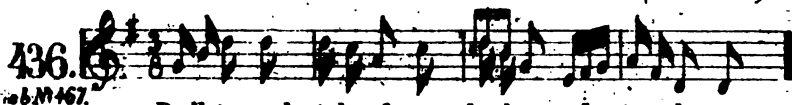

*- ciek, da ka - ciek, niech mi się nie u - mi - iga
Bo - ga bo - i, oj boć mo - ja ro - dzi - na*

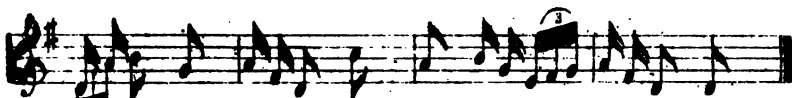

*Busz - ko - ski pła - ciek da - płaciek.
da o nie - go nie sto - i.*

436. *od Brdowa (Modzerowo)*

Podkóweczki jak talirze, do dziewczuli nie zali-żę.

Sama ó-na do mnie przyńdzie jano onęj czasu zbędzie.

od Sopotna (Osno)

437.

Da, wyrzyc i-no za góręcz-kę, jedzie Jana-

-szek, Janaszek, nowa czapka papierowa siwy koniaszek, koniaszek.

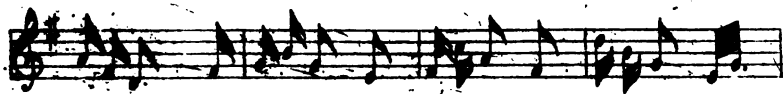
od Chodcza (Lania)

438.

Tyś mi dziewu - cha milu - śka, tyś mi mi - lu - -

- śka, milu - śka. Trzewiczki się pobłysku-ja, samaś bielusi -

- ka, bielusi - ka, trzewiczki się pobłysku-ja, samaś bielusi -

-ka bieleś - ka.

od Brzeźcia, Kowala.

Nie wiele nas matka miała, na tarcz-ki

wysła-ła. Weź — cie(dzieci) kobialeczy i biegajcie

na tarcz ki.

440 *od Lubiensia, Kłobha/*
Świeci miesiąc a nie grzeje, bo kocha-nia ser-ce mgleje.

Trzeba ser-ce uspo-koić, do kochania się ustro-ić.

441 *od Lubiensia, Przedora.*

Oj i psy Ma-xu - ry, da i psy, da i psy;
Oj siły na Ku - ja - ny, da i siły, da i siły;

busi da-ja. Wsieni wódka, w izbie wódka, w komóru - si

spi jagód-ka.

Ob. N° 169.

od Pokoici (Kościół)

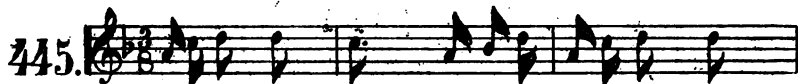

fine.

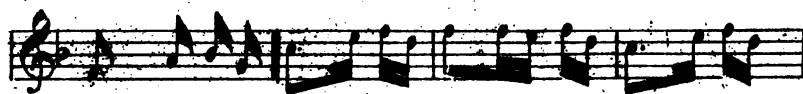
od Inowrocławia, Radziejowa.

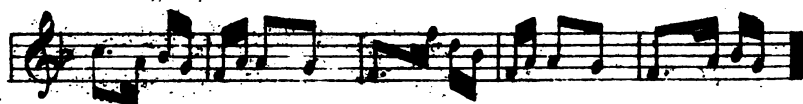
Na kapuście zwię-dły liście, pomalut - ku

do mnie liście. Pomalutku, bo ja staro, żeby my się

co nie stało.

od Inowrocławia (Montury)

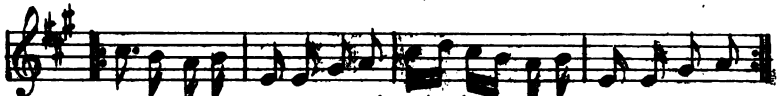

od Strzelna, Gembic.

Nie dę ja, iom/ra/psonicy
Lepsz w gości - cu kusi - ca

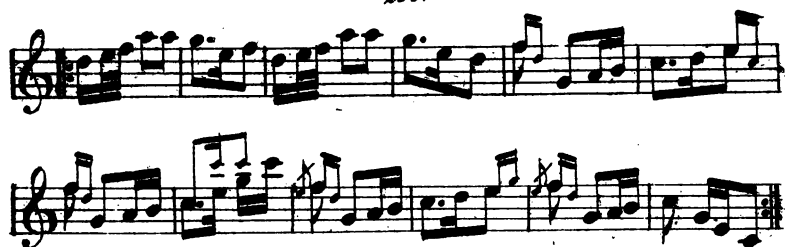
bo ro-sa u - padła na nią; i dzie Ka - sia do go - ściń - ca,
ni ie li w po - lu psieni ca; lepiej Ka się w taniec no - dnie;

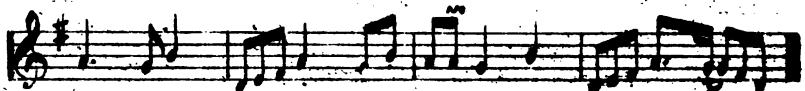
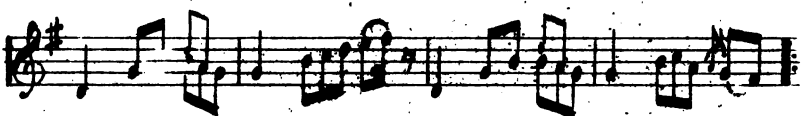

pojnde ja ra - nią, da ra nię, pojnde, ja ra nię, da ra nię -
ni psienicę z pola wronie, mi psze - nicę z pola wronie.
Chodzony u Polaki. od Pakosci.

Obertus.

PRZYPISY.

PRZYPISY.

Do Przypisku na str. 25, oraz do str. 42 (Seryi III. *Ludu*).

W *Kalendarzu* Warsz. Jana Jaworskiego na rok 1854, str. 106, są notatki z innej podróży uczniów agronomii pod przewodnictwem prof. Jastrzębowskiego w r. 1849 odbytej, z której kilka także wyjątków przytoczymy.

„Zwiedziliśmy zakład warzelni soli w Ciechocinku. Zaczęliśmy najprzód od źródeł; woda z nich wydobywana ma różny stopień soli, tak, iż ta która najwięcej jej w sobie zawiera jest $4\frac{1}{2}$ -procentowa, najmniej zaś nasycona jest 2-procentowa. *Ma-*china parowa pompuje solankę ze źródła i wypycha ją na wierzch pierwszej tężni. *Tę-*żnia nazywa się stos z chrustu tarniowego, mocno ułożony, przez który solanka prze-*cnodząc stęży się*, przez ulatnianie się wody w wielkiej części. Po przejściu przez drugą tężnię, idzie do zbiorników przy warzelniach, gdzie krystalizuje się i ług słony pozostawia. (Tu obszernie całe działanie opisane.) Flora ciechocińska pokazuje o by-*tności soli w źródłach*; znaleźliśmy tam bowiem Solankę (*Salicornia herbacea*), Sito-*wie morskie* (*Scyrpus maritimus*), Wiklinę solną (*Poa distans v. salina*), *Glaucus ma-*ritima, *Triglochin maritimum*; także *Podbiał czerwony* (*Tassilago petasites*) i *Rezedę* *farbiarską* (*Reseta luteola*), która to ostatnia roślina daje śliczną farbę żółtą. W *Ko-*necku pięknie urządzony jest ogród. Następnie udaliśmy się przez część *Bachorza* i *By-*czynę do Radziejowa. *Bachorzem* (subst. neutr.) zowie się na pięć mil długa łąka, utworzona jak nam mówiono, przez wyschnięcie odnogi Gopła; *podanie* to stwierdzają niekie jej położenie i ogromne pokłady torfu tamże znajdujące się. My zaledwie ćwierć mili *Bachorzem* przeszliśmy, który to kawałek lichą bardzo łąkę stanowi; oprócz bo-*wiem kilku gatunków Turzyc* (*Curae*), *Jaskrów* (*Ranunculus*), *Kaczyńca* (*Celta palu-*stria) nie prawie z pożytecznych roślin nie widzieliśmy; znajduje się tam także *Triglo-*chin *maritimum*. W *Radziejowie*, koło zwalisk kościoła Pijarskiego (który się spalił w r. 1848) znaleźliśmy kilka rzadkich roślin, jak: *Komosa dzika* (*Henopodium vulva-*ria), *Ostromlecz łopatkowaty* (*Euphorbia peplus*), *Asplenium triomanes*, *Asplenium* *rutha muraria* i *Asplenium viridae*. W *Starym Radziejowie* dużą widzieliśmy przestrzeń pola zajętą *lucerną* (która lepiej tu wschodzi niż koniczyzna czerwona). Ztąd poszliśmy przez *Piotrków ku Połajewu*. *Kujawy* wielce się nam podobały. Lud *czerstwy*, *urodzi-*wy, *ochoczy*, *mowę* ma czystą i jest *gościnnie*; *ziemia* zaś wszędzie *nokryta* *najurodzaj-*niejszą *warstwą*, oprócz okolic *Ciechocinka* i *Połajewa*, gdzie nagle *klasa* *gruntu* się *zmienia*. *Liczne* *wsie* *starożytnem* *odznaczają* się *założeniem*. Z roślin oprócz *wyżej* *wspomnianych*, znaleźliśmy tam: *Jaskier polny* (*Ranunculus arvensis*) którego nasiona *zanieczyszczają* *zboża* i trudno potem od *ziarna* oddzielić się *dają*; *Krowiarez* *rolna* (*Melanpyrum arvense*), *Groszek bulwiasty* (*lathyrus bulbosus*) *kwiat* ma *śliczny różowy* i *bulwki* na *końcach korzeni*, które będąc *młodemi*, mają *smak* *dość przyjemny*; *trzeba* *je* *jednak* *szukać* *na pół łokcia* i *więcej* *w ziemi*. Wszystkie te rośliny *oznaczają* *żyzne* i *tegie* *grunta*. Do osobliwości *ziemi Kujawskiej* można policzyć jeszcze tak zwane przez *lud* *Zale*; są to wyniosłości utworzone z *ziemi* i *kamieni wielkich*, ułożonych *zwykle* *w kształcie* *wielkiego podługznego*, niekiedy na *pół* *stają* *długiego trójkąta*. *Wyniosło-*ści te *uważają* *tamtejsi mieszkańcy* *za groby Aryanów*; w niektórych miejscach jak np. *koło Płowców* *poczytują* *je* *za groby Krzyżaków* *poległych* *w bitwie płowieckiej* *za pa-*nowania *Łokietka*; *rzeczywiście* *jednak* *są* *to grobowiska dawnych Polanów* *z czasów* *przedchrześcijańskich*, jak to *stwierdzają* *znajdujące* *się* *w nich* *niekiedy urny* *czyli po-**pielnice*. (Długosz mówi iż *słyszał*, *jakoby garki* *te rosły* *w ziemi* !!!)

Z Noci przez lasy *łubtowskie*, położone na wschodnim brzegu Gopla, przybyliśmy do *Lichenia*, a stamtąd nad wieczorem do *Gosławic*. Wszędzie, a szczególnie idąc do *Lichenia*, widzieliśmy duże przestrzenie łąk torfowych, które zaledwo na nawzisko lichych pastwisk zasługują. Dobra gosławickie, znaczne przestrzenie mają zajęte takimi łąkami, a raczej mianymi, bo po większej części to dobre już łąki są przesteczne. Osuszywszy je bowiem przez kopanie rowów, zasiewano przez dwa lata na słomistym nawozie rzepak, a potem owies; następnie różne gatunki traw (*Kłosówkę miękką*, *Brzanę v. Trawę s. Tymoteusza*, *Kostrzewę łąkową* i t. p.). Łąka przez to przymioty swoje poprawia, bo ułatwia się przystęp powietrza atmosferycznego do łona warstwy rodzajnej, próchnica skwaśniała odkwasza się, a łąka staje się zdolną wydawać pożyteczne w gospodarstwie rośliny. Grunta tam po największej części piaszczyste, znacznie przez umiejętne postępowanie poprawionemi zostały, tak, iż konieczyna a szczególnież lucerna, bardzo pięknie się udaje. Nie wszędzie jednak gleba jest piaszczysta, w folwarkach bowiem *Góry*, *Wielkopole* i *Obcisław* grunta są tak dobre, że i pszenicę bezpiecznie siać można. Drogi w całych dobrach powysadzane topolą kanadyjską (*Populus canadensis*), dwójaki dających pożytek: cień lub skazówkę dla podróżnych, i dobrą karm dla owiec (liście i młode gałązki). W tym celu wszystkie topole podsielone są na trzy działy, i taki jeden corocznie podkrzesują; obowiązkiem to owcarzy, którzy zrzną paszy wypędzeniem owiec robotę tę uskuteczniają, za co drzewo pozostałe po obgryzieniu gałązek z liści, do nich należy. Okrzesywanie to ma miejsce w jesieni, począwszy od drzewa 5—6 lat wieku mającego; ażeby zaś ilość tego rodzaju paszy ciągle się zwiększała, poskładano szkółki tych drzew. W *Sławoszewku* widzieliśmy machinę (urządzoną przez p. Brzozowskiego) do wydobywania torfu. W dalszej podróży przez *Kleczew*, *Bieniszewo*, *Kaźmierz* przybyliśmy do *Konina*. Z wysokości góry w *Bieniszewie* śliczny widok na jezioro *Sleszyńskie* i okolice; na wierzchołku góry jest kościół po *Kamedułach*, w ruinę idący. *Konin* jest to czyste i porządnie zbudowane miasto; o kilka wiorst od niego w *Brzeźnie* znajdują się pokłady piaskowca białego; łupany on bywa tylko na obetalunek; są tam także i pokłady lignitu. *Złota góra*, najwyższa w północnej części naszego kraju, odkrywa daleki widok; zamiast złota znajdowaliśmy na niej pozaokrągłane ułamki skał wapiennych, z których niezłe wapno wypalają.

Przypis do str. 36 (Seryi III).

W *Przypis. Ludu* (rok 5. N. 32, r. 1839) jest opis Obłężenia Nakła w r. 1109. Niespokojni Pomorzanie, niepamiętni tyle razy uskromionych buntów i świeżej klęski przy *Ujściu* i *Wolinie*, wznowiali dawne najazdy. Waleczny Król Polski *Bolesław Krzywousty*, nie dając im zagonów daleko rozpuszczać, pod mury *Kruszwicy* rycerstwo swoje zgromadził. Gdy wodzowie różne podawali rady i plany działania wojennego i spór o to wiedli, poprowadził ich król do kościoła św. Wita. Po wysłuchaniu z pokorą mszy św., gdy król wyszedł z kościoła (mówi *Długosz* na str. 394), pokazał mu się jakiś młodzieniec na kościele św. Wita w jasności nadzwyczajnej, która wojsko polskie do Nakła prowadziła. Oczloniony złotym obłokiem aniołów, przewodniczył ciągle wojsku polskiemu; najprzystępniejsze w lasach wskazywał manowce, i mielsze w bagnach naznaczał brody. Odwieczne świerki i jodły rozplatały na jego przybycie wiekami związane gałęzie i wolną drogę otwierały wojsku. Zbliżając się do miasta, jabłko złote, które w ręku trzymał, rzucił do zamku na znak przyszłego zwycięstwa (*Hist. now. Pols. Naruszevicza*. T. IV. ks. 2). Mieszkańcy Nakła bronili się długo i uzyskawszy zawieszenie broni, wezwali na pomoc Prusaków (pogańskich). Wziąwszy je szturmem *Bolesław*, oddał na łup żołnierzy, i wielką liczbę mieszkańców w niewolę zapędził.

Przypis do str. 37 (Seryi III).

W *Przypisie Ludu* (rok 5-ty Leszno N. 51 r. 1839) p. R. W. B. (erwiński) mówi: W *Warzymowie* na prost *Kruszwicy* z drugiego końca Gopla, są szczątki zamku który miał pono wieżę podobną myszej. Przy *Ujściu* zaś *Noteci* ku północy wieś *Szarlej* dawniej zamek sławny w okropnych zamieszkach *Wielkopolski* za króla *Ludwika*. Kiedy ten król siedział w *Węgrzech*, mniej dbając o losy Polski, *Władysław Biały*, mnich, książę *Gniewkowski*, chciwy panowania i tronu, do którego bliższe miał prawa niż *Ludwik*, korzystając z nieobecności króla, opanował *Stary Inowłódz*, *Gniewków*, *Złotoryę* i *Szarlej*, zamki obronne. Po krwawych i zaciętych walkach, wypędził go z nich *Sędziwój* z *Szubina*, wielkopolski generał. Podania jakie się utrzymują o dwóch braciach w *Szarleju*, zaciętych nieprzyjaciółach, w które się i błota *Łutnie* mieszają,

mogłyby podać obfitą treść do pięknej powieści. Również, historyczne wiadomości o známym Piotrze Duńczyku.

W Gople mają przemieszkiwać fantastyczne postacie niewieście zwane *Gopłanki*, które niebacznym pociągają na dno jeziora.

Przypis do str. 40 (Seryi III).

W *Przyjac. Ludu* (rok 2. N. 28, r. 1835) zamieścił J. Ł. opis starożytnego kościoła i klasztoru Norbertanek w Strzelnie, *) gdzie między innymi mówi: Na dziedzińcu klasztoru strzeleńskiego stoi piękna figura Matki Boskiej, w r. 1635 przez Szymona Kołodzkiego, kanonika gniezn. z białego marmuru wystawiona, kilkanaście łokci wysoka. Obok téj figury leżą trzy ogromne kamienie polne. Na jednym z nich widać wklęsłość podobną do śladu, kołem wozowym wytłoczonego. Według *powieści* miejscowej, święty Wojciech jechał z Gniezna na Strzelno do Prus, w zamiarze nawrócenia pogan. Na polach Strzeleńskich nieostrożny woźnica wjechał kołem jednym na ogromny kamień i wyrzucił pojazd. Na pamiątkę tego zdarzenia, wyciąniony został na kamieniu na zawsze ślad koła. Kamień ten sprowadzono później na miejsce, w którym się dziś znajduje. Dotychczas okoliczny lud wiejski ma kamień ten w największém poszanowaniu i przyznaje mu własność lekarską. Pociera go nożami lub innymi narzędziami żelaznymi, zbiera starannie utarty proch, pije go w wodzie jako lekarstwo na febrę, i bywa częstokroć uzdrawianym, albowiem wiara uzdrowiła go. W bliskości klasztoru jest także ów głaz (we wsi Młyny) wspomniany na str. 34 (Seryi III).

Przypis do str. 48 i 61 (Seryi III),

Dowcipy podobne przytacza w Poznaniu niegdyś wydawane: *Pismo dla ludu*, rok 1-szy (1845) zeszyt 10, str. 277, gdzie są zamieszczone trzy dowcipy chłopskie:

1. Pocziwy jakiś gospodarz był w Strzelnie z żelazami płuzniami u kowala, a wracając do domu, zszedł się z karetą, u której były cztery paradne konie, a w niej siedział jakiś brzuchacz: „Zkąd to idziesz chamie?” zawoła na chłopka. „Ze Strzelna” odpowiedział potulnie gospodarz. „Wszak tam podobno babę w . . . całują, czy też ty całowałeś?” — „Przepraszam jasnie w pana, a gdzieś tam biednego dopuszczają, a dy tam przed powozami docinając się nie można, magnaci do wszystkiego pierwsi, i niech się jasnie w. pan każe spieszyć, jeżeli chce zdążyć jeszcze.” — Zawstydił się brzuchacz, ale zamilkł.

2. Szlachcic jeden będąc w drodze na noclegu, tak się upił, że nie wiedział wcale o sobie. Na drugi dzień fornał przyszedł do niego po rozkazy. „Widziałeś mnie ty wczoraj?” zapytał go pan. „Widziałem — odrzekł fornał — pan wczoraj wyglądał jak lew.” „O lwie mówisz — rzecze pan — a w życiu jeszcze może go nie widziałeś.” „Czemu nie miałem widzieć — rzekł fornał — a dyć i u wielm. pana są dwa lwy w ku-blu.” (t. j. dwa wieprze w karmniku do tuczenia zamknięte; chłop bowiem zwierzęta większe, piękniejsze i dobre wypasłe zwykł lwami nazywać.)

3. Do Bydgoszczy (nim jeszcze zbudowano żwirówkę) włókł się po piasku gospodarz z parobkiem od Krasławicy, wioząc zboże na targ; zboża miał dosyć, a chełki (konie) liche, i kto więc czyby zboże był niemi dowiózł. Ale sobie poradził. Ku niemu z Bydgoszczy próżnym wozem w lepskie zaprzężonym konie, jechał pijany ołgder (*hauländer*) i spał, a konie same szły. Ośmielony mocnym jego spikiem, zatrzymał konie, wyprzął jednego i założywszy do swego wozu, kazał swemu parobkowi pospieszać ku Bydgoszczy. Sam zaś zaprzął się do wozu tego ołgdra przy drugim koniu. Ołgder gdy się ocknął i oczy przetaił, zawołałszy: *wuu!* — niepomału się zdziwił, kiedy ujrzał w *śli* (szleji) człowieka zamiast konia. „Jam dobrze wiedział — odezwał się zaprzężony — że tak się stanie; byłem dawniej człowiekiem, ale za ciężkie grzechy przemienił mnie Pan Bóg w konia, lata moje pokuty wyszły, i Bóg mię przywrócił do pierwszej méj postaci; miej-że nademną miłosierdzie, bo już dość wycierpiałem przez ten czas jak u ciebie jestem, jużś mi biczem swoją krzywdę należycie odbił.” — „Jeżeli-ć cię mam na próżno żywić, a jeszcze takiego

*) Obecnie dzieło: *O zabytkach Krasławicy, Gniezna i Krakowa, oraz Trzemeszyna, Kcyni Dobieszewka, Gołańczu, Żelna, Gąsawy, Pakości, Kościelca, Inowrocławia, Strzelna i Mogilna. Sprawozdania i studia Józefa Łepkowskiego. Kraków, r. 1866. — Oraz o Bydgoszczy w Tygodn. *Wiśnicz*. Warszawa, 1866, listopad.*

grzesznika w domu trzymać—odpowie ołęder—toć cię wolę puścić, ale pamiętaj: poprawić się, abyś znowu w konia zamieniony, nie przyprawiał ludzi o szkodę.“—Śmiał się chłop w duchu i poszedł, ale że był sumiennym i nie chciał ołędra ukrzywdzić, więc udał się z Bydgoszczy na najbliższy jarmark. pewny że tam spotka ołędra chcącego w miejsce straconego konia, zakupić innego. Istotnie też za trzy dni, na jarmarku w Inowrocławiu, gdy chłop owego konia uwiązał na targowisku u płota a sam się oddalił, widzi jak ołęder zbliża się i poznaje swego konia. Wziął go też jak swego, chociaż był tej myśli że za nowe grzechy człowiek ów w konia znowu przemienionym został, i prowadząc odgrzązał się, że mu teraz nie będzie pobłażał, ale dobrze się da we znaki. Niedługo go jednak chłop w błędzie pozostawił, a zszedłszy się z nim całą prawdę przy kieliszku opowiedział. (Podał r. 1845 Antoni z pod Kruszwicy.)

Przypis do str. 63—72 (Seryi III).

W *Kościełcu, Dziarnowie, Odmianowie* i t. d. (pow. Inowr.) ubior męczyzn całkiem sukieny, składa się z kaftanika, kamizeli, sukmany granatowej i *dzianego pasa*, a na wierzchu z płaszczu czerwono zwykle podszytego, lub opończy która obecnie już jest mało używana. Kobiety noszą suknie kolorowe, perkalikowe lub wełniane, na głowach czepki i wielkie chustki często jedwabne na kształt turbana, drugie chustki na szyi, a trzecie zwykłe w rękę. W *Liszkowie* u męczyzn kaftan sukieny bez rękawów, sukmana z rękawami za kolana sięgająca i płaszcz granatowy; spodnie szerokie w krótkich butach; zimą czapka barankiem obsadzona, latem kapelusz z szerokim dnem. W *Tucznie, Helenowie, Łącku* (Łońsku) i t. d. męczyźni noszą krótkie spodnie w butach z wywiniętymi eholewami, kaftan z sukna granatowego z krótkimi rękawami, pas czerwony. Na to biorą długą z sukna granatowego także sukmanę, uito w tyle fałdowaną. Zamiast dzisiaj w wielu miejscach, zwłaszcza w bliskości miast, używanego płaszcza, nosili dawniej powszechnie tak nazwaną *Kireję* t. j. płaszcz bez peleryny z kapiszonem (kapturkiem). Kobięty po większej części kładą teraz suknie (dawniej spódniki lub spódniczki z sznurówkami); na to w lecie sukienne krótkie kabaty, w zimie długie podobne baranki (*węgielki*), na głowie zawój z chustki tak ułożony, że u dziewcząt na wierzchu głowy (gdy ją pochyla) widzieć można włosy, u mężatek czepki długo spadające (*kopki*).

Przypis do str. 101 (Seryi III), N. 21, 22.

Jeden człowiek był opętany; miał w sobie diabła i rzucał się. Musiano go związać, i gdy go do kościoła przywiekli do spowiedzi, to rzycał jak bydło. Ale go w końcu ksiądz wypowiadał. Komunię jednak świętą wzięwszy do ust, wypłuł, i musiano mu ją przez gwałt wsunąć w gardło. Potem się też zaraz uspokoił, ale też i umarł na drugi dzień. (Lubień.)

Przypis do str. 103 (Seryi III), N. 33.

Zmora dusi ludzi. Jeden gospodarz miał pięć córek, a wszystkie były zmyry. Jedna chodziła od rana dusić wodę, druga dusiła *chojnę*, trzecia cierźnie, czwarta zielsko i chwasty, a piątą piasek. I strasznie przychodziły pomęczone, pomordowane; ta była pokłóta, ta obtarta i pokrwawiona, ta pobłocona i pobabrana, ta zaledwo dychała. Jednego razu przyjechał do tego gospodarza ksiądz, i gdy ojciec mu się skarżył jaki jest z córkami nieszczęśliwy, i że one takie blade, pomęczone, potargane i z osłabienia późno (nie o świcie) z łoża powstają, odrzekł mu ksiądz, że na to poradzi. I wziął święconęj wody, i one poświęcił. To też się już i z domu nie *ruchały*, bo wszystkie w wielkich boleściach nazajutrz pomarły. (od Gniewkowa, Służewa, Sompolna.)

Przypis do str. 202 (Seryi III).

Jedno z przysłów tu zamieszczonych, brzmi całkowicie w ten sposób: W *Żurawicy* jest chleb na polcy, w *Zani* jest chleb na kopani, w *Ogorzelewie* toć go nie wiele, a w *Łąknie* chleba braknie.

Przypis do str. 211—217 (Seryi III).

We wsi *Tuczno* (pow. Inowr.) następujące zachowuje lud zwyczaj:

1. W ostatni Wtorek zapustny *zabijają grajka* o 12 godzinie w nocy, t. j. wywożą go biesiadnicy na taczce za gościniec (karczmę); dwóch idzie obok niego, z tych jeden

niesie kota, drugi garnek popiołu; ci, na miedzy ciskają garnek z popiołem o grajka i wypuszczają kota. Kot znaczy uchodzącą duszę z (niby) zabitego popiołem grajka.

2. W Wielki Czwartek zaś *niszczą żur*, t. j. chodzą parobcy od domu do domu gdzie są młode dziewczęta, smarują najpierw żurem (ażeby dziewczkom potem roboty pomnożyć z czyszczeniem) drzwi, okna, stoły i t. d. wreszcie tłuką garnek od żuru na środku pokoju lub izby.

3. W Niedzielę Wielkanocną wieczorem zapowiadają Dyngus w następujący sposób: Dwóch parobków wchodzi na dachy naprzeciw siebie stojących budynków; pierwszy z nich woła: „Podaję do wiadomości że np. Żowka, ponieważ nie ładnie się ubierała, w chałupie porządku nie trzymała, do roboty nie chodziła, z wszystkimi się pokłóciła, dostanie taki dyngus: sto beczek wyleją na nią wody, sto fur wysypią piasku, sto różg jej dadzą.“ Na to odpowiada drugi z drugiego dachu: „Żowka się nie boi, bo np. Jasiek z wódką za nią stoi.“ Wymieniony, oznacza zwykle kawalera, który pannę swoją od zapowiedzianego dyngusu wykupić musi.

4. Donoszą mi także z *Kościełca*: „W dzień Wielkiénocy po południu, młody parobek wchodzi na dach karczmy i ztamtąd wywołuje (imiennie) wszystkie dziewczki ze wsi, ile jutro, w poniedziałek na dyngus, każda z nich dostanie kubłów wody, i z jakiego powodu jedna mniej, druga więcej. Dziewki z sieni domów lub z za węglów słuchają tego wywoływania, a niewywołana, byłaby bardzo obrażoną.“

5. Na św. Jan Chrzciiciel, uwieczniają figury po drogach i wsiach, zwłaszcza św. Jana. Starzy ludzie (pod Inowrocławiem, Pakością) pamiętają, że dawniej po 11-jej w nocy, palono jeszcze na polu Sobótki i dziewczęta skakały przez ogień, wierząc w to, że która łatwo przeskoczy, pójdzie w ciągu roku za mąż.

Przypisek do Seryi IV. str. 7 i 69. mel N. 108 lub 109.

Od Chodcza.

1. Żebyś ty mnie, moja mała, chciała,
kupił bym ci cztery fury siana.
2. Kupił bym ci da i pięta trowy (*trawy*),
żebyś miała na zimę dla krowy.
3. Kupiłbym ci stołeczek dębowy,
żebyś miała keń usiąść pod krowy.
4. Kupiłbym ci i szkopek sosnowy,
żebyś miała do mleka gotowy.

Przypisek do str. 92. mel. N. 166 lub 254 (Seryi IV).

Od Nieszawy.

1. Kruski duże, jabka małe —
na Kujawach dziewczki stare,
powarzył ich mróz!
2. I przyjechał żyd smarkaty,
i nabrał ich wóz caubaty,
do Wielbłaga (*Elbląg*) wioz(l).
3. I przyjechał do Wielbłaga
i nie dostał ni szeląga,
do Torunia wioz.
4. I przyjechał do Torunia,
zrucił z mostu do pioruna,
i opłókał wóz.

J Ę Z Y K.

SŁOWNICZEK WYRAZÓW KUJAWSKICH.

adukacyja, edukacyja, wychowanie.
ambołek, krokiew poprzeczna (III, str. 67).
aprendować, zważać na co, obawiać się czego. L. z łac. *aprehendere*.
alegant, elegant.
akurat, zupełnie, w sam raz; *akuraty*, pilny, regularny.
a zatem, toż samo co: „z resztą“ np. zdało mi się że on tu wczoraj był, a zatem nie pamiętam.
ba i co to! — *ba i prawie!*, wykrzyknik nader upowszechniony, znaczy to co: *ba* — bardzo!
babok, straszdyło (Serya III, str. 104). Pod Bydgoszczą: *bobak*.
babrać się, pluskać się, myć się w nieczystej wodzie.
bałk, np. *na bałku chodzić*, na czworakach chodzić (jak: dziecko).
banach, niezgrabny młodzieniec, niezgrabiasz.
basy, kontrabas, ob. *maryna*.
baranki, obłoczki (żartobliwie).
bąbolić się (od: *bąboł*, *bąbeł*), mówi się o wodzie, gdy w skutek deszczu bąble na nią występują, np. *jeziro się bąboliło*, marszczkami, kropkami się się pokryło.
bąchor, bachor. L.
betry, adj. pstry (pod Przedczem: *bstry*) np. *bestra* suczka.
bet, *becik*, rz. pierzynka (z niemieck. *Bett*).
bez, pp. przez. Powszechne. *Na bezrok*, na przyszły rok.
bęcnąć, sł. upaść na ziemię; od wykrzyknika: *bęc!* gdy co upadnie.
bęczyć, huczyć, buczyć, uderzyć głośno w struny i z rozdzwękiem (od: *bąk*).

biały, *bioły*, a, e, adj. biały.
biedra, subst. f. biodro. *Biederka*, koń mający zbitą albo zgniecioną kość biodrową.
biega, *biega!* głos nawołujący krowy, cielęta. (Serya III, str. 59).
biegać się, sł. mówi się o popędzie płciowym u krów. cf. *latować się*.
bicz korałi, sznur, nitka na którą one są nawleczone. L.
bląg, przegrodzenie między klepiskiem a sąsiedkiem w stodole (gdzie indziej: *zapołe*) (III, str. 81).
Błach, Błazęj (Blasius) imię męskie; *Błachowa*, *Błazejka*, *Błazejowa*, żona Błazēja.
błądny, obłąkany, np. *kobieta błędna*, warijotka.
bo, spójn. zamiast *albo*. *Bo ja wiem?* alboż ja wiem? *bo to prawda?* czy to (alboż to) jest prawdą?
Boga-ć! — *lo-Boga!* — *kata-ć!* — *a widź-ta-wy!* wykrzykniki zadziwienia, lub niechęci (eh! gdzie tam!).
bolak, wrzód, rana,
bór, las wszelaki (lubo i wyrażenie *las* jest znanem), (III, str. 24 i 25).
borowy, gajowy, pilnujący zwykle lasów na małej przestrzeni, np. *złapał go borowy*, jak ścinął drzewo.
brdysać, *bródysać*, skakać, podskakiwać, *ciele sobie brdysa*.
brzózka, brzoza.
bucha, subst. f. rodzaj oponczy (III, str. 64) cf. *dęty płaszcz*.
budownia, budowla, np. *budownia drzewiana*. Budować *podtopór* znaczy ulepić chałtę z gliny palonej ze słomą zmieszanej.

Część podanych tu wyrazów zebrał p. Józef Bliziński i zamieścił w czasop. *Bibl. Warsz.* w poszycie za grudzień 1860 r. Sprostowanie niektórych pomyłek, jakie się tam zakradły, oraz dopełnienie pominięć, nadesłał mi później p. Bliziński, i z takowych przy niniejszym spisie korzystałem. Niektóre wyrazy przez p. J. W. zebrane, znalazłem w *Gaz. Codz.* 1863 r. N. 302, inne pojedyncze w innych czasopismach. Głoska L. odnosi się do Słownika Lindego.

cafta, *cofta*, u pług a łańcuch (III, str. 87).
całki, *a*, *e*, adj. częścieli używane niż: *cały*.
chabakula, igły z drzew iglastych opadłe w lesie.
chamrad, gadać, obgadywać, wykrzywiać gębą.
chachel, żerdź u sieci rybackiej (III, str. 89); i st. *chachlowad*.
chachoł, wicher, zawieja, uragan.
chela, ob. *hela*.
chęchy, zarośla mokre, moczary, nieużytki. Lubraniec.
chłopot, *chłopotać się*, kłopot, kłopotać się.
chojka, *chujka*, sosna; *chojar*, młody chojaczek.
chojna, sośnina, drzewo sosnowe.
chrępać, *krępać*, *uchrępać*, rznąć, urznąć, uciąć, oderznąć (np. zboże) (str. 232). Lubraniec.
chrupiega, lichey kozuch, kożuszyna (od tego, że skóra jego chrupie, trzeszczy).
chto, kto. W wymawianiu zaimka tego również często głoska *ch* jak i *k* słyszeć się się daje. Toż w zaimku:
chtórny, *którny*, *a*, *e*, który; czasami: *chtóry*, *który*.
chutko, prędko np. *bież chutko*, idź prędko.
chwatki, *a*, *e*, rączy, chybki.
chwesta, kwesta; *chwestunek* ob. *festunek*.
chylądzią, chyłkiem; (*chylądz*, chyłek, szybko a pokryjomu).
chytry, ciekawy, skory do roboty.
chyła-tyła, ile bądź, choćby najmniej.
cichoj, cicho bądź! milcz; *cichojta!* cicho bądźcie.
ciągadła u pług a, subst. neutr. plur. (III, str. 87).
ciągiem, wciąż, ciągle, np. *ciągiem miół z chodzeniem robotę*.
cie! głos, zwykle na konie kierując je w lewo; na woły zaś: *kseb* (III, str. 60). L.
ciota, zgrub. od: *ciotka*. Kobięta ogromem wzrostu, niezgrabnością lub brzydotażącą, czarownica.
cip! *cipcie*, (plur.) *cipuchny!* głos na kury (III, str. 60).
cna, do *cna*, zupełnie, z krete sem (zdaje się być skrócone: *do czysta*, mówi p. Bliz.; pod Włocławkiem jednak słyszałem: *do trzna*, co by mogło pochodzić od: *do trzona*, do gruntu, do podstawy), np. *do cna zmarniać*, zgubił się ze szczętem.
co, zamiast: *że*, *iż*, np. *tak się upił, że mówił co już nie wstanie*; — *wiedząć ludzie co-ś* (że jesteś) *głupi*.
cocwić się, przyjaźnić się np. *one się ze sobą cocwija*, bardzo się z sobą przyjaźnią. (Słuzewo.)
co duchu, co tchu, prędko!

cofta, ob. *cafta*.
colak, (per ellis.) używane skrócenie wyrazu: *cokolwiek*.
ćpać, jeść, pakować w usta; *ćpnąć*, tknąć, wetknąć.
cudy pomiany! dziwne rzeczy.
ćwierć, konewka (III, str. 86),
ćwiertnia, miara sypka, 16 garncy obejmująca; *półłwiartek* (*pu-ćwiartek*), 8 garncy.
ćwilich, *ćwiliszek* (z niem. *Zwilling*), drylich (płótno z przędzy bawełnianej i nicianej).
czkon! *szkon!* sposób wołania na świnię (III, str. 59).
czoło v. *czalo*, łysina.
czwalać się, tarzać się, np. *koń się czwala*.
czyż-li, niekiedy zamiast: *czyli*.
czérznie, *czyrznie*, cień, tarnina.
ceber, *cebrotek*, ceber do wody (od Przedcza, Kłodawy); częścieli jednak nazywają to naczynie *waszką* lub *fluką*.
daleczny, *daleczniejszy*, *a*, *e*, adj. daleki, a raczej: z dalszych stron pochodzący, np. *z Radziejowa jestem rodziczek* (urodziłem się) i *wychowany*, *ale moja żona daleczniejsza* (z dalekich stron).
dbadzą, zamiast: *dbają*.
deka, kołdra lub derka (z niemieck.).
delowina, ściana z desek, szalowanie (III, str. 78) od: *dyl*.
dgo! głos nawołujący woły lub krowy (III, str. 59).
dniowy, dzienny.
doglądek, opieka, staranie, np. *nie było doglądku i gospodarstwo zmarniało*.
domowizna, ruchomości domowe.
dojnica, szkopek do mleka (III, str. 86).
dokurczać, dokuczać.
donica v. *dunica*, miska duża i głęboka glińska (III, str. 85).
dość, dużo.
do-wolna, dosyć, do syta np. *najadłem się dowolna*, mają pieniędzy dowolna.
drabka, gatunek sieci na ryby (III, str. 89),
drabinka w stajni i u wozu.
draszować, młócić (z niemieck. *dreschen*);
draszek, młóceć *chłop*; *draszka*, młóćka, młócenie (III, str. 58); lubo znają i słowo: *młócić*.
drżca, *rżca*, *drzewieć*, *rdzewieć*.
drobiazg, drób, ptastwo domowe.
drójki, *a*, *e*, adj.; bardzo słodki, nudny; np. *aż drójko*, za nadto słodko.
drzaźnić, drażnić.
drzewo porządkowe, do budowl (III, str. 78).
drzewiany, drewniany.
drybinek, denarek, trójnożek (III, str. 86).
dryjarz, tokarz, np. *idę z kółkiem do dryjarza*, idę z kołowrotkiem do tokarza (III, str. 87).

dubelt, bardzo, stanowczo, zupełnie, z pewnością, bynajmniej zaś: dwa razy (z niem. *dubelt* lub łacińsk. franc.) np. *dubelt zrobić, dubelt pojadę; dubelt dobry; dubelt pijak*. L. p. dwójnie.

dudywać, dżwigac, „Wziąć na długi” (cf. u Lindego: *Auf die Schnippe nehmen*).

Dumin (Mazur mówi: *Dunia*), Dominik imię męskie. *Duminka*, Dominikowa, żona Dominika. *Dumina*, Dominika, imię kobiety.

duchenka, czapka płócienna (III, str. 249). *dydek, dydki*, piersi kobiece, cycki.

dybać, dosięgnąć, spotkać, np. *zdybię ja jastrzębia* (mierząc czyli celując do niego) trafię go.

dycht, adverb. tuż przy czém, zupełnie (z niem. *dicht*),

dymać, biedz, ruszać, np. *dymaj a ostro*. L. *dyngus*, szmigus, obławianie wodą. Powszechne (III, str. 215).

dyszolek, zdrobniałe zamiast: dyszelek. (od: *dyszel*), *dyszclek* u pługa.

dziadyga, dziadziśko. (Chodecz).

dzimać, rozdziawiać szczęki.

dziewucha, dziewczucha, dziewczka, dziewczyna. dziewczeczka, mówią tylko gdy chcą komu przypochlebić (i w śpiewkach), wówczas i do mężczyzn to stosują, np. *Jantek, bież-no tam dziewczeczko i przynieś my chustkę*.

dziwo, o mało; np. *dziwo nie oszalała*. (Kowal, Lubień.)

dźwi, często zamiast: drzwi.

dziecinniej ojciec, dziecinnia matka, to samo co: ojciec dzieciom, matka dzieciom.

drzdać, trzdać, rozwołnienie miec, laxować.

fafoty, brudy, nieczystości, plugastwo ludzkie (III, str. 215).

fagas, tak chłopci nazywają z przekąsem owczarzy. (L. posługacz.)

falować, słabować na co, niedomagać (może z niem. *fehlen*).

fermoda, permoda, moda, zwyczaj, np. *jak się upije to śpięwa, taka jego fermoda*.

Permoda, wyraźnie z łacińsk. *per modum*.

festunek v. chwestunek (z niem. *Festung*), więzienie kryminalne.

fiugas, wietrznik, trzpiot, niestały, niecnota (może od: *fugare*) jak pod Warszawą: *łobuz*.

fiutka, szaflik (III, str. 86).

Froncek, Franciszek imię męskie. *Fronkowa*, Franciszkowa, żona Franciszka. *Froncka, Franciszka*, imię kobiece.

fundytus (fundamentalnie) zrobić to.

futer, obrok (z niem. *Futter*). Napływ obcych wojsk pomieszał niektóre razy ludowego języka. Liwerunek (*Lie-*

ferung) w naturze składany do magazynów wojskowych zowią *futerał*, niby niem. *Futter* i franc. *fourage*. *Futrować* paść dobrze obrokiem.

futrowany, a, e, mieszany, rozmaity. Jęczmień futrowany, pół na pół z owsem w polu, albo też wcześniej pomieszany z późnym, tak, że jeden się kłosi, gdy drugi rosnąć zaczyna. L.

frunąć, frunąć; fruwać, fruwać (o ptaku); podobnie jak *lgnąć, lunąć* (o deszczu).

gały, plur. (zgrubiałe od: *gałka*) pogardliwie: oczy. Powszechne.

gałowaty, a, e, przymiot. o człowieku z dużymi wytrzeszczowatymi oczami.

gapa, wrona; *gapa* jest także siodło fornaliskie ze skóry cielięcej lub zrebliczej bez strzemion.

gardy, garny, przebrydny, wybrédny w jedzeniu, np. *ten koń gardy, byle czego jeść nie chce*.

garniec v. gorniec lnu (III, ob. str. 87).

ginał, mówią zamiast *kinał*.

giry, nogi (pogardliwie lub zgrubiale), nożyska. Używa się i w liczbie pojedynczej: *gira*.

glon lub *skłbka*, kawałek, krajanka chleba. Powszechne.

glądać, patrzeć, np. *poszedłem tamój glądnać*, poszedłem tam zajrzeć.

głąbić, zgłąbić, pogłąbić, gnieść, pognieść, zmiętosić, zwinąć w kupę. *zgłąbiony*, zmiętoszony.

głębek, niekiedy zamiast: *kłębek*. (Przedecz.) *gmyrek*, ciura, niedojda (częściel jeszcze w Gostyńskim używane).

gnarować się, gnować się, dawać sobie radę, zabiegłym być o siebie, np. *gnaruje się jak może*; dobrze się rządzi.

godnie, tego, porządnie, do syta, np. *przeszedłem się godnie*.

godny, zdalny, dogodny, znaczny, np. *a toś to już godny chłopak do roboty;—a to godny szmat* (należyty kawał) *drogi; oj, godnie* (dobrze) *mu skórę wybił;—w sąsiadku słomy jest jeszcze godnie*.

gody, Boże narodzenie lub Nowy rok; *na gody*, na Nowy rok.

gorączka, upał gorąco.

gościniec, karczma.

grabań, graboń, rżysko v. ściernisko wygrabione w polu i złożone w pęki, dla użycia na opał w miejsce drzewa (III, str. 24, 81).

grackowe płótno, płótno paczesne (Serya III, str. 87).

grajdać się, gramolić się, leżeć wolno. *granda, na grandę, na grandę*, na duży rozmiar, na dobre, np. *sięje już na grandę*

(wyrażenie wzięte z języka złodziejskiego).

grapa, gropa, ob. III, str. 85, naczynie.
grzędło v. grzędziko, u niewodu (Serya III, str. 89).

Grzela, Grzegorz, imie męskie. *Grzelina*, Grzegorzowa.

gruba, kobieta w ciąży (delikatniej mówić się: *nie sama*).

gula, guła, indyczka. *Gularz*, indyk; *gulak*, indyczę; *guły*, indyki; *gularzek v. gularka*, chłopiec pasący v. dziewczyna pasąca indyki; *gulnik*, kurnik na indyki.—*Sprzedałem drogo guły*, dobrze indyki sprzedałem.

gusi gusi! głos przywołujący gęsi. cf. *pilu, lela*.

guziek guz na ciele w skutek uderzenia i t.p.
gwara, gęba, pysk w przenośni, np. *tęgą mo gwarę*, t.j. głos ma wrzeszczący i cięty. L.

gwuli tego, co się tycze tego. (Izbica).
gzary, plur. spszęty, graty, rupiecie, odzież stara (w Krakowskiem: *hadra*).

gzik, rodzaj byrundy; *sér rozarty z młkiem i szczypiórem* (III, str. 73).

hajnok! tam, daleko; *hajny!* tam oto, bliżej; *haj-wo!* a wej! tu, tu, w oznaczonym dalej trochę miejscu; *weg-sa!* oto tu, tuż!

hajtać, hajdać, buźdać, huścić.

hajtować, swywoić, igrac, np. *jemu się chce tylko hajtować* (rzadko używane).

haniebny, a, e, (w uniesieniu) dobry, doskonaly np. *haniebna pszenica na polu*. L. inne znac.

harnadle v. harnagle, szpilki podwójne do włosów (z niemieck.)

Hanka, Anna, imie żeńskie.

hecia, hecka! głos na żrebięta (III, str. 59).
hela, skrzynia do wożenia kartofli; zowią ją także: *paka* (III, str. 84).

heruś! głos na kaczki (III, str. 60), może z niemieck. *heraus*.

hibzio, miejsce gdzie spijają dziewczki dworskie.

hot! głos na konia (III, str. 59).

hulnąć, hulnąć, skakać, przeskoczyć np. *hulnął bez płot*.

hycać, hycnąć, podskakiwać, podrygać w górę; toż wykrzyknik: *gic, gic!*

inota np. do *inoty*, zupełnie, do szczętu (ob. do cna).

j-adamaszek, materyja jedwabna (Damast).

jak, zwykle zamiast: gdy, jeśli, niż, np. *jak niechcesz, to nie dawaj*;—*jakbyś ta chciała*, gdybyście chcieli;—*wyższy jak dąb* (od dębu, niż dąb). Powszechnie.

jaka, jaczka, subst. f. katan, kaftanik (z niemieck. *Jacke*) (III, str. 63, 66).

jagwint, adwent (przed Bożem narodz.).

jarznica, jarzmo na jednego wolu (III, str. 88).

jenuchno (zdrobniałe, jakoby stopień wyższy od *jeno, ino*) tylko co, dopiero cf. *dopiruchno*.

jerzmo, jarzmo.

Jędrach, Jędrzej, Andrzej (Andreas) imie męskie. *Jędraszka*, Jędrzejowa, Jędrzejka.

jenny, jenszy, a, e, inny, inszy.

jecy albo *jęcy, a, e*, ten którego się wiele zjada, smaczny, dobry do jedzenia, np. *siano jecę*. cf. *zjadły*.

jeziro, jézioro, jezioro.

Ignac, Ignacy, imie męz. *Ignacka*, Ignacowa.

Jagna, Agnieszka, imie żeńskie.

jajówka, jajecznicza.

Józwa (genit. od Jozefa) Jozef, imie męz.

Józkowa, Józefowa. *Józwa*, Józefa, imie żeń.

kachel, kafel u pieca (z niem.)

Karuł, Karol, imie męz. *Karulka*, Karolowa, *Karula*, Karolina.

kaczka u niewodu (III, str. 89).

kaj, gdzie (w jakim miejscu); *nikaj*, nigdzie. Również często używane jak i samo *gdzie*, oraz: *keń*, gdzie (w jakiej stronie) *niekeń, nigdzie*, np. *kaj się zadziało*, gdzie się podziało; *pójdziena keń chcesz*, pójdziemy gdzie chcesz.

kaniora, (zgrubiałe) kania.

kapka, czepek zamężnej kobiety. cf. *okapiny*.

kapka, kapyszka, kropla.

kazić, brudzić plamić. (kował).

kdy, czasami zamiast: *gdy*. (ku Kaliszowi.)

keń, niekeń, gdzie, nigdzie. cf. *kaj*.

kędy, którędy.

kępiaty, kępiata, pękaty, pękata, krępy (mały a tłusty, osadziły), np. *to dziewucha kępiata*.

kiej, kej, nkiej, gdy, jakoby, *kieby, kieby*, jakby, jakoby, gdyby; *kiewo*, jakoby oto, np. *zły kiej pies*.—*Mnie się widzi że ón kiewo niespełna rozumu*.

kie-ca! excl. głos na cieleta (III, str. 59).

kieni, gdzie, cf. *keń*, np. *kieniście położyli?*

(Nieszawa).

kierak, subst. m. kierownik, składowa część wozu (III, str. 84).

kijaszek, kijek.

kieręja, zwierchnia sukmana (III, str. 64).

klempa, stara krowa. Gdzie indziej na nieschludną mówią tak kobietę, lub nieszdarną.

kłomka, kłomla, sieć na ryby (III, str. 89).

kmoter, kum; *kumoszka, kumola, kuma*.

knebel, sznur do wozu na koła.

knyczać, verb. łkania wydawać przymuszając się do płaczu (znane i na Mazowszu).

kokowe drzewo, korkowe, z kory.

kokot, kurosek, kogut.

kole praep. zamiast *koło*, np. *przeszed kole niego*. Czasami: *poło* (v. *podle* czego, w *po-dole* czego) rzadziej *wedle, wele*.

kolesny, a, e, na kołach będący.

koła bosa u wozu (III, str. 84).

konowas, statek kuchenny (III, str. 85).

kornus, wódka prosta (z niemiec.) Raciażek.

kołko, kołowrotek do przędzenia lnu (III, str. 87).

kokosz, kokoszka, kura; kurak, kokót, kogut.

kopa płatna, sztuka płótna (III, str. 87).

kopani, subst. f. duża niecka do wieprz; *kopanka, niecka* (str. 86).

kozły, krokwie (III, str. 76).

krajite owce, owce dwustrzyżne (może krajowe, czy też: krajané wełny).

krudować v. act. *wykrudować, karczować; krudunek, karczunek*.

krukać, gruchać. Podobnie: *kruska, gruska; krup, grypa*. I na wzajem: *pargan, parkan; grupy, krupy*.

krychać, siekać, rozdrabniać. Przy kopaniu krychać, znaczy: bryły ziemi rozbić na drobne części. *Pantówki krychane*, kartofle w garnku utarte.

krychy, kryszy, adj. kruchy, wąły.

krzepki, silny, raśny, usadziasty, barczysty (chłop).

krzyw, a, e, winien, np. *czy ja krzyw temu?* — *ona temu nie krzywa*. Powszechne.

kseb! k'sobie, ku sobie, na lewo! (wykrzyk w zaprzęgu lub tancu); *ksebka, ksóbka*, taniec ku lewej stronie. ob. *oś! ocia!* — Wyrażenie to ztąd pochodzi, że człowiek wyciągnawszy przed siebie prawą rękę, gdy machnie nią ku lewej stronie, ku pierścionom, machnie *ku sobie*, gdy zaś machnie w przeciwną jej (prawą) stronę, machnie *od siebie*.

keyku! głos do odpędzania prosiąt (III, str. 59).

którny, a, e, który cf. *chtórny, chtóry*; np. *którny nie bądź, bądź który*, który bądź, ktokolwiek.

kucharzyna, zamiast kucharzowa.

kubel, mały chlewik czyli karmnik zamknięty do tuczenia wieprz.

kubelek, wiadro okute (III, str. 86).

kulka, kluczka, hakowate zagięcie czegoś do przyczepiania lub przyciągania. L.

kujawa, ob. *wiatr-kujawa*.

kumoszka, kuma; kumotar, ob. kmoter.

kunulec, drzątek przy sieci na ryby (III, str. 89).

kuna, część składowa wozu (III, str. 84).

Także (niegdyś) obręcz żelazna przy drzwiach kościelnych, do której przyczepiano przestępców. Powszechna.

kupać, zamiast: *kupować*.

kurlaczyć się, verb. rec. tlić się, słabo się palić, dogorywać (mówiąc o ogniu).

kutwościć, dusić, gniesć, miętosić, męczyć, np. *całki dzień fajkę w gbie kutwości*.

Ztąd także: *kutwa*, ten co dusi pniądze, skąpiec.

Kuba, Jakób, imię mężkie. *Kubina, Jakóbowa; Kułka, Jahobina*.

kuszki, kosze do pszoł (III, str. 81), np. *mom pszczoł kuszek dziesięć*.

kawicie, kwiat na drzewie, np. *kwicia latos pomarzyć*.

labija, ukontentowanie, rokosz, wygoda; *labować*, cieszyć się, delektować (może z niem. *laben*). L.

laszczyna, leszczyna.

latówka, przechowanie inwentarza przez lato (na pastwisku); *latować*, verb. latem przechować na paszy (o bydło). L. *latować się*, albo *biegać się*, mówi się o popędzie płciowym u krów.

z ledwością, ledwo, zaledwie, z trudnością, np. *z ledwością pokórasz cielec*, ledwo wakórasz cokolwiek.

lala! lala! głos na gęsi (III, str. 60).

Lewan, Leon, imię męz. *Lewanika, Leonowa*.

lenić, wykrczać z kory, np. *wyleniłem pieszczankę*, wykrciłem fujarkę do grania. *luda* genit. od: *lud* (zamiast ludu), np. *co tu luda!* ileż tu ludai!

Ludowiczka, Ludwikowa (żona).

lujnąć, lujnąć, uderzyć kogo z zamachem.

lussy, plur. garście zboża potargane, resztki do wymiotu.

łabuzie, wodne zieleśko między sitowiem. Brześć.

łachać się, mówi się o popędzie płciowym u trzody chlewnej (to samo co u krów: *latować się*), np. *łwinia się połachala*.

ładować (może z niemiec.: *laden*) zwykłe znaczenie ładowania; dzwiganie, nakładanie i pakowanie ciężaru, np. *naładować zboża na furę*.

łótcza! (łączca!) głos na woły by się łączyły (III, str. 59).

Euka, Łukasz, imię męz., *Łukaszka, Łukaszowa*.

łaguny, legary, ligary pod podłogą (III, str. 78).

łupak, dudek (ptak), od głosu jaki wydaje: łup, łup.

Magola, Magóka, Małgoska, pieśczośliwie: Małgorzata (Marguerite) im. żeńs. **Majcher, Melchior**, imię męz. **Majcherka**, Melchiorowa.

małyk, porcja, danie, pora jedzenia, np. *daję koniom po garcu owsa na małyk*; — *na każdy małyk dostają ludzie chleb z masłem*, t. j. na śniadanie, obiad i kolację (z niemieckiego *Mahlzeit*).

mału, mału! v. *małuty, małuchny!* głos do nawoływania prosiąt (III, str. 59).

manizować, verb. zwłoczyć, czas tracić, zwolna brać się do czego.

mankalija, melancholia.

manto sprawić, nauczkę komuś dać, wytrześć skórę komu (może z franc. *man-teau*).

Marcyna, Marychna, Maryjanna, Marcyjanna.

marmuza (ironiczne przekręcenie wyrazu: *Mademoiselle*), panna z miasta, dziewczyna zbyt nie strojąca.

marnota, mizernactwo, nędza (pod względem zdrowia).

masyna v. *basz*, kontrabas (mianow. koło Chodcza, Brdowa, w Łęczycy i Kalisk.)

Matusz, Mateusz; Matuszka, Mateuszowa.

małdrała, subst. m. *małdraczek*, ironicznie: mądry, wścibski, chcący uchodzić za mądrego; *małdrałina, małdrachna*, kobieta mająca pretensję do rozumu.

mendeł, kopa; **mendeł płótna**, sztuka (Ser. III, str. 87).

miałki, a, e, płytki.

miech, wór, worek.

mieche, szczeble u wozu (III, str. 84). I.

mienra, albo *niemra*, kobieta brzydka, niezgrabna, rozlazła; *niemrawy*, a, e, rozlazły gnuśny, cichy, głupowaty.

mietła, miotła; *zgrub.*: **mietliśko**. Także w zniechęceniu: *słoma* — np. *w polu sama ino mietła, nima ziarna*.

mieszczki, a, e, miejski.

mizernie tam! — *licha tam!* — *diabła tam!* — *tam do licha!*

młodzieć się, chmurzyć się, mieć się na deszcz.

młodzie, drożdże.

morgownik, najewnik do koszenia zboża, od morga płatny.

mursz, zepsucie z żywej roślinie, (śniedź) w pszenicy, zgnilizna wewnątrz drzewa (z niemiec. *morsch*); **murszyny**, a, e, adj.

nałazić, znaleźć; naloż, znalazł; nalożem, znalazłem; nałazie, znajdzie; nalożka, zna-

lażka; mówią także w czasie przeszłym bardzo często: *znajd(ę), znajdła*.

nadołek, niższa część kossuli kobiecej, z grubszego płótna. L. (II, str. 20).

naderszć, verb. np. *przykrzj konie żeby nie naderszały*, t. j. żeby im się sierść nie najeżyła z powodu zimna.

nalustek (od: *luśnia*), część u wozu (III, str. 84).

nagłóci, plur. *nagła* boleść. *Niech cię nagłóci ogarną* (złe życie).

namódz się, podwigać się. *Namogłem się* snopkami, albo: *obierwałem się*.

namolny, a, e, adj. naprzykrzony, nudny, natrętny.

napatohić się, nawinać się, nasunąć się na oczy.

niodalek, adv. niedaleko (u Mazurów: *niodalecko*), blisko, prawie, np. *garnek niedalek pełny*.

niedawienko, adv. zdrobn. niedawno, dopiero co.

niedolegliwość, niedolegliwość, dolegliwość, słabość.

niedziela, tydzień (w niektórych stronach Kujaw, jak i miejscami w całej Polsce północnej).

niegdy, niezręczny, niezgrabny, nieruchawy.

niezdara, niezdarzony, niezgrabny, np. *niezdara chłopczyśko*.

niezgarać na kogo, niecierpieć kogo; np. *o! niezgara* (lub: *niezgóra*) *na niego*, *na nią*, nie cierpi jego, jej, gdera na nią. **Płowce**

niezbilić, ob. *zbiłic*.

niezdrowisko, katar. **Raciątek**.

nikóg, nikug, nikogo, nikogutenko, genit. od: *nikt*.

nikt, czasami mówią *nicht*.

nogować (nogami działać), *biedz*, *zmykać*.

nydki, nyduszk! lub *nyku, nytiu!* wołanie

na świnie (III, str. 59).

obarek, pieńek drzewa osmalony od ognia. (Lubień.)

obartelek, kłamka prosta drewniana u drzwi chałup (III, str. 78).

obstarny, zaczynający się starzeć, być starym, np. *wół, koń obstarny*, koń w lata podeszły.

obyty a, e, adj. nieużyty, nieczuły (człowiek).

obachutać się, nakłaskać dużo ubioru na siebie, obciążyć się ciepłym ubraniem, opakować się.

obrosła, obroszenie, pokrycie się roślin rosą; *w obrosę* (wielu mówi adverbialiter: *obrosę*) po rosie, w czasie rosy, np. *trza jęczmień zgrabieć obrosę żeby się nie wykru-szył* (gdy roślina rosą jest okryta).

obczaiarzyć, oświadczyć; podobnie: *obznaj-mić, obzłościć* i t. d.

od! ocia! od się, od siebie, na prawol głos na woły w zaprzęgu przy kierowaniu niemi w prawo; (Mazury mówią: *ed!*). Ztąd: *ocib, ocibka, na ocibkę, odsibkę*, od siebie (ku prawej stronie) w tańcu (ob. *kseb, ksebka*).

ochapież się, przypominać sobie, np. *ochapia my się*, przypomina mi się (znane i na Mazowszu).

w oczyminiu, w okamgnieniu.

oczywisty, a, e; oczywistnie, oczywisty, oczy-wiście.

odbił, subst. m. odcisk, odgniotek.

odkładnia, odkładnica u pługą (III, str. 87).

odkolniak, wół odkolny, zaprzęgany na odkół, (od: koła) t. j. przy dyszlu (III, str. 88).

odzieża, odzież.

ogolak, adv. na *ogółak*, na ogół, powierz-chownie, byle zbyć, dla zamydlenia oczu np. *powiedział na ogółak* t. j. dał odpo-wiedź ogólną, wieloznaczną, żeby go nie zrozumiano.

ogonkowe, subst. n. przy sprzedaży krowy lub świni, temu kto ją na targ przy-pędził, płaci się *ogonkowe*, podobnie jak furmanowi przy kupnie koni: *od-uzdne*.

ogranica, po za granicą wsi, np. *byłem na ogranicu* t. j. we wsiach sąsiednich, o granicę; lub na gruntach tych wsi (Powszechne).

oha! głos na woły, np. *oha bysju oha!* dalejże, naprzód!

ojcownie, niekiedy zamiast: rodzice.

okapiny, oczepiny, włożenie czepka (kap-ki) pannie młodej na głowę, cf. *kapka*.

okoliczności, okolica.

okczyzna, części rodzajne męskie.

okólnik, podwórze dla inwentarza żywego (III, str. 81).

ogroźka, ograszka, febra, np. *ogroziło go dzisiaj*, dostał dziś febrę.

okrajeczny, adj. koń młody, który ma je-szcze okrajki; *okrajki*, mleczne zęby u konia.

okrutny, a, e, adj. okrutny, ogromny, bar-dzo wielki.

omale, skąpo, lichy, np. *mléka latoś o male*.

onegdany, adv. onegdaj (u Mazurów: *one-gdy*).

opressyja, ściśnienie; (wyraz łaciński czę-sto używany).

opały, boki belek i desek.

ordynka, część składowa wozu (III, str. 84).

orędz, subst. f. *orędzie*, wiadomość, donie-sienie, oznajmienie; *orędować, dać orędz*, dać znać, uwiadomić.

oskoła, oszoła, sok dobywający się na wiosnę z brzeziny za naciosaniem.

osmana, subst. f. w *osmanę*, razem do ku-py, zmieszać co, zorać kilka różnych kawalków w *osmanę* t. j. do kupy.

osobliwy, oddzielny.

ostrów, kawałek pola położony pomiędzy smugami, łąkami lub rowami. L.

oszukany, niesprawiedliwy, fałszywy (mó-wiąc o pieniądzu, miarze i t. d.), np. *ten łokieć jest oszukany*, t. j. fałszywy.

owtak, oto tak; adv. owo taki.

oselka masła; owalna sztuka ugniecione-go masła.

ozpór, (źle wymawiany wyraz, zamiast: *rozpór*), czyli *waspan-ozpór*, u chłopów nazwa pogardliwa szlachcica, mieszczanina, i w ogóle surdutowego człowieka (III, str. 53).

Oztoorny, a, ob. Roztorna.

pagować, na kogo uwziąć się, instygo-wać, ząb na kogo zaostriżyć, np. *pa-gował go przed panem*, żeby go *zgubić*. *palice*, palce. plur. od: *palec*.

pantówka, kartofel; *pantówki*, kartofle.

Rzadziej: *pérki* (III, str. 73); znanym wszakże jest i wyraz: *kartofle*.

parch, metaf. drobny szlachcic, mieszczanin.

parsk, persk, dół na kartofle (III, str. 81).

partyka, kawał spory, duża część, np. *par-tyka chleba* (z łać. *pars*).

pastuż, pasterz, owczarz, *pasturek*.

patarak, chudziak, ubożuchny: *pataractwo* (może od: *poteractwo*), bieda, nędza.

np. *dostał krowinę w zapomogę na swoje pataractwo*.

patyk, kojec; ogrodzenie dla cieląt lub zrzebiat w oborach i stajniach (III, str. 84).

pazurnik, drapieżny człowiek.

pastwa, pasza.

permoda, ob. *fermoda*.

pérki, kartofle (około Sompolna, Strzel-na), (III, str. 73); częściej: *pantówki*.

pęch, subst. m. węch; *pęszyc*, węszyć, wą-chać, wietrzyć. L. *pęchać*.

pępek, ostatnia garść zboża przy żniwach (III, str. 232).

pępkowe, dożynki (uroczystość, III, str. 231).

piernastka, pierwiastka, t. j. krowa przy pierwszym cielęciu.

pierścionki, zaręczyny (pewnie z powodu dawanych pierścionków między narze-czonemi). cf. *zdawiny*.

Pietrucha, Petronella, imię żeńs. (u Ma-zurów: *Petrucha*).

Pietr, Piotr, imię męskie.

pilić, popędzać, naglić, przyspieszać, od: *pilno*.

piłu ! pilusie, piluchny ! nawoływanie gąsek, (ob. *lela*).

piśmienny, adj. (pisemny) piśmienny, umiejący pisać.

piszczałka, fujarka.

plążyć, miłym, przyjemnym być komu, upodobanie lub dobre skutki sprawić, służyć np. *wódka mu pląży*, gorzałka mu służy (gdzie indziej: *plążyć*).

plaski, płaski; płaski, płytki, np. *płaski talerz*, płytki talerz.

plaskunka, kijanka w wodzie (z których powstają żaby).

plądz się, zamiast: *ładz się*, np. *ciele się wypłęło*, urodziło.

plon, oprócz zwyczajnego znaczenia: *plachta* do okrycia wozu (III, str. 84).

plachta, prześcieradło.

plawidła, krawki przy sieci (III, str. 89).

pluciennik, tkacz (III, str. 87).

pluta, słota, ulewa.

pociotek, mała ciotka.

poczwarować, trudnić się; np. *cho by się ta tak z tém poczarował* (v. *poczwarował*), *któży się tém chciał zajmować*; komu by się chciało mieć z tém zachody. *Płowca*.

podchłibnik (od: *chłibać*, chlipać, klepać) nakrywka na tłuczku od kierzenki do masła (III, str. 86).

podkoziółek, *podkoziółek*, ucza w karczmie w ostatni wtorek (III, str. 211).

poddób, subst. f. zamiast *podoba*, podobieństwo, np. *rę się stąpa na Dodd* (lub: *na podobę*) *kota*.

podufały, a, e, usadzisty, krępy.

pojedynak (pojedynczy, sam), parobek bezzenny.

pokapić, zwiesić głowę, osowieć, stracić na humorze, być do niczego, zdurnieć (może *ztać*; *kapcan*).

pokraka, niezdarne kobieta.

pokuna (może od: *pokąd*, *pokiemi*), np. *człowiek od pokuny światła*! t. j. ladaco, nic niewart. *Głuszyn*.

pole, zamiast: *kole*, koło, wedle.

półtrabek, drabka u wozu (III, str. 84).

połci, powłoczki na poduszki (bez pierza).

Połcha, *Połnka*, Apolonija, imie żeńskie.

południca, południe; na *południe*, na *przypólnie*, na *przypołudnie*.

południęszy, *południęszy*, południowy (w pół dnia), np. *mleko południęsze* t. j. z południowego udoju. cf. *rańszy*.

posad (wyrażenie gospodarskie, używane i w dalszych okolicach) znaczy pewną ilość zboża w sнопie, zwykle 4, 5, 6 snopów, która się rozkłada na klepisku w stodole do młócki. Mówi się więc: *omłócić do południa cztery posady*.

pomiany, plur. dziwy, cuda, niestworzone rzeczy, np. *pomiany wyrabiał*, dokazywał; *pomiany z nim porobię*, zgniotę, poturbuję go, ob. *cudy-pomiany*.

Pomośka, *Nepomośka*, *Nepomucena*, imie żeńskie.

pomsta, złorzeczenie; *pomstować*, złorzeczyć. *popieliny*, przyjmowanie i częstowanie odwiedzających położnicę, po urodzeniu się dziecka (III, str. 247).

po próżnicy, napróżno, nadaremnie.

poryząd, przedrzeźniać, drwić sobie z kogo. L.

posowa, pułap w chałupie (III, str. 78).

potrudno, z *potrudna*, adverbialiter: trudno;

z *trudnaki*, niewiedzieć kiedy lub jak.

potrzeb, potrzeba, np. *co za potrzeb!* *mała potrzeb*, adj. *potrzewny*.

pozbadną, *pozbaść*, wziąć przewagę nad kim, przywyknąć do brania góry nad kim, lekceważyć lub prześladować kogo, np. *pozbadli tego człowieka*, t. j. za nic go mieli; *dzieci ojca pozbadły*, t. j. stracili uszanowanie dla ojca, zbytniej nabyszy śmiałości; *onę go pozbadły*, t. j. przywykły słabości jego wyśmiewać, żartować sobie z niego.

potrafiad, umieć, podobać, dogodzić komu lub czemu (Kuj. Gostyńs.).

powtór, na *powtór*, adv. zamiast: *napowrót*.

prek, *precz*; *preczki* idź (lub: *fort*, z niem.)

prese, adv. ściśle, wyranie (wyraz łaciński, franc. wyszedł w podobny sposób jak: *akurat*, *rarytas* i t. p.)

pręskiel, przyszc (bąbel od sparzenia się).

prożek u pług (III, str. 87).

proszczak, prosiak, prosię. cf. *świnia*.

przeciudzienny, a, e, przeciudny.

przeznasić komu, nie być starym; np. *jeszcze ięj nie przeznasiło, ma dopiero 20 lat*.

przejrzadko, subst. n. *przejrzadko*, zwierciadło małe.

przestorno, przestrono.

przedzieńko, motek nici (III, str. 87).

przycieć, podwalina (III, str. 78).

Przedziwna, dzień Nawiedzenia Matki Boskiej d. 2 lipca.

Przedgodnia, dzień Niepokalanego poczęcia N. P. M. d. 8 grudnia.

przewód, rodzaj sieci (III, str. 89).

przygaciółka, duży szlafrok kobiecy (w Gostyńskim dotąd go tak zowią).

przysoszek (od: *socha*) przy pług (III, str. 87).

przywiązałość, przywiązanie, kochanie.

przetmienić, *wytmienić*, zamiast: *przemienić*, *wymienić*.

pu, zamiast: *ku*, np. *szli pu sobie*. Podobnie: *pole*, *kole*, *koło* (gdzie indz. *podle*, *podług*).

purchada, *purchatka* (roślina).
puknik, wyrobnik czyszczący siemie lniane (III, str. 87).

psocić się, *sprzeciwiać się*, np. *on iść się psoci*.
pusta noc, noc na modlitwie przy umarłym spędzona (III, str. 249).

putynasty, *pótynasty*, *pótyk*, *póty*, *dopóty* (pod Radziejowem, Słuszewem).

rainy, subst. plur. (od słowa: strącić),
 swaty, zmówiny (III, str. 250).

rakarz, oprawca (pogardliwie) z niemiec.
Racker.

rado bywa, często to tu bywa, lubi się to
 pojawiać, np. *rado bywa że deszcz w sa-
 me święta pada*.

ranko, adv. zamiast: rankiem, bardzo rano,
 zrana, np. jutro ranko pójdziema.

rańszy, a, e, comparat. od *ranny*, używa się
 czasem za *ranny*, np. *rańsze mleko*, mle-
 ko z rannego udoju. cf. *południejszy*.

rapucha, ropucha.

raźny, wybitny, dzielny, szybki, pochopny.
redko, radło; *redlić*, radlić.

roba, świnia z prosiętami (Izbica i Kaliś).
równak, ad. (jak: *jednak*) równo, wszelako,
 jednakowo.

rozczośnięć się (może roztrząsać się). Gdy
 się krowie nogi na lodzie rozejdą, mówi
 się: *rozczośnięła się*.

rozpór, cf. *ozpór* (III, str. 53).

roztopy (złe czasem mówią: *oztopy*) pocaż-
 tki wiosny, zapewne od topniejących
 śniegów.

Roztówna (złe wymawiają *Oztówna*). Ma-
 tka Boska oztówna, jest to święto zwi-
 astowania N. M. P. w końcu marca, po-
 rze w której otwierają się roboty w polu.

Ruzyna, Rozalij, imię żeńskie; zdrobniale:
Ruzią.

ryć, często zamiast: kopać; np. *ryć w ogo-
 dzie*, kopać w ogrodzie; świnie zaś nie
 ryją, ale *pyszczą*, np. *świniuchy my łkę
 spyskali* (pewnie od wyrazu: pysk za-
 miast ryj).

rychło, wcześniej, np. *jęczmień nierychły
 wschodzi*.

rychtyk, *rychtyczek*, zupełnie tak, akurat
 (z niemiec. *richtig*).

ryczka, *ryczuchna*, ławeczka, stołeczek pod
 nogi.

ryntować się, verb. recipr. mówiąc o popę-
 dzie płciowym u owiec, np. *wszystkie
 macioriki poryntowały się*.

ryntowany, adj. (tylko do mięsa), wołowi-
 na; z niemiec. *Rindfleisch*.

rżany, a, e, żytni, np. *rżany chleb*, *rżana
 mąka*, *rżane kłuski*; niekiedy *rżenny*.

rządny, a, e, porządny, ładny.

rzechotać się, śmiać się. *chychotać*. L.

rsampolić, *rumotać*, *gruć ostro* i *pinkliwie*
 (na skrzypcach, na basethi).

sa (zamiast: sam) tu; *póds sa do mnie*. cf.
 podobnie: *samoj*, tu; — jak: *tamoj tam*.
saga, ukośny kierunek np. *przerzynać żai-
 ką na sagę*, *przerzynać piłą ukośnie*.
sądek, *sondek*, baryłka, ćwierć-beczek (III,
 str. 86).

szczapić, *szczepić*, schwytać, zaciąć.
serdak, rodzaj gorseta fałdowanego (III,
 str. 67, 70), dziś mało używany.

ślepać, targać, potrząsać.

sierzchula, sierść na bydłach.

sierzp, siérp.

śiwki v. *modrzaki*, *pyrzaki*, kartofle wczes-
 sne, modre pod skórą zwierzchnią.

sipiad, czasami zamiast: *sypiarz*, często *spad*.
sklep, piwnica, podziemie.

skarupa, skorupa.

sknerzyć, naprzykrzać się, kwiczyć (mówiąc
 o świni).

skorno, *skoro*; *skorny*, a, e, prędki, skory.
skratowy nie dać, pokój, odpoczynku, ode-
 tchnienia nie dać, siedzieć komu na
 karku.

skrzedzić, płakać, mazać się (o dziecku);
skrzedzić dziecko, płacziwe.

śleporód, wyraz obelżywy przy wymyślaniu
 na kogo.

ślupica u pługa (III, str. 87), gdzie indziej:
 ślup, śłupek.

smrygnąć, podrzucić kamieniem w górę.

śmied, śniedź; i przeciwnie:

śnieci, śmiecie; *śniecisko*, śmieciisko.

sondek, ob. *sądek*.

spachać (od: *pachać* L.), zmiatać ze zboża
 plewy (III, str. 88). Gdzie indziej *za-
 czyniać*.

spaszki, *spachowiny*, części tym sposobem
 oddzielone. Gdzie indziej: *zgoniny*.

spekulatny, udatny, wynaleziony, (np. mu-
 zyka, taniec).

splawki, plur. małe łączki pod pochyło-
 ścią wzgórz, z których nawóz spływa-
 jąc na nie, obfitymi w trawę czyni.

spłaza, duży kawał, obszar roli.

spik, spanie, sen; np. *zerwałem się ze spiku*. L.

spodek, piernat.

spodziwać się, spodziewać się.

spozimek (od: zima), początek wiosny.

sprzeciżny, a, e, przeciwny, sprzeciwiający
 się.

średniak, parobek, młody.

starszy. subst. officer (w wojsku), parobek
 starszy (III, str. 58).

stegna v. *steczka*, ścieżka, drożyną.

stós, część składowa wozu (III, str. 84).

stempale, pale do mostów (III, str. 76).

suwad, tańczyć rześko (mało używane), np. *jak ona suwa!*

supel, *szupel*, węzeł u chustki; *supelek*, węzełek (może z niem. Zippel).

swak, stryj lub wuj, czasem: szwagier. *śwe*, *śwel* głos na świnie (III, str. 59).

świadczyć się z kim, przestawać obcować, przyjaźnić się z kim, np. *oni świadczą się z sobą* (gmin wymawia często: *świarczyć*); *świarczyć*, *świadczyć*; *obświarczyć*, *oświadczyć*; *doświarczyć*, *doświadczyć*; *uświarczyć*, *dostzedz*. Osięciny. Podobnie: *dokurczać*, zamiast: *dokuczać*.

świadomy, wiedzący o czém, świątły, jak: *nauczny*; *świadomo*, wiadomo.

świątojańskie, subst. n., zadatek pieniężny dawany służącym, parobkom i t. p. lubo to zwykłe ma miejsce na św. Michała, t. j. na kwartał przed nowym rokiem.

święconka, święcone jedzenie na Wielkanoc, np. *objad(ł) się święconki*.

świnucha, świna, świnka; *świniak*, prosię. *sysać*, zwykle zamiast: *ssać*; np. *cielę już sysa od miszga* u *jałochny*.

szalek, główka kapuśty niesformowana, sam głąb.

szczeble, ob. *miecze* u wozu (III, str. 84).

szczonder, *szczondrak*, smarkacz, malec.

szczublak, mały szczupak, szczupaczek.

szczerny, a, e, szczéry.

szerolachny, a, e, adj. bardzo szeroki (nieproporcjonalnie); cf. *wielgachny* i *wysołachny*.

szachulec, bale drewniane do budowy (III, str. 78, może od: Schaff-holz.)

szlak, miedza.

szlak, *ślak*, diabeł, kat; np. *idź do ślaka*; *idź sobie do diabła* (może z niemiec. Schlag, jako cios, uderzenie, raz, paraliż); zakłęcie bardzo używane np. *idź do ślaka!* (Przedecz);—ej do szlaka (do licha!);—pal go szlak!—ej, droga ta szlaka warta (zła, diabła warta).

szlarka, garnirowanie, wypustki, brzegi u czépka lub t. p. (III, str. 69).

szmciarz, gałganiarz wędrujący po wsiach za zbieraniem materiału do robienia papieru.

szmat, (oprócz kawała płótna), kawał duży przestrzeni, np. *szmat pola zasiał*, *szmat drogi ujechał*.

szmaja subst. f. jednorożec, mańkuctwo, jednorożki v. mańkut (masc.), działająca lewą ręką (gdy prawą stracił), np. *jeździ ze szmai*, lewą ręką powozi; *gra*

na szmajdę, od lewej ręki, gdy na opak ma struny nawiązane.

szpada, szpadel. (z niemiec. *Spaten*).

szpagatówka, wąs sierdzysty i długi.

sztram, syk, porządek, ład (z niemiec. *stramm*); tak np. *do sztramu*, aby pasowało; *a ja sztram dźwigam*, dźwigam silnie i zęcznie; *to sztram chłopak*, zęczny, dzielny chłopak (Sędzin, Sędzinek).

szur, niekiedy zamiast: *szczur*; *szury*, szczury. (Gniewkowo, Bydgoszcz).

ta, tamoj, tam; np. *chto go ta widział!*—*zaglądałem ale tamój nima nikóg*.

tarmosić, *taścić*, szarpać, szamotać kogo. *Teocha*, Teodora, imię żeńskie.

termedycja, kłopot, ambaras, turbacja.

terminatka, kartka od pana, pozwalająca służącym szukać sobie innego miejsca.

tęga, tęsknota, np. *nie tęga* (tęskno) *ci do domu*; *tępać*, tupać nogami v. *tapuć*. *tłuczka*, przy kierznicie do masła (III, str. 86).

tłomak, *tłomok*.

to-owto, to-nie-to.

tradyna, subst. f. składowa część koła u wozu (III, str. 84).

trafny, adj. łatwy do spamiętania, jak: *potrafny*, łatwy do zrobienia.

tranowić, trwonić, marnować (czas). *Bodzanów* bachorny.

trepy, niekiedy zamiast: schody (z niem. *Trepp*).

trojak, sześć groszy pols. (gdzie indziej: czeski).

towarnik, przemycarz towarów. (III, str. 58), fem. *towarniczka*.

trytwa albo *trytyw* (nie: *trytef* jak jest w Słow. Lindego) subst. f. grobla przez błota.

tu-nie-bądź, gdzie bądź.

tylnik, część składowa wozu (III, str. 84).

tuk, szpik w kościach.

tyłek, tył, tyły; np. *zanieś na tyłek domu*, na tył domu.

tracht, trakt, droga publiczna.

treski, galonki lub frendzle (z niemiec. *Tressen*; III, str. 70).

trztać, ob. *drzdać*.

uchrepać, obacz: *chrepać*.

udać się, podobać się; *ta my się udała*, ta mi się podobała.

Ułina, *Ułiska*, Julijanna, imię żeńs. *Ułijon*.

Julijan, imię męz.

umarty, imiesz. zamiast: *umarły*, nieżywy. *)

*) *umarć* (subst. verb.), skonać, — używane w znaczeniu przedmiotowym, t. j. mówią np. *względa jak umarty*; *widziałem go po umarciu* (skonie), *nieulubę patrzyć na umartego człowieka*. Ale mówią obok tego (przez ł): *dzwonił umartemu*, *pacierz za umartych*.

uroda, (subst. fem.) urodziwy, wa, we; piękny, na, ne; np. *Jaśku, jęzdeś uroda*.
wrzewniać, biadować, użalać się; np. *wrzesz się nad nim wrzewniał*.
uskrzonić się, uspokoić się, załatać się.
użdać się, przydać się; niekiedy: udać się, powiedzieć się.
uwolnić się, uwolnić, zwolnić się ze służby.

Wach, *Wasio*, Wawrzyniec, imię męskie (Lorenz); *Wachowa*, *Wasiowa*, Wawrzynkowa.

wagować się, wachać się, nie móżdź się na co zdecydować. L.

warować, trwać; np. *nie warowało i pu-godziny*. (może z niem. *währen*).

warto, ad. (z niemiec. *werth*).

wazka, szaflik, garniec gliniany (Ser. III, str. 85).

wąpia, *wąpzia*, plur. n. wnętrzości, jelita, flaki. Przedecz.

wczasy, wczesny.

wedle v. wele tego, względem tego.

werblik u pół-szorka (ubioru na konia).

Weronka, Weronika, imię żeńskie.

wesoło subst. n., *wesoła* in plur. zwykle zamiast: wesele, wesela.

weska (zły wyraz) kamizelka, z niemiec. *Weste*.

węborek, wiadro zwykle nieokute. Mówią też i *kubelek*.

wiatr-kuja, wiatr północny, ob. Serya III, str. 93. (Przesady rolne N. 3). „Od zachodu słońca, od południa, także y między zachodem, pułnocą y południem, wiatry wiejące, y kiedy nisko wieją, deszczu w tym mieyscu nabywają, osobliwie Kujawa *ab Aquilone* gdy powstają wiatry, a kręcą się z kurzawą, deszcz pewny znamionują.“ (*Oekonomika ziemian-ska* J. K. Haura, Warsz. 1757, str. 188.)

Wichtora, *Wichta*, Wiktorja, imię żeńskie.

wielgachny, adj. wielki, wysoki, cf. *wysolachny*.

wielgas, drąg (człowiek dużego wzrostu).

wielmożny, w Inowrocławskim tak nazywają pana, np. muszą biecć do wielmożnego i prosić go o to a o to.

wieńcowe, okrężne, cf. *pepkowe*.

wierzchenek, u kierzenki (III, str. 86).

wieski, *wieszczi*, adj. jak *mieszczki*, wiejski, miejski, np. *mieszczka panna*, *wiescka dziewczucha*.

wika wyka.

wilgny, wilgotny.

wisielak, wisielce co się sam powiesi.

wiskup, biskup.

wiosnowaty, *zwiosnowaty*, wół mdlejący w robocie na wiosnę.

winowaty, dłużny, np. był mi winowaty ćwiertnię pszenicy i lató oddał.

Witek, Wincenty, imię męskie. *Wilkowa*, *Wychowa*, Wincentowa (na Mazowszu *Wycek*, *Wyckowa*).

wlić się, wlec się; *wlił się*, włożył się.

wnętrze, żywot, żołądek; np. *boli me na wnętrzu*.

wnyk, uderzenie, szczypianie palcami; wprawdzie mówią: *dostał tegie wnyki*; zdaje się jednak iż powinno być: *wniki*, od wnikanja (mówi Bliziński).

wola. Zamiast: jeśli chcesz, jeśli byście chcieli, mówią częstokroć: *zeli uwója wola*, *kdybyście mieli wola*, słysząc to się daje także na Mazowszu i w Kalisk. *Nie-wola my była*, musiałem. Podobnież zamiast: prawdę mówię, macie słusność; — słysząc się daje: *ma prawdę, prawdęście mieli, mieliście sprawiedliwość*.

wóz bosy, wóz nie kuty (III, str. 84), *wóz półtoraczny*, t. j. półtora raza szerszy od zwyczajnego (zastosowany do dróg w Prusach).

w prawdę, doprawdy, istotnie.

wrażny, a, e, w sam raz nadarżający się, w sam raz przystający, pasujący; np. *to koło wrażne* (u woza).

wrota albo *wieżęga*, drzwi duże do stodoły.

wstajać, wstawać, np. *wstają, boć już późno!* (powszechne).

wujo, *wuja*, wuj; np. *mój wuja*.

wyciągnąć dokąd, wyprowadzić się z jednej wsi do drugiej; np. *Stacho wyciągnął z Turzna do Brzeźna*.

wyczyszczając, tak zowią znajomy sër w kształcie serca, w worku robiony. Chodzą. *Wytrząszczaj*, sër mały okrągły i mocno spleczony nakształt macy ty-dowskiej. Krzywosąd. (III, str. 73).

wypekły, adj. mający rupturę. L.

wyrwan, rodzaj knebla (z grubego sznur), używany w drodze do zakładania u woza na koło, gdy się takowe sepsuje.

wyrtek, *wyrko*, tarcan czy tapczan, lub przyrząd z desek, na którym leży pościel do spania parobków w stajniach i oborach.

wycyganić, wyszachrować (od: Cygan).

wysolachny, bardzo wysoki, cf. *wielgachny*.

zadrzewniały, zardzewiały.

zaganiać, *zaganiać*, handlarza, przycho-dzący z Prus, którzy skupują i zaganiają tam świnie i gęsi.

zamiar, zapas, np. *przyszykować co na za-miar*, przysposobić co na zapas.

zanośka, *zatycka* u jarzma przy pługu (III, str. 88).

zapamiętać się, wścieć się; np. pies się zapamiętał.

zapomniawali, zapominali, verb. t. praet. 3 pers. plur. — pozapomniawali, pozapominali, zapomnieli.

zarazić, tknąć, razić nagle; np. zaraziło go, tknięty v. rażony został paraliżem lub apoplexyą.

zamanowszy, wyrażenie bardzo częsta używane, znaczy to samo co: ni ztąd ni z owąd, raz po raz, często, nieraz, zdarzało się pokilkakroć; — a raczej to, co w stylu powieściowym znaczy: bywało; np. zamanowszy usiadł i płacze nie-wieda czego.

zawdziutko, zawdziuczno, zawsze a zawsze. zaś, używają jako przysłówka w znaczeniu wyrazu „później”; np. zaś, trzeba będzie to wszystko uprzątnąć; — Jeżeli nie zaraz weźmiesz z sobą, to zaś mi odniesiesz.

zatergnąć, umrzeć, wyciągnąć nogi.

zaketować, zamknąć na haczyk, np. drzwi. Może z niemiec. Kette. Inowrocław.

zatrząsanie, wielka ilość, moc czego, massa, mnogość robactwa i t. d. np. latoś (tego roku) zatrząsanie myszy w stodołach.

zbiłić, przypomnieć (rzadko używane), nie zbiłić, nie przypominać sobie, np. nie zbiłi o tém; ani (mi) zbiłi o tém, nie przypomina mi się, ani pomyślę, pomnę o tém (w trybie bezokolicznym jeszcze rzadziej się pojawia). Lubraniec.

zbery, rupiecie, otręby, wiórki lub t. p. zbyteczny, wszeteczny.

zdawiny, zaręczyny, cf. pierścionki.

zdogonić, dogonić.

zdarny, udatny, zgrabny.

zdrażać się, zdragać, wzdragać się.

ze wsiem, ze wszystkim, np. grad wytłuk(ł) ze wsiem żyto (wyrażenie może przejęte z rosyjskiego).

ześmiargnąć, ześmiardnąć; jak zemglic, zemdląć.

zjadły, a, e, ad. dobry do jedzenia, smaczny; np. trawa zjadła. L. cf. jecy.

Zielna, Wniebowzięcie N. P. M. (d. 15 sierpnia.

zmudzić mi czas; znudzić mnie, wiele mi zabrał czasu.

znajtek, podrzutek (dziecko podrzucone).

znowiąć, znowiąć, per paragog. znowią, znowiąć. Czasami skraca się na: znok.

Zofka, Żofka, Zofija (Sophie) imię żeńskie. z potrudna, ciężko, trudno, np. z po-trudna się uda, trudno aby się podobało. (w Mazowszu mówią niekiedy: przytrudno) w tymże znaczeniu.

zprzeciwona, przeciwnie.

ztrudna-kiej, rzadko kiedy, bardzo rzadko; cf. zpotrudna.

związły, a, e, mocny, usiadły, krzepki (chłop).

zwołać się, zgnać się, np. zwołali mi się do (ty(j) łąki. Lubraniec.

Żaga, tak trzecie i t. d. zepsutym językiem (z niemiec. Saage) nazywają piłę. Przerzynać na sągę (t. j. na ukos, ukośnie, ob. saga). Żażka, piłka mniejsza. (Mazury wymawiają: zaga, zaska; zagować piłować).

żarota, żałość; żarotować, ubolewać. Osięcin; — żale zaś, są to popłelnice.

żarty, a, e; żerty, adj. (od: zozéć, zréć) niewybredny w jadł, chętny do jadła wszelakiego (mówiąc o zwierzętach). cf. gardy.

żądzić, mieć żądzę. Żądzić się, chcieć się, pragnąć, np. żądzić, żądzi mi się, chce mi się gwałtownie.

żeniaty, a, żonaty (mówią o obu płciach). Żeniaty mężczyzna, żonaty mężczyzna; żeniata kobieta, żonata kobieta, żonata. Francka ożeniła się z Jankiem.

żeli, skrócone: jeżeli.

żydek, nóż, kozik, nóż składany. żywkem, żywcem.

Wyrazy cudzoziemskie (z łacińskiego, niemieckiego i francuskiego).

Adukacja, achtel, j-adamaszek, j-agwint, alagant, h-areszt, akurat, aprendować, bet lub becik, basy, cafta, chwesta, chwestunek (od Festung, więzienie kryminalne), deka lub derka, draszować i draszek, drybinek, dryjarz, dubelt, dycht, dyszel, esencyja, fagas, falować, fermoda albo permoda, fugas, fundytas, futer, fintera, ginal, giry, gwałt, handel, harnadle lub harnagle, jaka (kaftan), kachel, knebel, konwas, kornus, labija, lagier, ładować, łaguny, mizerak i mizeractwo, mankolija, maltyk, marmuzela, mendel, opressyja, ordynka, papier, partyka, prese, rakarz, rarytas, rety (ratuj!), ryntowny, rychtyk, skonfundować (zmieszać), spekulatny, stempale, synagrol (astrolog), szahulec, szpada, szeflik (Scheffel), suporzyja v. substancyja (majątek, posiadłość), termedyja, terminatka, tradyna, trepy, treski, wagować, warować, wartno, wazka, węrblik, westka, zaketować, żaga i t. d.

WŁAŚCIWOŚCI MOWY.

1. Mowa Kujawiaków jest w ogóle czysta. Różni się głównie od sąsiedniej gwary mazurskiej, dobrém i wyraźném wymawianiem spółgłosek *szypiących* (gardł. zmiękczone) *cz, sz, ż*, bez tak zwanego mazurzenia. Jeśli w mowie potocznej nieraz wyrzucają oni lub dodają pewne zgłoski do wyrazów, to w pieśni zwykli tego unikać i poprawniejszym odzywają się językiem.

Niektóre sposoby wyrażania się. Składnia i t. d.

2. *Rzeczowniki*. Zwrócę uwagę na oryginalny i częsty zwyczaj używania nazwiska *psa*, jako porównania we wszystkich ujemnych i przykrych razach, co zauważyłem także i w sąsiednich powiatach: Konińskim, Łęczyckim i Gostyńskim. Pomijając samą nazwę tego zwierzęcia i jej rozliczne przystosowania jako epitet pogardliwy, dawany komuś sposobem obelgi przy wymyślaniu, wszystko u ludu, mówiąc o czémś złém lub nieprzyjemném, jest: *kiej pies*: zły, chudy, twardy i t. d. *kiej pies*; szczeka (dużo gada), pije, łże *kiej pies*; wrzescie: zimno, głodno, gorąco, ciemno, deszcz pada *kiej pies*, a nawet: boli *kiej pies*. O złym jeźdźcu mówi się że: *siedzi kiej pies na płocie*.

3. Zwykła u ludu zamiana rzeczowników żywotnych męskich liczby mnogiej, w nijakie (zbiorowe) dość powszechna w kraju, np. *żydy jechali, chłopcy przyszedli, kozaki byli, powroźniki złapały go*, zamiast: *żydzi jechali, chłopcy przyszedli, kozacy byli, powroźnicy złapali go*. *Dość luda*, dużo ludu, ludzi. Zawsze jednak mówią o sobie: *byliśmy, byliśmy, byli*.

4. Niekiedy gwiazdy otrzymują żartobliwą nazwę: *bab* (np. baby zachodzą), obłoczki zaś: *baranków* (np. baranki po niebie biegają).

5. Gdy kto ma wiele kłopotu, mówią: *Ek! ma on ta tera(z) w głowie korowody*. — Ktoś na oznaczenie licznych trudów i zabiegów wyraził się: *Józwa miał kupac wóentarz, konie, i pojechał do Warszawy; a tam-ci miał z adwókatamy różne ober-tasy* (krętaninę).

6. „A co powiecie?” pyta się pan chłopa, który wszedł do pokoju. „*A to wele gruntu przyszedł*” (wedle, względem gruntu, t. j. przyszedł prosić o grunt, ziemię). Płowce.

7. Wyrażenie: *czarne za paznogiem*, oznacza drobnostkę, małostkę, prawie lub sgoła nic, przy tłumaczeniu się z zarzutu, np. *nie ukrzywdziłem go ani na tyła, co czarne za paznogiem*.

8. Na leniwego parobka lub wołu i konia, wrzeszczą: *ty karnodziega!* (za-pewne: kaźno-dzieju, źle robiący).

9. Czasami przestawiają wyrazy lub głoski, np. *jechał tam-z tąd*, *jechał z tam-tąd*; *przed słońcem wschodu*, *przed wschodem słońca*; *pięć-dwadzieścia*, *dwadzieścia i pięć* (z niemiec.), *ktwieć* (tkwić). Rzadko wszakże daje się słyszeć (tak częste zresztą nad Pilicą): *ktacz* (tkacz), *tko* (kto).

10. Zdrobniale chcą mówić do ojca, matki, panicza, miłej, małej, pięknej i t. d., odzywają się: *ojczuchno! matuchno! paniczuchno! miłuchna! małuchna! pię-kniuchna!* Podobnie: *ździebłuśko* v. *ździebłuchno* (ździebełko), *szkiełuszko* (szkiełko).

11. *Zaimki i t. d.* Zdrabniają często zaimki, przysłówki, równie jak przymiotniki i inne części mowy, np. *takuchny* (taki), *tyluchny* (tyli), *zawodziuchno*, *zawodziutko* (zawdy, zawsze); *rzadziuchno* (rzadko), *co-tylczko* (co-tylko), *co-iniuchno* (ino, jeno), *dopiruchno* (dopiero), *daleczko* (daleko), *preczki* (precz).

12. Częstoćkroć zamiast: mnie, mówią: *me*, *mię*; zamiast: mi, mówią: *my*; np. *daj mi pokój* (daj mi pokój). Powtarza się to i w zakończeniu wyrazów na głoskę: mi, np. z namy, z panamy, z niemy, z końmy. Otwarto też i szeroko wymawiają zwykle niektóre zaimki, np. *iéch*, *ich*; *iem*, *im*; *iejich*, *ich*; *iéch*, *tych*; *tém*, *tym*.

13. Zaimki niekiedy skracają, łącząc te skrócenia z innymi wyrazami zdania (dość powszechne) np. *śłuchaj co-ć powiem* (co ci, co tobie), *do-ć* (do niego) *była-ć u niego* (była ci ona u niego).

14. *Liczebne.* Zamiast: obojgu, mówią: *obiema*, np. *powiedziałem obiema*.

15. Zamiast: pięciu, sześciu i t. d. mówią: *było nas pięci*, *szóści*, *siódni*, *ośmi*, *dziewięci*, *dziesiąci*.

16. *Słowa.* Gdzie nieład, nieporządek panuje w domu, tam wyrażają się w sposób czynny: *nie rządzi tu ani szafa, ani chleb, ani stółek*, zamiast: nie ma tu ładu w szafie, ani chleba, stołka i t. p. (Płowce.)

17. Chłop z Gęsina powożący bryczką, gdy zbliżano się do Radziejowa, na wykrzyknik siedzącego za nim w bryczce pana: „Oto już widać blisko Radziejewo!” — odpowiedział: *A to-ć widać jak widać, ale daleko guba!* (t. j. daleko jeszczejechać, kołysać, trząść się na bryczce.)

18. Słowa na *ać*, jako częstotliwe, niedokon. brzmią: *podpisować, wyskakować, wypieciować, wyskrzybiować v. wyskrobiwać*; — zaś na: *yć* mają: *mywać, bywać*.

19. Na niedorzeczny sposób wyrażania się, mówią: *O bodaj-ćś na-gadał!* — *bodaj-ćś nawydzinał!* — gdy kto źle, niedołężnie skacze: *bodaj-ćś naskakał!* — gdy kto lichy i fałszywie śpiewa: *bodaj-ćś naśpiewał!* (*bodaj*=Bóg-daj!) Chodecz.

20. *Bieżyć*, mówią zwykle za: *iść*, np. *muszę bieżyć do miasta, bież do dworu!* Za to często słyszeć się daje: *iść do tańca, iść w tańcu*.

21. Dwie dziewczynki w ten sposób raz ze sobą rozmawiały: „*A co tam chrupiesz?*” — „*Rzepkę, ale (ona) nie chrupie, bo sparciała.*” — „*A tag-ćś nie uwięgo-niła* (lub *uwięchtala*, pod Warszawą: *umazała*).” — „*Bo-ćm się usmorkała.*”

22. Chociaż na coś zgadzają się lub przystają, jednakże częstoćkroć jeszcze dodają: „*albo jo wiem!*”

23. I tu jak na Mazowszu, często słyszeć się daje: *goń-ma* (gońmy), *gońta me* (gońcie mnie), *broń-ma* (brońmy), *brońta me* (brońcie mnie), *rób-ma*, *rób-ta* i t. d.

24. Słowa: *mówić* używają często zamiast *myśleć*, np. *mówilem że przyjdiesz*, *myślałem że przyjdiesz*.

25. Słyszeć się dają wyrażenia takie: *On jeszcze jak-cię-mogę*, *on jeszcze nie-zgorszy*. (Płowce.) *Podobniusięczi wypisz-wymahj kiej ojciec*, *podobny zupełnie do ojca*. (Lubień.) *Tak ciemno że w pysk daj*, *zupełnie ciemno*.

26. *A gadaj kaj ón się podzięwa?* (a gadaj, gdzie on się obraca). — *Wię go Bóg gdzie!* (niewiadomo gdzie).

Wymawianie. Wyrzutnia. Dodatnia. Zamiana głosek.

27. *A.* Głoskę tę wymawiają dwojako, to jest: albo w zwykły sposób rozwartem ustami, albo też ściśnionem nakształt *O*. Prawdłą na to w następujący sposób streścić by można:

28. *A* wymawia się rozwarto na początku i na końcu wyrazów, np. *anioł v. janioł, apteka, ambona, matka, córka, była, zrobiła, robina* (robiemy), *mieleśma* (mieleśmy), *zrobiona*. Wyjątek od tego stanowią: trzecia osoba liczby pojedynczej czasów teraźniejszego i przyszłego w słowach, np. *mo, gro, stawio, dno, nie-dno, ob-gado*, (a stąd często i: *miół, groł, stawioł* i t. d.), oraz przymiotniki wszystkich trzech stopni zwykłe i zaimki rodzaju żeńskiego: *czorno, czorniejszo, najczorniejszo; cienko, cieńciejszo* (cieńsza), *najcieńciejszo; którno* (która), *tako, tylo*, — lubo brzmienie to jest

raczej pośredniem pomiędzy *a* i *o*, i w północnych nadwiślańskich stronach bardziej ku *a*, w środkowych i południowych bardziej ku *o* nachyla się, (i dla tego wszędzie prawie w pieśniach przez *a* je oznaczyłem).

29. *A* rozwarto wymawia się również: w trybach bezokolicznych słów, np. *grać, dbać, kraść, ubierać*; w trzeciej osobie liczby mnogiej czasów teraźniejszego i przyszłego np. *grają, mają, dbadzą* (dbają), *ubierają, dają, dadzą, obgadają*; w trzech osobach liczby mnogiej czasu przeszłego np. *graliśma, graliśta, grali, ubierałiśma, ubierałiśta, ubierałi, oraz* w imiesłowach np. *mający, grający, ubierający, grany*.

30. *A*. Przeciwnie wymawia się jak *O* (lubo i tu nie zupełnie wyraźnemi ścieśnionem) w trzech osobach liczby pojedynczej, oraz w pierwszej i drugiej osobie liczby mnogiej czasów teraźniejszego i przyszłego, np. *mom, mosz, mo, moma, mota; dbom* (v. *dbom*), *dbosz, dbo, dboma* (dbamy), *dbotą; siadom, siadosz, siado, siadota; dom* (dom), *dosz, do, doma* (damy), *dota* (dacie); *obgadom, obgadosz, obgado, obgadoma, obgadota*; w trzech osobach liczby pojedynczej czasu przeszłego np. *grołem, groleś, groł; ubierołem, ubieroł, ubieroł*.

31. *A*. UWAGA I. W rodzaju żeńskim, osoby tegoż czasu (przeszłego) zachowują *a* rozwarłe np. *grałam, grałaś, grała; ubierałam, ubierałaś, ubierała; siadałam v. siadałam, siadałaś v. siadałaś, siadała*; toż w rodzaju nijakim: *grałom, grał, grało*.

32. *A*. UWAGA II. Wyjmują się od poprzedzającego pravidła słowa częstotliwe, kończące się na *ować*, mające pierwsze *a* ścieśnione np. *stować, grować* (grawać, grywać), *dować*, w czasie przeszłym tych słów *a* ścieśnione pozostaje w tém samym miejscu co w trybie bezokolicznym np. *stowałem, stowałeś, stował; growałem, growałeś, grował, growaliśma* i t. d.

33. *A*. We wszystkich innych razach, formy pod względem wykazanej tu różnicy w wymawianiu są dowolne i pod żadne pravidła podciągnąć się nie dadzą. Jedyną wskazówką tu może być wsluchanie się w mowę i poznanie jej charakteru. Oto parę przykładów: *pon, pana, panowie; ptok, ptaka, ptaki v. ptoki; pow'* (paw'), *powia, powie; kwiót, kwiątek; baron* (baran), *barana barany; szczuol', szczowiui; biolny* (biały), *czorny* (czarny); *barani* (adject.), *tani, tańszy v. tońszy; chwatki* (chwacki) i t. d. *A* nawet i pravidła wyżej wskazane nie zawsze bywają zachowane; jedna bowiem i taż sama osoba powie raz: *siadać*, drugi raz: *siodać*; raz: *siadło*, to znów: *siodło*.

34. *A*. Na początku wyrazów, niekiedy głosce tej nadają przydech, np. *h-ak, h-ahm, h-anż, Hanka, h-armata*; a czasami miękcza ją, np. *J-agata, J-agna, J-adam, J-antek, J-amroż* (Ambroży), *j-agwint* (adwent), *jangryst* (agrest). Podobnie czynią przy głosce *U*.

35. *A*. W niektórych wyrazach głoską tą zastępują samogłoskę *e* (obacz: głoska *E*), w innych *o* (obacz: *O*).

36. *A*. Zamieniają tę głoskę niekiedy na *e* (osobliwie w Pruskich Kujawach) np. *muzykenci* (muzykant), *redło* (radło) i *redlić, zdrada* (zdrada), *jerzmo* (jarzmo), *leda-co* (ladaco). Zamiast: *rano, siano*, mówią niektórzy: *reno, sieno*, gdy inni zachowują tu *a*; zamiast: *grabiami* mówią: *grabiami* lub *grabieny*. Brzmienie to jest raczej pośredniem między: *a* i *e*.

37. *A*. Dodają tę samogłoskę niekiedy, acz rzadko, do słowa: *jest*, mianowicie kiedy to słowo zajmuje końcowe miejsce w zdaniu, np. *latoś dobry urodzaj jesta*. (Bardziej jeszcze używane w Kaliskim i Krakowskim).

38. *A*. Przeciwnie znów następuje niekiedy wyrzutnia (mianowicie w 6-tym przypadku rzeczowników), np. *jajmy* (jajami); *skrzelmy* (skrzelami); częściej też: *wolmy, kijmy*, niż *wolami, kijami* — słyszeć się daje.

39. *A*. *E*. *U*. Niekiedy także samogłoskom tym nadają brzmienie nosowe (osobliwie w północno-wschodnich i środkowych Kujawach), np. *bachor* (bachor), *jęzioro* (jezioro), *piega* (piega) i *piegowaty* (piegowaty), *mętryka*, *mętał v. mędał* i *mędol* (medal), *jómętra* (geometra), *nuż* (nuż, nużel), *záchowaty* (zuchowaty), *tępad* (tupać) i t. d.

40. *A* nosowe, zamieniają niekiedy na *ę*, np. *bąkart v. bękart, nią v. nie, mają v. męję*; niekiedy nawet, acz rzadko, zdarza się słyszeć: *dej* zamiast *daj*, *sięgej* zamiast *siegej*, — lub przeciwnie: *mądrek* zamiast *mędreka*.

41. *B.* W wyrazach: biskup, potrzebny, wymawiają tę głoskę jak *w*, mówiąc: *wiskup, potrzebny*. W innych jak zwykle.

42. *C.* Zamieniają często w słowach na *ł*, np. *łeta* (łecą); *toł* i *cie*, *ł* na *ta*, np. *chceta* (chcecie), *byłista* (byliście), *róbta* (róbcie). Podobnie schodzi niekiedy *dz* na *d*, np. *jeda* zamiast *jedzą*. I przeciwnie: *jecy* znaczy: chętny do jedzenia, jedliwy.

43. *Ch.* Przed *rz* wymawia je wielu twardo jak *k*, np. *krzest* (chrzest; genit. *krtu*, stąd np. *trzymałim* v. *trzymałi'ma dziecko do krtu*); *krzesny* v. *krześny* (ojciec chrzestny); *krzan* v. *krzon* (chrzan); *krabaszcz* (chrzabaszcz). Przed innemi spółgłoskami, nie wyłączając *r*, wymawiają *ch* zwyczajnie, a nawet niekiedy zamieniają je na *k* (ob. *K.*).

44. *Cz.* Niekiedy, acz rzadko (i to we wschod. póln. Kujawach) głoskę tę zamieniają na *trz*, np. *trżłowiek*, *trżlek* (człowiek, człek) (Kowal). Równie rzadko zamieniają ją na mazurskie *c* (i to tylko w południowo wschodniej części kraju) np. *krzycy* (krzyczy), *wrzeszy* (wrzeszczy), *jeszce* (jeszcze), *do cna*.

45. *D.* Zamieniają częstokroć na *g*, np. *mgłi* (młłć), *mgły* (młły), *gbać* (dbać), *jagwint* (adwent), *harnagel* v. *harnadel* (szpilka do włosów).

46. *D* przed *z* opuszcza się niekiedy, mianowicie jeżeli po *z* idzie spółgłoska *b*, *w*, jak w wyrazach: *zwón* (dzwon), *zwono* (dzwono); lubo zawsze prawie czysto mówią: *drzwi* v. *dźwi*, *odrzwia* v. *odźwia*.

47. *E. A. I.* Przy zbiegu spółgłosek lubią wtrącać samogłoskę, np. *kómoter*, (kmo^otr), *wiater* (wiat^or), *jarmarek* (jarmark, u Mazurów często: *jarmak*, abl. na *jarmaku*); *ssać* (ssać), *mechu* (mchu, genit. od: *mech*); *dechu* (tchu, genit. od: *dech*); *besu* (bzu, gen. od: bez, drzewo); *mendela*, (mendla, gen. od: *mendel*); podobnie: *wiertel* od: *wiertel*); *palica* (palca, gen. od: *palec*); *dzienia* (dnia, gen. od: *dzień*); *chrzestu* (chrstu, gen. od: *chrzest*, albo już: *krta*, ob. *ch*); *krwi* (krwi, gen. od: *krew*); *trawici* (trwonici); *cierzenie*, *cierzenko* (cierń, tarnina).

48. *E.* Zamieniają w wielu razach na *a*, czasem z przydechem, np. *h-adukacyja* (edukacyja) *h-alagantować się* (elegantować, stroić się), *alamentarz* (elementarz), *Alaxander* (Alexander), *cadzić* (cedzić), *gorzałnia* (gorzelnia) *kapalusz* (kapelus), *luszczyna* (leszczyna), *wiela* (wiele), *jachać* (jechać, lubo częściej mówią: *jechać*), *wczasy* (wczesny), *bałka* (belka); *tyla* (tyle, np. *tyla tego łuda się zeszło*).

49. *E* zamieniają (mianowicie w zachodnich stronach) niekiedy na *O*, np. *wesele* ma w liczbie mnogiej: *wesoła* (wesela); *okomon* (ekonom).

50. *E.* Wymawiają często w południowych stronach Kujaw ścieśnione, to jest: jak *ł*, *ł*, *y* w drugim przypadku liczby pojedynczej przymiotników męskich (mianowicie jeżeli poprzedzają sylabę samogłoski *o*, *a*), np. *dobrygo*, *słodkiego*, *gorzkiego*, *czernego*, *bielonego* i t. d. (lubo brzmienie to jest raczej pośredniem pomiędzy *e* i *y*). Także i w innych razach, osobliwie w słowach, np. *lubima*, *robima*, *widzima* (lubimy, robimy, widzimy i t. p.), *kaszkit* (kaszkiety), *odziaa* (odzież), *rzyka* (rzeka), *alkierz* (alkierz), *zołmirz* (żołnierz), *kołmirz* (kołnierz), i w ogóle wszędzie gdzie jest *ł* krótkowane czyli ścieśnione: *bida*, *chlib*, *pińgądze*, *kamiń*, *pirszy* (pierwszy), *biłit* (bilet), *tyż* (tęż), *jiż* a nawet *w-jiż* (jść), *grzych* (grzech), *czyrzenie* (ciernie), *dobry* v. *dobryj* (dobrój), *ży* v. *żyj* (mój), *miły* (miły), *gorzy* (gorzły), *miłj* (miły) i t. p. W północnych jednak stronach wyraźnie wychodzi *e* na wierzch, a nawet przeradza się niekiedy (odwrotnie) w *a*, jak np. *beł* (często zamiast: był), *sén* (syn), *robiel* (zam, robił), ob. *I*. W ogóle jednak zupełnie stały zasady wymawiania tu niema, podobnie jak przy *a* i *o*. Słyszałem bowiem, jak jeden i ten sam człowiek mówił raz: *kamiń*, drugi raz: *kamiel*; raz odzywał się: *grzych*, *syrcie*, *Rydecz*, to znów: *grzech*, *serce*, *Redecz* (wieś). Zawsze jednak czysto i wyraźnie wychodzą wyrazy: *rzecz*, *grzeczny*, *precz*, *mech*, *piec*, *piecyk* (subst.) zaś *pić* (verb.) ma już stłumione *e*.

51. *E* przybiera brzmienie nosowe w niektórych wyrazach, np. *pięga* (piega), *jęziro*, *dołęgliwość*, *mętel*, (motyl), *mendal* (medal).

52. *Ł* nosowe zamieniają niekiedy na *ą* (przeciwnie robią to z głoską *ą*, ob.), jak np. *wykrącać* (wykręcać), *piąci*, *dziewięci* (pięciu, dziewięciu, dziesięciu); *mąjny* (męjny). Niekiedy znów (zwykle w zachodnich stronach) zamieniają je na *e* lub *y*, np. *béde* (będę), *bédziesz* (będziesz).

53. *F* wymawiają jak *ch* w wyrazach: *chwestonek* (festunek, więzienie, z niem. Festung), *Rachwał* (Rafał, imię), *chwojałek* (flolek), czasami też: *chwogiel* zamiast *figiel*. Zresztą wymawiają w zwykły sposób: *forwał*, *folwark*, *figarka*, *fuzya* i t. d. I przeciwnie, w pewnych razach wyrzucają owo *ch*, np. *Faliszewo* (Chwaliszewo). Czasami, acz nader rzadko, przybiera ono brzmienie lekkiego *p* czy *b*, np. *japtować* (haftować), *habtka* (haftka).

54. *G*. Przed *r* wymawiają częstokroć twardo jak *k*, np. *kruszka* (gruszka), *kruchać*, *krukać* (gruchać jak gołębie), *broch* (groch); niekiedy nawet, acz z rzadka (pod Sompolnem) *kdy* (gdy), *kdyby* (gdyby). Obacz: *K*. Nr. 61. gdzie bywa przeciwnie.

55. *H*, dodaje się niekiedy jako przydech do *A* i *E* (ob. głoski *A* i *E*). Wyrzuca się i zmiekcza w wyrazach: *j-aptować* (haftować), *j-afika* v. *abika*, *habtka* (haftka), *antaba* (Handhaba, rękojeść).

56. *I*. Na początku wyrazów, równie jak *a* na *e* (ob. *y*), przechodzi często (acz nie powszechnie, i to bardziej w północnych stronach) w *je*, np. *tech* (ich, accus.), *iejich* (ich, genit.), *jenszy*, *jenny* (inszy, inny), *jenakszy* (inakszy), *jendyk* (indyk), *jeł* (il. glina); w słowach (czasami) *robiel*, *mówiel*, *biel* (bił, podobnie jak: *beł*, *był*). Zresztą wymawiają tę samogłoskę dobrze w wyrazach: *izba*, *igła*, *interes* i t. p.

57. *I*. Zamieniają często na końcu wyrazów na *y*, mianowicie w 6-tym przypadku liczby mnogiej rzeczowników, przymiotników i w zaimkach, np. *my* (mi, mnie, dativ.), *niemy*, (niemi, abl. plur.), *zaś niemy*, *a*, *e*, *niemy*, *niemówiący*, *niemowa*, *adject. sing.*, *ma niemi*, *adj. plur.*

58. *J*. Do tej głoski dodają niekiedy spółgłoskę, niby przydech *w* (koło Sompolna, Strzelna), np. *w-jeleń*, *w-ileń* (jeleń), *wjóz* (józ). Toż samo tyczy się i głoski *o*. Niekiedy znów owe *w* ginie zupełnie (ob. głoskę *W*.).

59. *K*. Zamienia się często (i to w południowo-zachodnich głównie stronach) na *ch*, a raczej miękcy się gdy następują po niem głoski *t*, *ł*, *z*, *r* i *w*, np. *chtóry* v. *chtórny* (który), *chto* (kto), *chtórędy* (którędy), *chwesta* (kwesta), *chłopot* (kłopot), *chlapać się* (kłaść się, człapać się np. po błocie), *tracht* (trakt), *acht* (akt), *chlasztor* (klasztor), *chrosta* (krosta). Czysto jednak mówią: *kłosa*, *kłonica*, *kłusek*, *kłieś*, *kłatka*, *król*, *kruk*. Ob. *Ch*.

60. *K*. Niekiedy przechodzi w *p*, np. *pole tech drzew*, kole tych drzew; *pu*, *ku*, np. *szedem pu dworowi pole ogrodu*; *pu* *Osięcinom*.

61. *K*. Zdarza się także, że się miękcy przechodząc w *g*, np. *wielgi* (wielki), *śliszi* (śliści); częściej słyszeć to można w wyrazach: *drzazga* (trzaska i plur. *drzazgi*), *wielgachny* (ogromnie wielki); nigdy zaś w wyrazach: *blizki*, *nizki*, *wązki* i liczbie mnogiej rzeczowników na *ek*, *ka*, np. *wałki*, *kruszki*, *poduszki*. Ob. *G*.

62. *K*. Dodają *k* na końcu w przysłówkach: *znouyk* v. *znouuk* (znowu, znów), *jeszczejk* (jeszcze), *jućik* (już-ci), *doputy-k* (dopóty), *równak* v. *równyk* (równo, równie, jednakowoż, np. *równak ja mówiłem że gorzy z namy będzie*, jednak ja myślałem że gorzej z nami będzie); *coś-cik* (coś, np. *coś-cik mu się zrobiło*). Czasem i inną głoskę zamieniają na końcu w *k*, jak np. *apetyk* (apetyt), *maltyk* (Mahlzeit).

63. *Ł* dodaje się niekiedy (acz bardzo rzadko) jako przydech do *o*, np. *łorzeł* (orzeł), *łuczyl* (uczył), podobnie jak i głoska *w*. — Czasami znów wyrzuca się np. *pu-garca* (półgarca), *mynarz* v. *menarz* (młynarz).

64. *M*. *O*. Czasami wyrzucają ostatnią głoskę (gdy przeciwnie dodawali ją, ob. pod *K*. 62.). I tak, mówią np. *nikuk*, *nikóg* nikogo; toż końcowe *m* w wyrazach: *sam* (tu), *tam*, np. *jest on ta?* czy on tam jest?; odpowiedź: *ju sa je(ce)*, już tu jest. *Kaj ós ta poszed?* gdzież on tam poszedł? — *Pudzi sa*, pójdź tu! — Pojedynczo wszakże użyte nie tracą te wyrazy owego *m*; i tak mówią: *sam-ój*, *tam-ój*, np. *kaj ty jeźdeś?* gdzie jesteś? — odp. *sam-ój* (tu, tutaj), *Kieni-żeś był?* — *gam-ój* (tam, oto tam).

65. *N*. Wtracają *n* do wielu przymiotników i przysłówków, np. *białny* v. *biolny* (biały), *którny* v. *chtórny* (który), *szczérny* (szczerzy), *wartno* (warto), *skorno* (skoro, np. *wyjedziem(a) skorno świt*). Niemniej i do niektórych rzeczowników, jak: *jangrét* (agrest), *kwandrans* (kwadrans), wymawiając *a* nosowo. Czasem zamieniają je na *m*, np. *zołnierz* (żołnierz), *kołnierz* (kołnierz).

66. *N*. Zamieniają niekiedy *j* na *ł* (niby słabe nosowe *i*, *y*), np. *wyłdzi* (wyjść), *przyłdzi* v. *przydzi* (przyjść); *pójndę* v. *pude* (pójść). Strzelno.

67. *O, ó*. Zamienia się niekiedy na *a*, np. *czoło* (czoło, *czaho* (czółno), *darmacha* (darmocha), *Lewan* (Leon), *kałdra* (kołdra), *skarupa* (skorupa), *łtomak* (łtomok), *rapucha*, (ropucha), *sałtys* (sołtys), *siaćło* (siodło), *siaćłać* (siodłać; zaś *siedlarz*, *siodlarz*); *pierzaniek* (pięścioneł).

68. *O*. Zamienia się na *e* w wyrazach: *Wrocławek* (Włocławek), *refermat* (Beformat), *Pietr* (Piotr), *piekun* (piorun), *brzezowy* (brzozowy, lubo mówią: *brzozka*), *ziematy* (żonaty, lubo mówią: żona), *piesneczka* (pioseneczka), *biedra* (plur. biodro), *wiesna* (wiosna), *mietka* (miotła), *piekun* (piołun), *preces* (proces), *propinaczja* (propinacza), *rzemieśło* (rzemiosło), *wiesło* (wiosło), *mętel* (motyl), *wieska* (wioska), *zbankretować* (zbankrutować, np. *koń my zbankretował* t. j. schudł mi koń). Częściej jednak wyrażają się: *królówna* niż *królewna*. Wedle woli także mówią dwojako: *Radziewo* v. *Radzigo*, *wieska* v. *wioska*, na *miedzie* v. *na miodzie*; *po łedzie* v. *po lodzie*, *terba* v. *torba*.

69. *O*, nader rzadko zamienia się na *y*, np. *podwyrze* (podwórze).

Rzadziej jeszcze (i to tylko pod Lubieniem, Przedczem) przechodzi w *u*, np. *guńta me* (gońcie mnie), *taniec* (taniec), częściej nieco *koń* (koń).

70. *O*. Przyjmuje także jako lekki przydech spółgłoskę *w* (równie jak głoska *Ń*), atoli tylko w południowych stronach (koło Skulska, Strzelna) np. *w-orać* (orać), *wojciec* v. *wocieć* (ojciec), *wóni* (oni), *wokno* (okno); a czasem spółgłoskę *ż*, np. *żorzeł* (orzeł), *żorzech* (orzech, pod Włocławkiem). Obacz także głoskę *Ż*, i przydech przy głosce *U*.

71. *O*. Tak nazwiska wsi, jak imiona rodzaju męskiego, lubią Kujawiacy kończyć na *o*, np. *Błacho* (Błach, Błazej), *Wacho* (Wawrzyniec), *Jacho* (Jan zgrubiałe, zdrobniałe zaś *Jasiek*), *Stacho* (Stanisław), *Frónio* (Froncek zdrob. Franciszek), *stryjo*, *wojo*, *gęzulo*, *Bodzanowo* (rzadziej: Bodzanów), *Mchowo* (Mchów), *Gniwkowo* (Gniwków), *Radziewo* (Radziejów), *Pietrków* (Piotrków żydowski), *Brdowo* (Brdów), *Słazewo* (Słazew), *Ruszkowo* (Ruszków). W ogóle żadna ze wsi w Kujawach, niema w ustach ludu zakończenia męskiego na *ów*, *ew* jak w południowych stronach naszego kraju, lecz na *owo*, *ewo*, i w tym ostatnim razie są one zawsze rodzaju nijakiego. Z tém wszystkiém, zdraabiając takowe, dają im dziś zwykle zakończenie męskie na *ek*, np. *Bodzanowo* (neutr.), *Bodzanówek* (masc.); *Czołowo*, *Czołówek*; *Kłonowo*, *Kłonówek* i t. p. lubo dawniej kończyli je na *owko*, jak: *Bodzanówko* (neutr.), *Czołowko* i t. d. Toż samo należy powiedzieć i o wsiach na: *eck*, *in*, *yn* zakończonych, np. *Kruszyn*, *Głuszyn*, *Mąkoszyn*, *Sędzin*, *Zbrachlin*, *Koneck* (masc.) i t. p., które dawniej nazywano: *Kruszyno*, *Głuszyno*, *Mąkoszyno*, *Sędzino*, *Zbrachlino*, *Konecko* (neutr.). Skrócone zaś: *Chocęń*, *Lubień*, *Lubotyń* (masc. czasem fem.) brzmiały: *Chocenie*, *Lubienie*, *Lubotyńie* (neutr. sing. et plur.).

72. *P*. Bierze się czasami zamiast *k* (ob. *K.* 60.).

73. *Prz*, niekiedy (pod Kowalem) przechodzi w *trz*, up. *trzepiórka* (przepiórka); — *ptak trzepie* (machą, wstrząsa) *skrzydłami*.

74. *R*, ginie w niektórych wyrazach na początku, np. *Ozłowna* (Rozłowna, dzień Zwiastowania N. P. M.); *ozchodzić*, *ozębić się* (rozchodzić, rozejść się), ob. *Z.* 86.

75. *R* przybiera często *z*, np. *czérnie* (ciernie), *sierp* (sierp), *ciérpid* (cierpieć).

76. *S*, przed *i*, *m*, *n*, w brzmi często jak *ś*; przed *p*, r czasami.

77. *T*, zmiękcza się niekiedy przechodząc w *d*, np. *drzazga* (trzaska), *jezdem* (jestem) w podobny sposób jak *k* zmiękcza się w *g* (ob. *K.* 61.).

78. *T*, *Z*, *D*. Wtrącają spółgłoski te do wielu słów i rzeczowników, np. *przetmienić* (wymienić), *wymienić* (wymienić), *nadgłosić* (nagadać), *nadgłosić się* (zgłosić się), *spodziewać się* (spodziewać się), *zdogonić* (dogonić), *zawięść* (uwieść), *drzeń* (rdzeń), *drzda* (rdza), *wdzięgi* (wdzięk, dźwięk).

79. *U*, *E*. Zamienia się w wyrazach zdrobniałych na *y*, np. *garnyszek* (garnuszek, garneczek), *ślonyszo* (słoneczko), *dzionyszek* (dzionek), *dzwonyszek* v. *zwo-nyszek* (dzwoneczek), *chłopyszek* v. *chłopysio* (chłopaczek), *chłopysiek* (chłopczyk), *wionyszek* (wianeczek), *skowronyszek* (skowroneczek); — lubo znaném jest (mianowicie w pieśniach) i poprawniejsze zdrobnianie: *dzwoneczek*, *wianeczek*. Tak samo w lub *ó* przechodzi w *y* w wyrazach: *znouyk* (znowu), *podwyrze* (podwórze); niekiedy nawet w: *tlóć*, *tlýc* (tluć), *krychy* (kruchy).

80. *U* przyjmuje niekiedy po sobie *j*, np. *grjnt* (grunt), *frjnąć* (frunąć), *ryjnąć* (lunąć); lub przed sobą *ż* (od Brześcia, Kowala), np. *żuczyć* (uczyć), *nażuczyć* (nauczyć).

81. *U* zamieniają częstokroć w nosową *ę*, np. *bałamęć* v. *bałamęć* (bałamucić), *bęczyć* (buczeć, huczeć), *tępać* v. *tępać* (tupać).

82. *U* w środku wyrazów czasami wymawia się (w stronach południowych) jak *o* (jakoby *ó* króskowane), np. *grójnt* v. *gront* (grunt), *fignt* v. *font* (funt), *fortóna*, *tronek*, *szómny* (fortuna, trunek, szumny). W innych wyrazach wymawiają czyściej, np. *cały*, *głupi*, *gruby*, *mucha* i t. d.

83. *W*. Wyrzuca się niekiedy lub zamienia na krótkie *u* (pod Sompólnem, Piotrkowem, Strzelnem), np. *ilk*, *ilczyca* (wilk, wilczyca), *isied* (wisić), *uoda* (woda), *woły* (woły), *uorzech*, *łorzech* (orzech).

84. *Y*. Zamienia się dosyć często, równie jak *i* (w północnych i nadwiślańskich Kujawach) na *e*, np. *tech* (tych), *tem* (tym), *sen* (syn), *ménarz* (młynarz), *renek* (rynek). Niekiedy na *i*, np. *ostateczni*, *wika*, *sypiać* (ostateczny, wyka, sypiać).

85. *Z*, równie jak *r* (ob.), opuszcza się a raczej nie dobiera do niektórych słów, np. *ostawić* (zostawić), *ostać się*, *ostawić*, *obaczyć* (zobaczyć) i t. p. W rzeczownikach zaś zachowuje się, np. *zorza*, *zółta*.

86. *Ż*, czasami miękczą na południowo-wschodzie np. *zielazo* (żelazo), *ziobro* (żebro), lubo zresztą czysto mówią wyrazy: *żał*, *żarty*, *żona*, *żarna*, *żur*, *żyd*, *żmija* v. *żmija*, *żródło* v. *żródło* i t. d. Żniwo wymawiają jak: *żniwo*; żysko jak: *żysko*. (Lubień.)

NAZWY

rzek, jezior, bagien i wzgórz.

W. Ks. Poznańskie.

Powiat Inowrocławski.

Obacz: Opisanie historyczno - statystyczne W. Ks. Poznańskiego (Platera). Lipsk. 1846, str. 475.

Obacz: Geografia fizyczna Polski. Napisał Łucyan Tatomir. Lwów. 1863, str. 227.

R z e k i.

Rzeki w powiecie: 1) *Wisła* dotyka powiatu w północnej jego części przez przeciąg mili, od ujścia rzeki *Zielonej Strugi* do wsi Jejtawy. 2) *Notec* większa (v. *Notecz*), wypływa z jez. Gopła pod Kruszwicą, nosząc z początku nazwę bądź *Noteci* bądź *Montwy*; pod wsią Kołudą łączy się z *Małą-Notecią* i dalej płynie około Pakości, na koniec pod wsią Wojdel wchodzi do powiatu Szubińskiego. Rzeczka 3) *Zielona Struga* w błotach Starowiejskich zaczynająca się, płynie między leśnictwami Staro-Gniewkowskiem i Cierpickiem, i niedaleko posady leśnej Katarzyna wpada do Wisły. Powiat ma dwie Kopanice; jedna 4) *Kopanica Parchańska* płynie mimo wsi Parchanie, Modliborzyce, Bruźnia i Stanomin; druga 5) *Kopanica Bachorzewska* w bagnie Bachorze wykopana.

Rzeka *Notec* biorąca źródło pod wsią Noć v. *Notec* pomiędzy Slesinem a Sompolnem, wpada wązkim korytem do Gopła które wzdłuż przepływając, bieży przez błotnistą (niegdyś) puszcę Bachorzę, łącząc się z małą rz. *Montwy*, dąży do jezior dalszych. *Notec* po wypłynieniu z pow. Inowrocławskiego, przez mil 2 z małą przerwą odgranicza powiat Mogilnicki od Inowrocławskiego. *Mała-Notec* wypływająca z jeziora Łosońskiego, zrasza miasto Gembice, gdzie się łączy ze strugą o. l. Gopła idącą, miasto Kwieciszewo gdzie zabiera rzeczkę *Zabienkę* i ztąd wpływa do jezior: Góra i Trlag, i w témże jeziorze pod wsią Kołudą łączy się z *Notecią* większą.

W powiecie Szubińskim rzeka *Notec* większa przepływa całą długość tego powiatu i zabiera pod Rynarzewem rzekę *Gąsawkę*, wpływającą z linii zachodniej jezior powiatu. Niegdys rz. *Notec* pod Łabiszynem oddzielała wojew. Inowrocławskie od Gnieźnieńskiego. Dotąd prawy brzeg rzeki *Noteci* liczy się do Kujaw, lewy zaś do Pałuk, mianowicie do powiatu Kęńskiego.

J e z i o r a.

Jezior w powiecie Inowrocławskim jest w ogóle 95. W liczbie téj mieści się 26 jezior znaczniejszych, z których 8 jest wielkich. W części wschodniej powiatu leżą:

1. *Gopło* (obacz pod liczbą 68 str. 295).

2. *Jezioro Szarlej* czyli Łojewo, inaczej *Małe-Gopło* zwane, na pół mili długie, na północ Kruszewicy. Na zachód wypływa z niego rzeka *Notec* czyli *Montwy*. Na wschód z północnego krańca idzie kanał przez błota Gliniacz ku wsi Mleczkowo.

3. Jezioro *Tryściń* v. Truścin, niemal 2 wiorsty długie, na wschód Gopla i Kruszwicy, przy kolonii Bachorze.

4. Jezioro *Małe Piecki*, na wschód Tryścina.

5. Jezioro *Zonin*, tuż na wschód Gopla.

6. Jezioro pod Orpikowem i Ostrowem na wschód Gopla, strugą z tém jeziorem połączone.

7. Jezioro *Muszyno* w bliskości rzeki Tąrzyny.

W części zachodniej powiatu spotykamy z większych jezior:

8. Jezioro *Wojcińskie* v. Wojczyńskie, w południowej stronie Kawnacze v. Kownaty zwane, na milę długie, oddziela Król. Polskie (pow. Koniński) od W. Ks. Poznańskiego. W Król. Polskim zowie się ono Wilczyńskiem. Nad niem leżą wsie Wojczyn, Gaj i t. d. W przedłużeniu niejako jego idą nad granicą jeziora pod Suszewem, Szydłowcem i Biesiadką (niedaleko Budziszawia), Smolnikiem i jeziorem Powidzkie.

9. Jezioro *Ostrowo* w pobliżu Wojcińskiego, na milę przeszło długie (równoległe od Gopla), którego wschodni brzeg przedłuża się w osobne 10) jezioro *Dłuczyna*. Otoczone lasami i w części łąkami przy wsi Bielsko.

11. Jezioro *Krzyńki* strugą z Ostrowskiem połączone.

12. Jezioro *Kunty* (Kąty) strugą połączone z jez. Dłuczyną.

13. Jezioro *Makowisko* w pobliżu Dłuczyny i Kuntęgo.

14. Jezioro *Zonki* w bliskości m. Strzelna i strugi idącej dz. Noteci.

15. Jezioro *Góra* czyli Bronisław na pół mili długie, w bliskości m. Strzelna. Przepływa je Notec mała.

16. Jezioro *Trząg* (w pow. Mogilnickim), w dalszym niemal ciągu poprzedzającego, idące, inaczej Pakowskiem zwane, gdyż dochodzi na północ prawie do Pakości, ma przeszło dwie mile długości. Z zachodniego brzegu leżą nad niem wsie Strzelce, Głogowice, Trłong v. Trzłag, Broniewice, Dobieszewice, Jankowo, Rutki (karczma) pod Pakością, ze wschodniego brzegu, wsie: Ostrowo, Janikowo, Kołuda mała, Skalmirowice, Korytkowo, Ołdrzychowo, Rządkwina.

16. Jezioro *Wielka Kółda* czyli *Ludzisko*, Notecią większą z jeziorem Trłong złączone.

17. Jezioro pod wsiami Węgierce, Piotrkowice i Sielec, przez które Notec większa przepływa.

18. Jezioro *Zofskie* czyli *Mielno*, przeszło pół mili długie, przez które płynie Notec w. i pod wsią Wojdel na zachód się skręca. Jezioro pełne zatok; brzegi lesiste i łęgi.

19. Jezioro *Tuczno*, trzy wiorsty długie, w bliskości poprzedzającego. W pobliżu wsi Drzwierzchno z kościółkiem, jedynym z najstarszych w kraju *)

20. Jezioro *Lisewo*, strugami z Tuczno połączone.

21. 22. Jeziora w pobliżu wsi Kuczkowo i m. Gniewkowa, i na drodze od Gniewkowa do Torunia.

23. Jezioro *Jestelskie*, w pobliżu Noteci, wsi Brześć i lasów Bydgoskich.

Dalszym ciągiem całej owej sieci jezior (mianowicie pow. Konińskiego i Inowrocławskiego) są jeziora w przyległych powiatach: Mogilnickim i Szubińskim położone, a sić ta sięga i do dalszych jeszcze powiatów. Sam powiat Mogilnicki liczy jezior i stawów 108, (do większych należą: Izdebnio, Rogowo, Ziolo, Lubiecz, Krukowo, Pałędzie, Wieniec, Wicanów, Trzemeszno, Mogilno, Szydłowo, Łosośniaki, Orchowo, Góra, Trzłag). Powiat Szubiński ma jezior 47, (do większych należą: Wą-

*) O Tucznieńskim jeziorze jest podanie, że dawniej stała na miejscu tém wieś *Przedbojowice*, do której przysłała uboga kobieta; ponieważ nikt jęj nie wspomógł, przekłęła wieś i ta w jezioro się zamieniła. Z jeziora ma iść do kościoła podziemny ganek, którego smoki pilnują. Do probostwa przylączony jest kościółek w *Drzwierzchnie*, jeden z najstarszych w kraju. Podanie nieśie, że zbudowany został wówczas, gdy pierwsi apostołowie przyjeżdżali tutaj nawracać lud i chrzcić, od czego ma nazwisko Jezioro bliskie i wieś Jordanowo. Kościółek, lubo już nie pierwotny, jest stary i zrujnowany; przy nim ogromne białodrzewy stanowią nagrobki trzech biskupów, których obrazy są w kościele Tucznieńskim ze stosownemi napisami. Jeden z nich zwał się *Lucius nobilis* Italus ab A° 966 ad 998, drugi *Mauritius* Italus ad A° 1014, trzeci *Marcelinus* Italus ad A° 1036. (ob. serya III, str. 35—36).

sosz , Sobiejuchy, Dobrylewo, Żnin wielki, Żnin mały, Skarbienice, Wenecya , Biskupin, Gąsawa, Oczwieka, Odrowąż, Chomiąża, Ptur, Dombrówka, Smerczyn, Gombin, Babiogacie i Staw Rynarzewski).

Wzgórza. Bagna.

Kraj powiatu Inowrocławskiego jest płaskim, równie jak i ościennych powiatów, np. Mogilnickiego, który z wyjątkiem kilku wzgórz w okolicy Czewujewa, również pozbawionym jest wyniosłości.

Wzgórza w pow. Inowrocław. znajdują się w leśnictwie Cierpickiem (Nowo-Gniewkowskim) i Staro-Gniewkowskim, gdzie wśród piaszków i lasów równolegle z Wisłą, postępujących, znacznie niekiedy napotykają się wyniosłości, jak np. *Bycza-góra* pod wsią Buczkowo, *Rakarska-góra* pod Gniewkowem, *Wiśniowa-góra*, *Kowalka*, *Kociół* i *Piekielna-góra* przy drodze z Gniewkowa do Torunia. Na zachód, za Zieloną-strugą ku Bydgoszczy, w Staro-Gniewkowskim leśnictwie, są długie pasma wzgórz piaszczystych (np. *Kobyła-góra*, *Łaziska* i t. d.). W części urodzajnej powiatu, są większe nieco wzgórza około Inowrocławia i Strzelna; niemniej między wsiami Żerniki i Przedbojowice; między Giżewem, Baranowem i Chrosnem, i ztąd ku Książu i Stodołom; oraz między wsiami Chełmce, Witowiczki i Orpichowo. Za wsią Tarkowo ku Bydgoszczy, są dwa wzgórza piaszczyste, między którymi idzie kolej żelazna; zowią je: *Wrota-Kujawskie*, jakoby prowadzące z północy (od Bydgoszczy) na południe do żyznych Kujaw.

Bagna wielką niegdyś zajmowały przestrzeń; dziś liczba ich zmniejsza się. Bagno *Bachorze* niegdyś do 8,200 morgów powierzchni mające, dziś rowami i kanałami niemal osuszone. Ciągnie się od Kruszewicy i Szarleja na wschód ku granicy b. pow. Włocławskiego, gdzie wstępuje pod wsiami Konary i Bronisław. Od północy są nad niem lub w pobliżu wsie Kawcin, Witowy, Łąkocin, Sobiesierne, Dzieńwa, Baszkowo, Konary; od południa Skotniki zabłotne, Wróble, Marcinki, Wola wapowska, Papros (ob. Serya III, str. 26, 56).

Bagno *Gliniacz* od Inowrocławia ku Służewu rozciągające się, w znacznej części kanałem czyli kopanicą z jeziora Łojewskiego osuszone. Od Parchani na północ ciągną się bagna *Parchańskie* między wsiami Mariankowo, Słońsk, Szadłowiec, Ostrowo, Wierzbicanowo, Gąski, Szpital, Szrubsk.

Na samej granicy urodzajnych łąnów kujawskich od piaszków i lasów ku Wiśle i Zielonej-strudze idących, ciągną się błota *Jezuickie*, *Starowiejskie*, *Zamczysko* (i wzgórze), *Gniewkowskie* (ku wsi Tarkowo), dalej ku Noteci koło wsi Palczyna jest łąg bagnisty od 300 morgów i mniejszy pod Barcinem. Nader bagnistym jest miejscami i sąsiedni powiat Szubiński, gdzie są duże bagna: *Studzienka*, *Lasowiny* i *Wielki-Sosnowiec*.

Pomiędzy lasami znaczniejsze są w powiecie Inowrocławskim: Staro-Gniewkowski, Cierpicki, Modliborzycki i Strzelnowski. Leśnictw rządowych jest trzy: Cierpickie (Nowo-Gniewkowskie), Staro-Gniewkowskie czyli Wodzek i Strzelnowskie.

Dodamy tu że w powiecie jest (w r. 1846) oprócz miast parafii katolickich 35, ewangelickich 3 (w Inowr. Strzelnie i Kruszw.) z 7 filijami (ob. Wykaz miast i wsi). Żydzi mają 3 synagogi.

Wsie Krusza podludowa, Niemojowo, Bożejewice, Markowice, Ludzisk, Rządwin, Ciechrz i Rzegotki należały dawniej do wojew. Gnieźnieńskiego. Położona w pow. Mogilnickim: Pakość na lewym brzegu Noteci ze wsiami Rybitwy i Wielowieś, należała do wojew. Inowrocławskiego, zaś część około Trzemeszna i Gembie należała do wojew. Brzesko-Kujawskiego.

Powiat Bydgoski.

Rzeki.

Oprócz Wisły, połączone z nią: 1. *Noteć* oddzielająca pow. Bydgoski od Szubińskiego. 2. *Brda* z północy od Tucholi i Koronowa płynąca i pod wsią Sierniczek i Fordonem niemieckim wpadająca do Wisły. 3. *Sępólna* rzeczeką, wypływa z pow. Złotowskiego (Flatów) i oddziela pow. Bydgoski od Chojnickiego do rzeki Brdy, z którą łączy się pod posadą Łasek albo Łaskowo.

Kanał Bydgoski wykopany r. 1773—4 na rozkaz króla Pruskiego pod kierunkiem Brenkendorfa, ma długości prętów 6,905 albo mil geogr. 3,45; szer. dolnej stóp 24 do 30, górnej stóp 50, głębokości stóp $3\frac{1}{2}$. Koszta w ogóle 1,265,000 talarów; dochodu czyni około 20,000 tal., netto 14,000 tal. (w r. 1846) Łączy on rzekę Noteć z rzeką Brdą (a zatem port Gdański z portem Szczecińskim z jednej strony przez Brdę i Wisłę, z drugiej przez Noteć, Wartę i Odrę). Zaczyna się od rzeki Brdy w Bydgoszczy. Szluz ma 10. Z tych pierwsze ośm podnoszą wodę aż do szluzu ósmego, po za którą od części kanału zwanego długim Tredlem (der lange Trödel) przechodzi on koło wsi Gorzyna i przez małe jeziora Śleszyńskie, poczem dwie ostatnie szluzy obniżają wodę aż do Noteci, z którą kanał się łączy o ćwierć mili od Nakła. Dostarcza także kanałowi wody przekop od Noteci powyżej Rynarzewa od moczar Przyłęckich ku Łochowu i Pawłowce idący. Są nad nim lub w pobliżu wsi: Okole, Ciszkówka, Wilczak, Miedźna, Działy, Prondy, Pawłówka, Lisiogon (w pobliżu folwarki Chwała-Bogu i Żal-się-Boże), Kruszyn, Strzelewo, Łochowice, Gorzyn, Potulice, wreszcie Nakło.

Jeziora.

Jezior w pow. Bydgoskim jest 60. Do większych należą: 1. *Kręgiel*, 2. *Kusowo*, 3. *Borowo*, 4. *Dzido*, 5. *Kadzionka*, 6. *Głusza* (jedno z największych), 7. *Łońsk v. Łąck*, 8. *Słupowo*, 9. *Chmielniki*, 10. *Śleszyn*, 11. *Jezuićkie*.

W ogóle, równoległe prawie od Brdy, na zachód tej rzeki ciągnie się szereg jezior od Leśnictwa (na północy) począwszy, jak: Piaczno, Kadzionka, Pierun, Buszkowo, Skarbiewo, Więsnówko, Gogolin, Wierzchucin, Słupowo i t. d. połączonych strugami.

Kraj powiatu Bydgoskiego płaski, wyjąwszy wzgórz w nadleśnictwach rządowych; Glinka i Jachceice. Lasów w tym powiecie jest 11 (w r. 1846) t. j. leśnictwa rządowe: Glinki, Jachceice i Mąkowsk, tudzież w okolicy Jaruszyna, Strzelców, koło Gogolina, Goncerzewa, Strzelewa, Gorzyna, Samsieczna i Dąbrówki-nowej. Dawniej głośnie były lasy Łochowskie, Bydgoskie, aż do lasów Barcińskich dochodzące.

Jest tu (w r. 1846) 20 parafii katolickich a 3 ewangelickie. Parafie katol. dyecezyi Gniezn. są: Bydgoszcz, Solec, Dąbrowka-nowa, Mąkowsk, Śleszyn, Wierzhocin (filia Samsieczno, Łońsk-wielki), dyecezyi Chełmińskiej: Koronowo, Fordon, Dubrzeszcz, Byssowo, Osielek, Wtelno, Żołendowo (fil. Wudzyń, Włuki i św. Andrzeja w Koronowie). Parafie ewangelickie: Bydgoszcz, Koronowo, Fordon (filie: Langenau, Otorow, Soleckie zamkowe olendry, Dąbrowo-wielkie, Wodzynek, Gogolinka, Gogolin-wielki i Strzelce dolne). Wykaz wsi ku końcowi dzieła umieszczony, obejmuje te tylko, które do Kujaw są zaliczane (równie jak i z pow. Szubińskiego i Mogilnickiego).

Większa część powiatu w obszerności mil kw. 21,4 wchodziła dawniej do województwa Inowrocławskiego (zatem do Kujaw), mniejsza (ze wsiami Śleszyn, Samsieczno, Słupowo, Wierzhocin Królewski, Łońsk wielki i mały, Wiskitno, Dzido, Łuczmin i t. d. w obszerności mil kw. geogr. 6,7, należała do województwa Gnieźnieńskiego.

Nadmieniam tu, że jadąc od Inowrocławia, na Tarkowo do Bydgoszczy, za karczmą Kaliska'mi do Tarkowa należącą, jest przekop czy wawóz, za którym cią-

gnie się nizina ku Bydgoszczy. Przekop ten lud nazywa: *Kujawskie-wrota*, jakoby przy nim kończyły się właściwie Kujawy. Niektórzy atoli przeciągają nazwę Kujaw aż do samej Bydgoszczy, a nawet pod tytułem *niewłaściwych Kujaw*, nadają ją całemu Bydgoskiemu powiatowi.

Za Bydgoszczą kraj ma wszakże już wejrzenie pomorskie; mieszkają tu ku północy *Borowiacy*, podobnie jak i na południu Kujaw. Ku wschodowi ciągnie się się ziemia *Świecka*, ku zachodowi *Skrayna*.

Królestwo Polskie.

były Powiat Włocławski.

(obecnie: Powiaty Włocławski i Radziejewski.)

W czasopiśmie *Biblioteka Warszawska* z r. 1851 tom I, styczeń, jest artykuł: Jeziora w Król. Polskiem p. Ludw. Wolskiego, str. 68 i 77. (Wiele wiadomości dotyczących się Gopła i jeziora Ślesiańskiego wzięł autor z *Przypac. Ludu* rok V. (1839, N. 50 i 51).

R z e k i.

Prócz Wisły, stanowiącej północną powiatu granicę, płyną tu i wpadają do niej:

1. *Osetnica* czyli *Skrwa*, biorąca początek z kilku punktów pow. Gostyńskiego, mianowicie: a) ze źródeł we wsi Łanięta formujących załamania pod Gostyninem, b) ze źródeł pod wsią Jastrzębia, c) ze źródeł pod wsią Osiny i Sieraków, d) z jeziora pod wsią Łubieńsk, która to odnoga ma oddzielne nazwisko *Stoki*; wszystkie te odnogi razem pod nazwą *Osetnicy* czyli *Skrwy* wpadają do Wisły niedaleko wsi Brwilna. Koryto piaszczyste.

2. *Zgłowiączka* wypływa z jezior pod wsiami: Głuszyn, Orle i Chalno, płynie pod wsią Zgłowiączką, Lubrańcem, załamuje się pod wsią Sokołowem, idzie pod Brześć, o pół mili dalej pod wsią Wolica przyjmuje wody z wielkich błot *Bachorza*, a za wsiami Wieniec i Siedlinin, łącząc się pod wsią Mazury z wodami pochodzącymi z wielkich błot czyli bagnisk *Rakutowskich*, wpada do Wisły pod wsią Zazamcze (przedmieściem Włocławka). Kryje się często w bagnach, łąkach i zaroślach. Koryto gliniaste z mułem. Łączą się z nią: a) *Kocięca* (z praw. brzegu) wypływająca z jeziora Grojeckiego i wpadająca do niej pod wsią Zgłowiączką. b) *Przedpólna* czyli *Djabełek* (z pr. brz.) wypływająca z jeziora Lubieńskiego, wpada niedaleko Łagiewnik do błot *Rakutowskich*, a do Zgłowiączki pod wsią Przygrudnia. c) *Ośła* (z lew. brz.) wychodząca z błot koło wsi Ustronia, dzieli się na dwie odnogi, z których jedna pod młynem Ośła wpada do Wisły, druga pod wsią Łysek v. Lisek do Zgłowiączki.

3. *Tarżyna*; struga ta bierze początek w pow. Inowrocławskim, płynie od Przybranówka do Otocyna, gdzie wpada do Wisły, stanowiąc część granicy od Pruss.

J e z i o r a.

W powiecie Włocławskim dwie znajdujemy rzeczki, wpadające oddzielnymi korytami do Wisły: Zgłowiączka i Tarżyna. Pierwsza jakkolwiek mała, zlewem swym sięga daleko, bo aż za miasta Kowal, Lubień, Chodecz, Przedecz; dla tego więc prawie wszystkie jeziora jakie się tu znajdują, leżą albo nad nią samą, albo nad rzeczkami i strumieniami do niej zlewającymi się. W zlewie Tarżyny, kilka zaledwie i to małych znajdujemy jeziorok. Są też tu jeziora, których wody sączą się do Gopła.

Jeziora w zlewie Zgłowiączki. 1. Jezioro we wsi *Chotel* (pod Izbicą), położone w miejscu wznagrzysiem, leśném, wśród gruntów urodzajnych, tudzież łąk błotnistych. Rozległe morgów $3\frac{1}{2}$, głębokie stóp 12. Ryby: szczupaki, okonie, leszcze i inny białoryb. Do jeziora tego wpływa struga idąca z pod Chociszewa, ta następnie opuszcza jezioro, a przepływawszy znaczną odległość, ginie nareszcie w jeziorze Chalno, a następnie w jeziorze Orle.

2. Jezioro we wsi *Wólka Komorowska*, rozległe morg 1, głębokie stóp 12. Z jednej strony las, z drugiej pole; otaczają je łąki i bagna zarosłe trzciną. Woda zielona, czysta. Ryby: szczupaki, leszcze, karasie.

3. Do jeziora tego odpływa woda z jeziora we wsi *Tymin*. Jezioro to położone na płaszczynie otwartej, otoczone łąkami a w części bagnami, rozległe jest morgów 8, głębokie stóp 30. Woda zielonawa, czysta, w części trzciną zarosła. Ryby: leszcze, karasie, szczupaki.

4. Jezioro we wsi *Świszewy*, w położeniu wzgórzystym, między borami, a z jednej strony ogrody. Rozległe morg 1, głębokie stóp 3. Woda koloru rudawego, smak kwaskowaty. Są tu tylko drobne rybki.

5. Jezioro we wsi *Kamieniec*, w miejscu wzgórzystym, otwartym; grunt nadbrzeżny przeważa gliniasty, chociaż są i piaski. Rozległe morg 1, głębokie stóp 17. Z ryb: szczupaki okunie, leszcze. Leży ono na strudze od jeziora w Chotelu płynącej, o której powyżej wspomnieliśmy.

6. Jezioro we wsi *Chalno*: z trzech stron wzgórza, a z czwartej bagno. Rozległość morgów 3, głębokość stóp 20. Woda czysta, nieco trzciną zarosła. Ryby: sumy, szczupaki, okunie, leszcze. Tu ginie struga powyżej wspomniona, a wypływająca stąd woda przybiera nazwisko rzeczki Zgłowiączki. Ta płynie dalej około wsi Rybiny, Janiszewo, Zgłowiączka, Korzeszynek, miasta Lubranca, wsi Dobieszyn, Kazanie, Sokołów, Rządka-Woda, na Brześć, wieś: Falborz, Wolica, Konty, Wieniec, Siedlinin, Świeck, Lisek, pod wsią Zazamcze wpada do Wisły.

7. W samym zaraz początku wpływa do tej rzeki pod wsią Rybiny: strumień wychodzący z jezior: *Głusznińskiego*, *Orzelskiego*, *Czarnockiego*. Te jeziora połączone z sobą, mają rozległości wlok 22 (morgów 660); głębokość średnia stóp 20. Leżą one pomiędzy wsiami: Dąbrowka, Czarnocice, Głuszyniek, Miłachowo, Orle, młyn Zalasek, wieś Potołówek, Głuszyn. U początku jezior tych rozlega się płaszczyna, dalej za Głuszynem wzgórze, a pod wsią Orle lasy. W ogóle gruntu nadbrzeżne urodzajne, nieco piaszczyste. Woda czysta, nad brzegami zarosła gęstą trzciną; zasilają ją źródła, w znacznej odległości nad brzegami znajdujące się. Ryby: szczupaki, leszcze, liny, sumy, okunie i inne drobne ryby. Jeziora te leżą o stopę niżej od jeziora Chalno. Wpływające do tych jezior strugi, przerzynają następne jeziora: Sadłużek, Bytów, Wymysłowo i Śwież.

8. Jezioro *Sadłużek* rozległe morgów 8, głębokie stóp 24, leży w położeniu wzgórzystym, otwartym, wśród gruntów piastych.

9. Jezioro *Bytów* rozległe $1\frac{1}{2}$ morga, głębokie stóp 10, leży wśród gruntów urodzajnych i łąk.

10. Jezioro *Wymysłów*, w położeniu wzgórzystym, wśród lasów, w gruntach piaszczystych, rozległe $1\frac{1}{2}$ morga, głębokie stóp 6. We wszystkich tych jeziorach ryby: szczupaki, leszcze, liny; z dwóch pierwszych zaledwie na miejscowe potrzeby wystarczają.

11. Dalej do rzeczki Zgłowiączki wpływa rz. Kocięca biorąca początek z jeziora *Grojeckiego*. Jezioro to położone pod wsią od której otrzymuje nazwisko, wśród gór pod lasem, grunt nadbrzeżny urodzajny. Rozległe morg 1, głębokie stóp 108. Woda czysta, w niej szczupaki, leszcze, karasie i inne w małej ilości.

Struga *Chodecka*, wpadająca do Zgłowiączki poniżej miasta Lubrańca, przerzyna następnie jeziora: Chodeckie, Lubienieckie, Uklejnia, Choceń, Krukowo.

12. Jezioro *Chodeckie*, rozciągające się od młyna Dudała, obok Kromszewic, Chodcza do Podgórze, rozległe jest morgów 8, głębokie stóp 30. Od Chodcza do Kromszewic okolica otwarta, górzysta; ze strony przeciwniej lasy. W ogóle gruntu nadbrzeżne piaszczyste. Woda czysta; w niej ryby: szczupaki, liny, karasie, okunie, leszcze.

13. Jezioro we wsi *Lubieniec* rozległe morgów $2\frac{1}{4}$, głębokie stóp 30; położone w miejscu wzgórzystym, leśnym, wśród gruntów urodzajnych, w części łąk i bagnisk. Ryby: szczupaki, okunie, leszcze.

14. Jezioro we wsi *Uklejnia*, rozległe morg 1, głębokie stóp 30. Położenie jak powyższego i ryby też same.

15. Jezioro we wsi *Chocęń*, otoczone gruntami wsi *Chocęń*, *Chocenek*, *Borzynie*, *Borzymowice*, *Szczytno*, *Jarontowiczki*; położone w miejscu nieco wzgórzystym, płaskim; otoczone łąkami i gruntami ornymi. Ma rozległości morgów 14, głębokości stóp 40. Ryby: szczupaki, okunie, leszcze, sumy, miętusy, płocie, liny, węgorze.

16. Jezioro we wsi *Krukowo*, położone w miejscu otwartym, na płaszczyźnie wśród gruntów urodzajnych, rozległe włok 2, głębokie stóp 100. Ryby, jak w powyższym.

17. Poniżej ujścia tej strugi znajdujemy nad rzeką *Zgłowiączką* jezioro *Świątkowo*, na gruntach miasta *Brześćcia*. Małe to jeziorko, otoczone błotami, rozległe $\frac{1}{2}$ morga, głębokie stóp 20, jest jednak nader rybne.

Rzeczka *Przedpolna* albo *Djabelek* przepływa przez jeziora: w *Lubieniu*, *Rzezewie*, *Kłóbce* i *Kępie Szlacheckiej*.

18. Jezioro *Lubińskie*, położone w miejscu otwartym, wzgórzystym: rozległe morgów $10\frac{1}{2}$, głębokie stóp 62. Grunt nadbrzeżny, częścią piaszczysty, częścią gliniasty, a w początku od wsi *Narty* błotnisty. Przyległe wsie są: *Stempka*, *Czaple*, *Narty* i folwark *Lubień*. Woda czysta, żywi szczupaki, leszcze, okunie.

19. 20. Jeziora we wsiach *Rzezewo* i *Kłóbka*, położone między górami, wśród gruntów piaszczystych, błotnistych, mają wodę słodką, w pierwszem koloru rudzianego, zarosła. Ryby: szczupaki, okunie, leszcze. Pierwsze jezioro rozległe $\frac{3}{4}$, drugie $\frac{1}{2}$ morga; głębokie od 7 do 12 stóp.

21. Jezioro we wsi *Kępka Szlachecka*, rozległe jest mórg 1, głębokie stóp 24; położone w miejscu otwartym, wzgórzystym, wśród błot i trzęsawisk. Ryby: szczupaki i okunie.

22. Na zachód jeziora tego, znajdujemy jezioro w gminie *Lutoborz*; rozległe jest $\frac{1}{2}$ morga, głębokie 20—30 stóp. Położone w miejscu wzgórzystym, leśnym, grunt nadbrzeżny piaszczysty, a nawet i bagna. Nieco ryb.

Poniżej wsi *Łagiewniki* wpada do rzeczki *Przedpolnej* struga *Wiślanówka*. Ta powstaje ze zlania się różnych strumieni; z nich niektóre sięgają aż pod miasto *Lubień*. Wszystkie one wypływają z jezior we wsiach: *Zawada*, *Trzebowo*, *Szewo*, *Kurowo*, *Goreń*, *Rakutowo*.

23. 24. We wsi *Zawada* znajdujemy dwa jeziora: jedno rozległe $1\frac{1}{2}$, drugie $\frac{5}{8}$ morga; pierwsze głębokie stóp 20, drugie 6. Leżą one obadwa w położeniu wzgórzystym, między borami; otaczają je piaski lub błota. Ryby: szczupaki, okunie, płotki.

25. Jezioro *Trzebowo*, rozległe mórg 1, głębokie stóp 15; położenie płaskie, między borami.

26. Jezioro we wsi *Szewo*, położone na płaszczyźnie otwartej, wśród pastwisk i nieużytków; rozległe $\frac{2}{3}$ morga, głębokie stóp 18.

27. Jezioro we wsi *Kurowo*, rozległe morgów 5, głębokie stóp 20. Położenie wzgórzyste, otwarte; grunt orny i łąki.

28. Jezioro *Rakutowskie*, położone na płaszczyźnie w miejscu otwartym; otaczają je błota i trzęsawiska. Rozległe morgów 180, głębokie stóp 18. Woda czysta, zasilana znaczną ilością okolicznych źródeł; z większych strumyków cztery tu spotykamy. Ryby: karasie, sumy, leszcze, liny, okunie.

29—32. Powyżej jeziora tego znajdujemy małe jeziora w następnych wsiach: *Goreń*, *Skrzynki*, *Lubaty*, *Teleżna*, rozległe one: *Goreń* morgów $3\frac{1}{2}$, głęb. stóp 30. *Skrzynki* morg $1\frac{1}{2}$, głęb. st. 10; *Lubaty* morg 1, głęb. st. 12; *Teleżna* morg. 2, gł. st. 36. To ostatnie jezioro leży nad samą prawie *Wiśłą*; i do niej wpływa z niego mały strumień.

Nakoniec przy samem ujściu *Zgłowiączki* do *Wiśły*, rozciąga się leśnictwo *Włodawek*, a w niem a 14 jezior. Wszystko to jeziora mniej znaczne, prócz *Łąkiego*. Jeziora te są dość rybne (najrybniejsze *Łomne*), mianowicie:

33. *Gociąż* rozległe morgów $2\frac{1}{8}$, głębokie stóp 30.

34. *Wikaryjskie* „ „ 4 „ „ 42.

35. *Radziszyskie* „ „ 2 „ „ 35.

36. <i>Łąkie</i>	rozległe	morgów 14	głębokie	stóp 30.
37. <i>Wydoń</i>	"	"	$\frac{4}{5}$	" " 18.
38. <i>Łomne</i>	"	"	$\frac{1}{3}$	" " 18.
39. <i>Czarne</i>	"	"	$\frac{3}{8}$	" " 54.
40. <i>Łąkie drugie</i>	"	"	$\frac{3}{8}$	" " 16.
41. <i>Rybniew</i>	"	"	$\frac{1}{2}$	" " 16.
42. <i>Jedwabne</i>	"	"	$\frac{1}{2}$	" " 6.
43. <i>Chrabka</i>	"	"	12	" " 4.
44. <i>Święte</i>	"	"	10	" " 2.
45. <i>Czarne</i>	"	"	6	" " 21.
46. <i>Wienieckie</i>	"	"	6	" " 6.

Jeziora: Gociąg, Wikaryjskie, Radzyszyńskie, Łąkie, Czarne i Jedwabne leżą w gruntach piaszczystych, Wydoń, Łomne, Rybnica w mokradłach; Chrabka, Święte i Wienieckie otoczone są bagnami. Ryby różne, w jednych szczupaki, liny, karasie, w innych nadto leszcze i okunie, a w innych mianowicie błotniatych, liny i karasie.

47. Jezioro leżące na gruntach miasta *Włocławka*, rozległe jest morgów $5\frac{1}{4}$, głębokie stóp 22. Grunt nadbrzeżny piaszczysty, bagnisty; woda w nim błotnista, ma nieco karasi i szczupaków.

Za ujściem rzeki Zgłowiączki znajdujemy w okolicach Wisły następujące jeziora:

48. Jezioro *Niaszczy* rozległe $\frac{1}{2}$ morga, głębokie stóp 3. Leży ono na płaszczyźnie pod lasem, otoczone bagnami i trzawiskami, i ma drobne ryby.

49. Jezioro *Plebanka*, rozległe morgów 2, głębokie stóp 16. Leży ono na płaszczyźnie otwartej, wśród gruntów urodzajnych. Woda czysta, zwyczajna, nieco trzciną zarosła. Ryby: szczupaki, karasie, pstrągi, liny, leszcze.

50. Jezioro we wsi *Święte*, położone między górami pod lasem, wśród bagien i trzawisk. Rozległe $\frac{1}{2}$ morga, głębokie stóp 4.

51. Jezioro we wsi *Brzeźno*, na płaszczyźnie otwartej, wśród gruntów urodzajnych, rozległe morg 1 głębokie stóp 20. Ryby: szczupaki, karasie, okunie.

52. Jezioro we wsi *Bodzanówek*, na płaszczyźnie otwartej, wśród bagien i trzawisk, rozległe $\frac{1}{2}$ morga, głębokie stóp 7.

53. Jezioro we wsi *Nagórki*, na płaszczyźnie otwartej; rozległość $\frac{2}{3}$ morga, głębokość stóp 12. Rybne.

54. Jezioro we wsi *Dobre*, grunt nadbrzeżny częścią urodzajny, częścią bagnisty i trzawiska. Rozległość morg $1\frac{3}{4}$, głębokość stóp 14. Rybne.

Prócz tego mnóstwo pomniejszych jezior i stawów, np. we wsiach: Piolunowie, Bodzanowie i t. d.

Nad rzeką Tąrzyną lub w jej bliskości znajdujemy 3 jeziora, mianowicie:

55. Jezioro we wsi *Goszczewo*, w położeniu płaskim, otwartym, wśród gruntów urodzajnych; rozległe morgów 6, głębokie stóp 12. Ryby: szczupaki, karasie.

56. Jezioro na gruntach miasta *Skłuzowa*, rozległe morgów 5, głębokie stóp 8. Szczupaki i karasie.

57. Jezioro we wsi *Słonsku*, rozległe morgów 9, głębokie stóp 6. Grunt nadbrzeżny urodzajny, z trzech stron płaszczyzna otwarta, czwarta lesista. Ryby: karpie.

Powyżej wszystkich jezior powiatu tego, znajdujemy kilka położonych między miastami: Przedecz i Brdów, a mających komunikację z Gopłem. Jakoż struga wypływająca z jeziora Przeddeckiego, przepływa następnie przez jeziora: Korzecznik, Modzerowo, Brdów, zabiera z sobą dalej wodę płynącą od jeziora Lubotyńskiego i następnie dopiero ginie w Goplu. Wymienionych jezior opis jest następujący:

58. Jezioro *Przeddeckie* otoczone gruntami wsi: Jarowo, Katarzyk i Rybno, ma rozległości morgów 7, głębokości stóp 30. Grunta nadbrzeżne w części orne, w części łąki. Położenie w ogóle jest płaskie, otwarte. Woda błotnista, zielonawa, odoru nieprzyjemnego. Ryby: szczupaki, karasie.

59. Jezioro we wsi *Korzecznik*, rozległe $\frac{1}{2}$ morga, głębokie stóp 16; w położeniu wzniesionym, grunt nadbrzeżny piaszczysty, częścią bagnisty. Woda czysta, zarosła trzciną. Ryby: szczupaki, okunie, leszcze.

60. Jezioro we wsi *Modzerowo*, otoczone gruntami wsi Psary, Długie i Śmielnik, rozległe morgów 9, głębokie stóp 30. Od strony wsi Psary i Długie miejsce otwarte, wzgórzyste, dalej lasy. Otaczają jezioro łąki bagniste.

61. Jezioro *Brdowskie*, położone o 2 stopy niżej od poprzedzającego, otoczone jest gruntami częścią piaszczystymi, częścią gliniastymi, pod Świętosławicami zaś błota. Rozległość jeziora morgów 6, głębokość stóp 18. Ryby: szczupaki, okunie, leszcze.

62. Jezioro *Lubotyńskie*, rozległe morg. $8\frac{1}{2}$, głębokie stóp 80. Od Lubotynia położenie okolic jest otwarte, naprzeciw lesiste. Jezioro otaczają łąki i grunta orne. Woda czysta. Ryby: szczupaki, okunie, liny, leszcze. Obudwu jezior tych spód zawalony drzewem.

63. Powyżej strugi na której leżą wymienione tu jeziora, znajduje się jeziorko we wsi *Zakrzówek*. Położone jest w miejscu wzgórzystym, w połowie leśnym; grunt nadbrzeżny piaszczysty. Rozległe morg 1, głębokie stóp 50. Drobne ryby. Do jeziora tego wpływa od północy mała struga.

Jeziora w b. powiecie Konińskim.

(Zamieszczone tu jako dalszy ciąg jezior Kujawskich od południa.)

Za temi wszystkimi jeziorami, w punkcie gdzie się schodzą granice powiatów: włocławskiego i konińskiego, tudzież W. Ks. Poznańskiego, znajdujemy jezioro *Gopło*. Na południe jego w powiecie Konińskim, od strony zachodniej leżą jeziora: Wilczyńskie, Marszewskie, Budzisławskie, Powidzkie, wszystkie na linii oddzielającej powiat Koniński od W. Ks. Poznańskiego: na wschód zaś tych jezior leżą: Melno, Śleszyńskie, Ostrowite, Głódowskie, a jeszcze dalej na wschód Lubstowskie.

Poznajmy najprzód pojedynczo wszystkie tu wymienione jeziora jedynie tylko pod względem czysto opisowym, a potem przystąpmy do ogólnego ich rozważenia.

64. Jezioro *Wilczyńskie*, położone pod miastem Wilczynem w okręgu Pyzdrowskim, stanowi granicę powiatu Konińskiego od W. Ks. Poznańskiego; długie jest wiorst 8, szerokie w średnim przecięciu sążni 180.

65. Jezioro *Marszewskie*, ma długości wiorst $4\frac{1}{4}$, szerokości sążni 185.

66. Jezioro *Budzisławskie*, długie wiorst $4\frac{1}{4}$, szerokie sążni 308 sążni.

67. Jezioro *Powidzkie*, długie wiorst 12; przez połowę swęj długości szerokie jest na 600, przez drugą połowę na 300 sążni. Brzegami swemi dotyka gruntów wsi Giwartowo i Kuszewo. Obfituje w sumy, leszcze, szczupaki, okunie, płotki, kiełbiki, stynki.

Wszystkie te cztery jeziora mają spadek i odpływ do rzeki Warty przez rzeczkę *Meszną*, wpadającą do Warty pod wsią Polichno. Żadna żegluga nie odbywa się na nich.

68. Jezioro *Gopło* jest przeszło 4 mile długie, a w środku przeszło $\frac{1}{2}$ mili szerokie (w Król. Polsk. ma ono przeszło 700 morg. powierzchni, w W. Ks. Pozn. około 1800 morg. powierzchni). Na granicy b. powiatów Konińskiego i Włocławskiego jest go mil blisko 2, reszta większa w W. Ks. Pozn. (pow. Inowrocławskim). Ma ono wiele zatok i zakrętów, kilka wysepek i kilka półwyspów. Z wysepek czyli kęp najobszerniejsze są: *Stęganowo* pod wsią Kuszczewem (gdzie miała być pasieka Piasta), i *Pobrymichy*; bogate one w łąki i piękne siano; między półwyspami największy jest *Ostrówek* (cały w pow. Inowr.), na którym wieś Łęgoz nazwiska. Na północnym krańcu *Ostrówka*, w miejscu gdzie jest zatoka *Baba*, przy wsi Kicko (z wschodn. brzegu) największą, bo pół-milową, ma jezioro szerokość. Brzegi jeziora są płaskie, równe, nagie, оголоcone całkiem z drzew i lasów, ale za to gęsto obsiane wsiami. Po zachodniej stronie leżą: Warzymowo, Łuszczewo, Borowna, Rzeszynek, Kościeszki, Siemonki, Lachmirowice, Giżewice, Mnich, Łągiwniki; dalej na północnym niemal krańcu Kruszwica; przy wyjściu Noteci nad Małym-Gopłem wieś Szarlej. Po wschodniej stronie: Gocanów, Tarnówek, Kicko, Ostrowo, Ostrówek,

Popowo, Złotowo, Mielica; dalej Połajewo, Połajewek, Rzepisko, Kaczowarty, Wywózna, Broniszewo, a na drugim, południowym końcu Gopła wieś Noć (Notec) w pobliżu Warzymowa. Woda głęboka na sątni 16, tém osobiwa, że kolor swój zmienia raz po raz, zwłaszcza tam, gdzie strumień Noteci zwolna i poważnie płynie. Wśród niej poniekąd (bo w zwięzieniu łożyska wód) sterczy stara wieża zamku Kruszwickiego, miejsce bajecznej śmierci Popiela. We folwarku *Tarnówka* (dawniej Tarnowo wielkie) jest karczma Ławy. Tu Gopło mając miałkie zabrzegi, ma zdrową wodę do letnich kąpiei; są tu łąki z popielnicami. We wsi *Gocanowo* jest kopiec a raczej ołtarz pogański; na wierzchu widzimy glinę i ziemię zlaną jak lawa gruba, zapewne od ostatniego palenia ognia, jak mniemają (ob. Ser. III, str. 37—38). Berwiński wspomina o *Goplankach*, istotach wodnych fantastycznych, w mniemaniu ludu, mieszkających w toniach jeziora.

Okolice przyległe i wody pokrewne przyciągają oko widza i sprzyjają malowniczym opisom. Okolice te hojnie usposobione w płody natury, ożywione są pracą i przemysłem ludzkim. Dalej, i znacznie dalej rozciąga się miasto Radziejów. Zbudowane na wzgórzu panuje nad całą równiną, upstrzoną złotymi łąkami pszenicy i zielieniącami się łąkami. Swobodnie ze wzgórza tego oko buja po całej okolicy. Widać naokoło mnóstwo wsi, trzy czy cztery kościołki parafialne, a na lewej ręce Gopło, które jak modra wstęga, przepasuje żyzne pola. Smugi dolin zlewających opodal zgromadzone wody; Notec tak uroczą i tyle pięknych, szczególniej koło Nakła przedstawiająca widoków; w pełni są w stanie podróżnika zachwycić. Notec, z powodu wylewów, niektórzy nazwali Nilem polskim, a brzegi polską Szwajcaryą. Dużo ta rzeczka ma podobieństwa z Obrą, a mianowicie więcej korzyści, bo połączona z Wisłą trzymilowym kanałem Bydgoskim, jest splawną.

Dalszy niejako ciąg Gopła stanowią jeziora Melno i Śleszyńskie, które się przelewa aż ku Warcie poniżej Konina, pod Morześlawiem.

69. Wody jeziora *Śleszyńskiego* v. *Śleszyńskiego* poczynają się o pół mili od miasta Śleszyna w lesie do tego miasta należącym. Dalej rozlewają się one w kształcie kotwicy: prawe ramie zachodzi pod Biniszew, wieś pamiętną męczeństwem 5 braci Polaków r. 1005, gdzie na wysokiej górze, *Sowią* zwaną, jest opuszczony klasztor księży Kamedułów; lewe zaś kończy się za *Licheniem*, niegdyś miasteczkiem, dziś wioską lichą. Brzegi, osobiwie w początku ma wysokie, co wśród lasu i przy modym kolorze wód, piękny sprawia widok. Wszędzie tu czyste piaski. Długość jeziora od północy na południe wynosi milę całą, a od zachodu na wschód blisko 2 mile (jez. Śleszyńskie ze wszystkimi swemi częściami obejmuje morgów 977). Jezioro Śleszyńskie stanowi jedną całość, lecz z powodu przerw nieznacznych jakie istnieją, wodom jego nadają odmienne nazwiska. I tak, poczynając z góry około miasta Śleszyna, część tę nazywają a) jeziorem *Śleszyńskim*; poniżej około Mikorzyna b) *Mikorzyskim*; pod Łęzkiem c) *Łężyńskim*; na zachód: d) *Biniszewskie*, e) *Pątnowskie*, f) *Gostawickie*; na wschód d) *Lichenskie*.

Bór Śleszyński, leżący przy początku jeziora, pełen jest zarośli, gąszczów, wądołów i kryjówek, służących za schronienie czarnemu zwierzowi i złoczyńcom. Nie należą on przecież do miasta Śleszyna; niektórzy nazywają tę część boru i śleszyńskiego jeziora: *Przewółki* v. *Przewółki*. Od niepamiętnych czasów słyną te miejsca z częstych rozbojów; urosło stąd przysłowie, w odleglejszych nawet okolicach używane: *Będziesz zbijał na boru śleszyńskim!* — stosuje się szczególniej do synów (chłopów) niegodziwych. Podobne przysłowie słyszałem w Sandomierskiem, gdzie ludzi złej wiary zowią: *zboj świętokrzyski* — ale na Św. Krzyżu z tradycji tylko słychać o rozbojnikach dawnych; bory zaś śleszyńskie dziś jeszcze (1838) przechowują zbrodniarzy. Co rok zakładają w nich obławy, co rok uchwyć lub ubić kogo. Część jego nazwana *Czarny Bór* przeraża ponurością swoją. Ogromne, odwieczne sosny, jako olbrzymi puszcz strzelające do chmur, zaciemniają niebo czarnemi koronami. Wicher szumi po ich wierzchołkach, ale spodem cicha nieprzerwana i głucha. Żadna paproć, żadna trawka się nie ruszy, chyba że gad zjadliwy prześliznie się pod niemi. Nie usłyszysz tu nawet śpiewu ptaka, żegnającego dzień zachodzący; tylko jastrząb drańnię albo sowa łąna przestrasz swym łopotem, kiedy się nagle porwie i siwe skrzydła rozpięty na wiatrach. Czasem zachrząszczą chrusty i zachrapocą szuwały; to zwierz dziki pomknął z łożyska i uchodzi na głębsze komysze. Między ludem tu-tejszym krąży pełno powieści o Garczyńskim, rozbojniku za Władysława Łokietka.

Widziałem miejsce gdzie miał swój zamek obronny; w lesie między górami, w parowie, jest wzgórze potrójną fossą obwiedzione w koło, na przodzie wyniesiona parapeta (nadwałek) przytka do tej części ślesińskiego jeziora, które *Przywodkami* zowią. Kopiąc na łokieć głęboko, znajduje się gruz i żuźla. Są tu prócz tego inne jeszcze podania o Kosińskim z czasów Konfederacji Barskiej.

Cały zabrzeg jeziora naprzeciw Mikorzyna zaludniony jest licznymi i rozkosznymi osadami. Począwszy od miasta Śleszyna ciągną się schłodzone wioski aż do Wąsosz, gdzie widać na wysokim pagórku kościół św. Krzyża cudami słynący. Głębokość wody dochodzi 16—20 sążni, i tём jest niebezpieczniejsza, że brzegi strome i przykre, zaledwie kilka kroków mają mielizny. Wóród wody leży mała wysepka; podobno to jest miejsce, gdzie dawniej przed r. 1416 leżała wieś Lubomyśl, a na wzniesioném śród niej miejscu świetniał zamek wspaniały. Zamku tego wszakże, wsi i ludzi którzy je zamieszkiwali, napróżno już dziś szukać. Podanie mówi że o północy słyszeć się daje tentent podkowy po lesie, z którego jeździec wypada, ku najwyższemu brzegowi konia białego zapędzą, spina go srebrną ostrogą i skacze w przepaść bezdenną. Wyspa sitowiem gęstem porośla, na niej wierzb kilka płaczących, letnie mieszkanie słowika; głos jego pieszczotliwy mięsza się z szumem jeziora, a odbity o brzeg wysoki, zda się wynurzać jakieś skargi i żale. *)

Z wybrzeża jeziora tego, *Białem* zwanego, piękny rozwija się widok na kościół św. Barbary, patronki tonących, zbudowany na przyległym pagórku. Czerwony dach jego i białe ściany cudnie odbijają się przy sinych i ciemnych wodach jeziora, w różne rozlewy stoczonego, ginących z jednej strony w błękitne widnokręgu, z drugiej w zieloności łąk goślawskich. Na prawo rysują się w obłokach zamglone pagórki *Brzeźna*, gdzie jest łom kamienia ciosowego. Stojąc na krawędzi białego brzegu, widzisz przy nagłej jego stromości, jedne drzewa pod pod sobą, drugie zaś nad sobą zdają się spadać do jeziora i ostrzegają o zgubném miejscu jeźdźca na białym koniu. Wieść głosi, jakoby szczególny wpływ wywierały na tych, co pod ich konarami zasną znużeni.

Postępując od *Pątnowa* do *Gośławic* groblą, gdzie most na odnodze jeziora śleszyńskiego, skoro zwrócimy oczy na prawo, niepodobna nieuczucie powabu tej okolicy. Ogromna przestrzeń wód wokoło otoczona starym poważnym lasem, gdzieś gdzie poprzeryzana smugami łąk i bielejącymi się drogami; wprost z po za jeziora wyglądające dwie wieże Biniszewskiego kościółka, a po lewej stronie porządne z czerwonymi dachami zabudowania w Gośławicach: wszystko to jakoś harmonizując z sobą, szczerze zająć potrafi podróżnego.

Naprzeciw Mikorzyna, w *Wąsoszach*, przy kościele św. Krzyża, znajduje się najgłębsza toń jeziora. Wynosi ona przeszło 30 sążni. Zwykle téż lody najprędzej pękają w tém miejscu, a pękawszy, tak silnie ścierają się z sobą, jakąś tajemniczą siłą przyciągane, że formują skały kryształowe, tysiącem promieni błyszczące, najrozmaitszą grą kolorów drgające w słońcu. Cudny to widok! Latem wody jeziora tak są czyste, zwłaszcza na głębini, że nieledwie dna dojrzećby można; w niektórych znowu miejscach naśladują całkiem kolor wód morskich, również ich wzburzenie i opadanie. W czasie takiego wzburzenia, czołna są w niebezpieczeństwie; większe nawet łodzie potrzebują ręki doświadczonego sternika.

I to jezioro ma swoje krajobrazy. Zaraz np. z gaju *Krzyżki* albo *Ostrowa* można się w lecie przypatrzeć kąpielom jeleni. Z wysokich brzegów skaczą one gwałtownie stadami w głębią jeziora, a podniosszy rogi rosochate, pływają rączo, podobne morskim potworom, a łanie uważaćby można za smukłe syreny. Lecz to samo jezioro służąc im za ochłodę w lecie, staje się w zimie ich zgubą; wilki bowiem napędzają je w téj porze na gołe lody, gdzie ślizgając się, padają ofiarą podstępny tego drapieżnego nieprzyjaciela.

*) Z przyczyny stromych brzegów jeziora, częste się tu wydarzają zatonięcia; lud sobie potworzył mnóstwo powieści o *Topielcach*. Między innemi opowiadał pewien czigodny obywatel, iż w r. 1816 przy blasku księżyca widział zjawisko szczególne. Nad jedną tonią około św. Jana, a zatem ponad wodą, postrzegł się długi cienie wyraźne, które obracając baby, prowadząc chochle, wyciągały niewód. Prześlędniony, nie mógł doczekać końca i zaciąwszy konie, uciekł; — a opowiadając to zdarzenie nazajutrz, świadczył się prawdą, Bogiem i furmanem swoim, że ani słowa nie zmyśla.

Na jeziorze Śleszyńskim jest też i wyspa, która świeżo dostała nazwisko *Isabella* (*Isolabella*), od imienia właścicielki.

Jezioro to przelewa się, jakśmy już powyżej rzekli, do Warty, za pośrednictwem kanału, Morzysławskim zwanego. Kanał ten długi na wiorst $7\frac{1}{2}$, jest w dobrym stanie utrzymywany.

Wzajemnie też i do jeziora spływają różne wody, mianowicie strumienie: jeden płynący z pod Wilcyna i Marszewa, drugi z pod Gogolina, trzeci z pod Sławoszewa. Wszystkie one połączywszy się powyżej Pątnowa, wpadają następnie do części jeziora, nazwanego Pątnowskim jeziorem.

Strumyk pierwszy przepływa przez: 70) jezioro położone pod wsiami *Ostrowite* i *Ladobno*. Jezioro to długie jest wiorst 3, szerokie 250 sążni.

71. Poniżej jeziora tego, na wschód Binaszewa, znajdują się jezioro *Głodowskie*, długie wiorst 2, szerokie 250 sążni.

72. Jezioro *Lubstowskie* leżące na zupełnie osobnej drodze od Gopla do Warty, osobną także ma dolinę, którą dziś wylewa swoje wody na jedną i na drugą stronę. Jest ono długie 3 wiorsty, szerokie 200 sążni. Dolina jego poczynając się od Gopla ze strony wschodniej, przy młynie noteckim, przytyka nieprzerwanym smugiem do rzeki Warty pod Wólką albo Grójcem. Dolina ta na 3 mile długa, po większej części podłączana wodami, wystawia pasmo błot i strug zarosłych kępami. Choć jezioro Lubstowskie nierównie niżej jest położone od Śleszyńskiego i Gosławickiego, jednak podobnie jak to ostatnie znajduje się na samym punkcie przezwagi między Wartą i Goplem. Na dwie te przeciwne strony ulewne jego wody, nie mając porządnego łoża, rozciągają się po całej przyległej równinie.

Po takim szczegółowem poznaniu wymienionych jezior, spojrzymy teraz na ich wzajemne względem siebie położenie, i zobaczymy czy one zawsze takimi były, jakimi je dziś znajdujemy.

Długosz opisując Gopło, naznacza początek jego w końcu południowym przy źródłach Noteci (Noteczy), leżących pod miasteczkiem, a dziś wioską Notec (Noć). W drugim końcu północnym pod zamkiem Szarleje, wedle niego, wyrzynała się znów Notec. W końcu południowym między Wartą i Goplem dwa tylko wymieniał jeziora: Śleszyńskie i Lubstowskie. Z pierwszego wykładała się rzeka Goplenica do Warty pod Morzysławiem. Długość naznacza mu ten autor mil 5; początek pod górą Przewłoki.

Dziś zupełnie inny stan tych jezior widzimy. Dziś jezioro Gopło przy wsi Noteci, nie jest zaraz ogromne, jak pisał o niem Długosz; nie ciągnie się ono na północ pod zamek Szarleje, ale kończy się pod Kobylnikami za Kruszwicą; tu rozciągają się błota Bachorze, a dopiero o ćwierć mili długości poczyną się jezioro Szarlejskie, które się ciągnie na pół mili aż do Łojowa. Dziś nie znajdujemy już owej spławnej rzeki Goplenicy; zaledwie ślad tylko jej koryta wynaleziono w strudze błotnistej. Rozważanie tych okolic przekonało, że wody jeziora Śleszyńskiego mają około trzech stóp większy spadek na Gopło, aniżeli na Wartę; że największy punkt pomiędzy temi jeziorami jest w końcu jeziora Gosławickiego, w tém właśnie miejscu, gdzie przedtem wyrzynała się Goplenica ku Morzysławiu, a wysokość jego nad powierzchnią Gopla wynosi dziś do stóp 11.

Wszystko to dowodzi, że przez jakieś ułatwienie odpływu, wody jeziora Śleszyńskiego udały się do Gopla, a z temi dalej spłynęły. Handel, jaki prowadzony był po tych jeziorach, jest faktem historycznym, a jakżeby mógł być prowadzony, gdyby ich stan był taki jak obecny. Jakżeby Długosz nazywał Goplenicę rzeką spławną, gdyby ona wtedy była taką, jaką była za naszych czasów przed wykopaniem kanału Morzysławskiego, to jest małą strugą błotnistą.

Wody jeziora Śleszyńskiego stały więc niegdyś daleko wyżej; później opadły, odkryły te przerwy, przedziały, na których dzisiaj tyle grobli i mostów widzimy, a które rozgraniczywszy wody Slesina wązkami przesmykami, utworzyły pięć rozmaitych jezior.

O zmianie stanu wód tych jezior, znajdujemy dowody w dokumentach granicznych, równie jak w podaniach gminnych. Jest ślad w Gośławicach, że tam gdzie się dziś najszerszej woda rozlewa, była wieś i grunta plebańskie. Z zamku wybudowanego przez Bolesława Chrobrego, a po wydarzonej pogorzezi zamienionego na browar, widać że dawniej tylną bramą był wyjazd na drogę, która prosto do Konina prowadziła. Dziś podchodzi woda z tej strony pod sam zamek i płóce próg bramy, a z jeziora pokazuje się letnią porą przy niskiej wodzie figura ś. Jana, stojąca zapewne nad dawną drogą. *)

Jawniejszy jeszcze dowód owej zmiany stanu wód znajdujemy w Mikorzynie. Wieś tę założoną dopiero około r. 1416, według miejscowego dokumentu, przez Klarę Mikorzyńską, oblewa pierwotne jezioro Sleszyn w postaci wielkiej rzeki, ujętej między wysokimi brzegami, które jeśli się niekiedy pochylają, to jedynie tylko dla utworzenia żyznych łąk i nizin. Tutaj to pokazują w niewielkiej odległości od Sleszyna początek grobli, którą się niegdyś jeździło od tego miasta do *Lichenia*; dzisiaj zaś ginie ona w głębokości jeziora, najwęższego w tém miejscu. Tam, gdzie teraz jezioro Mikorzyńskie, leżała przed r. 1416 wieś Lubomyśl; dziś, jakżeśmy powyżej wspomnieli, utrzcć tylko można małą wysepkę, zapewne najwyższy punkt tej wsi, na którym istniał wspaniały zamek (ob. str. 297).

Otóż więc zmiana łożyska wód tych i opadnięcie jezior Sleszyńskiego i Gopla jest faktem dowiedzionym. Pojmujemy więc, że w dawnych czasach, przy dawnym stanie wód, spław po jeziorach tych od Warty do Wisły mógł się odbywać. Opadnięcie wód, a z niemi przerwanie spławu, przerwanie handlu w tych stronach, sprawiło upadek całej okolicy. Upadła Kruszwica, **) niemasz miast Noci i Lichenia, znikły ludne wsie nad jeziorem Sleszyńskim i nad Goplenicą położone, jako to: Kępa, Kępka, Przecław, Blizno i Blizienko, chociaż dobroć i żyzność gruntu zdawały się trwać ich zapowiadac.

Rząd pruski przyzwyczajony korzystać z tego wszystkiego, w czém natura uprzedza potrzeby i życzenia ludzkie, rząd ten mając w posiadaniu tę część kraju, szukał w położeniu Gopla tych samych pożytków, jakie tam przed wiekami zbierali Polacy. Łatwość odnowienia dawnych jego związków z Wartą i Wisłą, ukazała mu szeroką drogę handlową tak do morza, jako też do wszystkich zarazem innych prowincyj. Za jęj otworzeniem nietylko hojnie uposażone okolice tego jeziora, ale też odległy Poznań, Kalisz, Sieradz i inne miasta, mogłyby bez trudności i z małym kosztem wysłać swoje dostatki na Wisłę do Warszawy, Torunia, Gdańska i dalej, a z tamtąd sprowadzać te, których im brakuje.

Po rozpoznaniu całego położenia nietylko się przeświadczone, że otworzenie żeglugi przez Gopło, mało wymagało kosztów, ale nadto, że we względach ekonomicznych niezmiernie obiecywało pożytki. Od Warty pod Koninem dwie znaleziono niziny, dogodne do poprowadzenia kanału; jedno od Morzysławia wzdłuż zaginionego koryta niegdyś Goplenicy przez jeziora Gośławickie, Sleszyńskie i Melno; a drugą od Grójca albo Wólki przez Lubstowo, Wierzchlin i młyn notecki.

*) Lud utrzymuje, że jakiś szlachcic Kadziłowski, dziesięć Gośławic, człowiek złośliwy, jawnoirzeszyny, przewrotny, okrutnie obszedł się z miejscowym proboszczem. Za to go pan Bóg potopem ukarał, deszczem 14-dniowym wszystkie jego posiadłości zalał, a on sam biedak do dziś dnia pokutuje, tużając się i tłukąc co noc po lesie. Z archiwum kościelnego w Kazimierzu doczytać się wszakże można, że ów Kadziłowski był na swój wiek wielce uczonym i światłym; jasno widział niejedno sło w Kraju, pragnął zmian szczególniej w religii, przeto też ustawicznie dął koty z księdzem, który go ludowi obmierział.

**) Długosz prawdziwie Inną podaje przyczynę upadku tego miasta. Najprzód mówi, iż zbrodnia Popiela i pamiętna kara za nią, zlenawiadziły to miejsce mieszkańcom; opuszczali je przeto powoli, idąc w ślad nowo obranego Piasta, który się przeniósł do Gniezna. Gdzieindziej ten *ślusniejszy* powód przytacza: Kiedy Zbigniew wiarołomny, uratowawszy się z Wrocławia ucieczką, wszedł zdradą z niedobitkami do Kruszwy, obronnej naówczas; Pomorzanie posilkujący go, stali rozłożeni przed miastem. Z nieobaczka wpadł im na karki król Krazwousty i dzielnym atakiem napadł wszystkich w jezioro; miasto opierające się na tęp wydał żołnierstwu, załogę w pień wyciał, brata nieprawego wziął w niewolę, miasto spalił i zburzył. Od téj chwili nigdy się już podnieść nie mogło. Gniew i zemsta królewska, były po części sprawiedliwe, a kęska Kruszwy okropna!—Od mnóstwa trupów, które powrucano w Gopło, miały się wody tego jeziora zepsuć, a ryby zatrute poznąć; odtąd połów ich nigdy już nie był tak obfity jak pierwej. O tém zatruciu powiadał mi (mówi Berwiński) jeszcze w roku szaszym rybak miejscowy.

Jak jedna tak druga, przy trzech śluzach nie tylko zapewniała dostatek wody na spławianie statków noszących od 360—400 korcy zboża, ale nadto z jednej strony miała ułatwiać po drodze osuszenie rozległych zatopów, a z drugiej otworzyć obdyt niezmiernym lasom, które tam dotąd rosły i pruchniały bez użytku. Strugi rozciągające się na milę od Morzysławia do Gosławic, a ztamtąd dalej te, które leżą pomiędzy jeziorami aż do Gopla, wszystkieby za wykopaniem tu kanału osuszyły się na żywe łąki, a rozległe puszcze Lubstowskie, Sleszyńskie i inne, mogłyby dostarczać najpiękniejszego drzewa do Gdańska, Szczecina i morza.

Koszta na wykopanie tego kanału od Wardy do jeziora Gosławickiego na milę długości, wyrachowano do 12,000 talarów; dalej wyprowadzenie drugiego kanału od jeziora Sleszyńskiego do Melna, miało kosztować do 17,000 talarów, a trzeciego od Melna aż do samego Gopla, do 3,000 talarów. Wydatki na każdą z uprjektowanych śluz rachowano od 3 do 4,000 talarów. Dodawszy do tego wszystkie koszty na dyety, bonifikacje, mosty, groble, faszyny, drzewo, statki i t. d., cała suma wydatków na połączenie w tém miejscu Warty z Gopłem, miała wynosić ogółem 130,000 talarów.

Druga nizinna zdolna do połączenia wspomnianych dwóch spławów od Wólki przez Lubstowo i młyn noteci, w tém ustępowała pierwszej, że niemając jezior, wymagała na wykopanie trzy mile długiego kanału, do 30,000 talarów więcej wydatków. Z tém wszystkiém ta przewyżka kosztów z innej strony mogłaby się tu nagrodzić; kanał w tém miejscu otwierając równie wielki spław dla przyległych lasów, więcejby jeszcze po drodze mógł osuszyć gruntów i łąk, aniżeli pierwszy.

Rząd pruski, zawsze wierny przyjętemu prawidłom oszczędności, dał pierwszeństwo uprjektowanemu kanałowi od Morzysławia, częścią za pomocą mniejszych kosztów, częścią też, że pośrednio leżące jeziora w téj linii, obszerniejsze żegludze otwierały pole. Do uskutecznienia tego dzieła, trzeba jednak było wprzód osuszyć wszystkie strugi, przez które kanał miał być następnie poprowadzony. Tym końcem wykopano w r. 1796 rów od jeziora Gosławickiego aż do Warty na 5 stóp głęboki, szeroki na dnie 3 a u wierzchu 12 stóp. Ten ciągnąc się na milę długości, nie kosztował więcej jak 1,387 talarów. Pożytki jakie się zaraz z tego rowu pokazały, stokrotnie nagrodziły wszelkie prace i koszty wyłożone. Za jego bowiem pomocą nietylko przyległe strugi osuszonemi zostały, ale nadto, czego się z początku mniej spodziewano, otworzył się tam wygodny spław do Warty na drzewo i małe statki. W następującym zaraz roku przylegli właściciele zaczęli ze swych lasów i innych źródeł zbierać dochody, o jakich przedtem nie marzyli nawet.

Tak przez samo Gopło, jako też przez te jeziora pośrednie, żegluga odbywać się miała częścią za pomocą łągi, częścią za pomocą wiosel lub holowania. O dostatku wód potrzebnych i o sposobności wszystkich tych jezior do spławu, wcale nie powątpiewano: nad tém tylko namyślano się jeszcze, czyli w północnym końcu miano urządzić żeglugę wzdłuż koryta Noteci aż do Nakła i kanału Bydgoskiego, czyli też bliższą drogę od Łabiszyna, przez kanał zasilkowy do tamtego, czyli narreszcie od Kruszwicy przez półczwartę mili do rzeczki Błociszówki, a ztamtąd do Brdy, nie dotykając powyższych dwóch kanałów. Dla odłożonego naśl projektu, pytania te rozwiązywane nie zostały; z tém wszystkiém każdą z wymienionych dróg uznano za zdadną do połączenia Gopla z Wisłą, i każda, prócz innych pożytków, ułatwiała przyległym okolicom odkrycie nowych źródeł dochodów.

Wszakże koryto Noteci zasługiwało na pierwszeństwo.

Autor pisma o rzekach i spławach krajowych Księstwa Warszawskiego (Surowiecki), z którego wyjęliśmy niektóre szczegóły dotyczące się samych jezior, o których tu mowa, i ich połączenia, przedstawia dalej stan rzeki Noteci, korzyści z jej usplawnienia i środki, jakimi do tego celu dojść miano.

Wszystko to pozostało tylko w projektach, a wykonano dotąd tylko kanał Morzysławski.

W r. 1858 wszakże, rząd pruski ułożył się w Kruszwicy i Barcinie z obywatelami o osuszenie okolic rzeki Noteci i przyległych jej puszcz błotnistych, i zamienienie ich z nieużytków na korzystne łąki, pastwiska i grunta, do czego przyczynić się ma w części rząd, w części obywatele.

W projekcie powiedziano (to co już w części na str. 287 umieściliśmy) że: „Mała rzeka Noteć pod wsią Noc, pomiędzy Slesinem a Sompolnem biorąc początek, wpada wązkim korytem do Gopla, które wzdłuż przepływając, bieży przez błotnistą puszcę zwaną Bachorza, łącząc się z małą rzeką Montwy; przepływa jeziora: Węgierskie, Kołudzie, Małe-Gopło, Mielnickie, Sadłogoskie i Pakoskie, pod m. Barcinem wpada w jezioro Pturskie i płynąc wązkim korytem pod m. Łabiszynem, Rynarzewem i Naklęm, wpada do rz. Warty pod Landsbergiem. Rzeka Noteć od Nakła do Landsberga dawno już spławna; od niej pod Bydgoszczem jest wybity kanał do rz. Brdy, która wpada pod Kolonią niemiecką Dajcz-Fordon do Wisły. Oczyszczenie brzegów od Nakła aż do granic Królestwa Polskiego i dalej, połączy Gopło z Wisłą, Wartą i Odrą za pomocą żeglugi parowej.“

NAZWY

miast, wsi, osad i folwarków.

Królestwo Polskie.

były Powiat Włocławski.

(obecnie: Powiaty Włocławski i Radziejewski.)

Adolfin folwark (Byczyna).
 Alexandrowo (Wieniec).
 Alexandrów stacya (Służewo).
 Arciszewo folw. (Boniewo).
 Arkuszewo (Przedecz).
Babiak (Makolno).
 Bachorka v. Gąsiorek (Bądkowo) nad Bachorzą.
 Bachus karczma (Osiecin).
 Badowice (Brdów).
 Bądkowo (Osiecin) v. Bątkowo.
 Bagna v. Bagno (Lubień).
 Bartłomiejowice v. Bartłomiejów (Kościelna-wieś).
 Baruchowo (Kłótno).
 Baruchowo holendry (Kłótno).
 Bałszewa v. Bauszewo (Osiecin).
 Belny (Lubotyń).
 Beszyn i Beszyno hol. (Białotarsk).
 Białe-błota i holendry (Służewo).
 Białe-błota (Orle).
 Bieganowo (Byczyna).
 Bielawy wieś i karcz. (Lubraniec).
 Bielawy koneckie (Koneck).
 Bielawy (Bądkowo).
 Biéle folw. (Chodecz).

Biélno v. Bielino (Kłóbka).
 Biernatki hol. (Lubran. Chod.).
 Bierzyn (Boniewo).
 Bilno v. Biélno (Byczyna).
 Biesiekierz folw. (Koneck).
 Biskupia cegielnia (Włocławek).
 Biskupice (Radziejewo).
 Błazejewo (Włocławek).
 Błenna v. Błendna (Przedecz).
 Błonie (Lubień).
 Bobrek młyn (Lubień).
 Bodzanówek, dawniej Bodzanówko (Kościelna-wieś).
 Bodzanówek (Chocień).
 Bodzanowo (Chocień).
 Bodzanowo (Dąbie).
 Bodzanowo bachorne (Byczyna).
 Bodzanowo i Bodzanówek borucki (Lubraniec).
 Bodzia (Lubanie).
 Bogolomia (Chodecz).
 Bogusławice (Kowal).
 Bogusławice (Lubotyń).
 Boguszyce (Sadlno).
 Boniewo (Izb. Lubran.).
 Borek (Białotarsk).

UWAGA. W nawiasie mieści się nazwa najbliższej wsi, miasta lub parafii. — Skrócenia: n. W. — n. B. — n. D. — n. G. — n. N. — n. O. — n. T. — n. Zg. — n. Z. S. — znaczą: nad Wisłą, nad Bachorzą, nad Diabełkiem, nad Gopłem, nad Notecią, nad Osietnicą, nad Tąrzyną, nad Zgłowiązką, nad Zieloną-Strugą.

Borek osada (Zgłowiączka).
 Borek hol. (Orle).
 Borowe (Orle).
 Borowo (Bytów).
 Borucin, dawniej Borucino i Borucinek (Dąbie).
 Borzymie (Choceń).
 Borzymowice (Choceń).
 Brdów v. Brudowo.
 Broniewo (Radziejewo).
 Broniewek v. Broniewko (Broniewo).
 Bronisław Radziejewo).
 Broniszewo (Służewo).
 Broniszewo (Sompolno) n. G.
 Broniszewo (Chodecz).
 Brudnowo i hol. (Ostrowąs).
 Brylewo (Bytów).
 Bryszewo v. Brzyszewo (Chodecz).
 Brześć kujawski v. Bizeście, n. Zgł.
 Brześć stary i młyn (Brześć).
 Brzezcie (Wieniec).
 Brzezcie (Mąkolno, Babiak).
 Brzezina (Lubraniec).
 Brzeziny (Lubień).
 Brzeźno (Ostrowąs).
 Brzozowa (Chodecz).
 Budy (Konec).
 Budy wójtowskie (Bował).
 Bugaj (Brdów).
 Bugaj (Brześć).
 Bycz (Chalno).
 Byszyna (Radziejewo, Osięciny).
 Bytów i hol. (Piotrków).
 Byzie młyn n. Wisłą naprzeciwko Bo-
 brownik.

Cegielka osada (Zgłowiączka).
 Cetty (Chodecz).
 Chalno (Lubran, Izbica).
 Charchocin v. Charchoczyn (Kłóbka).
 Chlebowo (Sadlno).
 Choceń (Chodecz, Kowal).
 Chocenek hol. (Choceń) ob. Jarantowiczki.
 Chociszewo (Izbica).
 Chodecz i Chodeczek.
 Chotel (Izbica).
 Chorobniki (Włocławek).
 Chojna v. Chojny (Kłobia).
 Chromowa wola v. Chromo-wola (Konec).
 Chrustowo (Chodecz).
 Ciechocinek (Słońsk) kęp. n. Wisłą.
 Cieplinki, wieś, budy i hol. (Izbica,
 Przedecz).
 Czajka (Straszewo).
 Czajka (Bątkowo).
 Czamanin i Czamaninek (Chalno).
 Czaple (Lubień) n. O.
 Czarnocice (Witowo) n. jez.
 Czarnotki (Kaczewo).
 Czarny-bród (Piotrkowo).

Czartoleniec v. Czartoliniec (Boniewo).
 Czerniewice v. Czeraniewice i Czernie-
 wiczki (Grabkowo).
 Czapla młyn (Kowal).
 Czołowo (Radziejewo).
 Czołówek (Radziejewo).
 Czołpin (Krzywosądz) n. B. v. Czapi-
 pin(o).
 Czaple osada (Choceń).

Dąb wielki, polski i mały v. niemiecki
 (Wistka).
 Dąbek (Dąbie).
 Dąbie (Brześć).
 Dąbie (Broniewo).
 Dąbrowa hol. (Lubień).
 Dąbrówka (Raciążek).
 Dąbrówka (Bytów) n. jez.
 Dąbrówka połajewska (Grabkowo).
 Dębianski (Błenna).
 Dębice (Kruszyn).
 Dębina (Zgłowiączka).
 Dębina (Lubomin).
 Dębniaki (Kowal).
 Dębołęka (Piotrkowo).
 Dębowiec (Mąkoszyn).
 Dębowiec (Radziejewo).
 Diabełek v. Diabolek (Nakonowo) n. D.
 Długie (Lubień).
 Długie (Izbica).
 Długie hol. (Chodecz).
 Dobiegniewo (Wistka) n. W.
 Dobierzyn (Lubraniec) n. Zg.
 Dobrze (Krzywosądz).
 Dobrzelewie i Dobrzelewicki (Kowal).
 Drwalewo (Bytów).
 Drzewiec (Lubotyń).
 Dubielewo v. Dubielowo (Wieniec).
 Dudała młyn (Chodecz).
 Duńaj karczma (Siniażewo).
 Duminowo v. Dóninowo (Kowal, Dobrzyń).
 Duninowskie budy (Duminowo).
 Durlaty hol. (Chodecz).
 Dymiec (Nieszawa) n. W.
 Dziadoch młyn (Sadlno).
 Dziadowo (Wieniec).
 Dziankowo i Dziankówek (Białotarsk).
 Dziardonice (Grabkowo).
 Dziewczopole i Dziewczopółko (Błenna).
 Dziewczoraj (Boniewo).
 Dziwie (Przedecz).

Fajewo (Chodecz).
 Fajewo (Brześć).
 Falborz v. Falborze dawn. Chwalborze,
 i Falborzek (Brześć).
 Faliszewo v. Chwaliszewo (Witowo).
 Fortuna (Bądków).
 Fortuna folw. (Byszyna).

Gagoły v. Gogoły (Bienna).
 Gagowy (Lubień).
 Galczyce i Galczyzki (Orle).
 Galonki (Swierczyn).
 Gawiny (Chodecz).
 Gawrony, osada i Gawronki (Bądkowo).
 Gawroszczyna (Wrząca).
 Gaj stolarski hol. (Brdów).
 Gąsiorowizna (Lubień).
 Gąsin, dawn. Gęsino i Gęsiniec (Koneck).
 Glinki (Wrząca).
 Glinki (Włocławek).
 Głodno hol. (Wistka).
 Głuszyn, dawn. Głuszyno (Bytów) n. jez.
 Głuszynek piecykowy i hol. (Chalno) n. j.
 Goćław hol. (Chodecz).
 Goczi hol. (Sadlno).
 Goczi hol. (Mąkoszyn).
 Golbice (Chodecz).
 Gole (Chodecz).
 Golska huta hol. (Chodecz).
 Gołębin (Kłobias).
 Gołaszewo (Kowal).
 Gołpin (Osiecin) n. Bach.
 Gombinek v. Gąbinek (Lubanie) n. W.
 Goraj (Babiak).
 Goreń hol. (Kowal).
 Gosławice (Siniarzewo) n. B.
 Goszczewo (Służewo).
 Goszczyny (Chodecz).
 Grabie młyn n. W. naprzec. Bobrownik.
Grabkowo (Kowal).
 Grabowiec Brdów).
 Gradowo (Piotrkowo).
 Gradowo hol. (Chodecz).
 Grobce v. Grobie (Kruszyn).
 Grobla karcz. (Krywosądz).
 Grochowska (Izbica).
 Grodno (Kłótno).
 Grodziska Witowo).
 Grojec (Zgłowiączka).
 Grojczyk hol. (Zgłowiączka).
 Gryffowo (Orle).
 Gryklaki v. Grzyglaki hol. (Mąkolno, Babiak).
 Gulewo (Białotarsk).
 Guraj (Lubotyń) obacz Goraj.
 Gustorzyn (Wieniec).
 Gużlin (Brześć).

Hałajdówka ob. Paruski.
 Humlin (Kruszyn).
 Huta chodecka (Chodecz).

Janiszewo i Janiszewek (Zgłowiączka)
 nad Zgł.
 Janowice (Mąkoszyn).
 Janowice (Sadlno).
 Janowice (Lubanie).
 Janowo folw. (Lubień).

Janowo folw. (Chocień).
 Janowo, nowy folw. (Nieszcaw, Zbra-
 chlin).
 Jaranowo i Jaranówek (Wieniec).
 Jarantowice i Jarantowiczki (Osiecin).
 Jarantowiczki v. Chocenek (Chocień).
 Jasieniec nowy nowy i stary (Przedecz).
 Jerzmanowo (Kłobias).
 Iłowo (Swierczyn).
 Iły (Włocławek).
 Józefki (Chodecz).
 Józefowo stare (Kruszyn).
 Józefowo (Lubotyń).
 Józefowo (Włocławek).
 Józefowo (Babiak).
 Julianowo hol. (Orle).
 Jurek (Lubotyń).
Izbica v. Izbice.

Kaczewo (Piotrkowo).
 Kaczowarta hol. (Połajewo).
 Kaczówka hol. (Lubień).
 Kaczyniec hol. (Wrząca).
 Kalin v. Kalino (Izbica).
 Kalinowiec (Bądkowo).
 Kaliska, osada (Kłóbka) plur. neutr.
 Kaliska, wieś (Lubień) plur. neutr.
 Kałęczyn v. Kawęczyn i Kałęczynek
 (Bądkowo).
 Kamieniec i Kamieńczyk (Chalno).
 Kamieniec hol. (Koneck).
 Kamienna (Lubień).
 Kamionki v. Kamieniec (Chalno).
 Kanibród (Lubień).
 Kaniewo (Kłobias).
 Kaniewo (Koneck).
 Kapitułka młyn (Włocławek).
 Karolewo hol. (Duninowo) n. W.
 Karolinów osada (Duninowo) n. W.
 Katarzyna folw. (Przedecz).
 Kawęczynek hol. (Lubotyń).
 Kawka młyn (Lubanie) n. W.
 Kazanie (Lubraniec) n. Z.
 Kazubek hol. (Sadlno).
 Kąty (Wieniec).
 Kąty (Lubień) n. Osetn.
 Kępiste hol. (Sadlno).
 Kępka szlachecka (Grabkowo) n. D.
 Kępka księża v. połajewska (Grabkowo).
 Kiełczew górny i smutny (Wrząca).
 Kirkowo (Włocławek) n. W.
 Klawisz młyn (Zgłowiączka).
 Kłobias (Lubraniec) n. Z.
 Kłóbka (Chodecz, Lubień).
 Kłobuckie budy (Kłobias).
 Kłokoszyn (Przedecz) daw. Kłokoszyno.
 Kłonowo i Kłonówek (Byczyna).
 Kłótno (Kowal).
 Kobielić (Radziejowo) n. B.
 Kobyla łąka (Lubień).

- Kobylata (Przedecz).
 Kobyle błoto (Duninowo).
 Kołatki rumunek (Chodecz).
 Kołomyja (Lubień) n. O.
 Komorowo (Izbica).
 Konary (Kościelna-wieś) niegdys miasto.
 Końce hol. (Chodecz).
 Koneck i hol. (Służewo).
 Koniec (Zgłowiączka).
 Konkowa wola, ob. Wola.
 Kopanina (Służewo).
 Korabniki (Włocławek) n. W.
 Korzecznik (Modzerowo).
 Korzeszynek (Lubraniec).
 Kościelna-wieś (Osiećciny).
 Kossonowo v. Koszanowo (Kruszyn).
 Koszczały v. Kościły (Bronisław).
 Kowal v. Kowale, i Kowal gródtwo.
 Kowalski rumunek v. rumunek.
 Kowalki (Białotarsk).
 Koziejały (Mąkoszyn).
 Kozierogi (Boniewo).
 Kozak młyn (Swierczyn).
 Kozy i Kózki hol. (Piotrkowo).
 Krajanki v. Krojanki (Kłobia).
 Kretkovo (Lubień).
 Krogulec hol. (Orle).
 Kromszewice (Chodecz).
 Krotoszyn (Kościelna-wieś) n. B.
 Krowice (Lubraniec).
 Krukowo (Choceń).
 Krupka karczma (Boniewo).
 Kruszyn i Kruszynek (Brześć).
 Kruszyn(o) i Kruszynek (Ostrowąs).
 Kryszkowice v. Krzyżkowice (Sadino).
 Krzewent (Kowal) v. Krzewęt.
 Krzywa-góra (Włocławek) n. W.
 Krzywe-koło (Włocławek).
 Krzywe-błoto (Włocławek).
 Krzówie v. Krzywie (Kłóbka).
 Krzywosądz (Radziejowo).
 Krzyżówki (Lubień).
 Krzyżówki rumunek (Włocławek).
 Kubłowo (Chodecz).
 Kucierz v. Kucierz (Lubanie) n. W.
 Kuczek (Raciążek).
 Kucice (Boniewo).
 Kuczkowo (Sędzin) n. B.
 Kuczyna (Brześć).
 Kukorek hol. (Chodecz).
 Kurowo (Kłótno).
 Kurowski młyn (Kłótno).
 Kuźnice (Smiełowice) n. D.
 Kwilno v. Chwilno (Byczyna).
 Kwilno (Zgłowiączka).
 Latkowo (Byczyna).
 Lekarzewice (Kościelna-wieś).
 Leonówo v. Lewonowo (Kłótno).
 Lesiska v. Lesisko (Sompolno).
 Leszczanki v. Laszczonki v. Łaścionki (Białotarsk).
 Lewin v. Lewino, folw. (Koneck).
 Lichének (Wrząca).
 Lijewo (Kruszyn) n. D.
 Lipiny (Przedecz).
 Lisiek v. Zysek (Włocławek).
 Lisianki (Służewo).
 Lisianki (Połajewo).
 Lisice (Włocławek).
 Lisiaczki (Zgłowiączka).
 Litychowo folw. (Bytów).
 Lubanie v. Lubania (Nieszawa).
 Lubaniec karczma (Lubanie).
 Lubaty (Białotarsk).
 Lubień v. Lubienie, n. O. i jez. *)
 Lubieniec (Chodecz).
 Lubomin (Izbica).
 Lubotyń (Babiak, Somp.).
 Lubraniec i Lubrańczyk n. Z.
 Lubszyn v. Lubsin v. Luboszyn (Piotrkowo).
 Lutoborz (Kłóbka).
 Łagiewniki (Kruszyn) n. D.
 Łakno (Chodecz).
 Łania (Chodecz).
 Łaniectwo folw. (Byczyna).
 Łanięta hol. (Chodecz).
 Łasica rumunek (Włocławek).
 Łazy (Kowal).
 Łączewna (Przedecz).
 Łączewna (Chodecz).
 Łączki folw. (Połajewo).
 Łąkie markowe (Choceń).
 Łąkie wielkie i zwiastowe (Boniewo).
 Łęg (Włocławek).
 Łoputki (Smiełowice) n. D.
 Łowiczek i hol. (Nieszawa).
 Łojaszewo (Kowal).
 Łuba osada v. Łuby (Włocławek).
 Łubkowie v. Łówkowie (Łowiczek).
 Ługowiska (Lubień).
 Łysa-góra młyn (Chodecz).
 Łysek młyn (Sadino).
 Mały-Przewóz (Połajewo) n. G.
 Markowo hol. (Kruszyn).
 Markuszewice (Raciążek).
 Mąkoszyn (Somp., Bab., Izb.).
 Marszałkowo folw. (Łowiczek).
 Maślanka młyn (Lubień).

*) Dawniej w potocznej mowie zaliczano do Kujaw borowych i okolice bardziej na wschód od Lubienia położone, mianowicie okolice Gostynina (cały lewy brzeg rzeki Skrzy, niemniej okolice Krośniewic, Dąbrowic i Kłodawy).

Mazury (Wieniec) n. B.
 Mchowo i Mchówko (Mąkoszyn).
 Miałkie (Chalno).
 Michałowo (Kobielice).
 Michałowo (Kruszyn).
 Michowice (Brześć) n. B.
 Mięčno v. Mniłno i Mielinek (Chodecz).
 Między i Międzynek v. Miłżyn i Miłżynek (Zgłowiączka) n. Z.
 Mikanowo v. Mykanowo (Lubanie).
 Mikołajki (Kłobía).
 Miłachowo (Kobielice).
 Miłogaj (Mąkoszyn).
 Minądze (Lubień).
 Młyn górny i dolny (Lubraniec).
 Młyn starościński, piaski, popielec (Brześć).
 Młynek folw. (Koneck).
 Muśzek folw. (Przedecz).
 Modliborz i Modliborek (Kłóbka).
 Modzerowo (Brdów).
 Modzerowo (Włocławek) leśnictwo n. W.
 Morzyce (Bytoń).
 Morzyce (Mąkoszyn).
 Mostki hol. (Wistka).
 Mostki racieńskie i warzymowskie (Broniszewo).
 Mstowo (Chodecz).
 Mursk (Kowal).
 Mykanowo ob. Mikanowo.

Naczachowo (Izbica).
 Nadeziorka (Sompolno).
 Nagórki (Byczyna).
 Nakonowo v. Nokonowo (Kruszyn) n. D.
 Narty (Chodecz).
 Narty (Lubień) n. O.
 Nasiłowo v. Nasiłowo (Bytoń).
 Niegibalice (Bytoń).
 Niedźwiady (Sompolno).
 Niemojewo (Kowal).
 Niestuszewo (Raciążek) n. W.
 Nieszawa n. W.
 Nieszawa, młyn starościński.
 Nieszczewy v. Nięszczowy (Nieszawa).
 Noć hol. v. Nockie hol. (Broniszewo)
 niegdys miasto Noteć.
 Nowa-wieś (Duninowo).
 Nowa-wieś (Służewo).
 Nowa-wieś (Kruszyn).
 Nowa-wieś (Lubień).
 Nowa-wieś (Połajewo).
 Nowa-wieś (Izbica).
 Nowa-wieś wielka i Mała (Przedecz).
 Nowa-wioska (Chodecz).
 Nowe holendry (Chodecz).
 Nowy-młyn (Wieniec).
 Nygus (Osiećciny).
 Nykiel (Sadlno).

Obałki (Izbica).

Odolin (Służewo).
 Ogorzelewo (Chodecz).
 Okna (Białotarsk).
 Olszak (Nieszawa).
 Olszak (Brdów).
 Olszak młyn (Chalno).
 Olszon (Lubień).
 Olgonowo (Smiełowice).
 Opatowice (Radziejowo).
 Opiełanka v. Opiełonka (Chalno) n. j.
 Orle (Potrk., Izbica, Somp.).
 Orlatowo (Radziejowo).
Osiećciny.
 Osiecz wielki i mały (Boniewo).
 Osiek (Dąbie).
 Osiek (Sompolno).
 Ośła młyn (Lubanie).
 Osłonki v. Osłomki (Kościelna wieś).
 Osno (Służewo).
 Osno górne, dolne i podlesne (Lubotyń).
 Osówek v. Osówka (Grabkowo).
 Osówka (Ostrowąs).
 Osowo (Lubraniec).
 Ostrowąs (Służewo).
 Ostrowo (Włocławek).
 Ostrowo (Raciążek) n. W.
 Ostrowo (Izbica).
 Ostrowki (Broniszewo).
 Oszczywik (Bytoń).
 Oszczywik karcz. (Włocławek).
 Oszczywik karcz. (Choceń).
 Otmianowo (Boniewo).
 Ozdoba v. Zralewo fol. (Kościelna-wieś).
 Osorzyn (Mąkolno, Babiak).

Palczewo (Piotrkowo).
 Paniewo i Paniewko v. Paniewek (Swierczyn).
 Papieżka, osada (Włocławek).
 Paruchowo v. Parchowo (Koneck).
 Paruski v. Paruszkowice v. Hałajdówka (Kłobía).
 Pasieka hol. (Izbica).
 Patrowo (Białotarsk).
 Pągowo (Boniewo).
 Perłowo (Wrząca).
 Pędocin v. Pendocin karcz. (Kaczewo).
 Piaski (Lubraniec).
 Piaski (Lubanie).
 Piaski (Brześć).
 Piekut (Lubanie).
 Piekutkowo v. Pikutkowo (Brześć).
 Pięleszki (Chodecz).
 Pilichowo (Witowo).
 Pinczasta (Włocławek).
 Piółunowo v. Piółonowo (Witowo).
Piotrków żydowski v. Piotrkowo, Piotrkowo.
 Placówka karczma (Grabkowo).
 Plebanka (Ostrowąs).

- Plebanka (Nieszawa).
 Płaszczyna (Kruszyn).
 Płowce (Witowo, Radziejowo).
 Płowki (Broniewo).
 Pocieryn (Kościelna-wieś).
 Poczalkowo (Straszewo).
 Poddebice (Kruszyn).
 Podgaj folw. (Straszewo).
 Podgaj (Piotrkowo).
 Pod-ryń (Mąkoszyn).
 Pod-siniogać (Sompolno).
 Podzamcze (Raciążek).
 Pogorzałe młyn (Sadlno).
 Polenisz (Brdów).
 Polowa karczma i Polowy fol. (Wieniec).
 Połajewo i Połajewek (Piotrków).
 Pomiany folw. (Konec).
 Popowiczki (Bytoń).
 Popowiczki (Brześć).
 Poręb (Orle).
 Potoki (Włocławek) n. D.
 Potołówek (Orle).
 Powąlkowice v. Pawełkowice (Swierczyn).
 Prošno (Chodecz).
 Pruchnowo (Radziejowo).
Przedecz v. Przedek.
 Przedworszczyna hol. (Sadlno).
 Przewóz n. jez. Gopł. (Połajewo).
 Przyborowo (Włocławek) n. D.
 Przybranowo i Przybranówek (Straszewo, Służewo).
 Przybranowo (Chodecz).
 Przybyski v. Lisiewki hol. (Połajewo).
 Przygrudnia (Włocławek) n. Z.
 Przypust (Nieszawa) n. W.
 Przyruda i Przyruda hol. (Wistka, Włocławek).
 Przysypka (Chodecz).
 Przyszek (Krzywosądz).
 Przywiczeryn v. Przywiczeryn i Przywiczerynek (Lubanie).
 Psary (Chodecz).
 Psary (Brdów).
 Psia-górka (Zgłowiączka).
 Pścinnio i Pścinko (Witowo).
 Pułkownikowo fol. (Kościelna-wieś).
 Pustynia młyn (Izbica).
 Pylichowo ob. Pilichowo.
 Pyszkowo (Chodecz).
Raciążek n. W. dawniej Raciąż(e).
 Racięcín (Broniszewo).
 Radoszewice (Brdów).
 Radoszyn (Modzer. Włocł.).
Radziejewo v. Radziejów.
 Radziejewo starawieś (Radziej.).
 Radziejewo stare łanięstwo (Radziej.).
 Radziszewo (Białotarsk).
 Rakutowo (Kowal).
 Rakutowo szaleństwo (sołtyśostwo, Kowal).
 Bedecz v. Rédecz wielki i kałny (Lubraniec).
 Bedecz krukowy (Dąbie).
 Bemonki v. Bumunki (Wieniec).
 Rogalin (Piotrków).
 Rogalki hol. (Chalno).
 Rogalki karcz. (Nieszawa).
 Roguski v. Raguski (Bienna).
 Rogużno v. Rogużno (Przedecz).
 Rokitki (Radziejewo).
 Roskossz (Lubraniec).
 Rowina osada (Witewo).
 Rożen karcz. (Służewo), do Torunia.
 Rótki ob. Ruszki.
 Ruda (Broniszewo) i młyn.
 Ruda młyn (Chodecz).
 Ruda młyn (Wistka).
 Ruda rumunek (chodecz, Włocł.).
 Ruda lubieniecka v. u ludu Torbowo (Lubień).
 Rudki hol. (Broniszewo).
 Rudzk v. Buck duży i mały (Połajewo).
 Ruszki (Kościelna-wieś) n. B.
 Ruszkowo (Broniszewo).
 Rybiny i Rybinki hol. (Orle).
 Rybno (Przedecz).
 Rybno hol. (Sadlno).
 Rybno (Przedecz).
 Ryki (Modzer. Włocław.).
 Ryn v. Ren (Mąkoszyn).
 Rzadka wola (Brześć).
 Rzegocin v. Rzegoczyn (Kłóbka).
 Rzepiska hol. (Połajewo) n. G.
 Rzerzewo v. Rzęzewo (Kłóbka).
 Sadlno v. Saldno v. Salno (Sompolno).
 Sadłóg i Sadłużek (Witowo).
 Sadog (Chodecz).
 Sadržiska hol. (Orle).
 Sarnówka hol. (Lubanie).
 Sarnowo v. Sarnowo (Izbica).
 Sęczków (Kościelna-wieś).
 Sędzin i Sędzinek (Radziej. Służ.) n. B.
 Seroczki (Straszewo).
 Siarczyce hol. (Lubraniec).
 Siarzewo (Raciążek).
 Siedlimin (Wieniec) n. B.
 Siemiony (Biarotarsk).
 Siemnowo i Siemnówko (Zgłowiączka).
 Sierakowy (Mąkoszyn).
 Sieroszewo (Choceń).
 Siérzchowo (Raciążek).
 Siéwierski (Choceń).
 Siniarzewo v. Swiniarzewo (Osiećciny) n. B.
 Sinogać v. Swiniogać (Sadl., Somp.) hol.
 Siutkowo v. Świtkowo (Zbrachlin).
 Skarbanowo (Izbica).
 Skarbkowa wola (Osiećciny).
 Skaszyn (Izbica) i Skaszynskie hol.
 Skibice (Smilowice).
 Skibin (Radziejewo).

Skoki (Duninowo) n. W.
 Skowronkowo (Zgłowiączka).
 Skrzynka (Orle).
 Skrzynki (Białotarsk).
 Słazewo (Izbica).
 Słazewo (Raciążek) n. W.
 Sławencin (Chodecz).
 Słodowy młyn (Włocławek).
 Słomkowo (Sadlno).
 Słomkowo (Ostrowąs).
 Słone (Wieniec).
 Słotak (Raciążek) n. W.
 Słuchaj hol. (Chalno).
 Słupy (Bątkowo) n. B.
 Służewo.
 Smarglin (Krzywosądz).
 Smielnik i Smielniczek (Izbica).
 Smiłowice v. Smielowice (Kowal) n. D.
 Smiły v. Smieły (Grabkowo).
 Smiły (Blenna).
 Smogorzewo (Zgłowiączka).
 Smolnica (Kowal).
 Smolniki (Sadlno).
 Smolniki (Służewo).
 Smug (Kruszyn).
 Smulsk v. Smółsk (Kruszyn).
 Sobieszewy v. Sobiczewy v. Sobięszcze-
 wy (Chodecz).
 Sokołowo i Sokołówek (Kruszyn) n. Z.
 Sokołowo (Izbica).
 Sokołowo (Wrząca).
 Sompolno v. Sempolno v. Sampolno i
 Sompolinek.
 Sosnowice (Sadlno).
 Sosnowka hol. (Sadlno).
 Sowa karczma (Mąkoszyn).
 Spie karczma (Radziejewo).
 Spie karczma (Piotrkowo).
 Spitalka v. Szpitalka (Nieszawa).
 Spoczynek folw. (Koneck).
 Spólnik folw. (Lubotyń).
 Srodoń v. Szrodoń, Srodzienko (Duninowo).
 Stara-wieś (Służewo).
 Stary-brześć (Brześć) n. Z.
 Staromiejskie budy (Brześć).
 Stary-bór (Orle).
 Stawiec (Lubanie).
 Stawki (Służewo).
 Stępka v. Stempka (Lubień).
 Stok (Dąbie).
 Straszewo (Służewo).
 Struże (Chodecz).
 Strużewo (Bytoń).
 Strzały (Grabkowo).
 Strzygi i Strzyżki hol. (Chodecz).
 Stypin (Modzerowo).
 Sucha rybnica (Włocławek).
 Suchy-kierz (Włocławek).
 Suchy-las (Mąkoszyn).
 Suche-błota (Wieniec).

Sułkowo i Sułków (Zgłowiączka).
 Świątkowice (Kłótno).
 Świątniki (Kłobias).
 Świątniki (Kaczewo).
 Świerczyn i Świerczynek (Lubraniec).
 Świerna v. Świernia (Lubień).
 Święte (Koneck).
 Świętne (Chalno).
 Świętosław (Kruszyn).
 Świętosławice (Brdów).
 Święty-Floryan (Izbica).
 Swinki v. Sinki (Siniarzewo).
 Swinki (Orle).
 Swisz v. Świesz (Bytoń).
 Swiszewy (Izbica).
 Syberya (Włocławek).
 Sykuła (Kruszyn).
 Synogać hol. (Sadlno) ob. Sinogać.
 Szadek kol. (Chodecz).
 Szalonki (Krzywosądz).
 Szamszyce (Witowo) v. Samszyce.
 Szatki (Smiłowice).
 Szczebłatowo (Byczyna, Radzie.).
 Szczecin v. Szczeczn (Chodecz).
 Szczerkowo młyn (Chodecz).
 Szczkowo v. Szczoskowo i Szczkówko
 (Izbica).
 Szcutkowo i Szcutków (Grabkowo).
 Szczytno (Choceń).
 Szewce (Piotrkowo).
 Szewo i Szewo-rumunek (Lubień).
 Szostka (Broniewo).
 Targasy (Dąbie).
 Telęzna v. Telązna (Kowal).
 Tomisławice (Sadlno).
 Tomaszewo (Chodecz).
 Tomaszewo (Łowiczek).
 Topielec młyn (Brześć).
 Topolka v. Topiałka młyn (Świerczyn).
 Toporzyszczewo (Bąłkowo).
 Torbowo ob. Ruda lubieniecka.
 Torzewo (Witowo).
 Trojaczek folw. (Bytoń).
 Trzciniec (Broniszewo).
 Trzebowo (Kłótno).
 Trzebuchowo (Mąkolno, Babiak).
 Trzuszczona (Chodecz).
 Turowo (Lubraniec).
 Turzno i Turzenko v. Turzenek (Ostrowąs).
 Tyczka (Sadlno).
 Tymin (Izbica).
 Ujma wielka (Siniarzewo) n. B.
 Ujma mała (Kościelna-wieś).
 Ukleja (Służewo).
 Uklejnia (Boniewo).
 Ułomie (Byczyna).
 Unisławice (Kłóbka).
 Ustaj (Piotrkowo).

- Ustronie (Lubanie).
 Utrata (Kruszyn).
 Waganiec (Nieszawa).
 Wałuszewo v. Wałuszewo (Słońsk).
 Warszawa (Sadlno).
 Warszawa (Kruszyn).
 Warząchewka (Kowal).
 Wawrzyny hol. (Babiak).
 Wąsewo v. Wąszewo (Piotrków).
 Wąwał (Białotarsk).
 Wichrowice (Smiłowice).
 Więcinin v. Wiercinin (Brdów).
 Więclawice (Kowal).
 Wielin (Kaczewo).
 Wielki-las (Sompolno).
 Wieniec (Brześć) n. B.
 Wierzbie (Mąkolno, Sompolno).
 Wierzbinek (Sadlno).
 Wietrzychowice p. Wietrzykowice (Izbica).
 Wiktorowo (Izbica).
 Wiktorowo folw. (Kłóbka).
 Wilcza-kłoda (Broniszewo).
 Wilkowice i Wilkowiczki (Kowal) n. D.
 Wincentowo (Chalno).
 Wincentowo folw. (Koneck).
 Wiska królewska i szlachec. (Kowal) n. W.
 Witkowie folw. (Sadlno).
 Witowo (Osiecin).
 Włocławek n. W. v. Wrocławek, Wrocławek, Stary-włocław.
 Włoszyca (Lubanie).
 Wola bachorna v. bachorka (Sędzin) n. B.
 Wola konkowa v. kąkowa (Dąbie).
 Wola nakono(w)ska (Kruszyn).
 Wola olszowa (Lubień).
 Wola paruszewa (Boniewo).
 Wola pierowa v. piorowa (Lubień).
 Wola skarbkowa (Osiecin).
 Wola sosnowa i Wolskie hol. (Zgłowiącz.).
 Wola zagajkowa (Chalno).
 Wolica (Wieniec).
 Wólka (Służewo).
 Wólka (Białotarsk).
 Wólka adamowa v. adamkowa (Chodecz).
 Wólka jurkowa (Chalno).
 Wólka komorowska (Izbica).
 Wolne v. Wulne (Nieszawa) n. W.
 Wojcin v. Wojczyn (Piotrkowo).
 Wrząca wielka i mała (Brdów, Koło).
 Wydmuchowo (Włocławek).
 Wygoda (Słońsk).
 Wygoda (Połajewo).
 Wygoda karcz. (Osiecin).
 Wygoda karcz. (Witowo).
 Wymysłowo (Sompolno).
 Wymysłowo (Chalno) n. j.
 Wymysłowo (Brześć).
 Wyrobki hol. (Orle).
 Wysocin v. Wysoczyn i Wysocinek (Bądkowo) n. B.
 Wyszczelice (Błenna).
 Wywoźny hol. (Broniszewo).
 Zabłocie (Wrząca w.).
 Zaborowo hol. (Zgłowiączka).
 Zagajewice (Kościelna-wieś).
 Zagorzyce (Kaczewo).
 Zagrodnica (Izbica).
 Zajac osada (Wrząca w.).
 Zakrzewek hol. (Sadlno).
 Zakrzewek hol. (Chocień).
 Zakrzewo (Służewo).
 Zakrzewo (Lubotyń).
 Zakrzewo (Białotarsk).
 Zakrzywiec (Kowal).
 Zalesie (Lubień).
 Zalesie (Przedecz).
 Zalesie hol. (Sadlno).
 Zamara (Ostrową).
 Zamcze (Raciążek) n. W.
 Zameczek (Chodecz).
 Zamoście (Mąkoszyn).
 Zamyślin (Koneck).
 Zapomianowo (Lubanie).
 Zapust hol. (Chocień), już nie istnieje.
 Zapustek folw. (Koneck).
 Zarowo (Przedecz).
 Zawada (Białotarsk).
 Zawada młyn (Włocławek).
 Zazamcze (Włocławek) n. W. i Z.
 Zazamcze (Raciążek).
 Zaźdrość hol. (Straszewo).
 Zaźdrość młyn (Witowo).
 Ząbin (Chocień).
 Zbijewo i Zbijewko (Chodecz).
 Zbłag (Osiecin).
 Zbojno (Przedecz).
 Zborowice hol. (Piotrków).
 Zbrachlin (Nieszawa).
 Zdańkowo hol. (Sadlno).
 Zdrojówka (Izbica).
 Zgłowiączka (Lubraniec) n. Z.
 Zieleniec folw. (Koneck).
 Zieleniewo (Chodecz).
 Ziemiecin v. Ziemiacin (Sadlno).
 Zombin ob. Ząbin.
 Zygmanty (Lubotyń).
 Zabińiec karczma (Bądkowo).
 Żabin (Kłóbka).
 Żabowo (Boniewo).
 Żakowice v. Rzakowice (Kościelna-wieś).
 Żaryń (Lubotyń).
 Żelazek młyn (Orle).
 Żelazny v. Zielazny młyn (Włocławek).
 Żochel młyn (Swierczyn).
 Żołnowo hol. (Koneck).
 Żurawica v. Żurawice (Chodecz).
 Żurawieniec (Lubień).
 Żurawieniec (Brdów).
 Żydowo i Żydówko (Zgłowiączka).

W. Ks. Poznańskie.

Powiat Inowrocławski.

- Babki folw. (Nożyczyn, Kościeszki).
 Bacharcie (Piaski).
 Bachorze kol. (Kruszwica) n. B.
 Balczewo (Parchanie).
 Balino (Inowrocław).
 Baranowo folw. (Racice, Polanowice).
 Bańkowo v. Baszkowo (Pieranie) n. B.
 Batkowo (Inowrocław).
 Bąkowo v. Bonkowo (Pieranie).
 Będzitowo i Będzitówko folw. (Pęchowo).
 Bielawy pos. (Klepary).
 Bielawy folw. (Wierzbiczy).
 Biskupice (Ludzisko).
 Bielsko w. i kol. (Gembice).
 Bławaty stare (Pieranie).
 Bławaty małe folw. (Inowrocław).
 Bombolino v. Bąbolino (Gniewkowo).
 Bożejowice v. Bożejowice (Sławsk. w.).
 Branno (Gniewkowo) n. T.
 Branno cegielnia (Gniewkowo).
 Broniewo v. Bruniewo (Gniewk. Pakość)
 w dawn. akt. Brunowo.
 Bronisław (Strzelno) n. N.
 Brudnia v. Brudnica (Inowr. Służew).
 Brzeście (Rzeszyca).
 Budy (Mierosławice).
 Budziak v. Budziaki (Liszkowo).
 Buczkowo (Gniewkowo).
 Buszewo (Rzegotki).
 Buszkowice (Sławsk w.).
 Byczek (Mierzwin).
 Byk folw. (Kościelec, Pakość).
- Cegielnia (Batkowo, Inowrocław).
 Chełmce (Radziejowo).
 Chełmce kol. (Chełmce).
 Chełmiczki (Chełmce).
 Chlewisko (Służewo).
 Chrosno (Kościeszki).
 Chrostowo (Chlewisko).
 Chrzastowo fol. (Gniewkowo).
 Ciechrz (Strzelno).
 Ciechrz hol. (Strzelno).
 Cieńcisko v. Cięciska (Strzel. Gemb.).
 Cierpisz v. Cierpiez pos. (Toruń).
 Cieślin (Inowrocław).
 Cykowo (Polanowice) n. G.
 Czajka karcz. (Piaski) n. B.
 Czajeczka pos. (Czajka).
 Czyste (Inowrocław).
- Dalkowo (Inowrocław).
 Dąbie hol. (Kaczkowo).
- Dobiesławice (Gniewk. Inowr.).
 Dobrogoszczyce (Rucewo).
 Dombki v. Dąbki (Gniewk.).
 Dombrowka (Pęchowo).
 Dombrowo kol. (Gniewk.) n. Z. S. parafia
 ewangelicka.
 Dembieniec v. Dębieniec (Stare grabie).
 Dembinki (Pęchowo, Bydg.).
 Dubska fol. (Kościeszki).
 Dulsk (Inowrocław).
 Dziarnowo folw. (Kościelec).
 Dziewa (Kruszw. Pieranie) n. B.
 Dziennice (Inowrocław).
Dziędrzchno v. Dźwierzno, dawniej Drzwier-
 szchno (Tuczno).
- Emmowo (Kobelniki).
 Elisenthal (Sobiesiernia, Pieranie).
- Franopole folw. (Marcinkowo).
 Frydrykowo (Kobelniki).
 Fridrichsfelde (Inowrocław).
- Gaj (Wojcin) n. jez.
 Gaj f. (Brzeście, Piotrk.) v. Podgaj
 Gaj f. (Markowice).
 Gapianoga karcz. (Murzynno).
 Gąski v. Gonski f. (Wierzbiczy).
 Gęzewo (Strzelno).
 Giebnia f. (Ostrowo p. Pakość).
 Giżewo (Polanowice) n. G.
 Glinki małe pos. (Gniewk.).
 Glinno duże i małe (Kaczkowo).
 Głębokie (Radziejewo, Kruszwica).
 Głojkowo (Bąkowo, Inowr.) n. B.
Gniewkowo.
 Gniewkowice (Rucewo, Pakość).
 Gnojno (Inowrocław).
 Gocanowo (Kruszwica) n. G.
 Gocanówko (Gocanowo).
 Godziemba kol. (Kaczkowo).
 Golejewo (Kościeszki, Kruszw.).
 Gopło pos. (Kruszw.) n. G.
 Góra f. (Szarlej, Inowr.).
 Góry i Górki (Ludzisk, Strzelno).
 Gorzany (Kościelec, Pak.).
 Grabie-Stare, ob. Stare-Grabie.
 Grodzko inowrocławskie (Inowr.).
 Grostwo Budy f. (Inowr.).
 Grostwo Stębory f. (Inowr.).
 Grostwo Nowy-świat f. (Inowr.).
 Grostwo Raspy f. (Inowr.).
- Helenowo folw. (Tuczno).
 Horst kol. (Gniewkowo).

Jacewo (Batkowo, Inowr.).
 Jajtawy v. Jejtawy (Toruń) n. W. i Z. S.
 Jaksice v. Jakszyce (Inowr. Pak.).
 Jaksiczki (Inowr. Pak.).
 Jakubowo (Dombrowka, Łabiszyn).
 Jakubowa kol. (Jakubowo).
 Janikowo f. (Kołuda m.).
 Jankowo (Polanowice).
 Janocin (Kruszw. Radziej.).
 Janowice (Szarlej, Kruszw.).
 Ś.-Jańska, ob. Święto-Jańska.
 Jarki (Gniewk. Inowr.).
 Jaronty (Inowrocł.).
 Jentewo (Stare-Grabie).
 Jesiory f. Jesiorki (Nożyczyn, Strzelno).
 Jesiorki oledry (Nożyczyn).
 Jeznicka-struga (Gniewk.).
 Jędrzejewo (Kaczkowo, Gniewk.).
 Jaworowo pos. (Wojcin, Wilczyn).
 Jerzyce v. Jeżyce (Rzeszyca, Piotrk.).
Inowrocław (Vladislavia junior) v. Inowrocław, Inowrocławek, czasami niewłaściwie Stary-Inowłódz.
 Inowrocław budy (Inowr.).
 Inowrocław saletarnia (Inowr.).
 Johannisthal kol. (Domb. Łabisz).
 Jordanowo (Tucsa, Pak.).
 Julijanowo (Kościelec).
 Jurek karczma (Kaczkowo).
 Jurkowo (Rzeszyca, Piotrk.).

Kaczynek kol. (Ostrowo p. Pak.).
 Kaczkowo (Gniewk.) parafia ewang.
 Kaczkowska nowa-wieś (Kaczkowo).
 Kaczkowa wieś (Rojewo).
 Kaliska (Tarkowo) karcz. (plur. neutr.).
 Kamienny-bróń (Kaczkowo).
 Karczemka (Tuczo).
 Karczyn (Szarlej).
 Karsk (Rzeszyca).
 Kaspral f. (Brzeście, Piotrk.).
 Katarzynka pos. (Gniewkowo).
 Kawenczyn (Stare-Grabie).
 Kempa v. Kępa kol. (Kaczkowo).
 Kicko (Chelmce, Kruszw.) n. G.
 Kijewice (Sukowo).
 Kijewo (Gniewkowo).
 Klepary (Gniewkowo).
 Kłopot v. Chłopot (Orłowo).
 Kobelnica (radziej: Kobylnica) szlachecka i księża (Chelmce).
 Kobelnice króleskie (Radziej.).
 Kobelniki v. Kobylniki (Kruszwica).
 Kobelniki (Rucewo).
 Kolankowo (Dombrowka, Łabisz.).
 Kołuda wielka i mała (Ludzisko).
 Komasyce (Inowrocław).
 Konary (Piaski) n. B.
 Konarzewo f. (Kruszw.).
 Kopanie f. (Ludzisk).

Kopcówka pos. (Stare-Grabie).
 Kościelec (Pakość, Inowr.).
 Kościeszki v. Chościeszki (Kruszw.) n. G.
 Kozidół oledry (Nożyczyn, Kościeszki).
 Kożuszkowska wola (Siedlímowo).
 Kożuszkowo (Wojczyn).
 Kożuchowska wola (Kożuszkowa-wola).
 Kraszyce f. (Kobelniki, Kruszw.).
 Krątkowo (Pęchowo).
 Krętowiny pos. (Rucewo).
 Krętoły f. (Rucewo).
 Kruśliwiec f. (Batkowo).
 Krusza podlodowa (Inowr.).
 Krusza zamkowa (Inowr. Kruszw.).
 Krusza duchowna kol. (Kruszwica).
Kruszwica v. Kruświca n. G.
 Krzykacz f. (Chróstowo, Służewo).
 S. Krzyżka, ob. Święto-Krzyżka.
 Krzywe-kolano kol. (Kruszw. Radziej.).
 Książ v. Książce (Strzelno).
 Kurzebiela pos. (Wojcin).
 Kuśnierz folw. (Kożuszkowo, Strzel.).

Lachmirowice (Kościeszki) n. G.
 Łatkowo (Inowrocław).
 Lenartowo (Wilczyn).
 Leonowo osada (Tuczo).
 Leszcze fol. (Jurkowo, Piotrk.).
 Leszczyce f. (Kościelec, Inowr.).
 Lipie (Gniewkowo).
 Lipionka f. (Lipie).
 Lisionki pos. (Wronowy).
 Lissowo hol. (Liszewo).
 Lissówko w. (Liszewo).
 Liszewo (Barcin, Łabisz., Pak.).
 Liszkowo (Inowr. Pak. Gniewk.).
 Liszkowska wola (Liszkowo).
 Liszkowskie hol. (Liszkowo).
 Liszyce (Tuczo).
 Lubstówek pos. (Rzeszyn).
 Ludzisk v. Ludzisko (Strzelno, Pak.).

Łagiewniki (Kruszw.) n. G.
 Ławy karczma (Chelmce).
 Łąkocin (Kruszw. Szarlej).
 Łążyn v. Łążynek f. (Czyste).
 Łęg (Polanowice) n. G.
 Łojewo (Szarlej, Kruszw.) n. G.
 Łonki v. Łąki (Strzelno, Gemb.).
 Łońsk v. Łąck (Pakość).
 Łoziska pos. (Gniewk.).
 Łukaszewo (Kaczkowo, Gniewk.).

Marcinki f. (Piaski) n. B.
 Marcinkowo (Parchanie).
 Markowice (Kruszw. Strzelno).
 Markowo (Gniewkowo).
 Marulewy f. (Batkowo).
 Maszenice (Głębokie).
 Marońska kępa pos. (Gniewk.).

- Michalinowo (Kołuda m., Strzel.).
 Michowice (Batkowo).
 Mieradz pos. (Strzelno).
 Miergoniewice v. Mirogonowice (Gniewk. Inowrocław).
 Mięrosławice (Strzelno, Kruszw.).
 Mierzwin (Tuczno).
 Mietlica (Piotrkowo) n. G.
 Milewo (Rucewo).
 Mleczkowo (Służewo).
 Młyny (Strzelno).
 Mimowola (Kościelec).
 Minutowa wieś (Pęchowo, Gniewk.).
 Mnich k. (Siemionki, Kruszw.) n. G.
 Modliborzyce (Inowrocław).
 Montwy v. Małty (Inowr. Kruszw.).
 Molsdorfowo kol. (Bąkowo).
 Mrowina kar. (Pieranie, Kruszw.) n. B.
 Murzynno v. Murszino (Gniewk.).
 Murzynko kol. (Gniewk.) v. Małe Murzynno, parafia ewang.
 Nałęzewo (Sciborze, Inowr.).
 Niemojewo (Szarlej, Inowr.).
 Niemojewko (Markowice).
 Niszczewice v. Nieszczewice v. Nierzewice, w dawn. akt. Myszczowice (Pakość, Inowrocław).
 Nowawieś (Murzynno).
 Nowawieś (Wojcin).
 Nowydwór (Bąkowo).
 Nożyczyn (Skulsk, Strzelno).
 Odmianowo (Kościelec, Pak.).
 Ołdzy stodołskie ob. Stodoły.
 Olszewice (Modliborzyce).
 Ołdrzychowo v. Ołdrzychowo, dawniej Odrzychowo (Strzelno) n. jez.
 Opoczki (Służewo) n. T.
 Opoki (Służewo).
 Oporówek v. Oporówko (Inowr.).
 Orłowo (Inowrocław).
 Orpichowo v. Orpikowo (Popowo).
 Ośnieszewo v. Ośnieszczewo (Gniew. Służ.).
 Ośnieszewko (Gniewk.).
 Ostrówek v. Ostrówko (Leczcz, Skulsk) na półwyspie Gopła.
 Ostrowo (Pakość) n. jez.
 Ostrowo (Kruszw. Piotrk.) n. G.
 Ostrowo (Gniewkowo).
 Ostrowo królewskie pos. (Krusz. Inowr.).
 Ostrowo (Strzelno, Gembice).
 Ostrowo pos. (Strzelno).
 Oszczywik pos. (Chróstowo).
 Oszczywik v. Ojzeczywik karcz. (Kijewo, Służewo).
 Palczyn (Pęchowo).
 Papros (Piaski) n. B.
 Parchanie (Inowrocław).
 Parchanie kol. (Inowr.).
 Parchanie młyn (Inowr.).
 Parkowo v. Perkowo (Gniewk.).
 Pęchowo v. Penchewo (Łabisz. Barc. Pak.).
 Piaski (Kruszwica).
 Piaskowice (Rojewo, Gniewkowo).
 Piecki duże i małe (Piaski) n. B.
 Pieczysk v. Pieczyska (Pieranie).
 Pieranie (Inowrocław).
 Piotrkowice v. Pietrzkowice (Inowr. Pak.).
 Pławin v. Pławino (Pakość).
 Pławinek (Inowrocław).
 Płonkowo (Gniewkowo).
 Płonkówko (Płonk. Gniewk.).
 Podgaj ob. Gaj.
 Podlesie f. (Gniewk. Inowr.).
 Pokrzywniki (Tuczno).
 Polanowice (Kruszwica).
 Polentowo ol. (Jordanowo, Barc.).
 PomianyKozuszkowo (Wojczyn, Wilczyn).
 Popowice (Inowrocław).
 Popowiczki (Pakość).
 Popowo (Piotrkowo) n. G.
 Proczyska (Mięrosławice).
 Przedbojewice f. (Tupały).
 Przybysław (Pieranie, Służ.).
 Przydatki karcz. (Strzelno).
 Racice v. Raciec (Polanowice) n. G.
 Raclawice (Płonkowo).
 Radłówek f. (Kościelec).
 Radajewice (Pieranie).
 Raj kar. (Strzelno).
 Rechta f. (Sukowy, Kruszw.).
 Rojewo (Gniewk.) parafia ewang.
 Rojewska wieś (Rojewo).
 Rombino (Batkowo).
 Rombinek f. (Inowrocław).
 Rożniaty (Kobelniki, Kruszw.).
 Rucewo folw. (Sukowy).
 Rucewo (Pakość, Barcin).
 Rucewo (Pakość, Barcin).
 Rumunek (Gąski, Gniewk.).
 Rusinowo (Chełmce) n. G.
 Rycerzewo (Kościelec).
 Rycerzewek fol. (Kościelec).
 Ryczywieś (Dombrowka, Łabisz.).
 Rzadkwin (Strzelno).
 Rzegotki (Kruszw. Strzel.).
 Rzeszyca (Piotrkowo).
 Rzeszyn v. Rzeszyno (Kościeszki, Skulsk) nad Gopłem.
 Rzeszynek (Rzeszyn) n. G.
 Sadowie k. (Piotrk.) n. G.
 Sciborz, Sciborze, w dawn. akt. Stiborze, Czciborze (Inowr. Gniewk.).
 Sieczkowice f. (Kołuda m.).
 Siedlimowo (Wojcin, Wilczyn).
 Siedluchna (Gembice).

Sielce f. (Kołuda m. Pak. Inowr.).
 Siemionki (Kościeszki) n. G.
 Sierakowo (Kościeszki) n. G.
 Sierakówko (Sierakowo).
 Sikorowo (Inowrocł.).
 Skalmirowice (Gniewk.).
 Skalmirowice f. (Strzelno).
 Skotniki królewskie (Piaski).
 Skotniki zabłotne (Piaski) n. B.
 Słabęcin (Polanowice).
 Słabęcino (Inowr. Pak.).
 Słabęcinek (Inowr. Pak.).
 Sławsk wielki (Kruszw.) v. Sławsko.
 Sławsk mały (Kruszw. Strzel.).
 Sławsk kol. (Strzel. Kruszw.) p. ewang.
 Słotk (Modliborzyce, Inowr.).
 Smierna kar. była (Niemojewko).
 Smiernia kar. (Gnojno).
 Sokolniki (Polanowice).
 Sobiesiernia v. Sobiesiernie (Pieranie).
 Sójkowo v. Sujkowy, w dawn. akt. Soni-
 ków (Inowr. Pak.).
 Sorge pos. (Liszkowo, Gniewk.).
 Starawieś (Rojewo).
 Starydwór (Murzynno).
 Stare-Grabie (Gniewk. Służ.) filia w ka-
 plicy pustelniczej.
 Staro-gniewkowskie leśnictwo (Glinno).
 Stajedło pos. (Sławsk w.).
 Stanomin v. Stanomino (Inowr. Służ.).
 Stanomska wola (Inowr. Służ.).
 Stodoły (Kruszw. Strzelno).
 Stodoły olen. (Kruszw. Strzel.) p. ewang.
 Strzelno n. N.
 Strzemkowo (Gnojno, Inowr.).
 Suchotówko kol. (Gniewk. Inowr.).
 Sukowy v. Sukowo (Strzel. Krusz.).
 Świątniki (Kruszw.) n. G.
 Święto-Jańska wieś (Kaczkowo).
 Święto-Krzyżka kar. (Gniewk.).
 Szadłowice (Inowr. Gniewk.).
 Szarlej (Kruszwica) n. G.
 Szarlejskie kępy pos. (Szarlej).
 Szpital v. Spital (Gniewk. Inowr.).
 Szpital kol. (Gniewk. Inowr.).
 Szławsk ob. Sławsk.
 Szwaniewice (Kobelniki).
 Szymborze (Batkowo).
 Szrubek v. Srubek f. (Wierzbiczany).
 Szyjki f. (Wierzbiczany).
 Szykorowo ob. Sikorowo.

Tarkowo v. Tarchowo (Pęchowo, Pak.).
 Tarkowo hołedry (Tarkowo).
 Tarnowo wielkie fol. (Gocanowo).
 Tarnówko (Tarnowo).
 Tomaszowa góra hol. (Batkowo).
 Topola (Gniewk. Inowr.).
 Truszczyzna (Gniewkowo).
 Tryścin v. Truścin (Kruszw.) n. B.

Trzaski v. Drzaski (Inowr.).
 Trzcionek v. Trzcionki fol. (Nożyczn,
 Skulsk).
 Tuczno (Inowr. Pak. Barcin).
 Tupadły (Kruszw. Inowr.).
 Tupadły małe (Pak. Gniewk.).
 Turzany v. Turzczany, v. Turczany (Bat-
 kowo, Inowr.).

Werdershausen (Gniewk.) n. Z. S.
 Węgierce (Kościelec).
 Węgrzynowo fol. (Wojcin, Strzelno).
 Więclawice v. Wiensławice (Inowr.).
 Wielowieś (Gniewkowo).
 Wielowieś (Pakość).
 Wierzbiczany v. Wierzbicanowo (Gniewk.).
 Wilkostowo (Służewo) paraf. ewang.
 Wilkostowo ol. (Służewo).
 Witkowo (Mierosławice, Strzelno).
 Witowice (Chełmce).
 Witowiczki (Rzeszyca).
 Witowy (Kruszw. Szarlej).
 Włostowo (Kościeszki) n. G.
 Wójcin v. Wojczyn (Wilczyn, Strzelno).
 Wojdał v. Wojdel v. Wojdały (Pakość,
 Barcin) n. N.
 Wodzek leśn. (Gniewkowo) n. Z. S.
 Wodzek mały (Gniewkowo) n. Z. S.
 Wola liszkowa (Liszkowo, Ino. Gniewk.).
 Wola Wapowska (Piaski) n. B.
 Wolanowo (Sciborze).
 Wolany f. (Wróble, Kruszw.) n. B.
 Wonorze w. i kol. (Gniewk. Inowr.).
 Wróble (Kruszwica) n. B.
 Wronowy (Strzelno, Młyny).
 Wybraniecstwo (Tuczno).
 Wybranowo (Rojewo, Inowr.).
 Wygoda kar. (Stare-grabie, Służ.).
 Wygoda pos. (Gniewk. Wodzek).
 Wymysłowo pos. (Lipie, Gniewk.).
 Wymysłowo folw. (Markowo, Gniewk.).
 Wymysłowo pos. (Mierosławice).

Xiąż ob. Książ.

Zaborowo (Głębokie, Kruszw.).
 Zagajewice i Zagajewiczki (Gniewkowo).
 Zajeziory (Gniewk.) kość. ewang.
 Zameczysko pos. (Gniewk.) n. Z. S.
 Zazdrość karczma (Sławsk w.).
 Zazdrość kar. (Gniewkowo).
 Zbytowo w. i kol. (Gembice, Strzelno).
 Zdunowo fol. (Ośniszewo, Służewo).
 Złotniki (Pakość, Tuczno).
 Złotowo (Pakość, Barcin) n. N.
 Złotowo (Piotrkowo) n. G.
 Żalowo v. Żalinowo (Piotrkowice, Inow.).
 Żelechlin (Liszkowo, Gniewk.).
 Żerniki (Sławsk w., Kruszw.).
 Żołwieniec (Strzelno, Kruszw.).

Miejsca powiatów: Toruńskiego, Bydgoskiego, Szubińskiego i Mogilnickiego do Kujaw zaliczane.

Z Toruńskiego i Bydgoskiego.

Brzoza (Podgórze, Toruń) n. W.	Ługi karczma (Podgórze).
Bydgoszcz n. Brda po niem. Bromberg (nie przez wszystkich do Kujaw zaliczany) *)	Majdan (Toruń) n. W.
Cierpice (Toruń) n. W.	Maciejewo (Służewo) n. T.
Czerniewice (Toruń, Podgór.) n. W.	Nieszewki (Podgórze) n. W.
Dolinowo (Podgórze).	<i>Nowa Grabia</i> (Służewo) n. T.
Dybowo (Podgórze, Toruń) n. W.	Otoczyn v. Otlóczyn (Służewo) n. W.
Dziwak k. w lesie (Podgórze).	Otoczynek (Służewo) n. T.
Grabskie hol. (Służewo).	Pieczonka hol. (Służewo) n. T.
Grabia nowa ob. Nowa Grabia.	Przybranowskie hol. (Służewo) n. T.
Jejtawa (Podgórze) n. W.	Podgórze (naprzeciw Torunia) n. W.
Klucze (Podgórze).	Ruda (Majdan) n. W.
Katrynków (Podgórze) n. W.	Wilk karczma (Majdan) n. W.
Kuchnia kar. (Służewo, Podgór.).	Wódka karcz. (Służewo).
Kozybór (Podgórze, Toruń) n. W.	Wydrzygrosz karcz. (Majdan) n. W.
	Wygoda karcz. (Służewo, Podgórze).
	Zieleniec (Podgórze) n. W.

Z pow. Szubińskiego.

Barcin n. N. (dawniej należał do województwa Gnieźnieńskiego).	Łabiszyn n. N. **)
Bicze karczma (Łabiszyn).	Mamlice v. Mamlicz (Barcin).
Dombrowka n. N. (Barcin).	Obielewo (Barcin, Łabisz.) n. N.
Jeżewo (Łabiszyn).	Ojrzanowo (Łabiszyn).
Julijanowo (Barcin).	Oporowo (Łabiszyn) n. N.
Knieja (Barcin) n. N.	Ostrowo (Łabiszyn) n. N.
Kania, (Barcin, Łabiszyn).	Pilatowo (Łabiszyn) n. N.
Kręchoły (Barcin).	Ptur (Barcin) n. N. i jezior. Pturskiem.
Kulonki (Łabiszyn) n. N.	Pturek (Barcin) n. N. i jez.
Lubostronie (Łabiszyn) n. N.	Smogoszewo (Łabiszyn) n. N.

Z pow. Mogilnickiego.

Broniewice (Pakość) n. jez.	Konowo (Gembice) n. N.
Cierniak (Kwieciszewo) n. N.	Korytkowo (Strzelno) n. jez.
Dobieszewice (Pakość) n. jez.	Kwieciszewo na granicy Kujaw.
Gembice n. N. na granicy Kujaw.	Lutkowo kar. (Pakość).
Głogowiec (Strzelno).	Pakość n. N. i jez. na granicy zachodniej Kujaw.
Goryszewo (Kwieciszewo) n. N.	Piechcin (Pakość).
Jankowo (Pakość) n. jez.	

*) Niektórzy, zaliczając do Kujaw (aczkolwiek właściwie), okolice Bydgoszczy i Solca n. W. (Schullitz), aż po ujście rz. Brdy, a nawet i Fordonu, wymieniają tu jeszcze wsie: Bartelsy, Brześć, Budy małe i duże, Czersko, Dombrowo, Glinki, Jenżewo, Kapuścińska, Kabot wielki i mały, Krośno w. i m., Langenau, Lesice, Łazińska, Łaszyn, Otorowo, Flecka, Prośnionka, Przytubie, Rupianice, Sieraczek, Stryżki, Żołwin v. Solwin.

**) Okolice Barcina i Łabiszyna (osobliwie z lewego brzegu Noteci) zaliczają niektórzy do Pałuk.

Rutki kar. (Pakość) n. j.
 Rybitwy (Pakość) n. N.
 Sadłogość (Pakość, Barcin) n. N.

Strzelce (Strzelno) n. jez.
 Trzłqg v. Trlong (Pakość, Strzelno) n. jez.
 Zalesie (Pakość, Barcin).

Każda z pomienionych tu wsi i osad, ma na swoich gruntach części pola, łąk, lasów i t. d., szczegółowemi oznaczone nazwami, jak to wyrażono w Seryi III, na str. 76. Do tworzenia się tych nazw, obok względu na własności fizyczne, lada okoliczność daje powód. I tak, pod miastem *Chodczem*, miejsce gdzie niegdyś zabito żyda, przewzano *Zydowcem*. Na gruntach wsi *Sędzina* są następujące nazwy łąk i dołków: *Kieleniec*, *Sobótka*, *Potok*, *Struga*, *Jeziorca*, *Chrzuscin*, *Rogaleniec*, *Księży-dół* (na probostwie). Na gruntach wsi *Gęsina* znajdujemy: *Studzienki* (pastewnik), *Koźłonek* (pole z łączką), *Bycza-góra* (pole z pastwiskiem). Na *Paniewie* i *Torzewie* jest łąka *Rowina*. Na *Choceniu* są części pola: *Rompina*, *Kąty*.

Zastanawiać musi nazwa bliskich sobie wsi: *Sędzina*, *Krzywosądz*. Nazwy wsi *Bronisław*, *Broniewo*, *Broniszewo* jakoby od obrony pochodziły, nazwy znów wsi: *Bogusławice*, *Boguszyce*, *Bodzanowo*, *Święte*, *Świątniki* i t. p. wskazują wyrażnie że Bogu czy bóstwu cześć tu składano.

Wież *Kokuda* wielka (pow. Inowr.) ma na gruncie *Okole*, kopiec i w żalach popielnice. Pod *Kokudą* małą kawałki ziemi zowią się *Boża*. Pod *Kościelcem* jest wodociąg *Śmiernią* wpadający z *Mątwy* do jeziora w *Łączku*. Pod *Niemojewkiem* była do niedawna karczma *Śmiernia* i jest łąka *Bielawy*; nadto kopiec ku *Kruszy zamkowi*, gdzie *Władysław Łokietek* miał pobić *Krzyżaków*. Na gruntach wsi *Markowice* (słynącej niegdyś cudownym obrazem *Matki Boskiej*) są także *Bielawy*, *Gaj*, rola *Brząkiew* (ziele brząk tu rosło), rów *Skąys*, nizina *Mokraźnica*. Wiesz *Zalinowo* v. *Żalowo* ma sadzawkę *Dolec*; były tu liczne żale czyli cmentarzyska, z których popielnice dobywano.

Wiesz *Tuczno* ma pola: *Międzygórze*, *Bielawki* (pole należące przed separacją do walnego sołectwa Wybraniectwa), łąki *Mały-łęk*, *Wielki-łęk*, *Śmiernia*, *Kabat*, *Krzyż*; dołki: *Pjawcze* i *Kościelak*. Wiesz bliska *Helenowo* ma znów pola na wschód-południe *Tuczna* położone *Bielawami* zwane. *Leonowo* ma pole *Goszczewice*. *Wybraniectwo* (walne Sołectwo) leży na południe od *Helenowa*. Na polach *Tuczna* (*Międzygórze*) są pokłady gliny garncarskiej, miejscami kamień wapienny, i obficie margiel wapienny, a w nim znajdowano małe kawałki bursztynu i odłamki białego marmuru. Od północy pas ziemi spiekłej, nieurodzajnej; na łąkach *Śmierni* i *Ostrowia* kopią torf.

Żałujemy mocno, że wiadomości w krótkości tu napomkniętych, nie możemy na całe rozciągnąć Kujawy. Zebranie ich i podanie w całości, wyświetliłoby wiele stron i dziejów domowych życia ludu, mało dotąd dotykanych. Sucha bowiem na pozór nomenklatura miejsc, rozwijając przed oczami myślącego badacza szereg obrazów, pojęć i wyrażań, lepiej nieraz niż obszernie opisy i wywody (bez niej podane) nauczyć go, na prawdziwy tor naprowadzić i w raz powyższych domysłach utwierdzić jest zdolną.

NAZWY

rodowe włóścian.

(Z kilkudziesięciu wsi.)

1. *Biskupice* (folw. Górki, parafia Ludzisko). Krzewina, Cabański, Wielich.
2. *Bodzanowo* bachorne (paraf. Byczyna). Bilak v. Bielak (żona: Bilaczka), Byczyński, Cichowlaz, Czapiński, Czyżykiewicz, Dorenda v. Dorenda (żona: Dorędzina, syn Dorędziak, córka: dziewczucha od Dorendy lub Dorendziny, rzadziej: Dorędzianka, Dorędówna), Drażek, Dudczak (zapewne od: Dudy), Figmąka, Fabiaz (Fabian), Fabisiak, Gawroński, Gęsiński, Gmura (syn: Gmurczak), Gmurski, Gralak (żona: Gralaczka), Hałajda, Kaszuba, Kmiecik, Kłosa, Kosiorkiewicz, Łukasik, Lewando(w)ski v. Lewendowski, Majchrzak (od: Majchra, Melchiora), Matuszak (od: Mateusza), Mądroski, Michałak (od: Michała), Niespodziński, Ornat (ż. Ornatka), Pańka (ż. Pańkowa), Pylak (ż. Pylaczka), Rachuba (ż. Rachubina), Serocki, Skonieczny, Sobiegorzy, Surdak, Szelażek, Szmata, Włodarski, Walczak, Wyborski, Zrostek.
3. *Bogusławice* (pod Kowalem). Antoniewicz, Bazela (ż. Bazelina), Borucko(w)ski, Brzezicki, Czerniak, Dwornikoski, Ginczeleski, Grosicki, Józwa, Józwiak (od: Józef'a, żona: Józwiaczka, syn: Józwiak, córka: dziewczucha od Józwiaka), Kanie(w)ski, Kruszk (żona: Kruszkowa, syn: Kruszcak, córka: Kruszkówna), Maślalerski, Mazurek, Modrzeje(w)ski, Nowakowski, Olejniczak, Owsik, Podgórski, Prośnieski, Rakocza, Sachacz (ż. Sachaczka, s. Sachaczak, c. Sachaczówna), Spychalski, Szpryngiel (ż. Szprynglina) Trębaki v. Trembski, Witczak (od: Witka, Wincentego).
4. *Broniewo* (pomiędzy Gniewkowem a Łabiszynem). Barczak v. Bartczak (syn Bartka, Bartłomieja), Kulpa.
5. *Bronisław* (pod Radziejowem). Antczak (syn Antka, Antoniego), Głejzer, Głodek, Igła, Kiecal, Kłofa, Kubiak (syn Jakóba), Lewandowski, Pietrzak, Przybylak, Siadak, Sobieraj, Szpibieda v. Spibięda, Zaremba.
6. *Choceń*. Bet v. Beciński, Bachorski, Gralak (syn Grali), Kapusta, Kołodziejczak, Kostrzewa, Kuropatwa, Konopa, Lewandowski v. Lawendowski, Musiał, Miszczak (syn Miski), Szczęsny v. Kapela (że był grajką), Stasiak, Pietrzak, Wojtalak.
7. *Czołowo* (pod Radziejowem). Czysz, Fabisiak (syn Fabisza, Fabicha, t. j. Fabijana), Figmąka, Galon, Gotówka, Has v. Chas v. Hasiński, Igła, Kuczyński v. Kuciński, Olejniczak, Płaszaj, Rollirad v. Rolirat, Stasiak.
8. *Dębrówka* (pod Nieszawą). Przedzięk, Przybysz, Rynast.
9. *Gęsin* (parafia Koneck). Abend v. Wieczorek, Bryk v. Bryl, Budny, Budniak, Dominiak, Gawroński, Gorczak, Grzelak, Książkiewicz, Kujawa, Lewandowski, Majchrzak, Mikołajczak, Nowak, Potęga, Swircz, Wieczorek.
10. *Głuszyn* (parafia Bytów). Bonek (od Bonawentura), Bruzda (żona: Bruzdina), Buko(w)ski, Chojnacki, Chyzi, Cieśliński, Dęboski, Desser, Drzewiecki, Dydyński, Felisiak (od: Felixa), Filipiak (od: Filipa), Gajda, Gajesi, Górski, Jankowski, Józwiak, Kaczmarek, Kamiński, Klimczak, Kołuda (ż. Kołudzina; mówią: dzieci Kołudziny, z matki najczęściej nazywając), Krajeszczak, Król, Kruska, Krzymiński, Kubacki, Kubiak (od: Kuba, Jakób), Lewandowski, Lichecki, Łada (ż. Ładzina), Maciejewski, Markiewicz, Migdał, Mikorski, Młodziński, Nowak, Ogrzał, Opaślik, Pająk, Pawikoski, Paździerz, Plichta, Powyszyński, Radach, Scie, Smutorowicz, So-

bieraj, Switek, Szajna, Szałek, Szczęsy, Szmelcyński, Szutymbach, Wesołoski, Wojtasiak, Włodarski.

11. *Głębokie* (pod Kruszwicą, Radziejowem). Graczyk, Piorun.
12. *Jaknice* (pod Inowrocławiem). Ozminka.
13. *Konkowa-wola* (pod Brześciem). Adamczak, Biela(w)ski, Korpalski, Lewandoski, Mataje(w)ski, Netczak, Piwoński.
14. *Kościelna-wieś*. Kantak, Sobierajski.
15. *Krętkowo* (pod Pakością, Barc.). Gregorek, Tyloch.
16. *Krężyły* (pod Barcinem). Prelin.
17. *Kubkowo* (pod Chodczem). Dudkiewicz, Gabrysiak, Janiak, Jaszczak, Lewandoski, Pietrzak, Trawiński.
18. *Kuczek* (pod Nieszawą). Belka, Geplen, Szczypior.
19. *Kuczkowo* (parafia Sędzin). Błaszak v. Błaszczak (t. j. syn Błacha, Błażeja), Bąk, Grzonka v. Grzanka, Kania, Kaźmirczak (syn Kaźmierza), Kempara, v. Kępara, Klócek, Łakomy, Nowak, Pawlak, Pawłuszka.
20. *Liszowska wola*. Kubiak, Zukała, Sołtysiak v. Sołtysiak.
21. *Lubomin* (pod Łbiczą). Dynarski, Klimczak, Lorentz.
22. *Lubostronie* (nad Notecią, pod Łabiszynom). Cygan, Gałgan, Miech, Prusak, Wicher.
23. *Mamlich* (pod Barcinem). Sielewiał.
24. *Mikanowo* (parafia Lubanie). Bajdałski, Darmiat, Dziedzic, Kordupski, Mizera, Przedziak, Przygora, Skowron, Spiaz, Wicher, Wojtowiczak.
25. *Nieszczewice* (pod Inowrocławiem). Chałas, Dziennik, Guzik, Katedrzak, Okrasa, Popielarz, Wozniój, Zak.
26. *Ostrowa* (pod Służewem). Bednarek, Dunajski, Gumiński, Kulpa, Liberadzki, Mrozek, Przybysz, Sobieraj, Teresiak, Witczak.
27. *Pielkutkowo* (pod Brześciem). Bartliński, Kruszyniak, Ryglecki v. Regleski, Szumny (żona: Szumna).
28. *Plebanka* (pod Nieszawą). Aleksandrzak, Juśka, Jarlak, Karczmarek v. Kaczmarek, Niemczyk, Żarota.
29. *Psary* (pod Brdowem). Badyňa, Gończak, Rybarski.
30. *Rakutowo* (pod Kowalem). Bieniek, Gontarek, Kolasa, Łakomy, Orlik, Ozimek, Piątek, Popiołek, Przybysz, Szmajda, Skiba, Szuba, Śmietana, Szachacz, Wróbel, Zasada.
31. *Ruszkowo* (pod Sompolnem). Barano(w)ski, Gamizda, Górka, Kucal, Kujawa, Kurzawa, Lewandoski, Ruczaj, Sobierajski, Szelał, Szkudlerak, Tulisz, Wesołoski, Woźniak, Zawała.
32. *Rucewo* (pod Pakością). Golich, Jacek, Woźniak.
33. *Rządka-wola* (pod Brześciem). Caliński, Chorąty, Piwoński, Rudalski, Sadoski, Szafij.
34. *Siniarzewo* (z parafii, wsie: Siniarzewo, Gosławice, Świnki, Ujma wielka). Babisia, Badura, Balcerak (od: Baltazara), Banańczyk (od: Banacha, Bonka, Bonawentury), Bartczak (syn Bartka, Bartłomieja), Błasiak (syn Błacha, Błażeja), Bogda (żona: Bogdzina), Borowiec, Boruta, Browarczyk, Brożek, Bułka, Bysia v. Bysiaczek (żona: Byszkowa), Chełminiak (syn: Chełminiaczyk), Chodak (ż. Chodaczka), Cichosz (ż. Cichoszka v. Cichoszowa, syn: Cichoszczak v. Cichoszak, córka: Cichoszczanka v. dziewczucha od Cichoszowój), Cichowłaz, Ciechała (ż. Ciechalina), Cieślak, Czerniak, Czyszczak, Daniel (ż. Danielka, syn: Danielak v. Danielczak). Derek, Desperak (ż. Desperaczka), Dopczak, Dopierała (ż. Dopieralina, c. Dopieralonka), Drażek, Drewniak, Duszak, Dybała (ż. Dybalina), Dziedzic (ż. Dziedziczka), Dzioba (ż. Dziobina), Figiel (syn: Figielek), Figmała, Filipiak v. Filipczak, Frąszczak (syn Frącka, Franciszka), Gajda v. Gajdziński (ż. Gajdzina, s. Gajdziak), Gałas, Gibała (ż. Gibalina), Gralak, Grzanka (ż. Grzanczyna, s. Grzanczak), Jaconek, Jadamczak (od: Adama), Jagieła (ż. Jagielina), Jantczak (syn Antoniego), Jerszak, Jędraszak (syn Jędracha, Jędrzeja), Jonasiak (syn Jonasza, Janacha), Józwiak (syn Józefa), Kania (ż. Kanina, s. Kaniak), Kapłonek (ż. Kapłonkowa), Karkosz (ż. Karkoszowa), Kasprzak (syn Kaspra), Kasłon v. Kaszlon (ż. Kasłonka), Kaszuba (ż. Kaszubina, syn: Kaszubiak), Kielek (syn: Kielczak), Klapka, Klempczak, Klimek (syn: Klimczak, syn Klemensa), Kluczak, Kobus (ż. Kobuska v. Kobusowa), Kołodziejczak, Kordelak, Kościelny (ż. Kościelnina, s. Kościelniak), Ko-

strzewa (ż. Kostrzewina) Koziół (ż. Kozłina, s. Kozłak), Kramarz, Król (ż. Króli-
na, c. Królówna), Kujawa (ż. Kujawina), Kulpa (ż. Kulpina, s. Kulpiak), Kurza-
wa (ż. Kurzawina), Kuśnierż v. Kuśmierz, Kuźniak (od: Kuźmy, Kosmasa), Kwia-
tek (ż. Kwiatkowa), Lasota (ż. Lasocina), Lewandowski, Liśniak v. Lizik, Łachman
(ż. Łachmanka), Marszałek, Mazurek, Mila (ż. Milina, c. Milanka), Milak (ż. Mi-
lakowa), Mistera (ż. Misterowa v. Misterczyna), Modrzejewczak, Musiał (ż. Musiał-
ka), Nętczak (ojciec: Nętka), Niezgadziak (ojciec: Niezgada), Nowak (syn: Nowa-
czyk), Okraglica, Okromczak, Orak (s. Orczak v. Oraczyk), Owczarek, Pacholek
(ż. Pachółkowa), Pacześny (s. Pacześniak), Pasterczak, Patyk v. Patyka (ż. Paty-
czka), Pawiński, Pawłuszczak, Pisek (s. Puszczak, c. Piskówna), Piechotka, Pie-
trzak, Pisarczak, Piwosz, Płocięńczak, Potęga (ż. Potężyna, c. Potężanka), Prusak
(s. Prusaczek), Pryczak, Przeździak, Przygodzki, Przybył (ż. Przybyłka, s. Przyby-
lak, Przybysz, Ptak (ż. Ptakowa, s. Ptaszek), Raclaw (s. Raclawiak), Recz (s. Re-
czyk), Robotnik (ż. Robotniczka, c. Robotniczonka v. dziewczucha od Robotniczki,
s. Robotniczak), Rojek, Ruda (ż. Rudzina), Rybarczyk, Rydka, Seiba, Sikala (ż.
Sikalina), Sikora, Skoneczny (s. Skoneczniak), Skora (s. Skorczak), Śladek, Sło-
ninka, Sobczak (syn Sobestjana), Sobiegorzy, Sobieraj, Sobota (s. Sobociak), Sor-
tyka (ż. Sortyczka, s. Sortyczak), Spychała (c. Spychalanka), Stasiak (syn Stacha),
Stefaniak, Stokwisz, Strzelińczak, Swierszczak, Szałyga, Szarado(w)ski, Szarog, Szmeta
(ż. Szmetka, c. Szmetówna), Szopa (ż. Szopina), Szudzych (s. Szudziszak), Szufleta
(ż. Szuffecina), Szukalak, Szuszmianiak, Trajda (c. Trajdzionka), Twardy, Tumal-
czyk (c. Tumalonka, ojciec: Tumała), Urbaniak, Walach (s. Walaszek, od: Walen-
tego), Wasiak (syn Wacha, Wawrzyńca), Więconek (s. Więconczak), Wiwacz, Wo-
chna (ż. Wochnina), Woźniak, Wróblak, Wrocławski (c. Wrocławówna), Zamara
(ż. Zamarowa v. Zamarzyna v. Zamarka), Zajac (ż. Zajacowa v. Zajaczyna), Za-
ranek, Zawada (ż. Zawadzina), Żelazny, Zielak, Zimny, Zwiąszczak.

35. *Sędzin* (nad Bachorzą). Balcerak, Bąk, Celmerowski, Ceterski, Dąbek,
Graczyk (tak przewany), Hołtyń, Kaczmarek (przewany), Kania, Karpiak, Ka-
mierczak, Kępski, Kopaczyk, Kotlarz, Kozica, Kubiak (syn Kuby, Jakóba), Kudlak,
Kujawa, Lewendowski, Molenda, Nowak, Olejnik (dawniej Zakrze(w)ski), Pawlak,
Pawłuszka, Pasturczak, Pluskota, Przybysz, Rachuba, Rataj, Szmigiel, Wypij, Wo-
chna, Zachwieja, Zaparycha, Zapora, Zasada, Żywica.

36. *Siutkowo* (parafia Lubanie). Jakobiak, Pietrzak, Sobczak, Stodolnik,
Szczesny, Wonderski v. Wnoroski.

37. *Sarnowo* (pod Izbicą). Kosendziak, Kubczak, Polak, Smolarek.

38. *Świętosławice* (pod Izbicą). Brodala, Najlepszy, Trawiński.

39. *Skaszyn* (pod Izbicą). Gromalczyk, Małek, Milak, Pawęziak, Pietrzak.

40. *Straszewo* (pod Służewem). Błaszczak, Cabański, Mikołajczak, Nowak,
Smyk, Szałek, Włocławski, Zamarka (od wsi sąsiedni: Zamara).

41. *Stary-Brześć* (pod Brześciem). Bretes, Gralak, Jeszka, Mrugacz, Pata-
koski, Skołuda, Stasiak, Tomczak, Trzeciak, Wosiniak, Wrończak, Zapiec, Żelazek.

42. *Tarkowo* (pod Pakością). Chaber, Głoniak, Gołaś, Kopeć, Krępeć, Nowak.

43. *Ujma wielka* (obacz: parafia Siniarzewo). Dziedzic, Dzioba, Jarzęczka,
Kopaczyk, Kujawa, Mistera, Nowak, Pawłuszka, Zapora.

44. *Więclawice* (pod Kowalem). Dągiza, Gietka, Idziak (syn Idziego, Egi-
diusa), Lamparski, Lewandowski, Matusiak, Musiał, Olak (ż. Olaczka, s. Olaczek),
Olczak, Orlik, Olejniczak, Piątek, Przybysz, Safandowski, Skiba, Sobieraj, Szpryngiel,
Ubysz, Woźniak, Wrzyszc (niespokojny).

45. *Zbrachlin* (pod Nieszawą). Dans, Krako(w)ski, Lewandowski, Obiała,
Rzadkowolski, Szadzik, Szałyński.

Imiona męskie najpowszechniejsze.

Jędrach (Andrzej, żona: Jędraszka), Jantek (Antoni, ż. Jantkowa), Balcer (Baltazar, ż. Balcerka), Bartek (Bartłomiej, ż. Bartkowa), Błach v. Błacho (Błażej, ż. Błachowa), Bonek (Bonawentura), Dumin (Dominik, ż. Duminka), Froncek v. Frącek v. Frotisio (Franciszek, ż. Fronkowa v. Frącka), Filip, Grzela (Grzegorz, zdrobniale Grześ, Grzesio, ż. Grzelina), Jasiek v. Jacho (Jan, ż. Jaśkowa), Ignac (ż. Ignacka), Kuba (Jakób), Józwa (Józef i Józefa, masc. i fem.), Ulijon (Julijan), Karul (Karol, ż. Karulowa), Kaźmirz (ż. Kaźmirzowa, czasami Kaźmirka), Klima (Klemens, ż. Klimunka), Kostek (Konstanty, ż. Kostka), Kajetan, Kasper, Lewan (Leon, ż. Lewanka), Ludwik (ż. Ludwiczka), Łuka (Łukasz, ż. Łucka), Maciek (Maciej, ż. Maćkowa), Marcin, Matusz (Mateusz), Majcher (Melchior, ż. Majcherka), Michał (ż. Michałka), Mikołaj, Paweł, Piotr v. Pietrek (Piotr, ż. Pietrkowa), Prokop (ż. Prokopka), Rachwał (Rafał), Stacho (Stanisław), Szczepan (Stefan), Toma v. Tomek (Tomasz), Urban, Wach v. Wacho (Wawrzyniec, w Gostyńskiem: Wawrzon), Walek v. Walko (Walenty, czasami mówią: Walanty), Wichter (Wiktoria, ż. Wichtora, Wichta, Wiktoryja), Witek (Wincenty), Wojtek (Wojciech).

Imiona żeńskie.

Jagata (Agata), Jagna (Agnieszka), Nastka (Anastazyja), Hanka (Anna), Jantka v. Jantocha (Antonina), Połonka v. Połocha (Apolonija), Balwina (Balbina), Baśka v. Bacha (Barbara), Dumina (Dominika), Helźbieta v. Heźbita (Elżbieta), Jewa v. Jewka (Ewa), Franka v. Fronka (Franciszka), Jadwiga, Uliśka (Julijanna), Kaśka v. Kachna (Katarzyna), Kunka (Kunegunda), Łuśka v. Łusia (Łucyja), Magda (Magdalena), Magola v. Magośka (Małgorzata), Marcyna (Marcyjanna), Maryśka v. Marysia (Maryja), Maryna v. Marynka v. Marychna (Maryja), Pietruchna (Petronella), Ruzyna v. Ruzia (Róża, Rozalija), Salka (Salomea), Tekla, Teocha (Teofila), Tereśka (Teresa), Orszula (Urszula), Weronka (Weronika), Żofka v. Zowka (Zofia), Zuzka v. Zuśka (Zuzanna).

S P I S R Z E C Z Y.

	Str.
Pieśni i Dumy	5
1. Miłość. Żaloty	7
2. „ Stałość. Życzliwość	19
3. „ Skarga. Niechęć	24
4. „ Chęć ożenku	29
5. „ Strata wianka. Żal	31
6. „ Swawola. Igraszka	40
7. „ Smutek. Strapienie	47
8. „ Zdrada. Zabójstwo (Dumy)	49
Małżeństwo. Kłótnia. Zgoda	53
Pijatyka. Karczma	57
Wojna	59
Kołyśka	62
Różne	64
Pieśni pasterskie	68
Muzyka do Pieśni i Dum	69
„ do Pieśni pasterskich	133
Dwory i Miasta (Pieśni)	165
Muzyka do Pieśni szlacheckich i miejskich	181
Tańce	197
Chodzony. Kujawiak. Obertas	199
Inne tańce	207
Uwagi nad muzyką taneczną	208
„ „ pasterzy	210
Muzyka do tańców w takcie $\frac{2}{4}$	213
„ „ „ $\frac{3}{4}$, $\frac{3}{8}$	229
Przypisy	261
Do Ser. III, str. 25 Kraj	263
„ „ 36 Kraj	264
„ „ 37 „ podania	264
„ „ 40 „ „	265
„ „ 48 Lud. Dowcip jego	265
„ „ 63 Ubior	266
„ „ 101 Opętany	266
„ „ 103 Widma. Zmora	266
„ „ 202 Przysłowie	266
„ „ 211 Zwyczaje. Zapusty	266
„ „ „ „ Post wielki	267
„ „ „ „ Dyngus	267
„ „ „ „ Święty Jan Chrzciciel	267

Do Ser. IV, str. 7, 69 Pieśń.....	Str 267
" " 92 "	267
Język	268
Słowniczek wyrazów kujawskich	268
Właściwości mowy	280
Nazwy rzek, jezior, bagien i wzgórz	287
W. Ks. Pozn. — Pow. Inowrocławski.....	287
" Pow. Bydgoski	290
" Król. Polskie. — b. Pow. Włocławski	291
Nazwy miast, wsi i osad	301
Król. Polskie. — b. Pow. Włocławski.....	301
W. Ks. Pozn. — Pow. Inowrocławski.....	309
" Pow. Bydgoski	313
Nazwy rodowe włościan	315
Imiona męskie i żeńskie	318

Omyłki druku.

Wydrukowano:			Popraw lub dodaj:
Strona	7 wiersz	14 dalibód	dalibóg
"	"	19 Op Sompolna	Od Sompolna
"	8	25 wjeliniowe rogi	(jeleni róg używano jako lekarstwo)
"	10	31 A ba	A bo
"	11	4 A ja somsiade	(przejadę jęj przez drogę by zaszkodzić.
		koniem przejadę	Przesąd).
"	16	25 Lud. Ser. I.	Lud. Ser. II.
"	18	16 " "	" "
"	"	10 lipowego	lipowego
"	20	25 Lud. Ser. I.	Lud. Ser. II.
"	31	11 a Marysia kata zjadła	lub: A Marysia, a Marysia
"	34	17 inną kocha,	inną cieszy,
"	"	32 Lud. Ser. I.	Lud. Ser. II.
"	37	27 A ności nościł	(na masz, na masz!)
"	41	25 o kądziółkę pacesi	v. o niteczkę pacesi.
"	44	40 Nie stawta me w mły-	Nie stawta me w podwyrko
		nicy—tam śpi Kasia	nie stoić tam jęj wyrko.
		przy świcy.	
		A stawta me w pod-	A stawta me w młynicy
		wyrko—nie stoic tam	tam śpi Kasia przy świcy.
		jęj wyrko.	
"	45	6 z muzyką	waryant 2 z muzyką.
"	"	10 "	" 3 "
"	48	9 "	" 2 "
"	49	24 "	" 2 "
"	51	42 "	" " "
"	53	4 "	" " "
"	54	16 "	" " "
"	57	23 <i>wisielec</i>	<i>wisielec</i>
"	68	31 wialka	wielka
"	166	ostatni waes erce	swe serce
"	167	2 łubėj	lubėj
"	173	8 wzajem	wzajem (<i>wspólnie</i>).
"	174	przedostatni. Kobiętka jedna	Kobiętka jedyna,
"	"	37 Od Izbicy	od Włocławka i Izbicy.
"	175	40 na wińcu (<i>wieńcu</i>)	v. na dożynekach (Ser. III. str. 232).
"	176	35 i Kuja	i Kujaw.
"	177	3 jaszczce	jeszcze
"	"	10 i 18 (N. 359. 361).	słowa Julii Wojkowskiej.
"	178	6 u prominatora	u prepinatora
"	"	34 ocertońca	obertońca,
"	179	38 uuty na stoliku —	nuty na stoliku —
"	180	19 zostac się nie może	rozstać się nie może,—
"	200	9 chyilowo	chwilowo
"	201	12 Przodownik	(czytać jakoby <i>à capite</i> .)
"	"	17 rąka	ręka
"	203	10 (Od Radziejowa)	(od Radziejowa, mel. N. 170 lub 402, 360).

<i>Strona</i>	204	<i>wiersz</i>	39	drugą swobodą.	drugą swobodną.
"	205	"	7 i 8 M. M.	(znaczy: Metronom Mälzel'a)	
"	206	"	26 rytmityczna	rytmiczna	
"	"	"	28 mniej—szych	mniej-szych	
"	207	"	30 w jedną parę.	w jedną parę tańczony.	
"	209	"	24 wielu innemi	wielu innymi	
"	210	"	33 zamiłł	zamiłł	
"	"	"	34 na polu zjawia się	na polu grając zjawia się	
"	211	"	24 fletni pragnienie ją	fletni pragnie ją	
"	265	"	28 Wszak tam podobno	Przysłowie to brzmi: Kto chce w Strzelnie	
"	"	"	babę i t. d.	mądrym być, musi babę liznąć w rzyć.	
"	268	"	19 wodzie	wodzie.	
"	272	"	22 (str. 86)	(Ser. III. str. 86).	
"	273	"	28 maszyna	maryna	
"	275	"	48 polki, powłocki	polki, polki, bez-ki (bez pierka, nie wypchane)	
"	"	"	"	ob. (Ser. IV) str. 248 na dole.	
"	276	"	53 ryntowany, adj.	ryntowny, a, a. adj.	
"	277	"	7 przestawać obcować,	przestawać, — obcować,	
"	"	"	21 łąpać,	(ma być à capite).	
"	279	"	29 (od: zozół, zréć)	(od trzéd, tréd)	
"	280	"	5 zgłoski	głoski	
"	281	"	6 na głoskę	na głoskę	
"	281	"	8 niektórych	niektóre	
"	282	"	9 wyraźnemi	wyraźnie	
"	283	"	18 czysto mówią:	czysto mówią:	
"	285	"	38 przechodzi w trz,	przechodzi w trz,	
"	288	"	21 dz Noteci.	do Noteci.	
"	290	"	23 Jeziora.	Jeziora. Lasy. Wsgórza.	
"	292	"	34 gruntów piastych	gruntów piasczystych.	

Omyłki w nutach.

Ma być:

<i>Strona</i>	87	<i>N.</i>	154	<i>takt</i>	2	<i>d</i> półnuta.
"	88	"	157	"	14	<i>d</i> raz-wiązane.
"	91	"	165	"	3	<i>b, d, f, e, c.</i>
"	119	"	233	"	13	<i>d, c</i> raz-wiązane.
"	139	"	279	"	13	nadpis: słyhać ryk daleki krowy.
"	184	"	338	"	5	drugie <i>fis</i> raz-wiązane.
"	185	"	340	"	—	trzy <i>krzyżki</i> zamiast <i>czterech</i> ; więc <i>dis</i> zmasać.
"	194	"	357	"	9	<i>h</i> raz-wiązane.
"	217	"	372	"	—	<i>b</i> na początku, po kluczu (jako z <i>F</i> major).
"	223	"	386	"	7	<i>c</i> raz-wiązane.
"	227	"	392	"	20	<i>g</i> ówieriowe.
"	"	"	393	"	10	takty: 10 i 11 zbić w jeden (z raz-wiązanych słozony); w takcie 13 wziąć <i>e</i> zamiast pierwszego <i>d</i> .
"	232	"	400	"	9	<i>d</i> niższe zamiast <i>g</i> .
"	237	"	408	"	12, 16	krzyżyk na wierzchu znaczy, że biorą <i>c</i> lub <i>cis</i> wedle woli.
"	243	"	419	"	12	<i>g</i> raz-wiązane.
"	245	"	424	"	—	pod taktem 8-ym wyrazi: mnie łaskawie.
"	251	"	435	"	11	<i>c, h, c, c, h, a</i> (dwa razy wiązane).
"	254	"	439	"	26, 30	<i>d, d, fis, a</i> (tak, jak takty: 4 i 8).
"	256	"	443	"	20	<i>g, fis, d i d</i> (oktawa).
"	258	"	448	"	15	<i>c</i> na początku.
"	259	"	450	"	—	obacz: wariant N. 426.
"	260	"	452	"	5	<i>h</i> (w miejscu próżném).

IDA KUMH LOH MUSIC LIBRARY

3 2044 044 150 654

